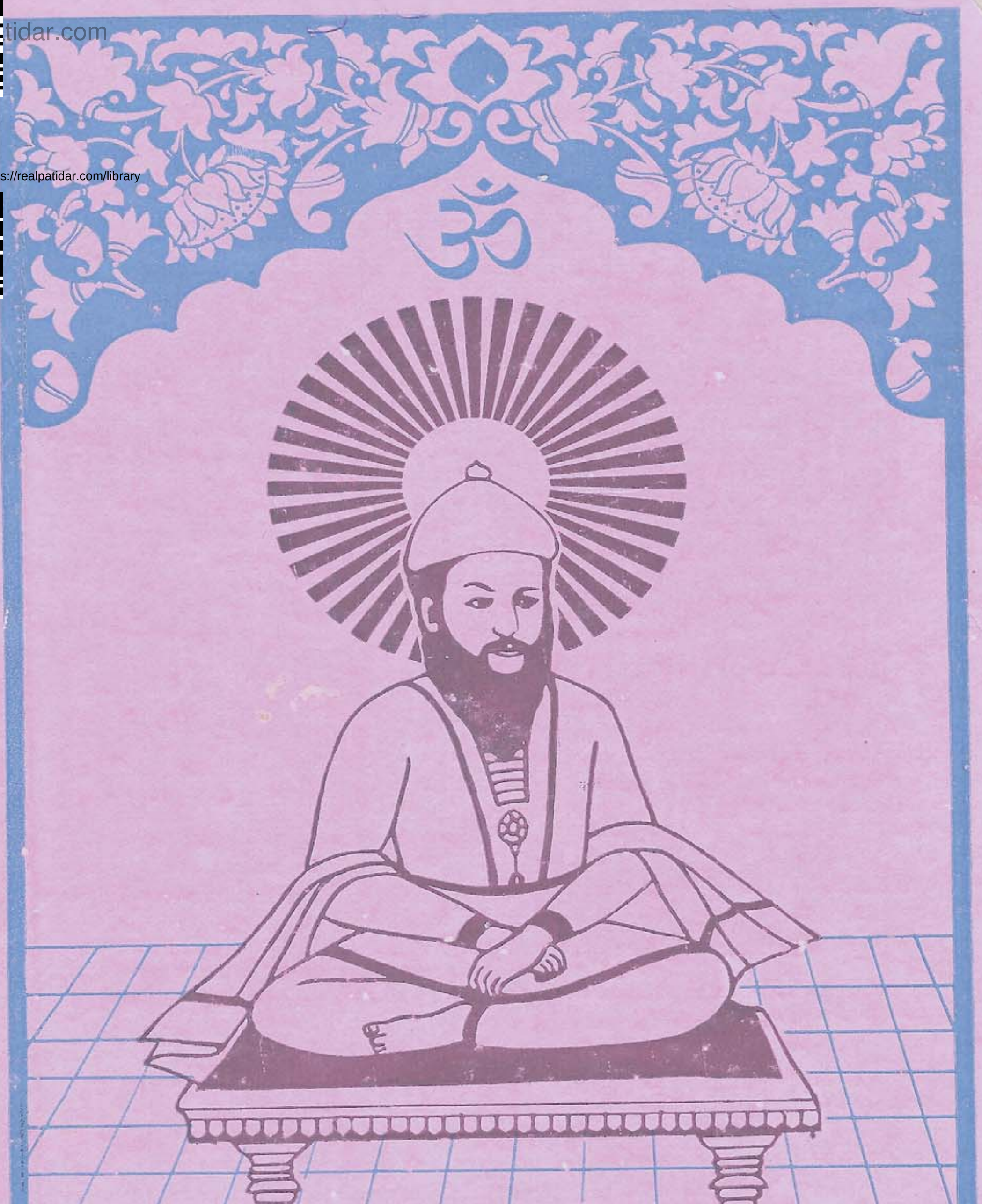

મહાત્મા
શ્રી સદ્ગુરૂ ઈમામશાહ મહારાજ
જીવનવૃતાન્ત

For Reference See Pages: 3, 5, 6, 7, 74, 75, 76, 77, 78, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 104, 108, 119, 125, 126, 127, 131, 134, 139, 140, 141, 142, 145, 147, 148, 149, 161, 162, 165, 166.
For page numbers, see the page footer. Page numbers are in 'Page x of y' format

મહાત્મા
શ્રી સદ્ગુરૂ ઈમામશાહ મહારાજ
જીવનવૃત્તાન્ત

realpatidar.com

મહાત્મા શ્રી સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહ મહારાજ જીવન વૃત્તાન્ત

લેખક :

ગુરુવર્ય સ્વ. શ્રી પુરુષોત્તમ ગુરુધર્મા મહારાજ

શ્રી સતપંથી મંદિર,

ફૈજપુર. (ખાનદેશ)

ગુજરાતી અનુવાદ

પ્રથમ આવૃત્તિ
પ્રત : ૧,૦૦૦
તા. ૨૦ નવેમ્બર, ૧૯૭૧

બીજી આવૃત્તિ
પ્રત : ૨,૦૦૦
તા. ૧ એપ્રિલ ૧૯૮૯

*

*

પ્રકાશક :
શ્રી જગન્નાથગુરૂ પુરૂષોત્તમ મહારાજ
શ્રી સતપંથી મંદિર,
ફૈજપુર. (જિ. જલગાંવ)

*

મુદ્રક :
જે. એન. રાણા,
'મોહન પ્રિન્ટરી',
નવાપુરા નવીસડક,
સુરત.

ૐ

શ્રી પરમાત્માને નમઃ

પ્રકાશકના બે બોલ

પરમપૂજ્ય સદ્‌ગુરુ મહારાજની અસીમ કૃપાથી, એમના જીવનવૃત્તાંતને પુસ્તકાકારે ૧૯૭૧ માં પ્રગટ કર્યું હતું. તેની બધી જ નકલો ટૂંક સમયમાં પૂરી થઈ જવાથી, આ બીજી આવૃત્તિ પ્રગટ કરી, સાદર રજૂ કરતાં મને આનંદ થાય છે.

વિશેષતઃ મહાત્માઓના જીવન તથા તેમની તત્વપ્રણાલી 'રત્ન' જેવી હોય છે તેની સાચી પરખ કરવામાં તત્વજ્ઞ ઝવેરીઓને પણ ઘણાં વર્ષો લાગે છે. તો પછી સામાન્ય માનવીની વાત જ શી થાય! એ જ રીતે ઉચ્ચ આદર્શ જીવન જીવવાળા અને સદૈવ પરમાર્થ અને સદ્‌ગતિના ઉપદેશ આપનારા મહાત્માઓનું જીવનચરિત્ર લખવું, સંભળાવવું કે પ્રચાર કદી પ્રસારણ કરવાનું કાર્ય, આપણા જેવા સામાન્ય બુદ્ધિવાળાની શક્તિ બહારની વાત છે. તેમ છતાં સદ્‌ગુરુ મહારાજનું જીવનવૃત્તાંત પ્રસિદ્ધ કરવાનું કાર્ય બની શકે તેટલું કર્યું છે.

આ જીવનવૃત્તાન્તનું પુસ્તક, આ પહેલાં મરાઠીમાં શ્રી સતપંથી મંદિર રૈજપુરના આચાર્ય, પ. પૂ. ગુરુવર્ય શ્રી પુરુષોત્તમ ગુરુ ધર્મામહારાજજીએ સને ૧૯૬૭ માં પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું. આ પુસ્તકની ભાષા મરાઠી હોવાને કારણે ગુજરાતી-ભાષી, ધર્મબંધુઓને તે સમજવામાં ભારે મુશ્કેલી પડતી હતી. તેથી એનું ગુજરાતીમાં રૂપાંતર કર્યું છે.

વડોદરાના એક પ્રસિદ્ધ પરાઙ્મુખ મહાત્માએ પ્રેમ અને આદરભાવથી, વિના મૂલ્યે ભાષાંતર કરી આપ્યું છે, જેઓના અમે ઘણાં ઋણી છે.

આ પુસ્તક ગુજરાતીમાં છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરવાનું કાર્ય આર્થિક રીતે અમારી શક્તિ બહારનું હતું. અને તે કારણથી લગભગ બે વર્ષ સુધી તેની હસ્ત-પ્રત પડી રહી. પરંતુ બે વર્ષ પછી, સુરત તથા ભરૂચ વિભાગમાં આ પુસ્તક છપાવવાની વાત રજૂ કરવામાં આવી, સુયોગ મળતાં ૧૯૭૦ માં પીરાણામાં સંદલના સમયે ભરાયેલા સ્નેહસંમેલનમાં સુરતનિવાસી શ્રી ભગવાનદાસ દાળવાળાએ આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રસ્તાવ રજૂ કર્યો. પ્રથમ આવૃત્તિ સમયે સુરત, ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર, સાબરકાંઠા વિભાગના સતપંથી ભાઈઓએ સારી એવી આર્થિક

મદદ કરી હતી. તે પછી આ બીજી આવૃત્તિ છપાવવા માટે ઘણા સમયથી આર્થિક સંકડામણને કારણે વિલંબ થતો હતો. પરંતુ સદ્‌ગુરુજીની પરમકૃપાથી એ સંકડામણ દૂર થતાં, આ બીજી આવૃત્તિ છપાવવામાં સફળતા મળી છે.

આ પુસ્તકના લેખક, મારા ગુરુવર્ય સ્વ. શ્રી પુરુષોત્તમ મહારાજની પ્રેરણા અને તેમના શુભ આશીર્વાદથી હું હંમેશા કૃતાર્થ રહ્યો છું. સતપંથ ધર્મપ્રત્યેની તેમની અસીમ શ્રદ્ધા અને સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ માટેનો પવિત્ર ભક્તિભાવ, અને દિવ્યશક્તિ અને શુદ્ધ ધર્માચરણ અર્પી ગયા છે, હું હંમેશા તેમના આદેશ અને દિક્ષાના પવિત્ર ભાવબંધનમાં ભારે સાંત્વના અનુભવું છું.

સતપંથ સંપ્રદાયના પ્રવર્તકના આદેશ અને સિદ્ધાંતોમાંથી ઉદ્‌ભવેલા ઉમદા સાહિત્યનું પ્રકાશન કરવાની, મારા ગુરુવર્યની પ્રેરણાને હું અનુસરું એ જ મારા માટે ગુરુપ્રસાદી છે.

સુરતના શ્રી મોહનભાઈ જે. રાણા કે જેઓ શ્રી મોહન પ્રિન્ટરીના માલિક છે. તેઓશ્રીની ધર્મપરાયણતા અને આ પુસ્તક છાપવાની અસીમ શ્રદ્ધાથી આ બીજી આવૃત્તિ ઘણાં ઓછા સમયમાં સુંદર રીતે તૈયાર કરી આપવા બદલ તેઓશ્રીનો હાર્દિક અભિનંદન સહિત આભાર માનું છું.

વડોદરાનિવાસી સતપંથપ્રેમી શ્રી નાથુભાઈ એસ. જાદવે અપાર પરિશ્રમ વેઠીને પુસ્તક માટે મેટર તૈયાર કરવા તથા દેખભાળનું કાર્ય કરી ભક્તિનો પરમ આદર્શ બતાવ્યો છે, તેઓના પ્રયત્નથી આ પુસ્તક આટલું વહેલું, વાંચકોના હાથમાં હું મૂકી શક્યો છું, તે બદલ તેઓશ્રીના આભાર વ્યક્ત કરું છું.

અંતમાં મારા ગુરુવર્ય સ્વ. આચાર્યશ્રી પુરુષોત્તમ મહારાજના ચરણકમળમાં વંદન કરી, સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજના જીવનવૃત્તાંતની આ બીજી આવૃત્તિ આપ સૌ સુજ્ઞ પાઠકગણના કરકમળમાં પ્રસ્તુત કરું છું.

ગુડી પડવો
સંવત ૨૦૪૫

આચાર્યશ્રી જગન્નાથગુરુ પુરુષોત્તમ મહારાજ
પ્રકાશક

ૐ

श्री परब्रह्म परमात्माने नमः

પ્રસ્તાવના

સામાન્ય રીતે મહાપુરુષોના જીવનની આસપાસ અનેક ચમત્કારિક કથાઓ ગુંથેલી હોય છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે પોતાની ટચલી આંગળીપર ગોવર્ધન પર્વત ઊંચક્યો અથવા તો શ્રીકૃષ્ણે કે રામચન્દ્રજીએ નાની ઉંમરમાં જ અનેક રાક્ષસોનો સંહાર કર્યો, જ્ઞાનેશ્વરે ભીંત ચલાવી, પાડા પાસેથી વેદ બોલાવ્યો, મીરાંબાઈએ વિષ પચાવ્યું તેમજ એકનાથ, નામદેવ, તુકારામ વિગેરે મહાન સંતો સંબંધી અનેક ચમત્કારી કથાઓ છે, તેવું જ ઈમામશાહની બાબતમાં પણ છે. એવી અનેક કથાઓ તેમના જીવનચરિત્રમાં છે પણ ચમત્કાર એ જ આવાં મહાપુરુષોનું સાર-સર્વસ્વ નથી હોતું. એ તો એમની સહજલીલા હોય છે. આવી ચમત્કારલીલા કેટલાક લોકો રિદ્ધિસિદ્ધિના જોર ઉપર કરે છે. પણ સત્પુરુષોની બાબતમાં એવું નથી હોતું. તેમની આત્મિકશક્તિ અને તપની તાકાતના કારણે આવા ચમત્કારની વાતો સહેજમાં બની જાય છે, એમને રિદ્ધિસિદ્ધિની જરૂર નથી હોતી. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહએ તો આવા લોકોનો સખત નિષેધ કરેલો છે. રિદ્ધિસિદ્ધિના જોર ઉપર સામાન્ય લોકોને મોહમાં નાખનાર પુરુષને મુક્તિ કદાપિ મળતી નથી. અને લોકોને આત્મઘાતકી સમજવા એમ તેઓ કહેતા. તેમણે પોતે અનેક ચમત્કારો બતાવ્યા છે, છતાં એમની મહાનતા એવા ચમત્કારના કારણે નહોતી. એમ હોત તો તેમની ગણત્રી એકાદ 'ઔલિયા બાબા'માં થાત અને તેમની સ્મૃતિ પણ ન રહેવા પામત. ૫૦૦-૬૦૦ વર્ષ લગી તેમની જે સ્મૃતિ ટકી રહી છે તે તેમના ચમત્કારના કારણે નહીં પણ તેમણે આપેલ દિવ્ય અને અણમોલ ઉપદેશના કારણે જ રહી છે. અને તેથી જ તેમની જીવનઝરમર જાણવાની જરૂર છે, તે માટે જ આ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

સદ્‌ગુરુ મહારાજના ચરિત્રલેખન માટે સંપૂર્ણ એવી માહિતીનો એક પણ ગ્રંથ આજ સુધી પ્રસિદ્ધ નથી. તેથી તેમના જીવનના એક એક બનાવની માહિતી મેળવવામાં ઘણો પરિશ્રમ વેઠવો પડ્યો છે. હાલનું ચરિત્ર "ભાભારામ સુબોધ" અને "ઈમામશાહના પરછા" એ બે પુસ્તકો તેમજ ઈમામશાહ મહારાજના ગ્રંથોના આધારે લખેલું છે. અર્થની સરળતા ખાતર મૂળ લખાણમાં થોડી સ્પષ્ટતા પણ કરવામાં આવી છે. હાલના ચરિત્રમાં "નિવેદન" એ મથાળા નીચે જે લખાણ છે તે સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજના "સત્પંથજ્ઞાન સાહિત્ય" માંથી લીધેલું હોઈ

તેના આધાર માટે બીજાં ગ્રંથોમાથી કેટલાક શ્લોકો આપેલા છે. આ આખુંય લેખન સદ્‌ગુરુ મહારાજના નામસ્મરણ અને તેમના કૃપાપ્રસાદથી થયું છે બલકે સદ્‌ગુરુ મહારાજે પ્રેરણા અને સ્ફૂર્તિ આપી આ કાર્ય કરાવી લીધું છે.

સદ્‌ગુરુએ બતાવેલા સત્પંથનું સત્યસ્વરૂપ ટૂંકમાં નીચે પ્રમાણે છે.—

(૧) દૃઢ નિશ્ચય. (૨) પ્રતિજ્ઞા. (૩) નિયમ.

દૃઢ નિશ્ચય : (૧) સત્ય (૨) પુરુષાર્થ (૩) પ્રેમ (૪) સમાન ભાવ. (૫) અહિંસા. (૬) પરોપકાર (૭) ક્ષમા.

ઉપરના તત્ત્વોનું પાલન દૃઢ નિશ્ચયથી કરવું.

(અ) સત્ય : બોલવા અને આચરણમાં હંમેશા સત્ય અને નિષ્કપટ બુદ્ધિ અને મૃદુવાણીનું અવલંબન કરવું.

(આ) પુરુષાર્થ : ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ.

(૧) ધર્મ : વેદોક્ત માર્ગનું યથાશક્તિ આચરણ કરવું.

(૨) અર્થ : જાતમહેનત અને પ્રામાણિકપણાથી ધન મેળવવું આ સાત્ત્વિક સંપત્તિ કહેવાય. પણ અન્યાય, જુલમ કે ખોટા માર્ગે મેળવેલી સંપત્તિનો ઉપભોગ લેનાર માણસ હીન બને છે. તેથી ન્યાય અને નીતિના માર્ગે જ ધન મેળવવું.

(૩) કામ : વિષયસેવન કે ઇંદ્રિયોના ક્ષણિક ઉપભોગમાં ભેરવાઈ ન રહેવું. વાસનાઓ જીતી ઇંદ્રિયો ઉપર કાબુ મેળવવો.

(૪) મોક્ષ : વેદવિહીત મુક્તિમાર્ગની સાધના મુજબ વર્તન રાખી મુક્તિનું અંતિમ ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્નશીલ રહેવું. એમ કરવામાં આવશે તો જ માનવજન્મનું સાર્થક થશે. અન્યથા માનવ અને પશુમાં ફરક નહીં રહે.

(ઇ) પ્રેમ : કોઈના પ્રત્યે દ્વેષ, તિરસ્કાર કે અદેખાઈ ન રાખતા એકબીજા પ્રત્યે પ્રેમભાવથી રહેવું. દોષો તરફ ન જોતા ગુણ ગ્રહણ કરી પ્રેમથી રહેવું.

(ઈ) સમાનભાવ : આપણામાં અને બીજામાં રહેલો આત્મા એક જ છે એવી આત્મૌપમ્ય બુદ્ધિ રાખવી. આપણે બધા એક જ ઈશ્વરના બાળકો છીએ. કોઈ નાનું મોટું નથી એ દૃષ્ટિથી બધા સાથે બંધુભાવથી રહેવું.

(ઉ) **અહિંસા :** સત્પંથ માર્ગમાં અહિંસા એ એક મહાન તત્ત્વ છે. પશુ, પક્ષી કે અન્ય પ્રાણીને મારવાથી જ હિંસા થાય છે એમ નથી તો 'માર ! એકલું કહેવાથી કે લાગણી દુભાવવાથી પણ હિંસા થાય છે એથી નૈતિક અધ:પતન થાય છે.

(એ) **પરોપકાર :** સન્માર્ગે જનારા પ્રત્યેકને મદદ આપવા હંમેશા તૈયાર રહેવું. શુદ્ધબુદ્ધિથી અને નિષ્કામભાવથી દુ:ખીજનોની સેવા કરવી અને અને દરેકના કલ્યાણની ભાવના રાખવી. તેમજ સત્પુરુષોની સેવા કરવી.

(ઐ) **ક્ષમા :** આપણને દુ:ખ કે કષ્ટ આપનારને ક્ષમા આપવી એ આપણી ફરજ છે.

[૨] **પ્રતિજ્ઞા :**

(અ) **સત્પંથની દરેક પ્રતિજ્ઞાઓનું પાલન કરવું :** સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહે વ્યવહાર, કર્તવ્યપાલન અને ધર્મકાર્યમાં કેવી રીતે આચરણ રાખવું તે સંબંધે કરેલા નિયમોનું પાલન કરવું.

(આ) **બાળકોને સત્પંથની શિખામણ આપવી :** પોતાના સંતાનોને બાળપણથી જ ધર્મશિક્ષણ પણ આપવામાં આવશે તો જ સંસ્કૃતિ ટકશે.

(ઈ) **અંધશ્રદ્ધાનો ત્યાગ અને જ્ઞાનદૃષ્ટિનું અવલંબન :** અજ્ઞાન કે અંધશ્રદ્ધાથી રહેવામાં ખતરો છે. તેથી વેદ–ઉપનિષદો વિગેરે સત-શાસ્ત્રો ઉપર તેમજ સદ્‌ગુરુ વચન ઉપર દ્રઢશ્રદ્ધા અને નિષ્ઠા રાખવી.

[૩] **નિયમ :** (અ) શરીરશુદ્ધિ, (આ) હૃદયશુદ્ધિ, (ઇ) વ્રત, (ઈ) ઉપાસના, (ઉ) ધ્યેય.

(અ) **શરીરશુદ્ધિ :** લાઈસુતક (વૃદ્ધિ–જનનશૌચ) સ્ત્રી પ્રસૂત, થયા પછી તેણીએ સવા મહીનો એટલે ૪૦ દિવસ અને ગોત્રજોએ ૧૧ દિવસ સુધી સૂતક પાળવું, મરણ સૂતક–મરણ પ્રસંગે ગોત્રજોએ ૧૧ દિવસ સુધી સૂતક પાળવું. રજસ્વલા–રજસ્વલા સ્ત્રીએ ૪ દિવસ સુધી કોઈને સ્પર્શ કરવો નહીં. સ્નાન શૌચાદિ બાબતોમાં શાસ્ત્ર મુજબ વર્તવું અને સદ્‌ગુરુ વચન મુજબ તીર્થ મંત્રોપચારાદિથી શુદ્ધ થવું.

(આ) **હૃદયશુદ્ધિ :** અમલી (કેફી) પદાર્થો એટલે લસણ, ડુંગળી, હિંગ, તમાકુ, અફીણ, ગાંજો, ભાંગ, તાડી, માંસ–મદિરા વિગેરે નિષિદ્ધ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવો, કારણ કે આ પદાર્થોના સેવનથી માણસને નુકસાન થાય છે અને પ્રભુભજનથી પરાવૃત્ત થવાય છે.

વ્યાજ, સવાઈ વ્યાજ અને પરસ્ત્રીગમન–ચિંતનથી પણ મનુષ્યને હીનતા આવે છે. માણસ આત્મચિંતનથી દૂર રહે છે અને આસુરીસંપત્તિ

વધે છે. આ મહાપાપથી મનુષ્યનું અધઃપતન થાય છે. તેથી વેદમાં નિષેધ કરેલી વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી સાત્વિક અન્ન અને પદાર્થોનું સેવન કરવું. આથી હૃદયશુદ્ધિ થાય છે. મન પ્રભુભજનમાં તલ્લીન થાય છે. દૈવીસંપત્તિ વધે છે.

(ઈ) **વ્રત :** યુગધર્મ મુજબ દરેક મહિનાની સુદી બીજનું એટલે ચન્દ્રદર્શનનું વ્રત કરવું, તેમજ શુક્રવારના રોજ થનાર ચન્દ્રદર્શનનું મહાન વ્રત કરવું, (બુધવારના રોજ અમાસ, ગુરુવારના રોજ પ્રતિપદા અને શુક્રવારે ચન્દ્રદર્શન હોય તો તે કળીયુગની યુગતિથી હોવાથી એ મહાન વ્રત કહેવાય છે) તેમજ દસવંત, સુક્રિત, પુણ્યતિથી, શ્રાદ્ધ, ઉત્તરકાર્ય-પિંડ શ્રાદ્ધ વિગેરે બાબતો સત્ પંથ પૂજાવિધિ પ્રમાણે કરવી. રામનવમી, ગોકુળ અષ્ટમી, અગિયારસ, ચૌદશ, અમાસ, ચતુર્થી અને ગુરુપૂનમ એ તિથીનું વ્રતપાલન પણ કરવું.

(ઈં) **ઉપાસના :** દરરોજ સ્નાન કરી પ્રાતઃસંધ્યા અને સાયંસંધ્યા કરવી, જ્યોતિનું અને પ્રણવબ્રહ્મ ૐ નું ધ્યાન અને પરમેશ્વરનું અને સદ્‌ગુરુનું ચિંતન કરવું તેમજ સતપંથના વચનાનુસાર ઘટપાટપૂજા કરી ગુરુમંત્રનું નામસ્મરણ કરવું.

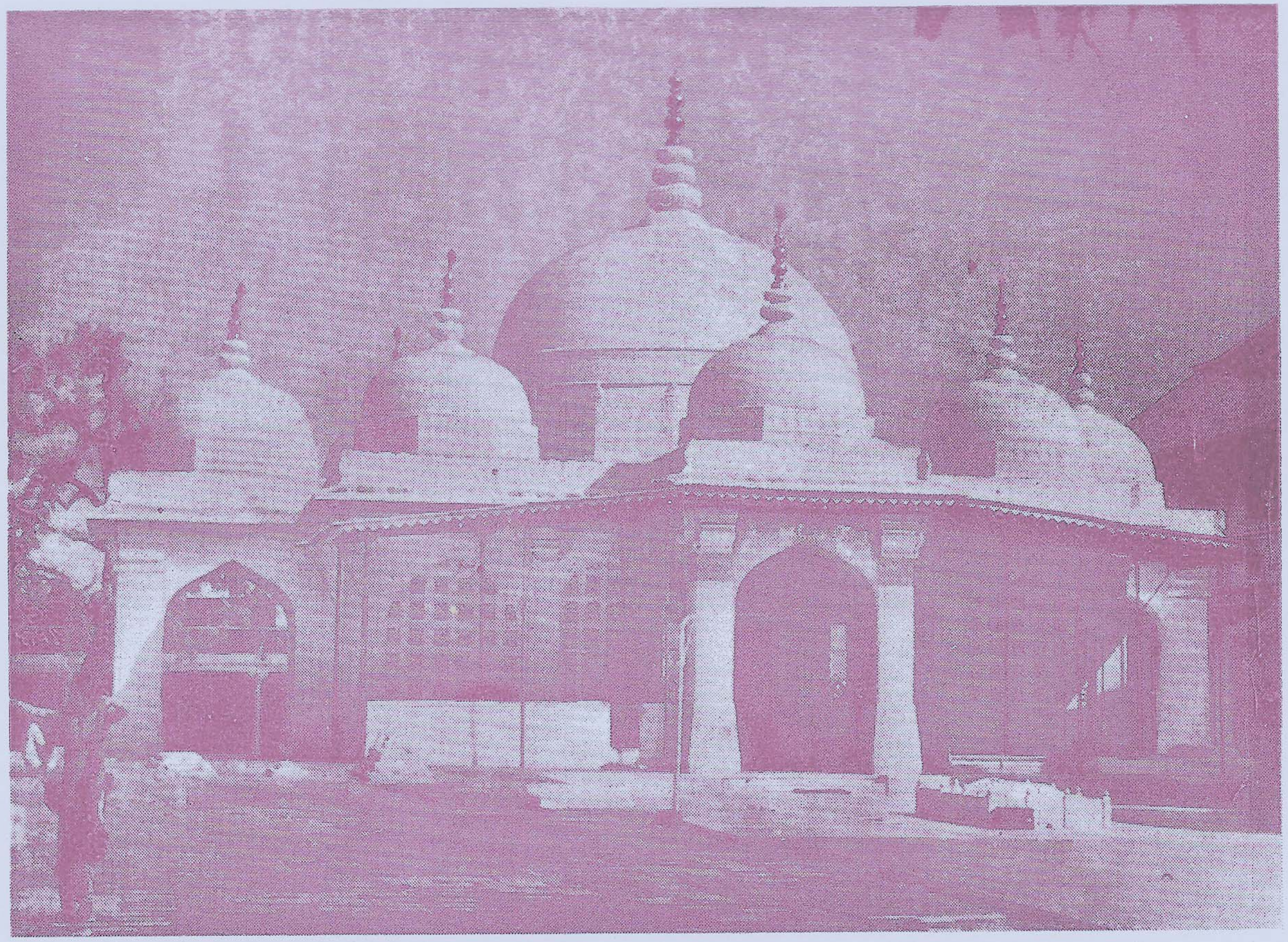
(ઉ) **ધ્યેય :** હાલના સમયમાં ધ્યેયપુરૂષ શ્રી નિકલંકી નારાયણના પરમ-પવિત્ર સ્વરૂપનું મનમાં ધ્યાન ધરી તેમનું સ્મરણચિંતન હમેશાં કરવું અને મોક્ષપ્રાપ્તિનું ઉજ્વલ ધ્યેય નજર આગળ રાખી આત્મોન્નતિ માટે દ્રઢ નિશ્ચયથી પ્રયત્ન કરવો એ જ સત્પંથનું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ છે. દરેકે આ પ્રમાણે વર્તવા પ્રયત્ન કરવો.

યુગધર્માનુસાર આ ભાવપ્રણાલી જનતાને આપવા માટે સદ્‌ગુરુ મહારાજની થયેલી અપૂર્વ લીલા વાંચકો સમક્ષ મૂકવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે. સદ્‌ગુરુના અત્યંત સમર્થ અવતારનું આ અલૌકિક ચરિત્ર છે. એનું શ્રવણ કરનારનું કલ્યાણ જ થશે એ બદલ મને પોતાને લેશમાત્ર શંકા નથી. આ ચરિત્રગ્રંથ જે કોઈ વાંચશે તે તમામને સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજનો દૈવી પ્રેમ, અંતઃસ્ફૂર્તિ આપે એવી મારી તેમના ચરણે નમ્ર પ્રાર્થના છે.

લેખક

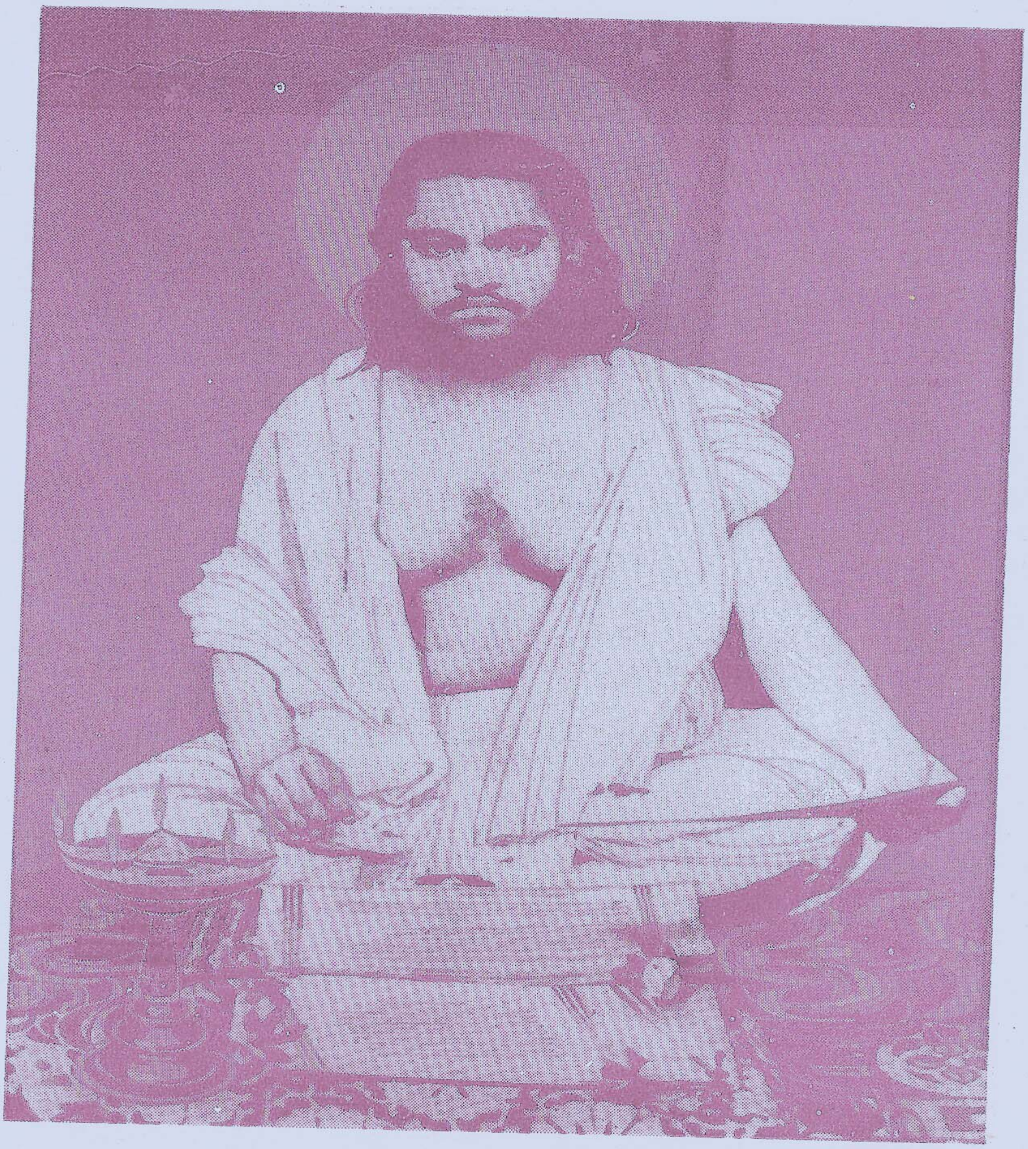
શ્રી પુરુષોત્તમ ગુરુ ધર્મા મહારાજ

શ્રી સતપંથી મંદિર, ફૈઝપુર

સદ્‌ગુરુ શ્રી ઈમામશાહ મહારાજનું પવિત્ર સમાધિસ્થાન (પીરાણા)

realpatidar.com

પરમ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી જગન્નાથ મહારાજ
ફૈજપુર (ખાનદેશ)

ૐ

શ્રીસદ્દગુરુ સમર્થ

✻ નિવેદન ✻

“गुरुः सदा दर्शयिता प्रवृत्ति तीर्थं व्रतं योगतपादिधर्मान् ।
आचारवर्णादिविवेकयज्ञान् ज्ञानं परंभक्ति विवेकयुक्तम् ॥”

गुरु भजे शास्त्रमार्ग वर्तोनी । तीर्थ व्रत योग तपादिमुनी ।
आचारवर्णादि ज्ञानी । ज्ञानपरमभक्ति विवेकयुक्त ॥ १४१ ॥

याकारणे श्रीगुरुसी । भजावे शास्त्रमार्गेंसी ।
तीर्थव्रतयाग तपासी । ज्योतिस्वरुप असे जाणा ॥ १४२ ॥

आचारधर्म वर्णाश्रमासी । विवेकधर्म मार्गासी ।
भक्तिवैराग्य युक्तासी । गुरुची मार्ग दाविणार ॥ १४३ ॥

गुरु सर्व देवासमान । गुरुविण पार नाही ।
गुरु सेविता सर्वसिद्धि । होती परियेसा त्रिशुद्धि ॥ १४४ ॥

—गुरु चरित्र अ० २ रा.

ખરેખર ગુરુમહિમાનું વર્ણન કરીએ તેટલું ઓછું જ છે. ગુરુ એ જ્યોતિ સ્વરૂપ હોય છે. એટલે જે પ્રમાણે દીપ પ્રજ્વલીત થવાથી અંધારું દૂર થાય છે તે પ્રમાણે ગુરુ પોતાના શિષ્યના અંતરમાં રહેલું અજ્ઞાનરૂપી અંધારું દૂર કરે છે. સદ્દગુરુ ઈમામશાહ કહે છે કે—

“ગુરુ દીવો ગુરુ દેવતા ગુરુબીના ઘોર અંધારા,
ગુરુબીના જુગતી નહી ગુરુબીના મુગતિ નહી ।”

ગુરુ શિષ્ય પાસેથી તીર્થવ્રત યાગ વિગેરે કરાવી તેમને વિવેક જ્ઞાન શિખવાડે છે અને જ્ઞાનયુક્ત ભક્તિ તથા ભક્તિયુક્ત વૈરાગ્ય

સ્વીકારવા કહી પરમેશ્વર સ્વરૂપમાં લીન કરાવે છે. તેથી ગુરુ ઈશ્વર સમાન છે. ગુરુ આપણા માર્ગદર્શક છે, તેમના વિના આપણી જીવન નૌકા કિનારે પહોંચતી નથી. ગુરુ એ આપણી જીવનનૌકા ભવસાગર પાર કરાવનાર નાવિક છે. ગુરુની સેવા કરનારને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. તેમની સેવાથી કાયા, વાચા અને મનની શુદ્ધિ થાય છે. રામદાસ સ્વામી દાસબોધમાં કહે છે—

"ब्राह्मणे पाविजे देवाधिदेवा। तरी किमर्थ सद्गुरु करावा।
ऐसे म्हणाल तरी निजठेवा। सद्गुरुविण नाही॥"

બ્રાહ્મણ વિગેરેના લીધે જો ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ થતી હોત તો સદ્ગુરુ કરવાની શી જરૂર છે! બ્રાહ્મણ સ્વધર્મકર્મમાં પૂજનીય હોય તો પણ સદ્ગુરુકૃપા વિના જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. તેથી સદ્ગુરુ એ આપણો ખજાનો છે. સદ્ગુરુ સિવાય જેણે જ્ઞાન મેળવ્યું તે જ્ઞાન નહિ પણ માત્ર શ્રમ છે. જન્મમરણના ફેરા ટાળવા હોય તો હંમેશા સદ્ગુરુનું શરણ લેવું જોઈએ. કેમકે તેમની કૃપાદૃષ્ટિથી જ બધી ઉપાધીમાંથી મુક્ત થઈ શકાય છે. તેથી જ કહ્યું છે કે—

"ध्यानमूलं गुरोर्मूर्तिः पूजामूलं गुरोः पदम्।
मंत्रमूलं गुरोर्वाक्यं मोक्षमूलं गुरोः कृपाः॥"

માણસે ગુરુનું ધ્યાન ધરવું, ગુરુચરણની પૂજા કરવી, ગુરુમંત્રજ બોલવો કારણ ગુરુકૃપાથી જ મુક્તિ મળે છે.

ગુરુકૃપા ન હોય તો અધોગતિ થઈ જન્મ નિષ્ફળ જાય છે. તેથી ગુરુકૃપા માટે તાલાવેલી હોવી જોઈએ. સદ્ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

"લાગી રે જેને મનવીખે। તેના અંતર આવળિયા જોયે॥"

આ લીટી મનમાં બરાબર ઠસી જાય અને મનમાં સદ્ગુરુ વિષે દૃઢશ્રદ્ધા અને અતુલનિષ્ઠા જાગે તેને જ ગુરુકૃપાનો લાભ થઈ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થાય અને ભવબંધ તૂટી પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

તેથી સદ્‌ગુરુનો ઉપદેશ આપણે કૃતિમાં ઉતારવો એમાં જ મહત્તા છે. સદ્‌ગુરુ કહે છે—

કરણી બીના કેમ પામીએ ।
ઈહા કછું કરણી કમાવસો તો પામસો વૈકુંઠવાસજી ॥

જે સદ્‌ગુરુવચનનું પાલન કરતો નથી તે અવિદ્યાથી નરકવાસ પામે છે. વેદશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, સદ્‌ગુરુ કૃપાસિંધુ હોય છે. આખી સૃષ્ટિના હોય છે. તે મેઘ સમાન હોય છે. જેમ મેઘમાંથી સતત વરસાદ વરસે છે, પણ ઊંચી જગાએ તેનું ટીપું સરખું રહેતું નથી. નીચાણવાળા ભાગમાં પાણી ભેગું થાય છે તેવી જ રીતે સદ્‌ગુરુએ આપેલ જ્ઞાન યોગ્યતા (લાયકાત) મુજબ ગ્રહણ થાય છે. ઘમંડી દાંભિક અને અભિમાની લોકો પાસે જ્ઞાનનું ટીપું પણ નથી હોતું, પણ નીચા એટલે નમ્ર અને દૃઢ શ્રદ્ધાવાળાને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી જ સદ્‌ગુરુની સરખામણી કોની સાથે કરવી તે કહેવું કઠણ છે. તેમને કલ્પવૃક્ષ સાથે સરખાવીએ તો તે પૂરતું નથી, કારણ કલ્પવૃક્ષ તો માગેલી અને કલ્પેલી વસ્તુ આપે છે, પણ સદ્‌ગુરુ તો નહિ કલ્પેલી કામના પણ પૂરી કરે છે. આ રીતે વેદ શ્રુતિ સ્મૃતિમાં જેમની ખ્યાતિ છે એવા સદ્‌ગુરુના ચરણકમળની સેવા કરી તેમના જ ચરણનું ધ્યાન ધરવું કે જેથી મુક્તિ મળી શકે, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

" गुरुः पिता गुरुर्माता गुरुरेव परः शिवः ।
शिवे रुष्टे गुरुस्त्राता गुरौ रुष्टे न कश्चन ॥ "

ગુરુ આપણા માતાપિતા છે. ગુરુ એજ સાક્ષાત પરબ્રહ્મ છે. જો ઈશ્વરનો કોઈના ઉપર કોપ થાય તો પણ ગુરુને શ્રદ્ધાથી તે શરણે જાય તો ગુરુ જ તેનું રક્ષણ કરે છે. પણ ગુરુનો કોપ થાય તો તેનું રક્ષણ દેવ પણ કરી શકતા નથી. વળી જો કોઈના ઉપર ઈશ્વર પ્રસન્ન થાય તો તે કહેશે કે તું પહેલા ગુરુને ઓળખ જો ગુરુ જ પ્રસન્ન થાય તો પ્રત્યક્ષ ઈશ્વર જ તેના આધીન છે એમ સમજવું.

" गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुरेक परब्रह्म तस्माद् गुरुमुपाश्रयेत् ॥ "

ગુરુ એજ બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને મહેશ છે પણ ગુરુ એક જ પરબ્રહ્મરૂપ છે તેથી માણસે ગુરુનો જ આશ્રય લેવો.

મનુષ્યમાત્રને જ્ઞાન આપે તે ગુરુ, કારણ " જેનાથી જ્ઞાન મળે તે ગુરુ " એવું શાસ્ત્રવચન છે.

" गुशब्दस्त्वंधकारोऽस्ति रुशब्दस्तन्निरोधकः । "

'गु' એટલે અંધારું 'रु' એટલે તેનો નાશ કરનાર, આ રીતે ગુરુ એ જ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ કરનાર છે. મનુષ્ય અજ્ઞાની હોવાથી જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે ગુરુની જરૂર હોય છે, કારણ જ્ઞાન વગર મુક્તિ નથી અને ગુરુ વગર જ્ઞાન મળતું નથી. 'नास्ति तत्त्वं गुरोः परम् ।' ગુરુ કરતા શ્રેષ્ઠ એવું બીજું કોઈપણ તત્ત્વ નથી. સદ્‌ગુરુ સમાગમ દુર્લભ હોય છે. સત્પંથ જ્ઞાન સાહિત્યમાં કહ્યું છે કે—

પૂર્વ જન્મનો ભાગ્ય અમારો, કી ભાઈ સંચો અમારો ।
ઈસદિન ગુરુ બ્રહ્માજી મલીયા કી ભવભંજન એણે ગુરુ ટાલીયા ॥

અમારા પહેલાના જન્મનું ભાગ્ય આજે ઉદય પામ્યું. તેથી પ્રત્યક્ષ સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મા જ અમને આજે મળ્યા, જેના કારણે અમારો ભવબંધ સમૂળ દૂર થયો, આવો ભવભંજન કરનારા સદ્‌ગુરુ મળવા દુર્લભ હોય છે, એક સંતે કહ્યું છે કે—

सतगुरु गुरु बहु अंतरो, जो दिवस अरु जाण ।
गुरु बतावे वैकुंठ तो, सद्गुरु दे निजधाम ॥

ગુરુ અને સદ્‌ગુરુમાં ફેર છે. ગુરુ વૈકુંઠનો માર્ગ બતાવે છે તો સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મમાં લીન થવાનો માર્ગ બતાવે છે–મુક્તિ માર્ગ બતાવે છે. ગુરુ તો અનેક હોય છે પણ સદ્‌ગુરુ યુગાંતરમાં ભાગ્યે જ મળે છે. એને જ યુગગુરુ અથવા સૃષ્ટિગુરુ કહે છે. બારે કળાથી યુક્ત

હોય તે જ ખરા સદ્‌ગુરુ કહેવાય. વેદશાસ્ત્રમાં સદ્‌ગુરુની બાર કળા નીચે મુજબ કહી છે—

(૧) જે પૂર્ણચન્દ્ર પ્રમાણે નિર્મળ હોય છે. (૨) જે સૂર્યપ્રમાણે તેજસ્વી. (૩) અગમ્યરૂપ બતાવનાર. (૪) અગમનિગમ જાણનાર. (૫) જેમના પગ ઉપર પદ્મ હોય. (૬) જેમના જમણા પગનાં અંગુઠામાંથી દૂધ એટલે તીર્થ નીકળે છે. (૭) જેમની આંખમાં ઊંઘ હોતી નથી અને જે આખુંય જગત એકરૂપ જુએ છે. (૮) જેમના પગ જમીનને અડતા નથી એટલે જેમની ગતિ મનની ગતિ પ્રમાણે છે. (૯) જે સત્ત્વ, રજ, તમાદિ ગુણોથી પર હોય અને જેમની આંખો અત્યંત તેજસ્વી હોય છે. જે પોતાના મુખમાં ચૌદ ભુવનો બતાવે છે એટલે ચૌદ ભુવનોની અને અખિલ બ્રહ્માંડની માહિતી આપે છે અને જન્મતા જ બધા વેદ બોલી બતાવે છે. (૧૧) જેમની શક્તિ દેવ અને દાનવો કરતા વધારે હોય છે. (૧૨) જે જીતેન્દ્રિય હોઈ બધાની મનોકામના પૂરી કરે છે. આ પ્રમાણે બારે કળાથી યુક્ત હોય તેજ સદ્‌ગુરુ–યુગગુરુ–જગદ્‌ગુરુ કહેવાય. નહિ તો—

गुरवो बहवः सन्ति शिष्यवित्तापहारकाः ।
दुर्लभः सद्‌गुरुर्देवि शिष्यहृत्तापहारकः ॥

ગુરુગીતામાં પાર્વતિજીને શંકર કહે છે કે 'શિષ્યનું ધન હરણ કરનારા ઘણા ગુરુ હોય છે પણ શિષ્યના હૃદયનો તાપ હરણ કરનારા ગુરુ દુર્લભ હોય છે.' તેથી જે મહાપુરુષની કૃપાથી અજ્ઞાન દૂર થઈ જન્મમરણના ફેરામાંથી મુક્તિ મળે તેજ ગુરુ કહેવાય. જીવને ભવબંધનમાંથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા હોવા છતાં માયા અને મોહની ભ્રમણાના અંતરાયો દૂર કરવાની તેનામાં શક્તિ હોતી નથી. આવા પ્રસંગે ત્રિવિધ તાપથી ગ્રસ્ત થયેલા સંસારી જીવને મનની શાંતિ અને આનંદ આપનાર સદ્‌ગુરુની જરૂર હોય છે. ગુરુ એકાદ શિષ્યની નજીકમાં શરીરથી નહિ હોય છતાં ગુરુવચન ઉપર શિષ્યની અડગ શ્રદ્ધા હોય તો પણ ગુરુપ્રેરણાથી તેવા શિષ્યને પરમપદનું જ્ઞાન થાય

છે. એકલવ્યનું ઉદાહરણ આના માટે પૂરતું છે. અર્જુનને ઉપદેશ આપતી વખતે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ કહે છે—

श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।
ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥

भ. गीता अ. ४/३९

જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે આતુર થયેલા જીતેંદ્રિય એવા શ્રદ્ધાવાન માણસને આ જ્ઞાન મળે છે. આ જ્ઞાન થવાથી તરત જ શાંતિ મળે છે. સદ્દગુરુ–મહિમા આમ અતર્ક્ય અગોચર છે તેથી સદ્દગુરુની સ્તુતિ પરમાત્મ–સ્વરૂપમાં કરવામાં આવી છે.

ब्रह्मानन्दं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिम्
द्वान्द्वातीतं गगनसदृशं तत्त्वमस्यादिलक्ष्यम् ।
एकंनित्यं विमलमचलं सर्वधी साक्षीभूतम्
भावातीतं त्रिगुणरहितं सद्गुरुं तं नमामि ॥

જેનો આનંદ બ્રહ્મમાં હોઈ જે પરમસુખદાયક છે જે કેવળ જ્ઞાનમૂર્તિ અને સુખદુઃખાદિ દ્વન્દ્વોથી પર છે, જે આકાશ જેવો નિર્લેપ નિરૂપાધિક અને તત્વમસિ એ મહાવાકયથી ઓળખી શકાય તેવો છે. જે નિત્ય અદ્વિતીય અવિદ્યાદિ મળદોષરહિત સ્થિર, સર્વની બુદ્ધિને સાક્ષીભૂત, ભાવાતીત, ત્રિગુણાતીત છે એવા સદ્દગુરુને હું પ્રણામ કરું છું.

જેમણે ઉપરના ગુણયુક્ત સદ્દગુરુ મળે તે ધન્ય છે. જન્મથી જ તેજસ્વી એવા જ્ઞાનીલોકો સર્વવિદ્યામાં પારંગત હોય છે. આવા મહાપુરુષોના માત્ર ચરણસ્પર્શથી અવલોકનથી તેમના સ્થાનના સ્મરણ માત્રથી સાધકને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થાય છે. તેમના દર્શનથી કેટલાયની બીમારી દૂર થાય છે. ચંડાલ જેવા હલકી યોનીના લોકોને પણ મુક્તિ મળે છે. આવા મહાન સદ્દગુરુના ચરણતીર્થના પ્રભાવથી અજ્ઞાન દૂર થઈ મુક્તિ સુલભ થાય છે તેમના ચરણતીર્થના મહીમા માટે સતપંથ જ્ઞાનદીપ સાહિત્યમાં કહ્યું છે કે—

એક બુંદ પાવળતણો, સપ્ત સમુદ્ર નહિ તોલ ।
જગ સારા પ્યાસા ફિરે, પીવે સિંચન હાર રે ॥

સદ્‌ગુરુ ચરણામૃત શ્રદ્ધાવાન માણસને અમૃત સમાન છે પણ ગફલત કરનારા અને ઢોંગી લોકોને તે પાણી જેવું લાગે છે, જેથી માણસે પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી ગુરુચરણામૃત પાન કરવું કે જેથી તેને ઉંચી ગતિ પામવાનું જ્ઞાન મળે છે. સદ્‌ગુરુ ત્રિકાલજ્ઞ એટલે ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાનકાળ જાણનારા હોય છે. તેમજ તે ત્રિગુણાતીત અને સમદર્શિ હોય છે. ઈશ્વર પણ તેમના આધિન હોય છે. આ બધું તેમની તપશ્ચર્યાનું ફળ છે.

જ્યારે ધર્મનો લોપ થાય છે ભિન્ન ભિન્ન ધર્મનો પરસ્પર સંઘર્ષ થાય છે ત્યારે તેમને માર્ગદર્શન કરવા યુગગુરુ દુનિયામાં પ્રગટ થાય છે. શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું છે કે—

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥
परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥

श्रीमद् भगवद् गीता अ. ४ श्लो० ७-८

જ્યારે જ્યારે ધર્મ ક્ષીણ થઈ અધર્મ જોર કરે છે ત્યારે ત્યારે હું અવતારરૂપે પ્રગટ થાઉં છું. સજ્જનોના રક્ષણ માટે, દુર્જનોના સંહાર માટે અને ધર્મની સ્થાપના કરવા માટે હું યુગે યુગે પ્રગટ થાઉં છું.

ઈશ્વરે અવતાર લેવાનું કારણ આ બે શ્લોકોમાં જણાવ્યું છે, જે ધર્મના લીધે સમાજનું ધારણ પોષણ થાય છે તે ધર્મ નિસ્તેજ અને ક્ષીણ થાય અને અધર્મ જોર પકડે, માનવ જાતિની અધોગતિ થઈ સૃષ્ટિચક્ર બગડવા લાગે ત્યારે એ ચક્ર વ્યવસ્થિત કરવા અને સમાજની બગડેલી ગતિ ઠીક કરવા માટે ઈશ્વરનો અવતાર હોય છે. ધર્મવિરોધક

તત્ત્વોનો સંહાર, સજ્જનોનું રક્ષણ અને ધર્મ પ્રસ્થાપના માટે ઈશ્વર અવતાર ધારણ કરે છે. ધર્મના મૂળ તત્ત્વો સનાતન અને કદાપિ ન બદલવાના હોય છે તો પણ ધર્મના આચારરૂપી બાહ્યાંગ પરિસ્થિતિ મુજબ બદલાય છે. આથી જે તે યુગમાં ભગવાન પ્રગટ થાય છે, ત્યારે તે સમયને અનુકુળ હોય એવા ધર્મની તે સ્થાપના કરે છે. મત્સ્ય, કુર્મ વગેરે દસ અવતારોનું ધર્મસ્થાપનાનું સ્વરૂપ અંતરંગમાં એક જ હોવા છતાં બહારથી જુદું દેખાય તેનું કારણ યુગધર્મ છે. 'યુગે યુગે' એનો અર્થ દરેક યુગમાં એવો થાય છે, પણ ઈશ્વરના અવતાર એક જ યુગમાં અનેકવાર થાય છે અને જે તે સમયને અનુરૂપ એવો અવતાર તે ધારણ કરે છે. તે જ પ્રમાણે સદ્‌ગુરુનું પણ હોય છે. ઈશ્વરના અવતાર પહેલા સદ્‌ગુરુ સત્યનો માર્ગ દોરી આપે છે. સત્યયુગમાં ઈશ્વરના ચાર અવતાર થયા તે વખતે "સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મા" સદ્‌ગુરુ હતા, તેમણે ઈશ્વરને જાણવા માટે દરેક અવતારના પહેલા સદ્‌ધર્મ સ્થાપન કર્યો. પણ જેમણે તે યુગ ધર્મને માન્યો નહિ એવા દૈત્ય શંખાસૂર, મધુકૈટભ, મયદાનવ, હિરણ્યાક્ષ–હિરણ્યકશિપુ આદિ ધર્મને ક્ષીણ કરવા લાગ્યા, ષડ્‌વિકારોને આધીન થઈ અધર્માચરણ કરવા લાગ્યા, સાધુ સંતોને રંજાડવા લાગ્યા ત્યારે પૃથ્વી ઉપરનો ભાર દૂર કરવા માટે ઈશ્વરને મત્સ્ય, કુર્મ, વરાહ અને નૃસિંહ એ અવતાર ધારણ કરવા પડ્યા. આ અવતારોએ દૈત્યનો સંહાર કરી ધર્મ સુવ્યવસ્થિત કર્યો. ત્યાર પછી ત્રેતાયુગમાં બલી સહસ્રાર્જુન, રાવણ વગેરે રાક્ષસોના સંહાર માટે ઈશ્વરે વામન, પરશુરામ, શ્રીરામ એવા અવતાર લીધા. તે વખતે બ્રહ્મર્ષિ વશિષ્ઠ યુગગુરુ હતા. તેમણે દોરી આપેલા યુગધર્મને ઉપરના દૈત્યોએ ગણકાર્યો નહીં તેથી ઈશ્વરને ત્રણ અવતારો લેવા પડ્યા.

તે જ પ્રમાણે દ્વાપર યુગમાં સદ્‌ગુરુ પદ વેદમૂર્તિ વ્યાસ પાસે હતું. તેમણે સ્થાન કરેલા ધર્મને કંસ દુર્યોધન વગેરે કૌરવોએ નહીં માનવાથી તેમના સંહાર માટે ઈશ્વરે શ્રીકૃષ્ણ અને બુદ્ધ એ રીતે અવતાર ધારણ કર્યા. હાલ કળીયુગમાં એ યુગ પુરૂષનું પદ સદ્‌ગુરુ

ઈમામશાહને પ્રાપ્ત થયું છે. ઈશ્વરી અવતારની જાણ કરી આપવા માટે તેમણે સદ્દધર્મની સ્થાપના કરી છે. તેમણે સ્થાપન કરેલા યુગધર્મમાં અનેક મહત્ત્વની બાબતોનો સમાવેશ છે જેનો અહીં ટૂંકમાં વિચાર કરવાનો છે—

સત્ય, ત્રેતા અને દ્વાપર એ ત્રણ યુગોમાં ભક્તોનો ઉદ્ધાર, દુષ્ટોનો સંહાર અને ધર્મની સ્થાપના કરવા માટે ઈશ્વરના નવ અવતારો થયા. તે પૈકી પહેલા સત્યયુગમાં ચાર, ત્રેતા યુગમાં ત્રણ અને દ્વાપર યુગમાં બે એમ કુલ નવ અવતારો થયા. હાલ કલીયુગમાં દશમો અવતાર થવાનો છે પણ તેનો પવન કલીયુગની શરૂઆતથી જ જણાવા લાગ્યો છે. સૂર્યોદય પહેલા પ્રભા ખીલી સંધી પ્રકાશ દેખાય છે તે પ્રમાણે આ પછી જે અવતાર થવાનો છે તેના ઉદય પહેલા સંધી પ્રકાશ દેખાવા લાગ્યો છે અને તેથી સદ્દગુરુ ઈમામશાહ કહે છે કે—

ઉગ્યા તેને વંદિએ, માનો તેની આણ ।
આજ સ્વામીને ઓળખી, તેના કરો વખાણ ॥

ઉગનારને વંદન કરી તેનું વચન પાળવું જોઈએ. દાખલા તરીકે એકાદ મોટી વ્યક્તિ વડાપ્રધાન કે રાષ્ટ્રપતિ જેવા પદે હોય ત્યારે તે જે હુકમ કરે તે બધાએ પાળવો જ જોઈએ. પણ તે જ વ્યક્તિ થોડા દિવસ પછી અધિકાર પદેથી દૂર થાય, સેવા નિવૃત્ત થાય ત્યારે સત્તા જવાથી તેનો હુકમ કોઈ પાળે નહીં. તે જ પ્રમાણે અવતાર પુરૂષનું પણ છે. જે સમયમાં જે અવતારની સ્થાપના થઈ હોય તે સમયમાં તે અવતારને જ માનવો જોઈએ, નહીં તો સૃષ્ટિ નિયમનો ભંગ થઈ તેના માટે આપણને દુઃખ શોષવું પડશે. એમ નહીં હોત તો ઈશ્વરને જુદા જુદા અવતાર લેવાનું શું કારણ હતું ? તેથી હવે થનાર અવતાર સંબંધી આપણે જાણવું જોઈએ, તેને નમવું જોઈએ. સદ્દગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

દસહિ અવતાર એક કરી સેવો, પાત્ર દુજા મત જાણો રે ।
જેણે નહિ માન્યા તેણે, સબ કુછ ખોયા તેને યમકા ફાસા રે ॥

૨

ઈશ્વરના જુદા જુદા સમયે થયેલા અવતારો બાહ્યદૃષ્ટિથી જુદા દેખાતા હોય તો પણ અંતરંગમાં તો એક જ છે. એક જ ઈશ્વરના તે જુદા જુદા રૂપો છે. મત્સ્ય એ જ કુર્મ, એજ વરાહ, એ જ નૃસિંહ, એજ વામન, એજ પરશુરામ, એજ રામ, એજ કૃષ્ણ, એજ બુદ્ધ, અને એજ નિકલંકી નારાયણ, આમ આ દશે અવતાર એક જ છે એમ માની અદ્વૈતભાવથી ભજનારને ભક્તિનો લાભ થશે. તેમને નહીં માનનારે જાણે સર્વસ્વ ગુમાવ્યું એમ સમજવું. એને યમરાજનો ફાંસો લાગ્યા વગર નહીં રહે.

આ રીતે દશે અવતારોને માનવું જ જોઈએ. પણ જે નવ અવતાર થઈ ગયા તેમનો અધિકાર નષ્ટ થયો છે તેથી આજે જેમને એ અધિકાર સુપ્રત થયેલો છે એવા દસમા निकलंकी अवतार ને જ આપણે ઓળખી તેમની ભક્તિ કરવી જોઈએ એમ ઈમામશાહે કહ્યું છે. આ પછી થનારા નિકલંકી અવતાર સંબંધી આગમજ્ઞાનનું કથન તેમણે કર્યું છે તે આગમ 'શ્રી દશાવતાર' નામના ગ્રંથમાં છે.

ત્રેતાયુગમાં 'વાલા' નામનો કોળી વટેમાર્ગુઓને લૂંટી તેના ઉપર પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો. તેને નારદજીએ એક દિવસે આ પાપકર્મથી પરાવૃત્ત કરી રામનામનો જાપ કરવા પ્રેર્યો. પણ તે વખતે પરશુરામ અવતાર અસ્તિત્વમાં હતો. શ્રીરામ પ્રગટ નહોતા છતાં નારદજીએ વાલાને રામનામનો જાપ આપ્યો અનેથી વાલા 'વાલ્મીકી' ઋષિ થયો અને રામ અવતાર પ્રગટ થતા પહેલા તેમણે રામાયણ લખ્યું. એ રામાયણ મુજબ જ રામનું આચારણ રહ્યું. સદ્ગુરુ ઈમામશાહએ પણ હવે પછી થનારા દસમા અવતારનું–નિકલંકી નારાયણનું આગમ લખી રાખ્યું છે.

ત્રેતા યુગમાં પરશુરામનો અવતાર થયો તેમની પછી જ શ્રીરામ અવતર્યા તે વખતે પણ પરશુરામ જીવતા હતા. પરશુરામે ૨૧ વખત પૃથ્વી નિઃક્ષત્રિય કરી હતી. ત્યાર બાદ શ્રીરામ ક્ષત્રિય કુળમાં અવતર્યાં. તેમને સીતાસ્વયંવર વખતે 'ત્ર્યંબક' નામના ધનુષ્યનો ભંગ કર્યો

તે વખતે પરશુરામે વિચાર કર્યો કે મેં ૨૧ વખત ક્ષત્રિયોનો સંહાર કર્યો છતાં શ્રીરામ હજુ શી રીતે રહ્યા ? તેથી તેમણે શ્રીરામનો સામનો કર્યો. બંને જણા એક જ ઈશ્વરના અવતાર હોવા છતાં તેમને વચ્ચે યુદ્ધ શી રીતે થયું એવો પ્રશ્ન ઊભો થાય છે. પરંતુ લોકોને બોધપાઠ આપવા માટે તેમને સિદ્ધાંત ખાતર આવું કાર્ય કરવું પડે છે. બન્નેની વચ્ચે યુદ્ધ શરૂ થયું ત્યારે પરશુરામે ધનુષ્યનો ટંકાર કરી શ્રીરામ ઉપર બાણુ છોડતા ત્યારે રામની માત્ર નજરથી જ એ બાણનું પાણી થઈ જતું. પરશુરામે ઘણા શક્તિશાળી બાણુ રામચન્દ્રજી ઉપર છોડ્યા પણુ તેમને એકપણુ બાણુ લાગ્યું નહીં. ત્યારે પરશુરામ સમજી ગયા કે હવે મારું અવતાર–કાર્ય પૂરૂં થયું છે. તેથી અહીં રહેવાની જરૂર રહી નથી એમ ઠરાવી તે હિમાલયમાં જતા રહ્યા. આમ અવતારકાર્ય પૂરૂં થયા પછી તેમનું કંઈ ચાલતું નથી. દ્વાપર યુગને અંતે અને કલીયુગની શરૂઆતમાં બુદ્ધાવતાર થયો. પણુ આ તમામ અવતારોનું અવતાર કાર્ય એમની સાથે જ જતું હોવાથી તેમનો પ્રભાવ પડે નહીં, તેથી સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ 'મુનિવર ચેતવણી' નામના ગ્રંથમાં કહે છે કે,

> જે ફોગટ ફેરા ખાવે દુનિયા, અને ઠાલા જપે જાપરે ।
> તે દુવારે જઈને કુકાર કરે, ભાઈ તાહા કોને પુછે વાતરે ॥
> તે ઘરણા ધણી તે ઘેર નહિ, અને ગફલત દુનિયા ફેરા ખાયેરે ।
> જે ઠાલા ઘરના પરોણુલા, ભાઈ તે જેમ આવે તેમ જાયેરે ॥

જે ઘર ઉજ્જડ થયેલું હોઈ તેમાં કોઈ રહેતું નથી ત્યાં તમે મોટેથી બૂમો પાડશો તોય તમને કોણુ જવાબ આપશે. વળી એકાદ ઘરનો માણુસ મરણુ પામે અને કેટલાય વરસો વિતી ગયા પછી તમે તે માણુસના નામે ગમે તેટલી બૂમો પાડો તોય તમને જવાબ કોણુ આપી શકે? તેજ પ્રમાણે નવ અવતાર હવે નષ્ટ થયેલા હોવાથી હવે દશમા અવતારનું જ મહત્ત્વ છે. તેથી તેને જ ઓળખી માન આપવું જોઈએ. આનું જ નામ સાકાર પૂજા. આ પૂજાની સ્પષ્ટતા નીચે પ્રમાણે છે.

ભગવાન શ્રીરામ, શ્રીકૃષ્ણ કે એવા જ બીજા અવતારો એ પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માના જ અવતારો છે અને આખી હિંદુજાતિને તેના ઉપર દઢવિશ્વાસ છે. નિર્ગુણ નિરાકાર સચ્ચિદાનંદઘન પરમાત્મા જ સગુણ સાકારરૂપે પ્રગટ થાય છે. આકાશમાં જેમ પરમાણુ સ્વરૂપ જળ મેઘરૂપે ભેગું થાય છે તે પ્રમાણે સચ્ચિદાનંદઘન પરમાત્મા પોતે સ્વયંસિદ્ધ નિરાકારમાંથી સાકારરૂપ ધારણ કરે છે. 'અવતાર લેવો' અને એની પૂજા એ જ સાકાર પૂજા છે. આ સાકાર અવતારની દઢ ભાવથી જે પૂજન–અર્ચન–વંદન–સ્મરણ વગેરે વિવિધ પ્રકારથી ભક્તિ કરશે તે મુક્ત થશે એમ ભગવદ્‌ગીતામાં અનેક ઠેકાણે લખ્યું છે.

સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહએ 'વિરાટ સ્વરૂપ' નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે જે માણસ જે જે દેવતાની સ્થિરમનથી ભક્તિ કરશે તે માણસ અંતકાળ સમયે તે તે દેવતાઓના સ્થાને જાય છે. ત્યાં તે કંઈપણ નવું કાર્ય કરી શકતો નથી, માત્ર મૃત્યુલોકમાં કરેલ પુણ્યકર્મોનો ઉપભોગ લે છે અને એ પુણ્ય ખલાસ થયા પછી માત્ર પાપકર્મોજ તેની પાસે બાકી રહે છે. તે સંચિતથી જીવાત્મા મૃત્યુલોકમાં હલકી યોનીમાં જન્મ લઈ પાપકર્મોના ફળ ભોગવે છે. પણ મૃત્યુલોક એ કર્મભૂમિ હોવાથી તે અહીં પાપ અને પુણ્ય એમ બંને પ્રકારના કર્મો કરી શકે છે. અને તેના સંચિતમાં ઉમેરો થતો જાય છે. તેમાં જો તે જીવ એકાદ ક્ષુદ્ર દેવતાની ઉપાસના કરવા લાગે તો ફરીથી ઉપર મુજબ તેનું ચક્ર શરૂ થાય છે અને તે ચક્ર ચોર્યાશી લાખ ફેરા પૂરા થતાં સુધી થોભતું નથી. તેથી સદ્‌ગુરુએ કહ્યું છે કે 'હે મનુષ્ય તું આ બધી નિકૃષ્ટ દેવ દેવતાઓ છોડી દે અને બધાનું આદિકારણ મૂળ પરબ્રહ્મ પરમજ્યોતિસ્વરૂપ પરમેશ્વરનું એકલાનું જ સતત અને દઢનિશ્ચયથી જીંદગી સુધી પ્રેમથી સ્મરણ કર, તેની જ ભક્તિ કરી મુક્તિનો અધિકારી થા. ભગવદ્‌ ગીતામાં કહ્યું છે કે :

कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः ।
तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया ॥ ७/२०

यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति ।
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम् ॥ ७/२१

स तया श्रद्धया युक्तस्तस्याराधनमीहते ।
लभते च ततः कामान्मयैव विहितान्हि तान् ॥ ७/२२

अन्तवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसाम् ।
देवान्देवयजो यान्ति मद्भक्ताः यान्ति मामपि ॥ ७/२३

अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः ।
परं भावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ ७/२४

अवजानन्ति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।
परं भावमजानन्तो मम भूतमहेश्वरम् ॥ ९/११

नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः ।
मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम् ॥ ७/२५

साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः ।
प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ॥ ७/३०

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે પોતાની પ્રકૃતિને આધીન થયેલા અને વિવેક બુદ્ધિ નષ્ટ થયેલા ભક્ત અન્ય દેવતાઓની ઉપાસના કરે છે. સકામ ભક્તોની ક્ષુદ્ર કામનાઓ પૂરી કરનારા અનેક દેવતાઓ હોવાથી પોતાની વિશિષ્ટકામનાઓ પૂરી કરવા માટે પોતાની રાજસ કે તામસ પ્રકૃતિ મુજબ ભક્ત પોતાને અનુકૂળ થનારી ભક્તિ ખોટી ભ્રમણાથી વિશિષ્ટ વ્રતો અને ઉપાસના કરે છે. જે ભક્ત જે સ્વરૂપની શ્રદ્ધાપૂર્વક ઉપાસના કરે છે તે ભક્તની તે દેવતા પ્રત્યેની શ્રદ્ધા હું સ્થિર કરું છું, એ કરવાનો હેતુ એટલે તેની કામના પૂરી કરવી એ જ છે. તેથી હું એ ભક્તને જોઈતું ફળ તે દેવતા મારફતે અપાવું છું. ફળ આપનારો હું જ છું પણ અજ્ઞાની ભક્ત માત્ર એ ફળ પેલા દેવતાએ આપ્યું એમજ માને છે. આવા મંદબુદ્ધિ ભક્તને મળનારૂ ફળ અલ્પસમય માટે ટકનારું એટલે નાશવંત હોય છે. જે દેવતાની ઉપાસના માણસ કરે છે તે દેવતાના લોકને તે પામે છે. અને મારી ભક્તિ કરનારા મારા અવિનાશી પદને પામે છે. અન્ય દેવતાઓની ભક્તિ ઉતરતી શા માટે છે તો એવી

ભક્તિનું ફળ ટૂંકા સમય માટે ટકનારું છે. મૃત્યુ પછી પણ તે ભક્ત **'अन्ते मति सा गतिः'** એ ન્યાયથી તે તે દેવતાના સ્થાનને પામી ત્યાંથી જન્મમરણના ફેરામાં સપડાય છે. મારો ભક્ત હોય તેજ મને પામે છે. તેને પુનર્જન્મની ભીતી હોતી નથી. મારૂં અવિનાશી નિરૂપમેય અને સર્વશ્રેષ્ઠ રૂપ જાણવા અસમર્થ એવા મંદબુદ્ધિના લોકો મને ઈતર લોકો પ્રમાણે વ્યક્ત સ્વરૂપનો માનવી માને છે. માયાથી મોહિત થવાથી મારું ખરું સ્વરૂપ નહીં ઓળખતા મારી અવગણના કરે છે. અવતાર ધારણ કરી હું મનુષ્ય દેહથી વ્યવહાર કરું છું. ત્યારે ભૂતમાત્રના સ્વામી એવા મારા ખરા સ્વરૂપને ન જાણનારા મૂઢલોકો હું માનવ છું એમ સમજી મારી અવજ્ઞા કરે છે. હું આખી સૃષ્ટિથી પર, ઉદાસીન સાક્ષીની જેમ રહ્યો તો મારું એ અવ્યક્ત અને પર સ્વરૂપ માણસો ઓળખી શકશે નહીં અને ભક્તિથી વંચિત રહેશે. પણ દુષ્ટોનો નાશ, સંતોનું રક્ષણ અને ધર્મસ્થાપના કરવા માટે હું દેહ ધારણ કરી કર્મો કરું છું તેથી મારું ખરું સ્વરૂપ ન ઓળખનારા આમ કરે છે. તેથી આ રીતે જે મને અવગણે છે અને મારો ઉપદેશ નેવે મૂકે છે તે આત્મકલ્યાણના માર્ગથી ચલિત થાય છે. અને જ્ઞાનેશ્વરીમાં કહ્યું છે તેમ નામ ક્રિયા કે દેહવિનાનો જે હું તે મને નામધારી કર્મકારી અને દેહધર્મથી યુક્ત એમ સમજે છે. મને નિરાકારને આકાર, નિરૂપાધિકને ઉપચાર વિધિનિષેધાદિક એવા મને આચારાદિક વ્યવહાર, જાતિહીનને જાતિ, ગુણાતીતને ગુણ, ચરણરહીતને ચરણ, હસ્તરહિતને હસ્ત પરિમાણાતીત પરિમાણ, કર્ણરહિતને કર્ણ, નેત્રરહિતને નેત્ર, ગોત્રરહિતને ગોત્ર, નિરાકારને રૂપ, અવ્યક્તને વ્યક્ત, નિરિચ્છને ઇચ્છા, તૃપ્તને તૃપ્તિ એવી માન્યતા ધરાવે છે. હું વસ્ત્રરહિત એટલે આખા જગતને ઓઢાડનાર અને ઢાંકનાર છતાં મને ઓઢાડે છે અને ઢાંકે છે, અલંકાર પહેરાવે છે. આમ હું સ્વયંભૂ હોવા છતાં મારી મૂર્તિઓ બનાવે છે. હું નિત્ય હોવા છતાં મારું આવાહન અને વિસર્જન કરે છે, મૂર્તિને દેવ સમજી પૂજે છે. પણ તે ભંગ પામે તો તેમાંથી દેવપણું ગયું એમ માની તેનો ત્યાગ કરે

છે. આ રીતે હું મનુષ્ય છું એમ માને છે તે નર્યું અજ્ઞાન છે. હું યોગમાયાથી ઢંકાયેલો હોવાથી સામાન્ય લોકો મને ઓળખી શકતા નથી. અધિભૂત, અધિદૈવત અને અધિયજ્ઞસ્વરૂપ મને પરમાત્માને જે જાણે છે તે અંતકાળે પણ શાંત રહી મારાથી વંચિત રહ્યો નથી.

આ ઉપરથી જણાશે કે જે વસ્તુનું ચિંતન આપણે હમેશાં કરીએ છીએ તેજ વસ્તુ મૃત્યુ સમયે આપણી નજર સામે ઉભી રહે છે કારણ તુકારામ મહારાજ કહે છે—

पडिलें वळण इन्द्रिया सकळां । भाव तो निराळा नाही दूजा ॥

આ પ્રમાણે ઇન્દ્રિયોને એટલે મનને જેવા સંસ્કાર પાડીએ તેવું તેના તરફથી કર્મ થાય છે તેથી મરણ સમયે કોઈ આધિભૌતિક વસ્તુનું, કોઈ ગમતા કે અણગમતા માણસનું અથવા વિશિષ્ટ દેવતાનું સ્મરણ ન કરતાં સર્વશ્રેષ્ઠ સચ્ચિદાનંદઘન પરમાત્માનું જ સ્મરણ થવું જોઈએ અને તેના માટે પરમેશ્વર જળ, સ્થળ, કાષ્ઠ કે પથ્થરમાં સર્વત્ર ભરેલો છે. આખી સૃષ્ટિ એનું જ સ્વરૂપ છે, પ્રાણીમાત્રના રૂપથી તેજ બધે સંચરે છે. બધા દેવતાઓ એનું જ સ્વરૂપ છે એટલે અધિયજ્ઞરૂપે પણ તેજ છે અને 'यज्ञो वै विष्णु' એવા વિષ્ણુ સ્વરૂપથી પણ તેજ પિંડ બ્રહ્માંડ વ્યાપી રહેલો છે એવી સર્વત્ર બ્રહ્મમયદૃષ્ટિ થાય તો જ અંતકાળે તેના સિવાય બીજો વિચાર આવશે નહીં. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

પરિબ્રહ્મા વિષ્ણુને ઓળખ્યા, તે તો અમર હુવા તતખેવરે ॥

આ ઉપરથી પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અવ્યક્ત સ્વરૂપને અગર તો વ્યક્ત એટલે અવતાર પાત્રને ઓળખવું એજ 'સાકાર પૂજા છે.' સાકાર પૂજા એટલે પ્રતિમા પૂજા કરવી એમ નથી પણ મૂર્ત એટલે મૂર્તિમંત, પ્રત્યક્ષ, સ્વયંસિદ્ધ પરમઈશ્વરનો જે અવતાર તેની પૂજા કરવી. એ છોડીને જે પ્રતિમાની પૂજા કરે છે તે મૂઢ કહેવાય. કારણ વેદશાસ્ત્રમાં તેનો નિષેધ કર્યો છે. **'मूर्खस्य प्रतिमां पूज्रा'** એમ રામદાસ સ્વામીએ કહ્યું છે. તેમજ એકનાથ, નામદેવ, જ્ઞાનેશ્વર

તુકારામ, કબીર, ગોરખનાથ વગેરે મહાન્ પુરુષોએ પણ પ્રતિમા પૂજાનો નિષેધ કર્યો છે. જ્ઞાનેશ્વર મહારાજ કહે છે—

निर्जीव दगडाची काय करिसी सेवा ।
तो तुज निर्दैव्या देईल काय ॥ १ ॥
कवणे गुणे भुली पडली गव्हारा ।
तीर्थाच्या माहेरा नीळखीसी ॥ २ ॥
अष्टोत्तरसे तीर्थे जयाच्या चरणी ।
तो तुज्या हृदयीं खरा देव ॥ ३ ॥
देह देऊळी असता जाशी आणा तीर्थां ।
मुकलासी ह्मणे ज्ञानदेव ॥ ४ ॥

સંતશ્રી તુકારામ મહારાજ કહે છે—

बेल तोडिला सजीव । पाषण पूजीला निर्जीव ॥१॥
सजीव तुळशी तोडिती । निर्जीव दगडा वाहाती ॥२॥
बेल तोडोनिया मूढ । लिंग पूजती पगड ॥३॥
पाषाणाला पुरणपोळी । अतिथाला शिव्यागाली ॥४॥
मुख्यदेव विसरला । लोभ दगडाचा केला ॥५॥
गळा पडिला पाषण । खरा देव जाणे ना कोण ॥६॥
तुका ह्मणे ख-या बेला । देह शीवा अर्पियेला ॥७॥

સંત એકનાથ મહારાજ કહે છે—

या जनाशीं वेड लागले ॥ घृ ॥
शिळा तांब्याचे बाहुले केले । पाट मांडूनि वरी बैसविले ॥
बस्त्र अलंकार त्यासी गुंडाळले । मना आले ते नांव ठेविले ॥ १ ॥
शुद्ध पाण्याने प्रक्षाळीलें । गंध फूलांनी झाकळीले ॥
धूप दाखवूनि दिपक लाविले । पुढे अन्न ठेवूनी चाळविले ॥२॥
घेरे घेऊन भोवंडिले । आडवे पडोनि दंडवत केले ॥
परि आपपर नाही देखीले । एका जनार्दनी ते ओळखीले ॥३॥

સંત નામદેવ મહારાજ કહે છે—

पाषाणाचा देव। बोलेचिना कधि॥ हरी भवव्याधि। केवी टळे ॥१॥
दगडाचा देव। मानिला ईश्वर॥ परि तो साचार। देव भिन्न ॥२॥
दगडाचा देव। इच्छा पुरवीत॥ तरि कां भंगत। आघाताने ॥३॥
पापण देवाची। भक्ति जे करिति॥ सर्वस्वी मुक्ति। मूढपणे ॥४॥
વગેરે વગેરે

તેજ પ્રમાણે રામદાસ સ્વામીએ પણ (દાસબોધ ૬/૬) મૂર્તિપૂજા નિષ્કૃષ્ટ માની છે. 'પ્રતિમા પૂજા ન કરવી. પાષાણની પૂજા ન કરવી. પ્રતિમા પૂજે તે નહીં પામે મોક્ષ' એમ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ પણ કહે છે. માટે ડાહ્યા પુરુષોએ અવતારને અથવા તેના અવ્યક્ત સ્વરૂપને જ માનવું જોઈએ. તેની જ ભક્તિ અને ચિંતન કરવું જોઈએ. આ અવતાર જુદે જુદે વખતે જુદા જુદા સ્વરૂપથી થાય છે એમ પ્રથમ કહ્યું છે જ. તેથી હાલ જે અવતારને પ્રમુખપદ છે તે દસમા અવતારને માનવું જોઈએ એમ સિદ્ધ થાય છે. આ પ્રગટ અવતાર એટલે જ પ્રત્યક્ષ અવ્યક્ત ઉદાસીન સાક્ષી એવા પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે—

ઈશ્વર જો અવ્યક્ત, ઉદાસીન છે તો આ વિશ્વની આટલી મોટી રચનાનું અને તેના વ્યવહારનું કાર્ય શી રીતે થાય છે ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ગીતામાં નીચે પ્રમાણે આપે છે—

मयाऽध्यक्षेण प्रकृति सूयते सचराचरम्।
हेतुनाऽनेन कौन्तेय जगद्विपरिवर्तते ॥ ९/१० ॥

હે અર્જુન, હું પ્રમુખ હોવાથી એટલે મારા સાક્ષિત્વના અને ઇચ્છાના લીધે આ અવ્યક્ત પ્રકૃતિ જ આ બધું સ્થાવર જંગમાત્મક જગત્ નિર્માણ કરે છે. મારી ઇચ્છાના કારણે જ જગતનો વ્યવહાર ચાલે છે. આમ ઈશ્વરેચ્છા સિવાય આ સૃષ્ટિ નિર્માણ થતી નથી. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

હેત ધરી એક ઇંડ ઉપાયા । ચૌદ ભુવનના મહેલજો કિયા ॥

૩

ઇશ્વરે કઈ સંકલ્પથી જ આ સૃષ્ટિની રચના કરી છે ઐતરેયોપનિષદના પહેલા ખંડમાં કહ્યું છે કે—

ॐ आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसित् । नान्यात्किंचन-
मिषत् । स ईक्षत लोकान्नु सृजा इति ॥ १ ॥

ૐ એ એક જ અક્ષર બ્રહ્મ સૃષ્ટિ નિર્માણ થતા પહેલા એક માત્ર પરમાત્મા હતો એ સિવાય બીજું કંઈ પણ નહોતું. એ પરમાત્માએ નિશ્ચય કરી આ જગત નિર્માણ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો-ઇચ્છા કરી. છાંદોગ્ય ઉપનિષદમાં કહ્યું છે—

तदैक्षत बहुस्याम प्रजायेय । ६-२-३

હું બહુ પ્રકારે બનું એવી ઇચ્છા સબળ બ્રહ્મને થઈ. તૈતિરીય ઉપનિષદ (૨-૬) વિગેરે અનેક ઉપનિષદોમાં સૃષ્ટિ નિર્માણ થવાના આ જ કારણો આપ્યા છે.

ઐતરેયોપનિષદમાં સૃષ્ટિ નિર્માણની મૂળ હકીકત આપેલી છે તેમજ સૃષ્ટિની રચના શી રીતે થઈ એ વિષે સદ્દગુરુ ઇમામશાહે પણ 'નિકલંકી ગીતા' યોગવાણી, વિરાટસ્વરૂપ, મૂળબંધ અથવા જડબંધ એ ગ્રંથોમાં વિગતવાર ચોખવટ કરી છે. તેમાં તેમણે પ્રથમ અનંત કલ્પો પૂર્વેની હકીકતનું વર્ણન કર્યું છે. તે વખતે આખુંય વાતાવરણ નીલવર્ણ ધુંધુઃકારથી વ્યાપેલું હતું ત્યાં પૃથ્વી નહોતી તેમજ જમીન પાણી આકાશ, સૂર્ય, ચન્દ્ર તારા મંડળ વગેરે કશું જ નહોતું. બધેય નીલવર્ણ પ્રસરેલો હતો. તે વખતે પરમેશ્વર સાક્ષાત નિરાકાર બ્રહ્મ ૐકાર સ્વરૂપ મહાનિર્મળ અને શાંત અને મહાન તેજોમય જ્યોતિસ્વરૂપથી સ્થિર હતા. તેમની પહેલાં શું હતું તે કોઈ પણ જાણી શકતું ન હતું. માત્ર તે વિકારાતીત બ્રહ્મ અનંત કલ્પ અનંત યુગો સુધી યોગનિદ્રીત-ધ્યાનસ્થ હતું. તેણે પોતાના મનમાં સંકલ્પ કરી ચતુર્મુખ બ્રહ્મદેવને ઉત્પન્ન કર્યા, પણ બ્રહ્મદેવને પણ અનંત કલ્પો સુધી કશી જ ખબર ન પડવાથી તે ગુંચવાડામાં પડ્યા. તેમને આંખો મીંચી ધ્યાન ધર્યું ત્યારે ઇશ્વરનાં તેમને દર્શન થયા. તેથી તેમને આત્મજ્ઞાન થયું. ત્યારે પરમાત્માએ બ્રહ્મદેવને સૃષ્ટિ નિર્માણ કરવા

કહ્યું. પણ તે વખતે ચોતરફ ઘોર અંધકાર હોવાની બ્રહ્મદેવે પ્રકાશની માંગણી કરી. તેમણે કહ્યું પ્રકાશ સિવાય બધી રચના મિથ્યા અને નિરર્થક થશે.

પરમેશ્વરે કહ્યું કે પ્રકાશ માટે તૂં મારી સ્તુતિ કર. એ મેળવવા માટે આ એક જ ઉપાય છે.

બ્રહ્મદેવે કહ્યું—હે પરબ્રહ્મ પરમેશ્વર, તૂં નિરંજન નિરાકાર છે. તને કશી જ ઉપમા આપી શકાય તેમ નથી તેથી નિરૂપમ નિરૂપાધિક એવી તારી સ્તુતિ હું શી રીતે કરું ? આવા સંકલ્પ વિકલ્પમાં બ્રહ્મદેવ હતા. તે જોઈ પરમેશ્વર બોલ્યા '**प्रज्ञानमानन्दंब्रह्म**' (બુદ્ધિમાં જ્ઞાનરૂપી આનંદ આવે એટલે એ જ બ્રહ્મ) એનું વર્ણન એ જ મારી સ્તુતિ અથવા ગુણગાન છે. બ્રહ્મદેવે આ મહાવાકયનું યથાશક્તિ વર્ણન કરવાથી તે ઘોર અંધકારમાં અજવાળું આવ્યું. એટલે ત્યાં રક્તવર્ણો લાલ પ્રકાશ થયો તેથી આ સ્તવનનું નામ ઋગ્વેદ પડયું.

આ લાલ પ્રકાશમાં જરાપણ પ્રકાશ ન હોતો કે જેમાં સૃષ્ટિનો કાર્યક્રમ ચાલુ રહે. તેથી બ્રહ્મદેવની પ્રકાશ સંબંધેની ઇચ્છા અશાંત રહી એટલે ઈશ્વરે તેને ફરીથી કહ્યું '**अहं ब्रह्मास्मि**' (હું બ્રહ્મ છું) આ વાકયનું વર્ણન એ જ મારું વર્ણન છે. બ્રહ્મદેવે આ મહાકાવ્યનું યથાશક્તિ વર્ણન કરવાથી વાતાવરણમાં વિશાળ (યજુરતા) દેખાઈ. આમ રંગ બદલવાથી પ્રથમના લાલ રંગ કરતા આ વિશાળપણાથી પ્રકાશની છટા વધી તેથી એ સ્તવનનું નામ યજુર્વેદ પડયું.

આ પીળાશ જેવા પ્રકાશમાં જોઈએ તેટલું અજવાળું નહીં હોવાથી બ્રહ્મદેવની ઇચ્છા અપૂર્ણ રહી, તેથી તેમણે પ્રકાશ માટે ફરીથી ઈશ્વર પાસે પ્રાર્થના કરી ઈશ્વરે '**तत्त्वमसि**' (તે બ્રહ્મ તૂં છે) એ મહાવાકયનું વર્ણન કરવા આજ્ઞા આપી. બ્રહ્મદેવ તત્ત્વમસીનું યથાશક્તિ વર્ણન કર્યું. તેના લીધે પ્રથમના લાલ અને પીળાશ કરતા પ્રકાશમાં થોડુંક શ્યામપણું આવ્યું. તેથી પ્રથમ કરતા આ પ્રકાશ વિશેષ અંશથી દેખાવા લાગ્યો. આ વર્ણનનું નામ સામવેદ પડયું. બ્રહ્મદેવે પૂર્ણ પ્રકાશની અભિલાષા ઈશ્વર આગળ વ્યક્ત કરી.

બ્રહ્મદેવને સંતોષિત કરવા ઇશ્વરે **'अयमात्मा ब्रह्म'** (આત્મા એ જ બ્રહ્મ છે) આ મહાવાકયનું વર્ણન કરવા કહ્યું. એ પ્રમાણે કરતાં જ વાતાવરણમાં બધેય પ્રકાશ જ પ્રકાશ દેખાવા લાગ્યો. તેથી આ વર્ણનને અથર્વવેદ એવું નામ પડયું. આ પ્રમાણે ચારે વેદોની ઉત્પત્તિ થઈ એવું પ્રાચીન સાહિત્ય ઉપરથી દેખાય છે. વેદ ઉત્પત્તિના આચારે પ્રકારના રંગ હાલ સુધી સૂર્યોદય અને સૂર્યાસ્ત સમયે દેખાય છે અને મહા પ્રલય સુધી તે એ જ પ્રમાણે દેખાયા કરશે.

ત્યાર પછી ઈશ્વરે પોતાની યોગમાયાથી બ્રહ્મદેવને સૃષ્ટિની રચના (સજીવ સૃષ્ટિની નિર્મિતી) કરવા કહ્યું, અને બોલ્યા જગતમાં તૂં સદ્‌ગુરુરૂપે છે તને જાણ્યા સિવાવ કોઈપણ ભક્તને મારા અવ્યક્ત સ્વરૂપનો શાક્ષાત્કાંર થશે નહીં. આમ બોલી ભગવાન અંતર્ધાન થયા.

પછી બ્રહ્મદેવે કેટલાય યુગો સુધી તપશ્ચર્યા કરી અને પછી સૃષ્ટિની રચના કરવા શરૂઆત કરી. એ રચના તોત્તેર યુગો સુધી ચાલી ત્યારે સૃષ્ટિમાં ચોર્યાશી લક્ષ જીવયોની નિર્માણ થઈ. આમ સૃષ્ટિરચનાની આ વિગતવાર હકીક્ત સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહે ઉપરના ગ્રંથોમાં જણાવી છે આથી તેમનું નિગમજ્ઞાન કેટલું પ્રખર હતું તે દેખાઈ આવે છે. સૃષ્ટિના અનાદિકાળથી બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ, ચંદ્ર–સૂર્ય, તારા, ગ્રહ, સપ્તપાતાળ, મૃત્યુલોક, સ્વર્ગલોક, ઉર્ધ્વલોક, વૈકુંઠધામ વિગેરેની ઉત્પત્તિ શી રીતે થઈ અને એ દરેક ઠેકાણે કઈ કઈ વસ્તી છે, ત્યાંના પ્રાણી કેવા છે, તેમના આચાર–વિચાર કેવા છે, મૃત્યુલોકના કયા જીવાત્માઓ તે ઠેકાણે જાય છે વગેરે બધી માહિતી તેમણે જાણીને લખી રાખી છે.

જે રીતે સદ્‌ગુરુએ નિગમ (એટલે અનાદિકાળથી) પ્રાચીન હકીકત કહી છે તે જ પ્રમાણે તેમણે હાલ ચાલુ છે તે કળીયુગમાં હવે પછી શું થશે તે આગમ માહિતી પણ આપી છે.

આ કળીયુગમાં અધર્મ શી રીતે ફેલાશે તે સંબંધીનું વર્ણન નીચે મુજબ કર્યું છે. પાપ, કલહ, હિંસા, વિશ્વાસઘાત વગેરે બધા

અનર્થો દુનિયામાં ચોમેર ફેલાશે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર એ ચાર વર્ણો એકાકાર થશે અને લોકો દુઃખી થશે. પોતાના કુળના આચારો છોડી આચારભ્રષ્ટ અને શીલભ્રષ્ટ થશે. મનુષ્યની માનવતા. શુદ્ધ આચારવિચાર વગેરે નષ્ટ થશે અને લોકો ક્રિયાભ્રષ્ટ થશે. કર્મકાંડી કહેવડાવનારા લોકો ધર્માચરણ છોડી ધર્મની અને ભક્તોની નિંદા–અવગણના કરશે. જુદી જુદી જાતોમાં એકાકાર થશે. વિવાહ વિગેરેના મંગલવિધિમાં ભંગાણ પડશે અને તે નાશ પામશે. સતી, પતિવ્રતા, કુળવાન અને શીલવાન સ્ત્રીઓ ક્રિયાભ્રષ્ટ અને શીલભ્રષ્ટ થશે. રાજાઓ પ્રજાને રંજાડશે. પ્રજા પણ તેવી જ થશે. યતિ–સાધુ વિગેરે પણ પોતાના કર્મો છોડી અધર્મી, કામી અને ક્રોધી થશે. પિતાકન્યા, માતા–પુત્ર અથવા કન્યાનો આચાર સાસુ–સસરા સાથે જમાઈનો આચાર એ બધુ વિપરીતપણે થશે અને દુનિયામાં સર્વત્ર પાપાચરણ થશે.

આવા પાપાચરણથી વાતાવરણમાં ફેરફાર થઈ કાળચક્ર બદલાશે. એટલે અકાળે વર્ષા થશે અગર દુકાળ પડશે. અનાજ ઓછું પાકશે. વૃક્ષને સારા ફળો આવશે નહીં, તે ફળફૂલવિહોણા થશે. અનાજ અને ફળમાંથી રસકસ નીકળી જશે, અને સત્ત્વ વગરનું અનાજ ખાવા મળશે, તેથી લોકો માંસાહારી, વ્યસની, દુષ્ટ, અન્યાયી, નિર્બળ, નિસ્તેજ અને ક્રોધી બનશે. અનાચાર વધશે, તીર્થસ્થળોનું મહત્ત્વ ઘટશે. રિદ્ધિ સિદ્ધિ વગેરે થભી જશે. સમુદ્ર, નદી અને તળાવના પાણી સૂકાઈ જશે. સૂર્યની ઉષ્ણતા વધશે, મોટા મોટા ગામો ઉજ્જડ થશે, ધરતીકંપ થશે, આગો લાગશે, ચેપીરોગો ફાટી નીકળશે. આ રીતે કાળચક્રમાં ફેરફાર થશે.

એમાં પણ ભારત દેશના ઉત્તરે આવેલ ચીન દેશમાં કાલિંગા નામનો રાક્ષસ અવતરશે. તપશ્ચર્યાના જોરે તે રાવણ જેવો પ્રબળ, પ્રમત્ત, ક્રૂર, ઢોંગી અને ઘમંડી થશે. એમના પોતાના હાથ નીચેના મુખ્ય મુખ્ય શિષ્યોને તે દેશવિદેશ મોકલી પોતાનું મહત્ત્વ વર્ણવાનું કહેશે. એ શિષ્યો અનેક ખટપટો કરી, ચમત્કાર કરી બતાવશે. લોકોને તે કહેશે કે અમો તીર્થવાસી છીએ બધા તીર્થોના મહિમા અમારી

પાસે છે. પાણી મંતરી તેનું તે ઘી કરી બતાવશે. લાકડાના ઘોડાને ઘાસ ચખાડશે. કાલીંગો દૈત્ય પોતે અત્રંગી આસન ઉપર બેસશે. સાત પેઢીના મા–બાપ દેખાડશે. લોકોની મન કામનાઓ પૂરી કરશે, નદીમાં કેનાલો ખોદી પાણી વહેવડાવશે. નદીના પાત્ર પલટાવશે. દાનવોને દેવ ગણશે. અત્યાચારી બની સજ્જનોનું પાવિત્ર્ય બગાડશે. આ રીતે લોકોને પોતાની જાળમાં ફસાવી પોતાની સત્તા પ્રસ્થાપિત કરશે. સાચા ભક્તો માટે આ કસોટીરૂપ છે. પોતાનું ઈમાન કાયમ રાખી જે દૃઢ નિશ્ચયથી પરમેશ્વરનું–નિકલંકી નારાયણનું ભજન શરૂ કરશે, નામસ્મરણ છોડશે નહીં તે જ રાક્ષસોથી અલિપ્ત રહેશે અને સાચો ભક્ત કહેવડાવશે. આવા ભક્તોને દુષ્ટ લોકો પજવ્યા વગર રહેશે નહીં વિગેરે આગમજ્ઞાન સદ્ગુરુ ઈમામશાહે વર્ણવ્યું છે.

આ પ્રમાણે સદ્ધર્મ અને માનવતા ધર્મ ઓછા થતા થતા ધીમે ધીમે નષ્ટ થશે અને અધર્મ ફેલાશે. લોકો અસત્યાચરણથી સજ્જનોને રંજાડશે તેથી પૃથ્વી ઉપર પાપનો ભાર વધશે તે ઉતારવા માટે કે હલકો કરવા માટે ઈશ્વરને અવતાર લેવો પડશે. પંચનદી મૂળસ્થાન ઉપર દેવ–દાનવની એટલે નિકલંકી નારાયણ અને કાલીંગા રાક્ષસ વચ્ચે લડાઈ થશે. ઈશ્વર દાનવને મારી નાખી, પૃથ્વી ઉપરનો પાપનો ભાર દૂર કરશે અને ચીન દેશનો જલપ્રલય થવા માટે સમુદ્રમાં ડૂબાડશે. 'આગમવાણી' નામના ગ્રંથમાં સદ્ગુરુએ આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે. આ ઉપરથી આપણને તેમના અગાધ આગમ જ્ઞાનનો ખ્યાલ આવી શકશે. આવું સર્વતોપરી આગમ જ્ઞાન કહી જેમણે બીજાની કામનાઓ પૂરી કરી છે તે મહાન્ ગુરુની ચરણસેવા કરનાર શિષ્યની ચિત્તવૃત્તિ શાંત થઈ તે મહાત્મારૂપ બને.

सत्संगाद्भवति हि साधुता खलानाम् ।
साधुनां न हि खलसङ्गमात्खलत्वम् ॥
आमोदं कुसुममयं मृदेव धत्ते ।
मृद्गन्धं न हि कुसुमानि धारयन्ति ॥

દુર્જનને સત્સંગથી સજ્જનતા મળે છે પણ સજ્જન દુર્જનના

સંગથી દુર્જન થતો નથી. ફૂલ માટીનો વાસ ગ્રહણુ નથી કરતું. ગંગા જેવા તીર્થક્ષેત્રો માણસના પાપ ધોઈ નાંખે છે; પણુ એ તીર્થના પાપો બ્રહ્મરૂપ મહાત્માના ચરણુસ્પર્શથી નષ્ટ થાય છે. બધા તીર્થો સદ્‌ગુરુચરણે હોય છે તેથી શિષ્યે સદ્‌ગુરુનું જ ચરણુતીર્થ પ્રાશન કરવું જોઈએ કે જેથી તેને 'સત્' જ્ઞાન થાય છે.

ભૂત–ભવિષ્ય જાણુનારા અમોઘ દૃષ્ટિવાળા સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે ભિન્ન ભિન્ન ધર્મોનો જે સંકર થયો છે અને જે અધોગતિએ જાય છે તે જોઈ સત્‌ધર્મની સ્થાપના કરી છે. આવા સત્‌ધર્મની સ્થાપના દરેક યુગમાં અવતારના વખતે થાય છે. તેથી જ ઈમામશાહે કહ્યું છે કે–

સતપંથ જુગાજુગે આવીયા । કી ભાઈ યુગાયુગે આવીયા ।
તો સત માર્ગ દિખલાયા । લોભીરે તમે માયામોહ રહ્યો ॥

આ સતપંથ યુગેયુગથી ચાલતો આવેલો છે તે આજકાલનો નથી પણુ અનાદિકાળથી ચાલતો આવ્યો છે. સનાતન છે અને તે જ સત્માર્ગ સદ્‌ગુરુએ આપણુને બતાવ્યો છે. ઈમામશાહે બતાવેલા સત્પંથમાં મોટે ભાગે સત્યનો જ સમાવેશ છે.

સત્ય વસ્તુ ક્રિયારહિત, હેતુરહિત, પાપ–પુણ્ય વિનાની, બંધ અથવા મોક્ષ વિનાની અને વર્ણાશ્રમ ધર્મ વિનાની છે. તે હંમેશા સત્ય જ છે. જગત સત્ય નથી પણુ તે સત્યનો માર્ગ બતાવનાર છે. તેનો વ્યવહાર, કર્મવ્યવહાર એ તો મિથ્યા જ છે. કર્મવ્યવહારનો લોકવ્યવહાર જોડે નજીકનો સંબંધ હોય છે. પણુ એ બંને મિથ્યા હોવા છતાં એ બધા વ્યવહાર સત્ય છે એમ માણસ માને છે; તેથી તે પંચભૂતાત્મક, નાશવંત, આશા વિનાનો, ઘણો ત્રાસદાયક એવો બંધનરૂપ દેહ પોતાનો માની વ્યવહારના છળકપટમાં તત્પર રહે છે. મોહના લીધે આ બધો વ્યવહાર મનુષ્યને સત્ય લાગે છે પણુ જ્યાં સુધી તે અભિમાન છોડતો નથી અને પરબ્રહ્મનું સત્યસ્વરૂપ ઓળખતો નથી ત્યાં સુધી તેને સુખ મળતું નથી. તેથી જીવાત્માએ ઈશ્વરનું સત્ય સ્વરૂપ જાણુવાની જરૂર છે.

પરબ્રહ્મના આ સત્યસ્વરૂપને જ ઈમામશાહે 'સત્' નામ આપ્યું છે. આ સત્‌ને ઓળખવાનો જે માર્ગ તે જ સત્યપંથ છે. તેથી ઈમામશાહ કહે છે—

સતપંથ ધર્મ સો કહીયે, જેણે ઓળખ્યા સતગુરુ નુર રે ।
પરિબ્રહ્મા વિષ્ણુને ઓળખ્યા, તે તો અમર હુવા તતખેવરે ॥

પરબ્રહ્મ પરમેશ્વરના અવ્યક્ત સ્વરૂપને એટલે સત્ ને જે ઓળખે છે તે અમર થાય છે. તે જીવ પરમ સુખી થઈ જન્મ–મરણના ફેરામાંથી છૂટે છે.

આ સત્ શું છે? કેવું છે? કયાં છે? એ કહેવું કઠણ છે. કારણ તેના જેવી બીજી વસ્તુ દુનિયામાં નથી. તે બુદ્ધિથી જાણવું જોઈએ. વાણીથી વર્ણવી શકાય નહીં. માત્ર એટલું જ કહી શકાય કે 'સત્' તે સત્ જ છે. તે નામરૂપ વિનાનું નિર્ગુણ અને નિરવયલ છે. એને કોઈની સાથે સરખાવી શકાય નહીં. આ સત્‌ના લીધે જ ચન્દ્ર–સૂર્ય પ્રકાશે છે, તારામંડળ, વાયુ, ધ્રુવ, ઈન્દ્ર વિગેરે અનંત આકાશમાં સ્થિત છે. સતથી ચૌદભુવનો સ્થિત થએલા છે. સતના કારણે જ આ નવખંડ અને સપ્તદ્વિપ મંડીત પૃથ્વી શેષનાગના ફણા ઉપર સ્થિર રહી છે. સતના કારણે જ મેરૂ પર્વત અચલ રહ્યો છે. સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા છોડતો નથી અને મેઘ વૃષ્ટિ કરે છે. સત્ એ જ ખરું રક્ષણકર્તા છે. જેણે સતને ઓળખ્યું નથી તે દુઃખી થાય છે. આવું આ સૌને ધારણ કરનારું સત પરમ પ્રકાશિત છે સર્વત્ર છે. ત્યાં સૂર્ય–ચંદ્ર કે તારાઓ નથી. એ પરમ જ્યોતિરૂપ છે તેથી રામ ગીતામાં કહ્યું છે કે—

ज्योतिरेव परंब्रह्म ज्योतिरेव परं सुखम् ।
ज्योतिरेव पराशान्ति ज्योतिरेव परंपदम् ॥

જ્યોતિ એ જ પરબ્રહ્મ છે, પરમ સુખ છે, જ્યોતિ એ જ પરમ્ શાંતિ અને પરમ્ પદ છે. તેમજ ભગવદ્‌ગીતામાં કહ્યું છે કે—

ज्योतिषामपि तज्जोतिस्तमसः परमूच्यते ।
ગીતા અ. ૧૩ શ્લોક ૧૭

आदित्यवर्ण तमसः परस्तात् ।

શ્વેત. ઉપ. ૪/૮

तदेव ज्योतिषा ज्योतिः ।

બૃહ. ઉપ. ૪/૪/૧૬

તે બ્રહ્મ તેજનું તેજ અને જ્યોતિની પણ જ્યોતિ છે. ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે કે—

જ્યોતે સ્વરૂપ જાણીએ । આદબુંદ વિક કેંવાપરે ॥
નિરાકારરૂપે તો પોતે છે । તે તો અકલ કહાવ્યા નવ જાય રે ॥

આ સત્ કેવું છે? એકાદ બુંદ જેવું છે કે ઇંડા જેવું છે તે કહેવું મુશ્કેલ છે, કારણ તે નિરાકાર અનુ નિરવયવ છે. એને જાણવું એ આપણી બુદ્ધિની બહારની વાત છે. આવું અતકર્ય, અગોચર સત્ જાણવાથી મળનારું ફળ કે સુખ બીજી કોઈ વસ્તુ સાથે સરખાવી શકાય નહીં. એના જેવું બીજું રૂપ સૌંદર્ય કે જ્ઞાન નથી. જેના દર્શન થયા પછી બીજા કોઈ દર્શનની અપેક્ષા રહેતી નથી તે જ આ 'સત્' છે. તે પરબ્રહ્મ હંમેશા પૂર્ણ સર્વગત અનંત દેશ કાલાતીત અને દેશ કાલમય છે. તે બ્રહ્મ નિરાકાર નિર્ગુણ છતાં નિત્ય સાકાર અને સગુણ છે. તે એકમાત્ર હોવા છતાં વિવિધસ્વરૂપ સંપન્ન છે. નિત્ય હોવા છતાં તેની ભિન્ન પૃથક્ સત્તા છે. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ, શક્તિ, રામ, કૃષ્ણ, નિકલંકી નારાયણાદિ દશાવતાર ગણેશ વિગેરે તેના વિવિધ નામો છે, છતાં એક જ છે. આ સર્વ સ્વરૂપો નિત્યશાશ્વત બ્રહ્મરૂપ જ છે.

सर्वे नित्यः शाश्वताश्च देहास्तस्य परात्मनः
हानोपादानरहिता नैव प्रकृतिजाः क्वचित् ।
परमानंदसंदेहा ज्ञानमात्राश्च सर्वतः
सर्वे सर्वगुणैः पूर्णाः सर्वदोषविवर्जिताः ॥

પરાત્પર પરબ્રહ્મના તે બધા નિત્ય શાશ્વત પરમાત્મસ્વરૂપ છે.

૪

તેમના દેહ જન્મમરણરહિત અને સ્વરૂપભૂત છે. પ્રકૃતિજનિત નથી તે પરમાનન્દ છે. સર્વભાવથી જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. શાશ્વતગુણોથી પરિપૂર્ણ છે. એટલે દોષમુક્ત છે.

આ સત્‌ના દર્શન માટે જીવાત્માએ સદા, તત્પર રહેવું જોઈએ. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે કહ્યું છે–પ્રત્યક્ષ આચરણમાં ઉતાર્યું છે તે એ કે શુદ્ધ ઘીની જ્યોત લગાડવી તેના લીધે ચિત્તવૃત્તિ સાત્વિક અને શાંત થાય છે તેવી જ્યોતિ કરી ગુરુ તરફથી મળેલા મંત્રનું અખંડ સ્મરણ કરી તે જ્યોતિ સાથે તદ્રૂપ થવા પ્રયત્ન કરવો.

ગુરુ પાસેથી દીક્ષા (કાંકણ બંધાવવા) લેતી વખતે તે જે મંત્ર કહે તેને ‘ જાપ ’ અથવા ‘ગુરુમંત્ર’ કહે છે. આ દીક્ષા દરેક માણસે લેવી જોઈએ. ‘હિંદુધર્મ કલ્પદ્રુમ’ ચોથા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે દીક્ષા એ સર્વ જાપનું મૂળ છે. તપશ્ચર્યાનું મૂળ પણ દીક્ષા જ છે. દીક્ષા લીધા વિના જે માણસ જપપૂજા વિગેરે કરે છે તેના બધા કર્મો ખડક ઉપર વાવેલા બી પ્રમાણે નિષ્ફળ થાય છે. તેવા માણસને સદ્‌ગતિ મળતી નથી. તેથી ગુરુ પાસેથી દીક્ષા લેવી જરૂરનું છે. અને તેમની પાસેથી મળેલા મંત્રનું અખંડ સ્મરણ અને જ્યોતિનું ધ્યાન ધરવું.

આ ધ્યાન માટે પ્રથમ પોતાનું મન શાંત સ્થિર અને વશ રાખવું જોઈએ. અહંકાર અને મમત્વનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને ઇન્દ્રિયનિગ્રહથી મન કાબૂમાં રાખવું જોઈએ મન અદૃશ્ય હોવા છતાં તેનો શરીર સાથે દૃઢસંબંધ હોવાથી તેને વશ કરવાના બધા પ્રયત્ન પ્રથમ શરીર ઉપર જ કરવા પડે છે. વ્રત, તપ, બ્રહ્મચર્ય, સત્યભાષણ. પરદ્રવ્ય અને પરનારીનો ત્યાગ, પરનિંદા અને આત્મસ્તુતિનો ત્યાગ, સુખદુઃખ સહન કરવાની ટેવ, દયાભાવ વગેરે નિયમો નિશ્ચયથી પાળવાં. આ બધું મનોનિગ્રહ માટે છે. આ નિગ્રહ માટે સદ્‌ગુરુ જ્ઞાનરૂપી અંકુશ જોઈએ. સંકલ્પ–વિકલ્પનો ત્યાગ કરી ઈશ્વરની ઉપાસના પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી કરવી જોઈએ.

આ પ્રમાણે મન વશ થયા પછી એકાંત અને પવિત્ર સ્થળે શરીર અને મન સ્થિર રાખી આંખો મીચી હૃદયાકાશમાં સૂર્ય જેવો તેજસ્વી પ્રકાશ મનઃચક્ષુથી જોવો. આ પ્રકાશ અત્યંત તેજસ્વી હોવા છતાં ઉષ્ણતા વગરનો, શીતળ સમાન જાણી તેમાં લીન થવું. આ પ્રકાશ કે તેજ પરબ્રહ્મનું છે. આ તેજસ્વી પરમજ્યોતિનું રાતદિવસ ધ્યાન કરવું એવી વેદોની મનુષ્યમાત્રને આજ્ઞા છે. ધ્યાન કરવાનો હેતુ એ છે કે સાધનરૂપ જે શબ્દપ્રણુવ ૐકાર તે જ વેદ, એને શબ્દબ્રહ્મ કહે છે, આમાંથી જ વેદ વિસ્તાર પામ્યા. ૐકારજ ગાયત્રી છે, ગાયત્રીના–ૐકારનું તેમજ ગુરુમંત્રનું સ્મરણ કરી ઈશ્વરી-તેજનું ધ્યાન કરવામાં આવે તો મનુષ્ય નિષ્પાપ અને સ્થિર ચિત્તવાળો થાય છે અને પરિણામે પરબ્રહ્મના તન્નેવલયમાં વિરામ પામે છે.

ઉપર બતાવેલો ધ્યાનનો પ્રકાર માત્ર એક બે વખત કરવાથી સફળ થશે નહીં. એ સતત કરવો જોઈએ. સદ્ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે–

હરદમ કરો કરો અભિયાસ કરીને દેખો ખાસ ।
દમેદમે મારા સ્વામીજીને સેવો સ્વામી નમારે પાસ ॥

પ્રત્યેક શ્વાસોશ્વાસની સાથે આ પ્રયત્ન કર્યા વિના–ચિત્તવૃત્તિનું મંથન કર્યા વિના પરમાત્માના દર્શન થવા મુશ્કેલ છે.

ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ એટલે માયા મમતાનો ત્યાગ. આના માટે સંસાર છોડવાની જરૂર નથી. સંસારમાં રહીને જ મોહ–મમતા વગેરેનો ત્યાગ કરવા, પ્રપંચ છોડવો એટલે વૈરાગ્ય નથી પણ તેની આસક્તિ છોડવી એનું નામ વૈરાગ્ય. આમ માયામોહ ચંચલતા વિગેરે છોડી સંસારમાં રહીને જ પરમાર્થ કરવો જોઈએ. તુકારામ મહારાજ કહે છે—

प्रपंच साधुनी परमार्थ ज्माने केला ।
तो नर भला भला रे भला ॥

તેજ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—

સંસારસું સરસો રહે ને મન રહે મારી પાસ ।
સંસારમાં લેપાય નહીં, તેણે જાણ મારો દાસ ॥

જલમાંહે વસે રે કમલની, ઉદકે પ્રવેશ ના થાયે ।
એવા ચિહ્ન મારા દાસના, હું તો કહું છું નિરધાર ॥

તેમજ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ પણ કહે છે—

સંસાર સાગર સકલ છે જૂટો, મત જાણો હૈ મેરારે ।
છોડીને ભ્રમ તમે બ્રહ્મ પછાનો, ખોજ અંતરઘટા તેરારે ॥

સંસારની નાશવંત બાબતોથી દૂર રહેવું, રાત–દિવસ પુરૂષોત્તમને ઠેકાણે એકનિષ્ઠ રહેવું પાણીમાં રહી પાણીથી અલિપ્ત રહેનાર કમળ પ્રમાણે જીવાત્માએ સંસાર–સાગરમાં રહી અલિપ્ત રહેવું. પાણીમાં હોવા છતાં કમળની પાંખડીઓને પાણીનો સ્પર્શ થતો નથી એટલું જ નહીં પણ પાણીના બિંદુ પાંખડીઓ ઉપર પડે તો પણ તે ખસી પડે છે તે પ્રમાણે જીવાત્માએ સંસારમાં અલિપ્ત રહેવું. સંસારમાં સ્ત્રી એ વિષયવાસના જીતવાનું મુખ્ય સાધન છે તેથી સંસારમાં સ્ત્રી–પુત્રાદિકની આસક્તિ ન રાખતાં અલિપ્ત રહેવું એટલે જ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, ભવાદિ, માયા, વિકાર જીતવા એ જ ખરી વિરક્તિ છે પણ જીવ 'સત' કરતા અસતમાં જ રાચ્યો રહે છે. મૂઢ માણસ સંસારમાં આ મારો દેહ, આ મારી સ્ત્રી, મારો પુત્ર, મારો નોકર, મારું ધન વિગેરે બધું મારું જ છે એ રીતે હું અને મારું એ મમત્વમાં જ બદ્ધ થઈ તેમાં જ લીન થઈ જાય છે, અને પોતાની કિંમતી જીંદગી માંસના પુતળાની (દેહની) સેવામાં વેડફી નાંખે છે. થોડા સંસ્કાર પામેલો પુરુષ પૂજન અર્ચનના આડંબરમાં સમય ગુમાવે છે અને વધુ સંસ્કારી માણસ યજ્ઞયાગ કરી સ્વર્ગાદિ ફળ-પ્રાપ્તિની ઈચ્છા કરે છે; પણ આવા ફળની આશાથી કરેલા કર્મો ફોગટ છે. આ તો અસતનો ફેરો કહેવાય. કારણ સ્વર્ગસુખ મળે તો પણ જન્મ–મરણના ફેરા ટળતા નથી. જેના લીધે બધા વ્યવહારમાં

કુશળતા મળે અને ભવબંધનના પાશમાંથી મુક્ત થઈ જન્મ–મરણના ફેરા ટળે તે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા એટલે 'સત'ની શોધમાં કોઈનું ચિત્ત ચોંટતું નથી. હજારો કે લાખોમાંથી એકાદો જ આ માર્ગને અપનાવે છે. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે—

ઝવેરી હોય તો પારખે, અને હિરા ચૌટે બાજાર ।
મુનિવર હોવે તો પારખે, ગિનાનની સુરતી લગાયરે ॥

જેમ ખરા હિરાને પારખનાર ઝવેરી જુજ હોય છે તેમ સાચો મુનિવર તેજ જ્ઞાનરૂપી કસોટીથી પરમેશ્વરને જાણી શકે છે. અન્યથા મોહમાં ફસાયેલા બીજા લોકો તેને ઓળખી શકતા નથી. પુત્રાદિ ઉપર જેમની આત્મબુદ્ધિ હોય છે તે પામર છે. જે પામર તેમનું સુખદુઃખ તેજ પોતાનું માને છે તે તો અલ્પજ્ઞ અને મૂઢ કહેવાય. આ નાશવંત શરીરનો અભિમાની માણસ નિર્જળ ભૂમિમાં પાણીની આશા સેવતા મૃગ જેવો છે. વ્રત નિયમોથી શરીરને સજા કરવાથી અમૃત મળશે પણ વિષયસેવનથી તેનું પોષણ કરવાથી કેવળ ઝેર જ મળવાનું છે. જે માણસને સતની પૂર્ણ પુરૂષોત્તમની પ્રાપ્તિ કરી લેવાની છે. તેણે બીજા કોઈની ઉપાસના કરવી નહીં. જેને શેરડી જોઈએ છે તેણે બાવળ કે બોરડીનું સેવન કરવું નિરર્થક છે સતની પ્રાપ્તિ માટે અહંકારનો ત્યાગ કરી વૈરાગ્ય ધારણ કરી સંયમથી ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરી પ્રેમી થવું જોઈએ. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે—

પ્રીત પીહુ સું જે કરે, એક પલ ના પડે ભૂલ ।
કનક કસોટી જે સહે, તે પામે મોલ અમૂલ ॥
પ્રીત લાગી કેમ જાણીએ, જેણે પાંચે તત્વ કીધા વશ ।
કામ ક્રોધ જેણે વશ કર્યા, તેના તન ચઢિયા કશ ॥

પ્રેમભક્તિ સૌથી શ્રેષ્ઠ છે. પ્રેમ સિવાય ભક્તિ ન થઈ શકે. જરાપણ ભૂલ કર્યા વગર ઈશ્વરની જે પ્રેમભાવે ભક્તિ કરે છે તે સુવર્ણની જેમ કસોટીએ ઉતરે છે. કામ, ક્રોધ અને લોભ એ ત્રણને જીતનાર બાકીના ત્રણ સહેલાઈથી જીતી શકે છે. ઈમામશાહ કહે છે—

"જીવ્યા ઈંદ્રિય જે વચે, તે ઉતરી ગયા પાર ॥"
"કામ ક્રોધે જે નર ભુલીયા, તેનો વ્હેલ ગયો અવતાર રે॥"
"લોભ સવારથે જીવ બુડીયો, અને ગફલત બુડો ગેમાર ॥"

કામ, ક્રોધ, લોભ વિગેરે વિકારોના કારણે જે જીવ ઈશ્વર-ભક્તિથી વંચિત રહ્યો તેનો જન્મ નિષ્ફળ કહેવાય. એવા લોકો પૃથ્વી ઉપર ભારરૂપે પશુ સમાન છે. માત્ર મનુષ્યરૂપે તે ફરે છે એટલું જ ભગવદ્‌ગીતામાં કહ્યું છે—

त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः ।
काम क्रोध स्तथा लोभस्त स्मादेतत्त्रयं त्यजेत् ॥
भगवद गी. १६-२१

કામ, ક્રોધ અને લોભ એ ત્રણ નરકના દ્વાર પોતાનો નાશ કરનારા છે. માટે એ ત્રણેનો ત્યાગ કરવો. જે કામ ક્રોધાદિષડ્‌રિપૂને જીતે છે તેને પંચતત્વો વશ થાય છે. અને એવા જ માણસને સત્‌નું દર્શન થાય છે. એના માટે પ્રેમભક્તિની અત્યંત જરૂર છે. ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે—

પ્રેમભક્તિ હિરદે વસે અંતર નેહ લગાય ।
શ્વાસ ઉશ્વાસે આરાધીએ તો કાને શ્રુત ન જીય ॥

પ્રેમભક્તિ જેના હૃદયમાં વસેલી છે તેણે કંઈ મોટી બૂમો પાડી જાહેર કરવાની હોતી નથી. પણ ગુરુ તરફથી મળેલા મંત્રનું સ્મરણ પ્રત્યેક શ્વાસોશ્વાસની સાથે મનમાં કરતા રહેવું. આનેજ 'અજંપા જાપ' કહે છે અને તેના લીધે જ ઈશ્વરના દર્શન થાય છે સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

नाभी कमलसे नेह लगावो, सुरत नुरत मजबूत ।
श्वास उश्वासे सबदुक पकडो, मिटे जनमकी मूल ॥

આ પ્રમાણે ગુરુ પાસેથી મળેલા મંત્રનો અજંપા જાપ પ્રેમભક્તિથી કરવામાં આવે તો જ જન્મ-મરણનો ફેરો ટળી તેને પરમાત્માની સત્‌ની પ્રાપ્તિ થશે.

જેમ બાવળનું સેવન કરનારને ખાંડ મળતી નથી તેમ કામ વિગેરેનું સેવન કરનારને 'સત્'ની પ્રાપ્તિ થતી નથી ઇશ્વિર સાથે તદ્રુપ થવાથી જે આનંદ મળે છે તે વર્ણવી શકાતો નથી કે દેખાડી શકાતો નથી. તે અનુપમ હોઈ જે જાણે તે જ ભોગવી શકે. સદ્‌ગુરુ કહે છે—

યુગમાં મીઠા પ્રેમરસ, જો કોઈ દેખે ચાખરે ।
સ્વામી જો વાએ સિરલગી, તો હુઈડા દેવે સાખરે ॥

પ્રેમરસ અમૃત સમાન છે. જે ચાખે તે જ તે જાણી શકે. બીજાને તે કહી શકાતો નથી; તેમ ઇશ્વિર પ્રત્યેનો પ્રેમ માત્ર ભક્ત જ જાણી શકે. બીજાને કહેવાથી તે સમજી શકશે નહીં. ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે—

મહાપદ કેરી વાટ કોઈ એક જાણે રે ।
જેણે મલીયા સત્‌ગુરુ સાર તપસ્યા મેલી રે ॥

ઇશ્વિરપ્રાપ્તિ માટે નામસ્મરણ, કીર્તન, દર્શન, પ્રેમ અને તેની સાથે એકતાન થઈ જવું એ જ સાચું સાધન અને સાર છે. આ પ્રમાણે એકરૂપ થવા માટે શાસ્ત્રમાં દાખલો આપે છે કે—

सति सक्तो लरो याति सद्भाव ह्येकनिष्ठया ।
कीटको भ्रमरींध्यायन्भ्रमरत्वाय कल्पते ॥

—વિવેક ચુડામણી

સત્‌માં આસક્ત થયેલો એટલે એકનિષ્ઠાથી સત્‌ના ચિંતનમાં લાગી રહેલો પુરુષ તેને પામે છે. જેમ ભ્રમરીનું ધ્યાન કરનાર કીટક ભ્રમરીરૂપ બને છે તેમ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

ઈળ ભ્રમરી પઠંતરો, લઈ મંદરમાં જાય ।
ભ્રમરી ચટકો ઈળખમે, તો આપસમાના થાય ॥

જે રીતે ભ્રમરી કીટકને પોતાની કોટડીમાં રાખે છે અને જ્યારે જ્યારે ત્યાં આવે છે ત્યારે ત્યારે તેને ડંખ મારે છે. તેથી તે ભ્રમરીનું સતત ધ્યાન કરે છે. એ નિરંતર ધ્યાનથી આખરે એ કીટક ભ્રમરીરૂપે થઈ જાય છે તે પ્રમાણે મનુષ્ય જ્યોતિસ્વરૂપનું ધ્યાન ચિંતન કરશે અને વાસનાઓનો ત્યાગ કરી અંતઃકરણ શુદ્ધ બનાવશે, ત્યારે તે

પણ નિર્વિકલ્પ, અક્ષયબ્રહ્મમાં પ્રવેશ કરી શકશે તે આનંદ નિવાસી થાય છે. આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે વેરભાવ રહેતો નથી. પૂજ્ય પૂજક–ભાવ શમે છે. અને પરમપદને પામે છે.

ઉપર વર્ણવેલી 'સત્' પૂજા–પરબ્રહ્મપૂજા–જ્યોતિસ્વરૂપની પૂજા સત્પંથમાં શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવેલી હોઈ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે તે પ્રત્યક્ષ કૃતિમાં ઉતારી છે. પણ એ કરતાં ય શ્રેષ્ઠ પૂજા એટલે 'આત્માપૂજા'. આ પૂજા માટે પ્રથમ જીવને આત્મજ્ઞાન થવું જોઈએ. ગુરુવચન ઉપર દઢશ્રદ્ધા રાખી તેમણે કહેલા તત્ત્વનું પાલન કરી આત્મચિંતન કરવાથી આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. પરમાત્માનું એટલે આપણું આત્મસ્વરૂપ પોતાના હૃદયમાં છે એમ જાણી તે પ્રાપ્ત કરી લેવું અને તેનાથીજ ઈશ્વરની સાચી ભક્તિ થાય છે. ગીતામાં કહ્યું છે કે—

समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम् ।

સર્વ ભૂત માત્રને ઠેકાણે જેની બુદ્ધિ સમ થઈ છે એવા સમદર્શી ભક્તને મારી પરાકોટીની ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. સર્વત્ર સમબુદ્ધિ થવી એ જ મોક્ષનું સાધન છે. સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ ઈશ્વરથી થયેલી હોઈ દરેક પ્રાણીમાં પરમેશ્વર વ્યાપી રહેલો છે એવી બુદ્ધિ થવી જોઈએ. આત્મા એ પરમાત્માનો અંશ છે. ઈમામશાહ કહે છે કે—

આત્મારામ તમે અવિગત સેવો, સર્વહી ભૂત નિવાસી હો ।

ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે—

समं सर्वं भूतेषु तिष्ठन्तं परमेश्वरम् ।

સર્વ ભૂતમાત્રમાં ઈશ્વરનું અધિષ્ઠાન એકસરખું છે. ભૂતમાત્રનો મૃત્યુ કે પ્રલયથી નાશ થાય છે તો પણ તેમની અંદર રહેલા આત્મતત્ત્વનો નાશ થતો નથી આ જ્ઞાન જેને મળ્યું તેને સાચી દૃષ્ટિ મળી એમ સમજવું અને ત્યારે જ એને મુક્તિ મળી શકે. આપણામાં છે તે જ ઈશિતત્વ દરેકમાં છે એ જ્ઞાન થવાથી માણસ કોઈની પણ કાયા કે માનસિક કે વાચિક હિંસા કરતો નથી. આપણું દુઃખ તે જ બીજાનું દુઃખ એટલી એકતા તેનામાં આવવાથી તે સમત્વયોગી

કોઈની હિંસા કરતો નથી અને કોઈ પણ રીતે બીજાને દુઃખ આપતો નથી. આવી સમત્વ બુદ્ધિ ધરાવનારની મુક્તિ નજીક હોય છે. ઈમામશાહ કહે છે—

લખચોર્યાશી જે ચારે રે ખાણ, એક સ્વરૂપથી સર્વે જાણ ॥
કારજ કારણરૂપ ઉપસિયું, કરજમાંહીં તે કારણ વસીયું ॥
કનક કુંડલ જલ લહેરી જેમ, બ્રહ્મમાંહી બ્રહ્માંડ જ તેમ ॥
તંતૂ વિનારે પટના હોયે, પટમાંહે તે તંતૂ સમાયે ॥
તેમ સર્વે ઉતપત જગદીશ, સર્વે ઘટમાંહી એક જ ઈશ ॥

મારો, મારા પડોશીનો કે બીજા કોઈનો દેહ ભિન્ન હોવા છતાં તેમાં વાસ કરનારો આત્મા એક જ છે. સૂર્યના કિરણો જુદે જુદે ઠેકાણે પડે છતાં તે સૂર્ય તો એક જ છે. જુદા જુદા અલંકાર હોવા છતાં તેમાં રહેલું સોનું એક જ છે તે પ્રમાણે કાર્યકારણ, જલલહરો, વસ્ત્રતંતુ અને પિંડ બ્રહ્માંડનો સંબંધ જાણવો. દેહમાં વસેલો આત્મા એક જ પરબ્રહ્મનો અંશ છે અને એક જ પરબ્રહ્મથી આ આખા જગતનો વિસ્તાર થયો છે. જુદા જુદા શરીરોમાં ઉપાધિભેદથી જુદો દેખાતો આત્મા મૂળમાં એક જ છે અને પ્રાણીમાત્ર એક જ ઇશ્વરના અવયવો છે એમ જાણી તમામ પ્રત્યે આત્મભાવ રાખવો એ જ સાચું આત્મજ્ઞાન છે.

આત્મા એ પરબ્રહ્મનો અંશ હોવાથી તેને દેહની સાથે જન્મ-મૃત્યુ નથી તે અનાદિ છે. પરમાત્માનું ગુણવર્ણન નહીં હોવાથી આત્માનું પણ કરી શકાતું નથી. તે નિર્ગુણ નિત્ય અને શાશ્વત છે તેને ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, લય વિગેરે ષડ્વિકાર નથી. તે પરમાત્મા સ્વરૂપ છે. ઈમામશાહ કહે છે—

"આત્મા પૂજીયા તેણે સારા પૂજીયા ।"
"પુંજસો તો પામસો સંસારમધ્યે સોયજી ॥
પ્રગટ આત્મા સ્વામી મારા પુંજના ફલ જોયજી ॥"

સર્વભૂતો પ્રત્યે સમભાવ રાખી એ તમામની સાથે આત્મૌપમ્ય બુદ્ધિથી વર્તવું એ જ આત્મપૂજા, ઈશ્વરની પરાભક્તિ અને મોક્ષ-પ્રાપ્તિનું પ્રમુખસાધન છે.

બીજી મહત્ત્વની વાત એટલે 'યુગધર્મ' દરેક યુગમાં સત્‌ધર્મનો જે આચાર છે તે ગીતામાં કહ્યા પ્રમાણે યુગે યુગે જુદો જુદો હોય છે. આજ યુગધર્મ કહેવાય છે. એમાં સામાન્યતઃ કર્મ, ઉપાસના અને ભક્તિનો સમાવેશ થાય છે. શ્રીમદ્‌ ભાગવતમાં કહ્યું છે—

कृतं त्रेता द्वापारें च कलिरित्येषु केशवः ।
नाना वर्णाभिधाकारो नानैव विधिनेज्यते ॥
भागवत स्कं. ११ अ. ५ श्लोक. २०

તેમજ પરાશર સંહિતામાં કહ્યું છે કે—

अन्ये कृतयुगे धर्मस्त्रेतायां द्वापरे परे ।
अन्ये कलयुगे तृणां युगरूपानुसारतः ॥ २१ ॥

કૃત, ત્રેતા, દ્વાપર અને કલિયુગમાં ધર્મનું સ્વરૂપ જે તે યુગધર્મ પ્રમાણે જુદુ જુદુ હોય છે. આ ઉક્તિ મુજબ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહે ચતુર્યુગનો જે યુગધર્મ બતાવ્યો છે તે ટૂંકમાં નીચે પ્રમાણે છે.

કૃતયુગમાં ઋગ્વેદ પ્રધાન હોવાથી તમામ ધર્માચાર ઋગ્વેદ મુજબ થતા ઋગ્વેદનો વર્ણ લાલ છે. તે વખતે ઉત્તર દિશા મહત્ત્વની માનવામાં આવતી હતી તેથી લોકો ઉત્તર તરફ મોઢું રાખી ઋગ્વેદી ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરતા. કૃતયુગમાં સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મદેવ સૃષ્ટિગુરુ હતા અને ભક્ત પ્રહ્‌લાદ હતો. સુવર્ણનો પાટ એટલે કે સિંહાસન સ્થાપન કરી તેના ઉપર સુવર્ણકલશ મૂકવામાં આવતો અને ઋગ્વેદી મંત્ર મુજબ ઘટપાટ પૂજા અને યજ્ઞવિધિ કરતા. સત્‌પંથમાં આ ઘટપાટ પૂજા વિધિનો ખાસ કરીને સમાવેશ છે. કારણ ઘટને ઠેકાણે બધા દેવતાઓનો વાસ છે. કલશ સ્થાપનાના મંત્રમાં કહ્યું છે કે—

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रूद्रः समाश्रितः ।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणः स्मृताः ॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुंधरा ।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥
अंगैश्च सहिता सर्वे कळशं तु समाश्रिताः ।
अत्र गायत्री सावित्री शांतिपुष्टिकरी तथा ॥
आयान्तु देव पूजार्थे दुरितक्षयकारकाः ।
गंगे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ॥
नर्मदे सिंधु कावेरि जलेऽस्मिन्सन्निधिं कूरू ।
वरुणाय नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ॥

અર્થ :—કલશના મુખસ્થાને વિષ્ણુ, કંઠસ્થાને શિવ, મૂલસ્થાને બ્રહ્મદેવ છે. મધ્યભાગે માતૃગણુ રહેલા છે. તેમની કુખમાં એટલે અંદર સપ્તસમુદ્ર સમૃદ્ધિપોસહ પૃથ્વી, ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ પોતપોતાના અંગોસહ રહેલા છે. અહીં શાંતિ અને પુષ્ટિદાયક ગાયત્રી, સાવિત્રી તે પાપનાશક દેવતા પૂજા માટે આવે. ગંગા, યમુના, ગોદાવરી, સરસ્વતિ, નર્મદા, સિંધુ, કાવેરી આ જળમાં આવી સ્થિર રહે. વરૂણને નમસ્કાર હો. ગંધાક્ષતા સુગંધી ફૂલો એમને અર્પણુ કરું છું એમ કહી ફૂલો કલશને ચડાવવા. અંદરનું જળ તુળસીપત્રથી અથવા આચમનીથી પૂજા સાહિત્ય ઉપર છાંટવું. આ પ્રમાણે કલશપૂજા એટલે વરૂણપૂજાની સ્થાપના કરી લોકો જ્યોતિ-સ્વરૂપનું ધ્યાન કરતા અને તે વખતે મહત્ત્વ પામેલા નૃસિંહ અવતારનું નામસ્મરણુ કરતા. તે વખતે શરીરમાં વાયુતત્ત્વનો ભાગ વધુ પ્રમાણુમાં હોવાથી લોકો મૃતદેહને જંગલમાં છોડી દેતા. તેથી એ વાયુતત્ત્વમય દેવ વાયૂમાં વિલીન થતો. એ શરીરને જરાપણુ દુર્ગંધી આવતી નહીં. આ રીતના અંતેષ્ટિ સંસ્કારને વનદાગ કહે છે. આ રીતનો યુગધર્મ કૃતયુગમાં પાળવામાં આવતો.

ત્યાર બાદ ત્રેતાયુગમાં મહર્ષિ વસિષ્ઠ એ સદ્દગુરુ યુગગુરુ હતા તેમણે બતાવેલો યુગધર્મ ટૂંકમાં આ પ્રમાણે છે—યજુર્વેદ પ્રમાણુભૂત અને પૂર્વ દિશા મહત્ત્વની છે તેથી પૂર્વ દિશા તરફ મ્હોં રાખી લોક યજુર્વેદી ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરતા. ચાંદીના સિંહાસન ઉપર ચાંદીના

કલશની સ્થાપના કરતા. યજુર્વેદી મંત્ર પ્રમાણે જાપ કરતાં. તે વખતે રામાવતાર પ્રમુખ હોવાથી શ્રીરામનું નામસ્મરણ થતું. મહર્ષિ વસિષ્ઠ યુગગુરુ અને ભક્ત રાજા હરિશ્ચન્દ્ર હતા. રવિવારના દિવસે ચૌદશ હોય તો અનંત ચતુર્દશીનું વ્રત મહત્ત્વનું માનવામાં આવતું. ત્રેતાયુગમાં શરીરમાં જલતત્ત્વ વધારે હોવાથી મૃતદેહનું પાણીમાં વિસર્જન કરતા તેથી દેહ પાણીમાં વિલીન થતો. આ અંત્યેષ્ટિ વિધીને જલદાગ કહેતા. ત્રેતાયુગમાં આવો યુગધર્મ આચરણમાં હતો.

પછી દ્વાપરયુગમાં વેદમૂર્તિ વ્યાસ એ યુગગુરુ હતા. તેમણે દ્વાપરયુગનો જે યુગધર્મ બતાવ્યો તે આ પ્રમાણે હતો—સામવેદને દક્ષિણ દિશા મહત્ત્વની હોવાથી દક્ષિણ તરફ મ્હોં રાખી લોક સામવેદી ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરતા. તાંબાના સિંહાસન ઉપર તાંબાનો કળશ સ્થાપી સામવેદી મંત્ર મુજબ ઘટપાટ પૂજાવિધિથી જ્યોતિસ્વરૂપ ધ્યાન કરી કૃષ્ણ અવતારનું નામસ્મરણ કરતા. સદ્ગુરુ વ્યાસ એ યુગગુરુ અને પાંડવ એ ભક્ત હતા. સોમવતી અમાવસ્યાના વ્રતનું પાલન કરવું શ્રેષ્ઠ મનાતું. શરીરમાં અગ્નિતત્ત્વ વધારે હોવાથી મૃતદેહને ચંદનના લાકડાથી અગ્નિદાહ કરતા. બળતી વખતે એ દેહને દુર્ગંધી રહેતી નથી. આ અંત્યેષ્ટિ વિધિને 'અગ્નિદાગ' કહે છે. આમ દ્વાપરયુગનો યુગધર્મ હતો.

કૃતયુગમાં બ્રહ્મદેવે જે યુગધર્મ કહ્યો તેમાં પરિસ્થિતિ મુજબ થોડો ફેરફાર કરી યુગગુરુ વસિષ્ઠે ત્રેતાયુગનો ધર્મ કહ્યો અને ત્યાર પછી તેમાં પણ સમય મુજબ ફેરફાર કરી દ્વાપરયુગમાં વેદમૂર્તિ વ્યાસજીએ કહ્યો અને તેમાં પરિસ્થિતિનુસાર ફેરફાર કરી કલીયુગમાં સદ્ગુરુ ઈમામશાહએ યુગધર્મ કહ્યો તે નીચે પ્રમાણે—

કલીયુગમાં અથર્વવેદ, પ્રમાણભૂત માન્યો છે, જે સર્વવેદોમાં શ્રેષ્ઠ છે. મહાભારતમાં લખ્યું છે કે—

तेत्राभ्यां जनयद् देवो ऋग्वेदं यजुषासह ॥
सामवेदं च जिह्वाग्रादथर्वाणं च मूर्धतः ॥ ४७ ॥

अथर्वणस्तुं यो योगः शीर्षं यज्ञस्य तत्स्मृतम् ॥ ५० ॥
ग्रीवाबाह्वंतरं चैव ऋग्भागः स भवेत् ततः ॥
हृदयं चैव पार्श्वं च सामभागस्तु निर्मितः ॥ ५१ ॥
बस्तिशीर्वं कटीदेशं जङ्घोरूचरणैः सह ॥
एवमेष यजुर्भागः संघातो यज्ञकल्पितः ॥
पुरषो दिव्यरुपाभः सम्भूतो ह्यमरात् पदात् ॥ ५२ ॥
—महाभारत, भविष्य पर्व, सप्तदशोऽध्याय

અર્થ :—તે પરમ પ્રકાશિત દેવતાએ પોતાના નેત્રમાંથી ઋગ્વેદ અને યજુર્વેદ નિર્માણ કર્યા. જીભના અગ્રભાગેથી સામવેદને લલાટમાંથી અથર્વવેદને પ્રગટ કર્યો. અથર્વવેદનો યોગ તે યજ્ઞપુરુષનું મસ્તક છે. એટલે તે યોગ શ્રેષ્ઠ અને મહત્વનો છે. ઋગ્વેદનો ભાગ તેનું ગળું અને ભુજા વચ્ચેનું અંગ છે. સામવેદથી યજ્ઞપુરૂષનું હૃદય અને પાછલો ભાગ નિર્માણ થયેલ છે. આ પછી બાકી રહેલો ભાગ યજુર્વેદનો છે તે દ્વારા યજ્ઞપુરૂષનું પેટ તે ઉપરનો ભાગ કટિપ્રદેશ, જંઘા અને ચરણ વિગેરે શેષ શરીરની કલ્પના કરવામાં આવી છે. તે દિવ્યરૂપ અને માયા મુક્ત પુરુષ અગર અવિનાશી તુરીય પદેથી પ્રગટ થયેલ છે.

આથી યજ્ઞપુરુષનું મસ્તક જેનાથી બન્યું છે, જેમાં વિશિષ્ટ પ્રકારનો ધ્યાનયોગ અને જ્ઞાનયોગ કહેલો છે તે આ અથર્વવેદ છે. અથર્વવેદનો મૂળ અર્થ એવો છે કે અ–થર્વા એટલે નિશ્ચળ. થર્વ એટલે ચંચળતા. જીવાત્માની ઇન્દ્રીયો ચંચળ હોય છે પણ તેનાથી પણ મન અતિ ચંચળ હોય છે. આ ચંચળ મનને નિશ્ચળ બનાવવાની અને હૃદયમાં આત્માનો શોધ લેવાની વિદ્યા જેમાં કહી છે તે જ અથર્વવેદ તેને 'બ્રહ્મવેદ' એમ પણ કહે છે. આવો અથર્વવેદ કળીયુગમાં પ્રમાણભૂત માનવામાં આવ્યો છે અને તેથી જ સદ્ગુરુ ઇમામશાહ મહારાજે આ અથર્વવેદથી જ આપણને શ્રેષ્ઠ એવો ઘટપાટ પૂજા વિધિ બતાવ્યો છે. આ વિધિ કરવામાં જે મંત્ર બોલાય છે તે બધાય મંત્ર અથર્વવેદ ઉપરથી જ ઇમામશાહ મહારાજે

કરેલા છે. પૂજા વિધિના સમયે ઘટપાટની સ્થાપના કરી ચોખ્ખા ઘીની ત્રણ જ્યોતિ કરવી. અથર્વવેદમાં કહ્યું છે કે—

सर्वाणि तस्मिन् ज्योतिंषि यानि त्रीणि प्रजापसी ॥
अ वे. १०/७/४०

ત્રણ જ્યોતિ પ્રજાપતિને ઠેકાણે છે. આ ત્રણ જ્યોતિ રજ, સત્વ, તમ આ ત્રણ ગુણોના અનુક્રમે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ દેવતાના પ્રતિકરૂપે છે. પૂજાના વખતે આ ત્રણ જ્યોતિની ધ્યાન–ધારણા કરી ગુરુ પાસેથી મળેલા મંત્રથી શ્વાસોચ્છવાસની સાથે સ્મરણ કરી મનમાં ત્રણે જ્યોતિ એક સાથે જોવી. આ પ્રમાણે એકરૂપ થવાથી સત્વ, રજ, તમ એ ત્રણ ગુણના બદલે એક જ શુદ્ધ સત્વાંશ ગુણ રહે છે તેજ પ્રણવરૂપે પૂર્ણ પરબ્રહ્મ છે. અને તેનું જ દર્શન થાય છે–સાક્ષાત્કાર થાય છે. તેજ સત્ તેજ પ્રણવસ્વરૂપ એટલે ૐ એ પૂર્ણ અક્ષર બ્રહ્મથી ઓળખાય છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે—

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ।
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥
गीता ८/१३

જે ૐ એ એકાક્ષર બ્રહ્મનો હંમેશા ઉચ્ચાર કરે છે અને તેનો અર્થ ધ્યાનમાં લઈ પરબ્રહ્મ પરમેશ્વરનું સ્મરણ કરે છે તે શરીર છોડ્યા પછી પરમ ગતિને પામે છે. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

સતને સંતો કે ત્રણ દેવ સમાઈ, તારે ૐકાર સબદે સૃષ્ટિ નિપાઈ
આદ ઉનાદે જેણે ૐકાર ભણીયે, અને બ્રહ્મા વિષ્ણુને ગણીયે ॥

તેમજ ઉપનિષદમાં કહ્યું છે કે—

ओमित्येदक्षरमिदँ सर्वं तस्योपव्याख्यानं
भूतं भवद्भविष्यदिति सर्व मोंङ्कार एव/यच्चान्यत्
त्रिकालातीतं तदप्योङ्कार एव ह्येतद्ब्रह्म ॥
मांण्डुक्योपनिषद् श्लोक १

ૐ એ આ રીતે એક અક્ષર (અવિનાશી પરમાત્મા) છે. આખું જગત તેનું જ ઉપવ્યાખ્યાન એટલે તેના જ નિકટ મહિમાનું લક્ષ્ય

કરી આવનારું છે. ભૂત વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ આખુંય જગત ૐકાર છે તેમજ ત્રણે કાળથી પર એવું જે તત્ત્વ છે તે પણ ૐકાર છે. ૐ એ અક્ષર જ પૂર્ણબ્રહ્મ અવિનાશી પરમાત્મા છે. યમરાજ ભગવાન ધર્મ નચિકેતાને બ્રહ્મકત્ત્વની માહિતી આપતા કહે છે—

सर्वेवेदा यत्पदमामनन्ति तपाँसि सर्वाणि च यद्वदन्ति ।
यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति तत्तेपदँसंग्रहेण
ब्रवीम्योमित्येत् ॥ १५ ॥

एतद्धयेवाक्षरं ब्रह्म एतद्धयेवाक्षरं परम् ।
एतद्धयेवाक्षरं ज्ञात्वा यदिच्छति तस्य तत् ॥ १६ ॥

एतदालम्बनं श्रेष्ठमेतदालम्बनं परम् ।
एतदालम्बनं ज्ञात्वा ब्रह्मलोके महीयते ॥ १७ ॥

कठोपनिषद् द्वि. वल्ली

સંપૂર્ણવેદ જે પરમાત્માનું હંમેશા વર્ણન કરે છે જે આખાય તપાદિ સાધનોનું પરમ–ચરમલક્ષ્ય છે તેમજ જે પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાથી સાધક નિષ્ઠાપૂર્વક બ્રહ્મચર્યનું અનુષ્ઠાન કરે છે તે પુરૂષોત્તમ ભગવંતનું પરમત્વ મેં તને સંક્ષેપથી કહ્યું ૐ એ જ અક્ષર છે.

આ અવિનાશી પ્રણવ તત્ત્વ જ બ્રહ્માનું સગુણ સ્વરૂપ છે. સંપૂર્ણ પ્રાણિમાત્રમાં સભર એવું અક્ષર બ્રહ્મ છે તેમજ તે પ્રણવ તત્ત્વ સ્વયં સમગ્ર બ્રહ્મ પરમપુરૂષ પુરૂષોત્તમનું નિર્વિશેષ સ્વરૂપ છે. બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ એ બંને નામો ૐકારજ છે. આ સ્વરૂપની ઉપાસના કરનાર તે અભિષ્ટ સ્વરૂપને પામે છે.

ૐકારજ પરમાત્માની પ્રાપ્તિ માટે સર્વશ્રેષ્ઠ માર્ગ છે–સર્વશ્રેષ્ઠ સાધન છે. આ પરમ રહસ્ય જાણી શ્રદ્ધા અને પ્રેમથી જે એ પરમતત્ત્વ ઉપર નિર્ભર રહે છે તેને પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિ ખાત્રીથી થાય છે.

ઈમામશાહ મહારાજે પણ કહ્યું છે કે પરમાત્મા પરમશાંત અને અદ્વૈત છે. અને એને જાણનારા બ્રહ્મ જ થાય છે. માણસે પોતાનું મન શાંત અને એકાગ્ર કરી પરબ્રહ્મનું એટલે જ જ્યોતિસ્વરૂપનું નિત્ય

ધ્યાન ધરવું કે જેથી તેને હજારો સૂર્ય જેવા તેજસ્વી પરમસુખદાયી એવા પરમેશ્વરનું દર્શન થશે. પરમવિશુદ્ધ જ્યોતિમાં તેની આત્મજ્યોત એકરૂપ થઈ માણસ લક્ષચોર્યાશીના ફેરામાંથી મુક્ત થશે.

આ પ્રમાણે પરમાત્મા સાથે તદ્રુપ થવું એ જીવનનું આદ્યકર્તવ્ય છે. તેની પૂર્તિ માટે શ્રેષ્ઠ શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ. સત્યવસ્તુ ઉપરની શ્રદ્ધા શુભ ફળ આપનારી હોય છે. સંસારના નાનામોટા કામોમાં પણ શ્રદ્ધા ઉપર આધાર રાખવો પડે છે, તો પછી પરમાર્થ માર્ગમાં તો શ્રદ્ધા હોવી જરૂરની હોય જ. સદ્‌ગુરુએ કહ્યું છે કે 'તું આ મંત્રનો જાપ કર એટલે તને ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થશે.' આ ગુરુવચન એ ઈશ્વરના વચન સમાન માની પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી માણસ ગુરુએ આપેલા મંત્રનો એક નિષ્ઠાથી જાપ કરશે તો તેને ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થયા વગર નહીં રહે. પણ એના વિરૂદ્ધ વર્તન કરી ગુરુવચન ઉપર અશ્રદ્ધા અને શંકા રાખશે તો તે માણસ ગમે તેટલા જાપ કરશે તો તેનું કદાપિ કલ્યાણ થશે નહીં. અશ્રદ્ધા હંમેશા નડતરકર્તા હોય છે. તેથી ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે **संशयात्मा विनश्यति ।** સંશયી માણસ નાશ પામે છે. વિનાકારણ શંકા ઉઠાવનાર માણસ કંઈપણ નિશ્ચય કરી શકતો નથી અને તેથી તેનો નાશ થાય છે. ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે કે 'શંકા કરશે તે ડૂબશે' તેથી ગુરુવચનમાં અગર બીજા કોઈ કામમાં શ્રદ્ધા નહીં રાખનાર કદાપિ સફળ થતો નથી. તેમજ આલોકમાં પરલોકમાં તેની ઉન્નતિ થતી નથી.

ઈશ પ્રાપ્તિ માટે સૌ પ્રથમ શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ. શ્રદ્ધાથી સત્સંગ અને સત્સંગથી જ્ઞાન મળે છે. જીવ સામેનો સંસારરૂપી પડદો દૂર થાય છે ત્યારે જ તેને પરમસ્વરૂપના પ્રત્યક્ષ દર્શન થાય છે. આ પડદો દૂર કરવા માટે જ્ઞાન જોઈએ જ્ઞાનથી ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. અને ભક્તિના લીધે સાક્ષાત્કાર થાય છે. જ્ઞાન થવાથી બ્રહ્મ એ જ સત્ય અને બીજું બધું મિથ્યા છે, એનું ભાન થાય છે. આ ભક્તિને જ્ઞાનોત્તર ભક્તિ અથવા અન્યોન્ય ભક્તિ કહે છે. જ્ઞાનના લીધે ભક્તિ

અને ભક્તિના લીધે જ્ઞાન હોય છે. જ્ઞાન સિવાયની ભક્તિ સૂકા લાકડા જેવી અને ભક્તિ સિવાયનું જ્ઞાન રસ વગરના ફળ જેવું છે. ઈશ્વરપ્રત્યે પરમ પ્રેમ હોવો જોઈએ, એનું જ નામ ભક્તિ એમ ભક્તિસૂત્રમાં કહ્યું છે. સકામ ભક્તિ કરવા નિષ્કામભક્તિ–જ્ઞાનભક્તિ–અનન્યભક્તિ શ્રેષ્ઠ હોય છે. સર્વ કર્મમાં નામસ્મરણ એ જ સૌથી સહેલું કર્મ છે. આ નામસ્મરણની સિદ્ધિ માટે ભક્તિ અને જ્ઞાન એ મુખ્ય સાધનો છે, તેથી સ્થિર નિષ્ઠાથી અને અનન્ય ભાવથી, સંશય નહીં રાખતાં, નામસ્મરણરૂપી તપ આચરવું. ખાતા, પીતા, હરતા, ફરતા, કામ કરતા વગેરે દરેક પ્રસંગે પ્રભુના નામને કદાપિ ભૂલવું ન જોઈએ. બધી કામના બીક, શરમ કે શંકા ત્યજી નિર્ભયતા અને નિષ્ઠાથી ઈશ્વરના નામનું રટણ કરવું. ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે—

દૂર દેશથી આવ્યો વણઝારો, સામલ સુદ સવદા કિજીએ ।
ઉઠતા બેસતા રાહ ચલતા, નામ સ્વામીજીના લિજીએ ॥

ઈશ્વરના નામનું રટણ અને સ્મરણ નિરંતર કરતા રહેવું. સતત અભ્યાસ સિવાય કોઈ પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે—

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥
गीता अ. ६ श्लोक. ३५

હે અર્જુન, આ મન ખરેખર અતિચંચળ અને ઘણા પ્રયત્ન પછી વશ થનારું છે. પણ સતત અભ્યાસથી અને વિરક્તિથી તે વશ થઈ શકે છે. તેથી સતત અભ્યાસની જરૂર છે. સદ્ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે–

હરદમ જપો અજંપા જાપ । જપતા રહિયે જાપ અજંપા ।
મુંડ કમંડલ કાંઈ ધર કરી રાખો । નાભી કમલથી જગાવે ॥
સતગુરુ શબ્દના માંહે બાજા બજાઈએ । સુરતિ સુહાગ ચડાઈએ ।
મુખવિના ગાઈએ શ્રવણવિના સુણીએ । બીનકર તાલ બજાઈએ ॥
તાલ પખવાજ મૃદંગ બાજે । બિન રસના ગુણ ગાઈએ ॥

૬

ઈશ્વરનું નામસ્મરણ કરવા માટે સન્યાસીની જેમ મુંડન કરી હાથમાં કમંડલ લઈ વનમાં જવું પડતું નથી. ઘરમાંજ રહી ખરા અંતઃકરણથી અને પુરા ભક્તિભાવથી નામસ્મરણ કરવું તે માટે વાજું વગાડવાની જરૂર નથી. મુખે ગાવાની, કાને સાંભળવાની અથવા મૃદંગ પખવાજ મંજીરા વગેરે વગાડવાની બીલકુલ જરૂર નથી. સદ્‌ગુરુ તરફથી મળેલા જાપનું મનમાં હંમેશા સ્મરણ કરતા રહેવું. હરિનામ મંગલનું મંગલ, પાવનનું પાવન, કલ્યાણનું નિધાન અને પાપ હરન કરનારું છે. એના સ્મરણ માત્રથી સર્વદુઃખ અને પાપના ઢગલા દૂર થાય છે. આના ગુણ જેટલા વર્ણવીએ તેટલા થોડા છે. નામસ્મરણ એ ભવરોગ દૂર કરવા માટે રામબાણ ઈલાજ છે. પ્રભુના મંગલ-નામનું નિરંતર સ્મરણ કરવાથી સર્વકર્મ સહેલાઈથી સાધ્ય થશે. ભવસાગર પાર કરી શકશે, મુક્તિ મળશે, સંસારબંધન તૂટશે, પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થશે. તેથી આજ સર્વોત્તમ અને સત્ય છે.

ઈશ્વરની ભક્તિ કરતી વખતે મન સ્થિર રાખવું જોઈએ. કારણ મન એ તમામ બાબતોનું મૂળ છે. વિરક્તિ નિર્માણ થાય એટલે મોહ એની મેળે જ દૂર થાય છે. પણ વિરક્તિ માટે સદ્‌ગુરુએ આપેલા ઉપદેશનું સ્મરણ કરતા રહેવું કે જેથી ચિત્ત શુદ્ધ થઈ મન શાંત થવા લાગશે. ઈશ્વરની ભક્તિ માટે શાંત અને એકાંત વાતાવરણની જરૂર હોય છે. આવો શાંત સમય એટલે મધરાત. આ વખતે આખુંય જગત નિદ્રામાં પોઢેલું હોઈ બધેય નિરવ શાંતિ હોય છે અને તેથી માણસનું ચિત્ત શાંત અને સ્થિર રહે છે. તેથી આ સમય વધુ અનુકૂળ હોય છે તેથી જ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે ઘટપાટ પૂજા રાત્રીના સમયે કરવાનો નિયમ કર્યો છે. આ પૂજા સનાતન વૈદિક ધર્મવિધિ મુજબ કરવામાં આવે છે અને તેના બધા મંત્ર કલિયુગમાં પ્રમુખ અને બ્રહ્મવિદ્યામાં શ્રેષ્ઠ એવા અથર્વવેદ મુજબ બોલવામાં આવે છે.

અખિલ ભારતીય સતપંથી ૫ મું સંમેલન તા. ૨૦-૧૦-૧૯૬૦ના રોજ થયું ત્યારે પ્રમુખશ્રી પંડિત સાતવળેકરજીએ કહ્યું કે "અથર્વ વેદનો મહિમા હિંદુ ધર્મમાં મોટો છે-એમાં બ્રહ્મા એ અધ્યક્ષસ્થાને

હોઈ એને માનનારો અથર્વવેદી કહેવાય છે. મેં અથર્વવેદનો પૂર્ણ અભ્યાસ કર્યો છે. વિશ્વનું મોટામાં મોટું શાસ્ત્ર આ વેદ ઉપર આધારેલું છે એ સદ્‌ભાગ્યની વાત છે. તમારા ગ્રંથકર્તાએ ઘણા દાખલાઓ અથર્વવેદના જ લીધેલા છે. સતપંથ ઘટપાટ પૂજા વિધિની તમારી એક ચોપડી મેં જોઈ તેમાં શરૂથી આખર સુધી અથર્વવેદના મંત્ર જોયા. તે ઉપરથી આ પંથના તમે બધા અનુયાયીઓ અથર્વવેદી છો. કારણ આ પંથનો સંબંધ અથર્વવેદને અનુસરીને છે. તમારો ગ્રંથ અથર્વવેદના મંત્રોથી ભરેલો છે. એક મંત્રમાં કહ્યું છે કે શબ્દમાં ખૂબ શક્તિ છે. જે માણસમાં આટલી શબ્દશક્તિ ગુપ્ત રીતે વસે છે તે કેટલાય મહાન કાર્યો કરી શકે છે. તમારો સતપંથ ધર્મ અને સનાતન ધર્મના ગ્રંથો એમ જ કહે છે કે માનવમાં દિવ્યશક્તિ ગુપ્તપણે વસે છે. તમારા ગ્રંથમાં સૂર્ય, ચન્દ્ર, વાયુ, વરૂણ અને અશ્વિનીકુમાર છે, ઈન્દ્ર છે તેથી જ કહું છું કે માનવમાં મહાન શક્તિ છૂપાયેલી છે. 'હું ઈશ્વરનો પુત્ર હોઈ ગમે તે કામ કરી શકીશ' એવી આત્મશ્રદ્ધા અને હિંમત તમારામાં હશે તો પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિનો અંશ તમારામાં આવ્યા વગર નહીં રહે. જેમ સૂકા ઘાસ ઉપર અગ્નિની નાની સરખી ચિનગારી પડે તો પણ મોટો દાવાનલ પ્રગટ થાય છે તેમ મંત્રશક્તિ એ પણ અગ્નિના સ્ફૂલિંગ જેવી છે."

આ પ્રમાણે અથર્વવેદના મંત્રમાં એક મહાન દિવ્ય શક્તિ છે અને ઘટપૂજા વિધિ અથર્વવેદના મંત્રથી જ થાય તેથી દિવ્ય શક્તિ ભરેલા મંત્રથી પૂજાના સ્થળે આદ્યવિષ્ણુ નારાયણ, મહાલક્ષ્મી, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ, ઈન્દ્ર, રૂદ્ર, સૂર્ય, ચન્દ્ર, વાયુ, વરૂણ, અશ્વિનીકુમાર, પ્રજાપતિ, યમ, અગ્નિ, અન્નપૂર્ણાદેવી, સપ્તર્ષિગણ, એકાદશરૂદ્ર, બાર આદિત્યો, આઠ વસૂ, મરૂદ્‌ગણ, યક્ષ, ગણેશ, ગણ, ગંધર્વ, સરસ્વતી, સીતા, કુંતા, દ્રૌપદી, તારા, કનકાશક્તિ, તુળજાદેવી, રૂક્મિણી, યક્ષગણ, મેઘગણ, કિન્નર, ૩૩ કરોડ દેવ, ભક્ત રૂખમાંગદ અંબરીષ, ધ્રુવ, પ્રહ્‌લાદ, કમલાપતિ, હરિશ્ચન્દ્ર, પાંચ પાંડવો, હનુમાન, મત્સ્ય, કૂર્મ, વરાહાદિ દશઅવતાર, નવગ્રહ, બાર રાશી, બારમેઘ, અષ્ટકુળ

પર્વત નવકૂળ નાગ, નવલાખ તારા, બધી નદીઓ, સપ્તસાગર, સપ્તપાતાળ, ૨૧ સ્વર્ગ, સપ્તદ્વિપ, નવખંડમંડિત, પૃથ્વીદેવી, સાતવાર, સત્તાવીશ નક્ષત્રો, બાર કરણુ, પંદર તીથી, અઢાર વનસ્પતિ, દસ દિક્પાલ, નવનાથ, ચોર્યાશી સિદ્ધ, અડસઠ તીર્થો, વ્યાસ, વસિષ્ઠ, વિશ્વામિત્ર, માર્કંડેય વિગેરે ઋષિ, મુનિ, મહર્ષિ, દેવર્ષિ નારદ સનકાદિક, દશદિશાના સર્વ દેવતા, અંતરિક્ષના ૧૪ ભૂવનના અને અનંત બ્રહ્માંડના દેવદેવતાઓને આ મંત્રથી નમન કરી પૂજાના ઠેકાણે આવાહન કરવામાં આવે છે એનો ટૂંકસાર નીચે પ્રમાણે છે—

"આદ્ય નારાયણે સર્જી મુરત ચાર, ચતુર્વેદને ૐકાર, ૐકારથી સરજા સતપંથ, ધરી અવતારને બાંધ્યા બંધ, સ્વામી ! અથર્વવેદને ચોક સિંહાસને આવો, ઘટમાં આવીને વાસ કરો, પાટની પુજાએ રહો, કળશમાંહે કળા ધરો, ઘટઘટમાં આવી પરવરો, આદ્યબ્રહ્માએ ઘટપાટ સ્થાપ્યા. ચો દિશા ફેરવી દુહાઈ, અનંતરૂપે ચરિત્ર કિધા. કર્તાભૂરત સોહી, આલોક દેવલોક, ગતગંગા તથા આજ્ઞાંકિત સેવકોના આમંત્રણ સ્વીકારો, કળશમાહે તમારી કળા ધરો સ્વામી ! તમે નૂર સ્વરૂપે (તેજ અમૃત સ્વરૂપે) ફુલવાસ, જલ અક્ષતામાહે પરવરો"—

આ પ્રમાણે ઉપરની બધા દેવતાઓને વિનંતી કરી આવાહન કરવામાં આવે છે, અને પૂજા ભાગ સ્વીકારવા માટે પૂજાના સ્થળે બોલાવવામાં આવે છે. આ રીતે એ તમામ ઘટપાટ પૂજાના–યજ્ઞવિધિના સ્થળે આવે છે. પવિત્ર નદીઓ અને તીર્થ સ્થળોનો નિવાસ ત્યાં હોય છે તેથી આને 'ઘટગંગા' અગર 'ગતગંગા' તીર્થ કહે છે. એનો મહિમા અગાધ છે. તમામ પાવન તીર્થો કરતા પરમશ્રેષ્ઠ અને મહાન ફ્લદાયક આવું આ ગંગાતીર્થ છે. એનો મહિમા અનિર્વચનીય છે કેમ કે વિશ્વની મહાન શક્તિ અદશ્યરૂપે આ ઠેકાણે કેન્દ્રિત થયેલી હોય છે, આ શક્તિ મહાન કાર્યો કરે છે. સદ્ગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

હેતે મળોરે ભાઈ મુનિવરો। અને મુખથી સાચી વાણી બોલ ॥
નીતદર્શન કીજે દેવના। દિલથી સુતક પાતક ખોલ ॥

ગુરુગત ગંગા તીરથ ન્હાઈએ । અને કિજે નિરમલ મન ॥
આ સતપંથ પદારથ તો મળે । જેના પુરણ હોય પુણ્ય ॥
પુરણ પુણ્ય વિના કેમ પામીયે । અને સતપંથ સાચી વાટ ॥
એ પાંચે પદારથ તો મળે । જેના દિલ હોવે પાક ॥

હે મુનિવર ! શ્રેષ્ઠ પુરુષ, પ્રથમ તું બધાની સાથે પ્રેમથી રહે, કોઈની સાથે વેર, અવગણના, દ્વેષ, તિરસ્કાર, અપમાન કે નિંદા નહીં કરતા બધાની જોડે પ્રેમનું વર્તન રાખ. હંમેશા સત્ય બોલ, ભૂલચૂકે પણ ગુસ્સો આવે કે દુઃખ થાય એવું કડવું વચન કદાપિ બોલીશ નહીં, પણ સત્ય અને મૃદુ બોલ. ઈશ્વરનું સ્મરણ દર્શન કદી છોડીશ નહીં. તે માટે હંમેશા પ્રયત્નશીલ રહે. પોતાનું મન શુદ્ધ રાખી વિષયો પ્રત્યેની આસક્તિ છોડ. આ પ્રમાણે પ્રેમ, સત્ય, ઈશસ્મરણ અને દર્શન કરવા માટે નિર્મળગંગા ગુરુગતગંગા જે ઠેકાણે ભેગી થાય છે. એવા ઘટપાટ પૂજા વિધિના પવિત્ર તીર્થક્ષેત્રે જવું. ત્યાં સત્સમાગમમાં સ્નાન કરી, સત્સંગ સાગરના જ્ઞાનરૂપી જળથી હૃદયનો મેલ વિગેરે અપવિત્રતા ધોઈ કાઢી શાંત અને પવિત્ર થવું. અજ્ઞાન કે ગફલતથી તારા હાથે કોઈ અપરાધ, પાપ કે પ્રમાદ થયેલા હોય તો તે બદલ પશ્ચાત્તાપ કરી પવિત્ર અને ચોખ્ખા હૃદયથી ગતગંગામાના લોકોને તે પાપ વિગેરે વિદિત કર એટલે તું પાપમુક્ત થઈશ. કારણ ગતગંગા એટલે જ સત્સંગ. કળીયુગમાં પાપ ધોવાનું એ એક મહાન સાધન છે એમ વેદમાં કહેલું છે. પૂજા સમયે ભેગાં થયેલા ગતગંગામાના સાધકજનોનું ચિત્ત સ્થિર થઈ તે ઠેકાણે કેન્દ્રિત થયેલું હોય છે. તે કેન્દ્રિત ચિત્તશક્તિને ઈશ્વરની સહાયતા મેળવી તે શકિત દ્વારા ઉપર બતાવેલું કામ સહેલાઈથી થઈ શકે છે. પણ આ સર્વ બાબતોમાં મૂળમાં આત્યંતિક શ્રદ્ધા, ભકિત, એકાગ્રતા અને પ્રેમભાવ હોવો જોઈએ. ઈશ્વરના સાક્ષાત્કાર માટે આજ મુખ્ય અને સુગમ ઉપાય છે. સંઘશકિત કેન્દ્રિત થવાથી નિરાકારમાંથી સાકારના દર્શન થાય છે. તેથી સાધકોએ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણેનો પ્રયત્ન શુદ્ધ અંતઃકરણથી કરવો. જેનું પૂર્વજન્મનું પુણ્ય પ્રબળ હોય

તેને જ 'સત્' નો આ અમર અક્ષય અવિનાશી માર્ગ મળે છે. પવિત્ર મનવાળા મહાત્માઓને જ ઉપરની બાબતો પ્રાપ્ત થાય છે.

સતપંથ ઘટપાટ પૂજામાં નવ પ્રકારની ભક્તિનો સમાવેશ થાય છે એ પ્રકાર નીચે પ્રમાણે છે :

श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पाद्सेवनम् ।
अर्चनं वंदनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम् ॥

શ્રવણ ભક્તિ એટલે કથા કિર્તન, પ્રવચન, જ્ઞાનોપદેશ, મંત્રોપદેશ વિગેરે સાંભળવા. કિર્તન એટલે પરમેશ્વરના ગુણગાન ભક્તિભાવે કરવા. સ્મરણ એટલે ઈશ્વિરનું નામસ્મરણ કરવું. પાદસેવન એટલે ઈશ્વિર અને સદ્ગુરુ ચરણે સદા તત્પર રહેવું. અર્ચન એટલે ચંદન, અબીલ, ધૂપ, ફૂલ વિગેરે સાહિત્યથી ઈશ્વિરનું પૂજન કરવું. વંદનભકિત એટલે પૂજા વિધિના વખતે દરેક મંત્ર પૂરો થયા પછી નમન કરવું. દાસ્યભક્તિ એટલે 'હે ઈશ્વિર હું તારો દાસ છું તું મારો સ્વામી છે.' એમ કહી ગુરુ ગતગંગાની સેવાચાકરી કરવી. સખ્ય એટલે ઈશ્વિરની મિત્રભાવથી ભક્તિ કરવી અને આત્મનિવેદન એટલે ઈશ્વિરમાં લીન થવું. હું અને તું એ દ્વૈતભાવ છોડી ઈશ્વિરમાં લીન થવું આ પ્રમાણેની નવવિદ્યા ભક્તિનો ઘટપાટ પૂજા વિધિમાં સમાવેશ થાય છે.

હવે આપણે કલિયુગનો યુગધર્મ જોઈએ. કલિયુગમાં અથર્વવેદનું મહત્ત્વ છે. પશ્ચિમ દિશા મહત્ત્વની માનેલી હોવાથી એ દિશા તરફ મ્હોં રાખી અથર્વવેદી ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરવો અને ગુરુ તરફથી મળેલા મંત્રનું પણ સ્મરણ કરવું. અથર્વવેદનો શ્વેત એટલે સફેદ રંગ હોવાથી સફેદ વસ્ત્રો પરિધાન કરવાં. આ યુગમાં શરીરમાં મહાભૂતો પૈકી પૃથ્વી એટલે માટીતત્ત્વ વિશેષ પ્રમાણમાં હોવાથી મૃત–માણસનો દેહ માટીમાં દાટવો કે જેથી તે માટીમાં વિલીન થશે. કલિયુગમાં પાપનું પ્રમાણ પણ વિશેષ હોઈ પુણ્ય ઓછું હોય છે. તેથી કલિયુગમાં સતધર્મનું પાલન કરનાર પુરુષ ભાગ્યે જ દેખાય છે. સદ્ગુરુ કહે છે—

કલયુગ કારણ ફંદ રચાસે । તે તો ફંદમાં સૌ કોઈ પડશે ॥

કલિયુગ માટે જ આ ફંદ (જાળ) બનાવેલા છે. મોટા ભાગના લોકો આ માયા જાળમાં પડી ગોથા ખાતા નાશ પામે છે. પરંતુ મુમુક્ષુજનોને સંસારસાગર તરી મુક્તિ મેળવવાની તાલાવેલી છે એવા લોકો માટે એટલે સત્ સાધકો માટે આ એક મોટું પર્વ છે. સદ્‌ગુરુ મહારાજ કહે છે.

એક કણ નામે સ્વામીજીને દિજીએ । તો ફલંત્ર સવાલાખ લિજીએ ॥

કલિયુગ સિવાય બીજા યુગોમાં હજારો વર્ષ સુધી તપ કર્યા પછી થોડું ફળ મળતું. પણ કલિયુગમાં થોડા સમય માટે ભગવાનનું નામસ્મરણ કરવામાં આવે તો હજારગણું ફળ મળે છે. વસ્તુનો એકાદ કણ પણ દાનમાં આપવામાં આવે તો પણ તેનું સવાલાખગણું ફળ મળે છે. તેથી સત્ સાધક માટે આ અણમોલ તપ છે.

દરેક યુગમાં જે તે યુગ તિથિનું મહત્ત્વ હોય છે. સત્યયુગમાં અગિયારસ, ત્રેતાયુગમાં ચૌદસ, દ્વાપરયુગમાં અમાસ તેમ હાલ કલિયુગમાં સુદી બીજ એટલે ચન્દ્રદર્શન (ચાન્દ્રાયણ વ્રત) એ મહત્ત્વનું વ્રત માનવામાં આવ્યું છે. વિષ્ણુ ધર્મોત્તર પુરાણમાં આ વ્રતને એટલે સુદી બીજને બાલેન્દુવ્રત કહ્યું છે. દરેક મહિનાની સુદી બીજના રોજ આ વ્રત કરવાથી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ ફળ મળે છે એમ નારદપુરાણ પૂર્વભાગ, ચતુર્થવાદમાં કહ્યું છે. એ સિવાય થાવર બીજ—અજવાળી બીજના એટલે બુધવારના રોજ અમાવસ્યા હોઈ ગુરુવારના રોજ પડવો અને શુક્રવારના રોજ બીજ અને તે જ દિવસે ચન્દ્રદર્શન હોય તો તે કલિયુગનું મહાન વ્રત માનવામાં આવે છે. કારણ બુધવારની અમાવસ્યાના દિવસે કલિયુગનું મંડાણ મંડાયું છે અને શુક્રવારની બીજના દિવસે કલિયુગની શરૂઆત થઈ છે (એટલા માટે જ દરેક ધર્મ કે જાતિમાં શુક્રવાર દેવનો દિવસ મનાય છે.)

આ પ્રમાણે શુક્રવારના રોજ ચંદ્રદર્શનનું વ્રત કલિયુગમાં શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવ્યું છે અને તેનું મહાન ફળ મળે છે. એમ યોગ-

વાસિષ્ઠના ચોથા સર્ગમાં કહ્યું છે. ધર્મસિંધુ પાન ૮૧ ની ૨૧ મી લીટીમાં કહ્યું છે કે યુગતિથીનો અપવાસ કરવાથી વિશેષ ફળ મળે છે. તેમજ કલ્યાણ માસિક વર્ષ ૨૬ અંક ૧૨ પાન ૧૪૮૩ ઉપર તથા નારદ પુરાણુાંક વર્ષ ૨૮ અંક ૧ પાન ૨૮૦/૨૨૦/૮૭ ઉપર આ ફળ તિથિનું–ચંદ્રદર્શન વ્રતનું વર્ણન કર્યું છે. આ વ્રતનું આચરણ કરવામાં પડવાના દિવસે ગુરુવારે તદ્દન નિરાહાર અને નિર્જલ રહેવું. શ્રદ્ધાથી પ્રભુ ભજન નામસ્મરણ જાપ, તપ, દાન વિગેરે મંગલ વિધિ કરવા અને રાત્રીના સમયે ઘટપાટ પૂજા કરી સર્વ દેવ–દેવતાઓને મંત્રોચ્ચારથી નમસ્કાર કરી નૈવેદ્ય અર્પણ કરી તેમનો કૃપાપ્રસાદ ગ્રહણ કરવો. રાત્રે અખંડ ભજન–પૂજન નામસ્મરણાદિ કરવા. પછી બીજે દિવસે પણ નિરાહાર અને નિર્જળ રહી ઈશચિંતન કરવું અને પછી રાત્રે પણ આગલા દિવસ પ્રમાણે પૂજાવિધિ કરી કૃપાપ્રસાદ ગ્રહણ કરવો. રાત્રે અખંડ જાગરણ કરી ભજન–પૂજન નામસ્મરણ વિગેરે કરવું અને શનિવારે સવારે યથાશક્તિ અતિથિસહ ભોજન કરી વ્રતનું પારણું કરવું.

આ મહાન યુગતિથિના વ્રતના દિવસે ઇન્દ્રિયોનો સંયમ કરી કેવળ ઈશપૂજન અને સ્મરણ કરી કથાકથન અથવા શ્રવણ કરવું. કામ, ક્રોધ, લોભ વિગેરેનો સર્વથા ત્યાગ કરી અસત્ય કે કટુ ભાષણ ન કરવું તેમ કોઈની નિંદા ન કરવી. ધર્મદ્વેષ કરનારા નાસ્તિક, શાસ્ત્રનિંદક કે ઈશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખનારા લોકો સાથે તે દિવસે વાત સરખી ન કરવી તે દિવસે જપ, દાન, તપ વિગેરે કરવાથી વિશેષ પ્રકારનું ફળ મળે છે એવું સ્કંદ પુરાણમાં કહ્યું છે—

एताश्चयस्त्रास्तिथरो युगाद्या दत्तं हुतं चाक्षयमासु विद्यात् ।
युगे युगे वर्षशतेन दानं युगादिकाले दिवसेन तत्फलम् ॥
स्कंदपुराणं-माहेश्वरखंड-कुमारिकाखंड ३/३०२

યુગતિથિએ કરેલું દાન અને હવનનું અક્ષય ફળ મળે છે. દરેક યુગમાં સો સો વર્ષ સુધી દાન કરનારને જે ફળ મળે છે તે

આ યુગતિથિના એક જ દિવસે કરેલા દાનથી મળે છે. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે—

આજ કલજુગમાં અથર્વવેદ અમુલખ હીરા ।
અજવાળી બીજવ્રત ખમીયા કરોને મારા મુનિવરા ॥
એકાદશી ચતુર્દશી અને અમાવશ્યા જાગો ।
વેળ્યા તરૂવર ફળ હાતે તમને કયાંથી હો લાધો ॥

હે મુનિવર ! શ્રેષ્ઠ માનવ, કલિયુગમાં અથર્વવેદ એ અણમોલ હિરા સમાન છે. તેમાં દર્શાવ્યા મુજબ દરેક અજવાળી બીજના–શુક્રવારના બીજના એટલે થાવર બીજના વ્રતનું પાલન કરવું. યુગધર્મ મુજબ દરેક યુગની જુદી જુદી યુગતિથિ છે તેમ કલિયુગની યુગતિથિ એ શુક્રવારની સુદી બીજ ચન્દ્રદર્શન છે. આંબાનો કાલ ગયા પછી આપણે આંબાની આશાથી આંબાવાડીમાં જઈએ તો આંબા કયાંથી મળે ? આંબાની મોસમમાં જઈશું તો જ મળી શકશે. તેજ પ્રમાણે યુગતિથિ નિકળી ગયા પછી તેનું વ્રત આચરવાથી કશો લાભ નહીં થાય. હાલ જે યુગતિથિનું વ્રત છે તે કરવામાં જ મહત્ત્વ છે. તેથી તેનું પાલન દરેક જણે કરવું જોઈએ.

કેટલાંક કાચા બ્રહ્મજ્ઞાની કહે છે કે બ્રહ્મજ્ઞાનીએ જપ, તપ, તીર્થયાત્રા વ્રત, ઉપવાસ, ભજન, પૂજન, સંધ્યા, અર્ચન, શ્રાદ્ધ, તર્પણ વિગેરે કઈ પણ ન કરવું એવી શાસ્ત્રાજ્ઞા છે. પણ વેદશાસ્ત્રાદિમાં કહ્યું છે કે જીવાત્માએ માત્ર બ્રહ્મજ્ઞાન શ્રવણ કરવાથી અથવા પઠન કરવાથી તે બ્રહ્મજ્ઞાની થઈ શકતો નથી. આવા લોકોને શાસ્ત્રમાં ‘નકલી જ્ઞાની’ અથવા ‘જ્ઞાનબંધુ’ એવી સંજ્ઞા આપી છે.

સાચો બ્રહ્મજ્ઞાની એટલે જેને બ્રહ્મ જાણવાનું પૂરું જ્ઞાન થયું છે, એટલે જે સર્વ પ્રાણી માત્રમાં એકરૂપ જોઈ એ પ્રમાણે દરેક સાથે વર્તે છે, જેની ક્રિયાવસ્થા અને ભાવાવસ્થા એકરૂપ હોય છે તે જ સાચો બ્રહ્મજ્ઞાની સમજવો. જેના મનમાં રાગ દ્વેષાદિ વિકાર કે

અહંકાર વિગેરે જરા સરખા પણ નથી હોતા—જે જનકરાજા પ્રમાણે વિદેહમુક્ત છે એટલે સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહએ કહ્યા પ્રમાણે 'જીવતા મૃતક હોઈને રહીએ' અને—

ભાઈ સત્પંથે સાચા ચાલસો, તેના જીવ અમરાપુરમાં જાએ ।
અમરાપુર તમો એમ પામસો, જો જીતવા મૃતક થાએ ॥

જે જીવતા છતાં મૃતવત્—જીવન્મુક્ત થાય છે—જેની શુભ કે અશુભ કામનાઓ નાશ પામેલી હોય છે તેને શાસ્ત્રમાં 'નિત્યમુક્ત' એવી સંજ્ઞા છે. એટલે તેને કોઈ મારે કે ત્રાસ આપે તેનો સત્કાર કરે કે અપમાન કરે તેનું કશું જ ભાન તેને હોતું નથી. આવી સ્થિતિવાળો માણુસ જ પૂર્ણ બ્રહ્મજ્ઞાની કહેવાય. એવી સ્થિતિ એકાદ વર્ષના નાના બાળક જેવી હોય છે તેથી ઈમામશાહ મહારાજે કહ્યું છે—'બ્રહ્મા બાળક તમે બ્રહ્મ પછાનો' આવા નિત્યમુક્ત બ્રહ્મજ્ઞાનીને કશી બાબતનું જ્ઞાન હોતું નથી તો પછી ભજન, પૂજન, જપ, તપ, વ્રત વિગેરેની જાણ પણ ક્યાંથી હોય? તે વિકારરહિત અને ઉપાધી-રહિત હોય છે. પરંતુ કેટલાક અપરિપક્વ જીવાત્મા આ સમજતા નથી અને અવગુણ છૂપાવવા માટે સામાન્યજનોને કહે છે કે બ્રહ્મજ્ઞાનીએ વ્રત, તપ, જાપ વિગેરે કશું કરવાની જરૂર હોતી નથી પણ આ કહેવું ભૂલ છે. કારણ એવું છે કે 'महाजनो येन गतः स पंथाः।' જ્ઞાની લોકો જે પ્રમાણે આચરણ કરે છે તે મુજબ સામાન્ય લોકો પણ વર્તે છે. તેથી સામાન્ય જનતાને સન્માર્ગે વાળવા લોક-જાગૃતિ કરવી એ જ્ઞાની મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. ઈશ્વરી સંદેશ મુજબ જગતકાર્ય લોકસંગ્રહ માટે કર્મો કરવા અને દરેક પ્રાણીમાત્રમાં ઈશ્વરી અંશ હોવાથી જ્ઞાનીએ 'સર્વભૂત હિતાર્થ' પ્રયત્ન કરતા રહેવું તેથી બ્રહ્મજ્ઞાનીએ અજ્ઞજનોને ઈશ્વરભક્તિ તરફ વાળવા અને પ્રાપ્ત કર્તવ્યનો ત્યાગ નહીં કરતાં નિષ્કામ કરવું. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે કહ્યું છે કે—

જત-તપ-તિરથ-વ્રત-ઉપવાસી, મૂલ ન જાણે સો અંધા હો ।
મદમત્સર અહંકાર ન મૂકે, પાખંડ ધંદા હો ॥

દરેકે જપ, તપ, દાન વિગેરે કરવું પણ તે કરતી વખતે તે બદલ અહંભાવ નહીં રાખવો, અહંકાર કે અભિમાન એ પરમાર્થમાર્ગમાં મોટો દુશ્મન હોઈ તે માણસનું પતન કરાવે છે. મદ મત્સર કે અહંભાવ નહીં છોડનારના સત્‌કર્મો ફોગટ હોય છે. તેથી સદ્‌ગુરુ કહે છે કે તમે વ્રતોપવાસ કરો પણ આ અવગુણો છોડો અને નિષ્કામ કર્મ કરો.

છેલી સંધી છેલી વાતો છેલા ચેહી પીયાણા ।
રત કરી જાગસે તેણે મળસે અમર ઠાણા ॥

ત્રણે જુગના ચુકયા વીરા તમે હજુ નહીં જાગ્યા ।
ભુલા થઈને તે અંધા સતગુરુ ગીનાનના ખોજી ॥

કહેત ઈમામશાહ મુનિવર જાગતા રહિયે ।
વખડી વેલા વરતી કી વીરા સુઈ ના રહિયે ॥

સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ કહે છે કે મારા વહાલા ભાઈ આ છેલ્લી જ તક છે, છેલ્લો જ યોગ છે સંજોગોવશાત્ તને આ માનવ જન્મ પૂર્વજન્મોના સુકૃત્યોથી અને ઈશકૃપાથી મળ્યો છે તેથી આ અણમોલ નરદેહનો લાભ ઉઠાવી યથાશક્તિ પરમાર્થ સાધન કર. સદ્‌વર્તન રાખીશ તો તારું કલ્યાણ થશે. આજ સુધી સત્ય, ત્રેતા અને દ્વાપરયુગો વિત્યા તેમાં ઈશ્વરની ભક્તિ કરી નથી તેથી ચોર્યાશી લાખ જીવ યોનીના ફેરા ખાતો ખાતો હાલ ચોથા કળીયુગમાં આ નરદેહ પામ્યો છે તો આ અણમોલ દેહ સંસારિક કામકાજમાં વેડફી નાંખીશ તો આ અમૃતસમો લાભ ગુમાવી બેસીશ. તારા કેટલા માનવજન્મ થયા તેની તને ખબર નથી તેથી હવે આ છેલ્લો જ નરદેહ છે એમ માની–આજ સુધી સદ્‌ગુરુ વચન પ્રમાણે વર્ત્યો નહીં. ઈશ્વરની ભક્તિ કરી નહીં, જેથી જ્ઞાન મળ્યું નહીં. માટે હવે જાગૃત થા અને પરમાર્થ માર્ગે જવાની શરૂઆત કર. છેલ્લી જ તક માની સતમાર્ગનું આચારણ કર.

જો તું જાગે તો સુખ પામે, સુતા સોહી ગોતા રે ॥
ગઈ સો વેળા બહોડ ન આવે, કિસ નિંદ તું સુતા રે ॥
અતિ નિંદ કછું ભલે પણ નહીં, એક હી અરથન સીઝે રે ॥

ઐસા કામ કિજીએ ગહેરા, જીસથી પ્રભુજી રીઝે રે ॥
ત્રણના ત્રુટા ચવથે મળીયા, જો મન લેજો ઓળખી રે ॥
આજના ત્રુટા પ્રળા જાસો, નેટ ના રહેસો ભાઈ રે ॥

હે મનુષ્ય, હવે તું જાગીશ તો સુખ મળશે, સદ્દગતિ મળશે પણ ઊંઘતો રહીશ તો ગોથા ખાઈશ તને એવી કઈ મોહનિદ્રા લાગી છે કે જે તને ભવસાગરના ગોથા ખવડાવે છે? ઉઠ અને આપણે અને આપણો માલિક જે પરમાત્મા ખુશ થાય એવું કામ કર. તું દુનિયામાં આત્મકલ્યાણ સાધવા માટે આવ્યો છે તેથી ફરીથી ગર્ભવાસ નહીં મળે એવા કર્મો તારે કરવા જોઈએ. ત્રણ યુગો ફરતો ફરતો તું ચોથા યુગમાં આવ્યો છે તેથી હજુ પણ તું ભૂલ્યો તો તને કાયમ માટે નરકવાસ પ્રાપ્ત થશે ત્યાં તને કોઈ મદદ કરશે નહીં.

તાહા નહી માતા તાહા પિતા, નહી ત્યારે બહેન ને ભાઈ ।
કિધા કરતવ તેરા આપ લહસો, સુકરીત સાથે તેરા ભાઈ ॥

તારા મા-બાપ, ભાઈ-બહેન, છોકરો કે પતિ વિગેરે કોઈ પણ મદદ માટે આવશે નહીં. તારા પોતાના કર્મો તારે જ ભોગવવા પડશે. તારા સત્કર્મો જ તને મદદ કરશે. માટે આંધળો બની માયામાં ફસાઈશ નહીં અને અણમોલ જન્મ ફોગટ જવા દઈશ નહીં. સદ્દગુરુ ઈમામશાહ કહે છે—

દુનિયા છે દો દનકા પેખના । તેણે દેખી દેખીને મત ભુલોજી ॥
દુનિયાની સંગતમાં જે જીવ ભૂલ્યા । તે ફરી ફરી દુનિયામાં આવેજી ॥

દુનિયાના રંગનો તને સંગ લાગશે તો તું ભંગ પામ્યો જ જાણ કારણ દુનિથાનું કાળચક્ર ફરનારી ઘંટી જેવું છે. જેમ ઘંટીમાં દાણા દળાઈ લોટ થાય છે તેમ આ જગતનાશની મોટી ઘંટીમાં કેટલાય પ્રાણી ભરડાઈ જાય છે. આ ઘંટીના નીચલા પડ ઉપર ઉપલું પડ જે ખીલાના આધારે ફરે છે તે ખીલાના રૂપે જગતનો આધાર ઈશ્વર પોતે રહેલો છે. આ ઘંટીને ઈશ્વરસમો મજબૂત ખુટો છે. તે પકડી જે સ્ત્રી એ ઘંટી ફેરવ્યા કરે છે તે આ દુનિયાનો નાશ કરનાર

મૃત્યુદેવતા છે. તે પોતાની બંને બાજુએ રહેલા સંસારરૂપી વાસણમાં પ્રાણીમાત્રરૂપી દાણા મુઠી મુઠી લઈ ઘંટીમાં નાંખે છે અને આ સંસારરૂપી ઘંટી એક સરખી ફર્યા કરે છે. દરેક દાણો–પ્રાણીઓ તેમાં મૂકાય છે અને નાશ પામે છે. આ વિનાશકારી ઘંટીમાંથી બચવું હોય તો એ ઘંટીમાં જ કોઈ નિર્ભય સ્થાન આપણે ખોળવું જોઈએ. જે દાણા ઘંટીના ખીલાના આશ્રયે રહે છે તે ભરડાતા નથી. તેમણે રક્ષણ મળે છે. તેથી આપણને કાળના કરાલ મુખમાંથી બચવું હોય તો આ સંસારરૂપી ઘંટીના પરબ્રહ્મરૂપી અવિનાશી ખીલાનો–પરમેશ્વરનો આશ્રય લેવો. તેની ભક્તિ કરો, તન, મન, ધન તેને અર્પણ કરો અને દરેક રીતે તેના જ થઈને રહો. એ પ્રમાણે કરશો તો તમારા ઉપર પરમેશ્વરની કૃપા થશે અને પછી કાળની બીક રહેશે નહીં શ્રુતિ કહે છે—

आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् न बिभेति कदाचन ।

જે પરબ્રહ્મના આનંદમય સ્વરૂપને ઓળખે છે તે કદાપિ ડરતો નથી, એ જ ખરેખર જીવ્યો કહેવાય અને તેને જ મુક્તિ મળે. તેથી આ અપાર મોહમાયાની જાળમાં નહીં ફસાતા સતત જાગૃત રહેવું જોઈએ. જે જાગૃત રહેતો નથી અને અભિમાની હોય છે તે સર્વવ્યાપી પરમેશ્વરને ઓળખી શકશે નહીં. મોહપાશ તોડવા માટે વેદ અને શાસ્ત્રોમાં કહેલા નિયમોનું પાલન કરવું જોઈએ. યુગગુરુ મહારાજ કહે છે–'વેદશાસ્ત્ર કહે તે કરવું રે ભાઈ' વેદશાસ્ત્રના નિયમોનું પાલન કરો પણ અંધશ્રદ્ધા રાખતા નહીં. યોગ્ય અને સત્ય હોય તેવું આચરણ કરો. રોજના વ્યવહારમાં સામાન્યતઃ શી રીતે વર્તવું, અંતર્બાહ્ય શુદ્ધિ થઈ આપણી ઉન્નતિ થાય તે માટે સદ્ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે કેટલાક મહત્ત્વના નિયમો કહ્યા છે તેને 'શિક્ષાપત્રી' અથવા 'શિખામણ' કહે છે. આ નિયમો સતપંથ ભજનાવલી નામના ગ્રંથમાં 'સતપંથના તત્ત્વો નિયમો ક્રિયાઓ' એ મથાળા તળે આપેલા છે. સાધકોએ તે પ્રમાણે વર્તવું. જ્ઞાન એ માત્ર શ્રાવણ કે મનન માટે નથી પણ પ્રત્યક્ષ આચરવા માટે છે. સદ્ગુરુ મહારાજ કહે છે—

ભાઈ કરણી બીના કેમ પામીયે, જેની કરણી સીધા ભલા કાજ ।
ભાઈ કસણી અમુલખ તાજણો, અને કસણી ખમી તે ભલી જાત ॥
આજ કસણી ક્રિયા ધરમની, તેણે કલજુગ ન લોપે કોય ।
આગમ સદ્દગુરુ ભાકિયા, તેણે દર્શન પ્રભુના થાયે ॥

કૃતિ સિવાય કશું કાર્ય થઈ શકે ? શુદ્ધ ક્રિયા વગરનું જ્ઞાન ફોગટ છે. મનુષ્ય વેદશાસ્ત્રમાં ગમે તેટલો સંપન્ન હોય છતાં તે મુજબ તેનું આચરણ ન હોય તો તે મહામૂર્ખ સમજવો. જેની કરણી મહાન તેજ મહાન જાણવો. હે મુનિવર ! તારી કરણીથી જ તને શ્રેષ્ઠત્વ મળશે. વેદ અને શાસ્ત્રમાં બતાવેલા નિયમોનું બરાબર પાલન કર, તેથી મહાન કાર્ય થઈ માનવ જન્મ સફળ થશે. આવું આચરણ કરવામાં ઘણા કષ્ટો પડે છે છતાં એવા આચરણથી જ મુક્તિ મળે છે. પહેલાના ત્રણ યુગોમાં સદ્દ્ધર્માચરણ માટે જેમણે મહાન કષ્ટ વેઠી કસોટી સહન કરી તે હિસાબે કળીયુગમાં કસોટી ઘણી જ નાની છે. તેથી તું સદ્દ્ધર્મનું આચરણ શ્રદ્ધાથી સારી રીતે કર. તેથી જ તને પરમેશ્વરના દર્શન થશે. માટે તન, મન, સમર્પણ કરી પરમભક્તિથી તેની ઉપાસના કરવી જોઈએ.

ભક્તિ એવી રે ભાઈઓ એવી, તરસાને છે પાણી જેવી ॥

તૃષાર્થને પાણીની ઘણી જરૂર હોય છે. પાણી વગર તે તરફડે છે. તેથી તેનું ધ્યાન જેમ પાણી તરફ હોય છે, તેવી રીતે આપણું ધ્યાન પરમેશ્વર તરફ હોવું જોઇએ. એમ થશે તો જ પરમેશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થઈ શકશે અને જન્મ-મરણના ફેરા ટળી મોક્ષપદ મળી શકશે.

આ સત્ય માર્ગ સદ્દગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે દુનિયાને બતાવ્યો છે. તેના આચરણથી શાંતિ અને મુક્તિ મળે છે. આપણા ઋષિમુનિ અને પૂર્વજોનો જેનાથી ઉદ્ધાર થઈ તે પરમાત્માપદે પહોંચ્યા, તે જ અનાદિકાળથી ચાલતો આવેલો 'સતપંથ' 'સનાતન વૈદિક યુગધર્મ' છે. સદ્દગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે કહ્યું છે કે—

આ સંસાર સાગરને વચમાં । અને નાવ ધરી છે દાય રે ॥
તેમાં એક કૂટીને એક સાજીયા । ભાઈ તારૂં મન માને તાહા જાય રે ॥

તે જુઠાને નાવ ફૂટી ભાવે। અને ફૂટી નાવ આજ આયે રે ॥
જે સતીને સાચી નાવ ભાવે। ભાઈ તે ફૂટી ના દેવે પાય રે ॥
મુનિવર ચેતાવણી.

હે મુનિવર! આ સંસાર–સાગરમાં બે પ્રકારની નાવડી છે. તેમાંની એક નાવડી બહારથી દરેક રીતે ઉત્તમ કળાથી સજાવટ કરેલી છે. બહારથી એ સુશોભિત હોઈ મોહ પમાડે તેવી છે. પણ જોતાવેંત આકર્ષણ કરનારી આ નાવડી અસત્યની હોઈ અંદરથી તેને છિદ્રો પડેલા છે. તેનો નાવિક સદા બેદરકાર રહે છે. બીજી નાવડી દેખાવમાં તદ્દન સાદી અને બહારથી જોનારને નિસ્તેજ દેખાય છે પણ તેને છિદ્રો નથી. તેથી જગતરૂપી નગરના પ્રવાસી પોતનો પ્રવાસ પૂરો કરી સંસાર–સાગર તરી જવા માટે બરાબર વિચાર કરી આ બે પૈકી સારી નાવડી પસંદ કરે છે. હે પ્રવાસી! દુર્ગંધિયુક્ત અને કાદવવાળા સંસારરૂપી ખાબોચિયામાં દેડકાની જેમ જીવવાની ઇચ્છા રાખીશ નહીં. સંસાર પરિણામે દુઃખદાયક છે એ અસત્ય નૌકા છે. જેને સત્ય ગમતું નથી તે આ મોહમયી નૌકાનો આશ્રય લે છે પણ તે ફૂટેલી હોવાથી તેમાં પાણી ભરાઈ તે ડૂબે છે. સત્યનો આશ્રય લેનારા માવા મોહમાં લપટાતા નથી. તેથી તે સાદી દેખાતી સત્યની નૌકામાં બેસી પેલે પાર થઈ જાય છે.

અસત્યનો આશરો લેનારા અલ્પમતિ મૂર્ખ અને અજ્ઞાની હોય છે તેમાં બેસનારા પણ તેવાજ હોય છે. તેમના પાપરૂપી બોજાથી નાવડીમાં પાણી ભરાય છે અને કુબુદ્ધિરૂપ વંટોળિયો શરૂ થાય છે અને માયા સાગરમાં અહંતા મમતા કામક્રોધ વિગેરે મોટા મોટા મોજાં નિર્માણ થાય છે અને છેવટે નાવડી ડૂબે છે અને તેથી નાવિક અને મુસાફરો પણ પોતાના બોજા સાથે ડૂબે છે અને ગોથા ખાતા ખાતા જન્મ–મરણના ફેરામાં પડે છે પણ સત્યનો આશરો લેનારાનો નાવિક સદ્‌ગુરુ હોવાથી અને તેના પ્રવાસીઓ અનુભવના મજબૂત આધારને વળગેલા હોવાથી તેઓ અહંભાવ અને સંકલ્પ વિકલ્પરૂપ મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવા સમર્થ હોય છે. સદ્‌ગુરુના ઉપદેશામૃતથી

માયામોહથી અલગ રહી મોક્ષ પામે છે. તેમના સારા નરસા કર્મરૂપી પોટલા નિષ્કામ કર્મયોગાચરણથી છૂટી જાય છે અને તે નિત્યમુક્તાત્મા દાસબોધમાં કહ્યા મુજબ—

"सद्गुरु भजना परते कांही । मोक्षदायक दुसरें नाही ॥
गुरुचें वचन प्रतिपाळण । है मुख्य परमार्थाचे लक्षण ॥
सद्गुरु बचन हृदयीं थरी । तोचि मोक्षाचा अधिकारी" ॥

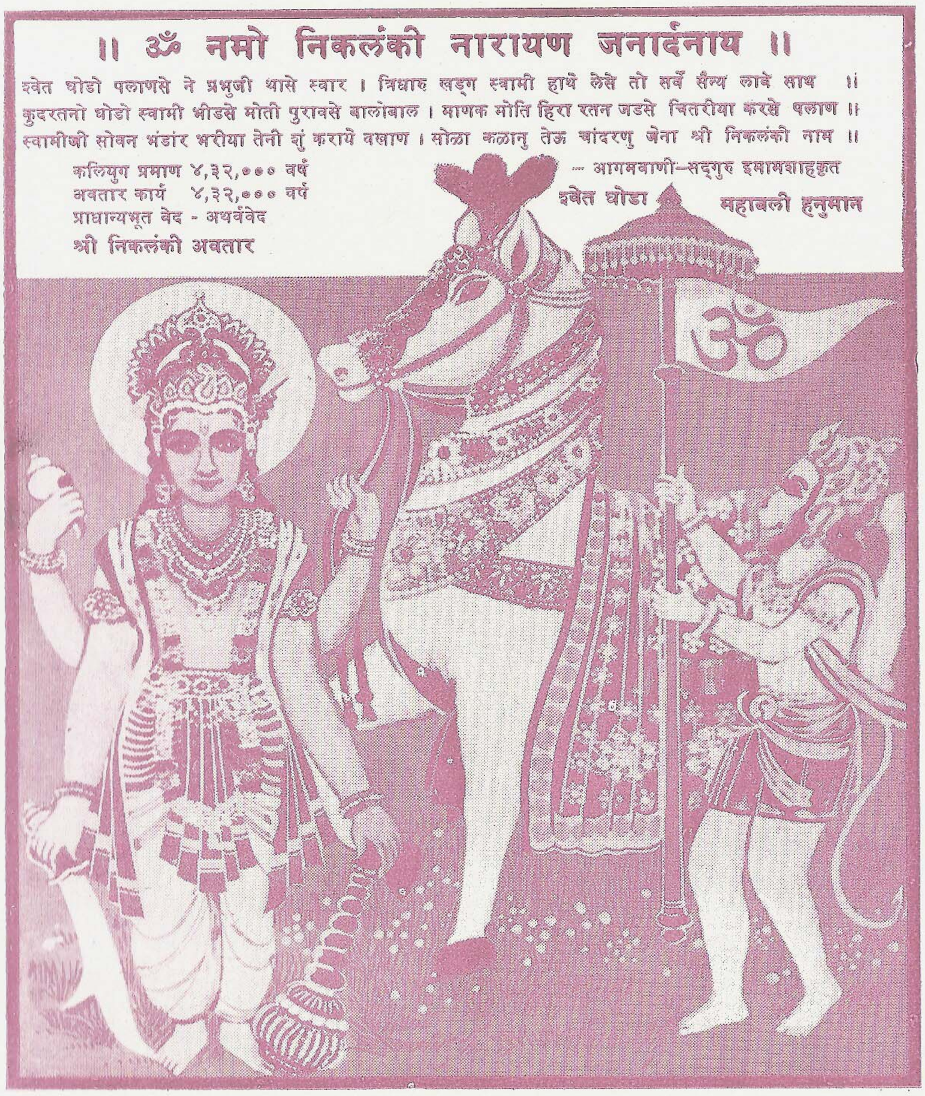
મોક્ષનો અધિકારી થાય છે.

હે પ્રિય બંધુઓ ! જે સતી હોય તે જ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે બતાવેલી સતની નાવડીમાં બેસશે; અને જ્યાંથી કદી પાછા ફરવાપણું રહેતું નથી તે પરમધામ પામે છે. આ વેદશાસ્ત્રાંતર્ગત માર્ગ છે. જ્યાં ચક્ષુવાણી કે મનની ગતિ નથી, જે વર્ણવી કે જાણી શકાતું નથી. જે અગમ્ય અગોચર અદ્વૈત અખંડ પ્રેમાનન્દ છે તે સત્ ચિત્ આનંદરૂપ પરમેશ્વરને જાણવાનો સત્‌માર્ગ–સત્‌પંથ જેમણે બતાવ્યો છે તે પરમપૂજ્ય બ્રહ્મરૂપ વેદમૂર્તિ સદ્‌ગુરુ મહારાજને હું વંદન કરું છું.

सर्ववेदान्तसिद्धान्तगोचरं तमगोचरम् ।
गोविन्दं परमानन्दं सद्गुरुं प्रणतोऽस्म्यहम ॥

સામાન્યતઃ જાણી શકાય નહિ પરંતુ વેદાન્તમાં સર્વ સિદ્ધાન્તથી જાણી શકાય એવા પરમપૂજ્ય આનન્દમૂર્તિ સદ્‌ગુરુને નમસ્કાર છે.

સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજના જીવનચરિત્રમાં કહ્યા મુજબ તે જ્યાં જ્યાં ગયા તે ઠેકાણેના લોકોને ઉપર પ્રમાણેનો ઉપદેશ તેમણે આપ્યો છે. આ પ્રમાણેનો યુગધર્મ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે આપણી બધાની સમક્ષ મૂકયો છે. તેમણે કહ્યું છે કે "માન્યા તે અમરાપૂર ગયા । ન માન્યા તે ફેરામાં રહ્યા ॥" જેમણે આ સત્યધર્મને માન્યો અને તે પ્રમાણે આચરણ કર્યું તે જીવ મોક્ષગતિએ જાય છે. પણ જે સત્ય વસ્તુ જાણતા નથી તે અધોગતિએ જાય છે, તેથી સત્–સાધકોએ જ્ઞાન યથાર્થપણે લઈ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે કરેલ અમૂલ્ય જ્ઞાનોપદેશરૂપ રસનો આસ્વાદ વાચનરૂપે લેવો અને તેમના વચન પ્રમાણે વર્તન રાખી આત્મોન્નતિ કરી લેવી એજ એક સદિચ્છા.

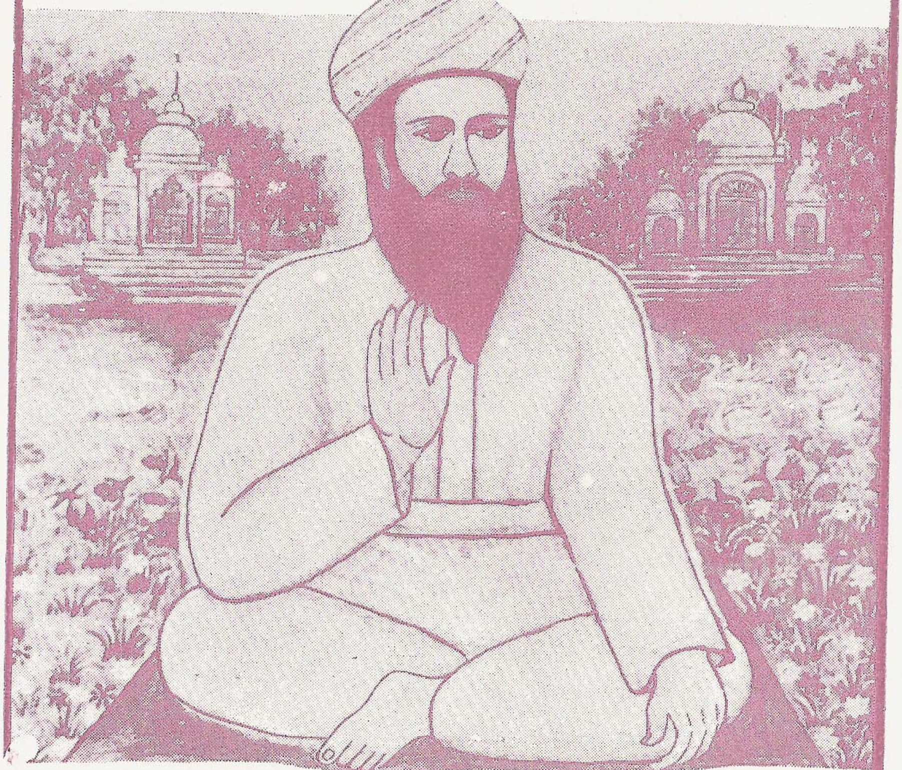
શ્રી નિષ્કલંકી નારાયણ ભગવાન

ध्यानमूलं गुरोर्मुर्तिः पूजामूलं गुरोः पदम् ।
मंत्रमूलं गुरोर्वाक्यं मोक्षमूलं गुरोः कृपा ॥

अगर जलता गुण करे छे, अने चंदन घसी घसी जोय ।
अवगुण केडे गुण करे छे, गोर कहे हुं बलहारी तोय ॥
अहेरण घणना घाव हीरा सहे, अने तेमाहे गडी जाय ।
साचा मुनिवर जेणे कहिये, अेम नमक पाणीमां घुली जाय ॥

भाई धरम अेवा लोडीये, अने ईमान आवे सार ।
प्रेमे प्रीते ओराधिये, कोईने मुखथी न कहिये मार ॥
जीव छुडावाने हृदयामा जागो, विवेक ईमान तमे पेला मागो ।
सत सबुरी क्षमा शांति जो मागो, ईमाने हरीशुं बीकीरे जागो ॥

—गुरुवाणीना दिव्य संदेशो.

जन्म इ. स. १४४० महात्मा सद्गुरु श्री इमामशाह महाराज समाधि इ.स. १५००

શ્રી સદ્દગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ

ॐ

શ્રી સદ્ગુરુ સમર્થ

* શ્રી ગુરુ પ્રણામાષ્ટક *

ॐ अज्ञानतिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया ।
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्री गुरवे नमः ॥१॥

अखंडमंडलाकारं व्याप्तं येन चराचरम् ।
तत्पद् दर्शितं येन तस्मै श्री गुरवे नमः ॥२॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुसाक्षात् परब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः ॥३॥

सर्वश्रुतिशिरोरत्नविराजितपदाम्बुज ।
वेदान्तपद्मसूर्याय तस्मै श्री गुरवे नमः ॥४॥

चैतन्यं शाश्वतं शान्तं व्योमातीतं निरञ्जनम् ।
नादबिन्दु कलातीतं तस्मै श्री गुरवे नमः ॥५॥

नित्यशुद्धं निराभासं निराकारं निरञ्जनम् ।
नित्यबोधं चिदानन्दं तस्मै श्री गुरवे नमः ॥६॥

अहं ब्रह्मेति विज्ञानं जातं यस्य प्रसादतः ।
दत्तं येनाभयं दानं तस्मै श्री गुरवे नमः ॥७॥

अखंडानंदबोधाय शिष्यसंतापहारिणे ।
सच्चिदानंद रुपाय तस्मै श्री गुरवे नमः ॥८॥

ૐ

શ્રીમત્ સદ્‌ગુરવે નમઃ

૧. સદ્‌ગુરુ મહાત્મ્ય કથન :

ब्रह्मानन्दं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिं
द्वन्द्वातीतं गगनसदृशं तत्वमस्यादिलक्ष्यम् ।
एकं नित्यं विमलमचलं सर्वधीसाक्षिभूतं
भावातीतं त्रीगुणरहितं सद्‌गुरुं त्वां नमामि ॥

પરબ્રહ્મરૂપ, આનંદરૂપ, પરમસુખદાયક કેવળ જ્ઞાનમૂર્તિ સુખદુઃખરહિત આકાશપ્રમાણે નિરૂપાધિક તત્ત્વરૂપી મહાવાકયથી ઓળખાતો, એક નિત્ય નાશરહિત મલરહિત, અચળ સ્થિર સર્વેની બુદ્ધિનો સાક્ષીભૂત, ઉત્પત્તિરહિત, ત્રિગુણાતીત એવા સદ્‌ગુરુને હું નમસ્કાર કરું છું.

પદવંદન કરૂં ગુરુદેવના, સકળ ગુણ ચતુરસુજાણ ।
પુરણબ્રહ્મ દ્રસ્ટે કરે, અચળ પુરૂષ પુરાણ ॥
પૂજન કરૂં ગુરુપદનું, જેથી ચૌદે લોક પુંજાય ।
શેષ બ્રહ્મા શક્તિ મળી, ગુણ ગુરુનાં ગાય ॥
ક્રિપા હોય જો ગુરુદેવની, ટળે ચોરાસીના તાપ ।
જન્મ મરણની આપદા, છૂટે આપો આપ ॥

"गुरु गोविंद दोनो खडे, किसे लागु पाय ।
बलिहारी इस गुरुकी, जिन्हे गोविंद बतलाय ॥"

ગુરુ અને પરમેશ્વર એ બન્ને આપણી સમક્ષ સાક્ષાત્ ઊભા હોય ત્યારે પ્રથમ કોની શરણે જવું? એવો પ્રશ્ન આપણા મનમાં આવે છે. ઈશ્વરની પ્રત્યક્ષ ઓળખાણ થવી કઠણ છે, કારણ તે પરમાત્મતત્ત્વ સર્વ પ્રાણિમાત્રમાં–તમામ જડ ચૈતન્યમાં સમાયેલું છે. ભગવાનનું સ્વરૂપ બધામાં સરખું જ હોય છે તેથી તે કયા સ્વરૂપે ભક્તને દર્શન આપશે તે સમજવું મુશ્કેલ છે. આવા પ્રસંગે તે અગમ્ય–અગોચર ઈશ્વરની ઓળખાણ આપનારની જ સાધકને અત્યંત જરૂર હોય છે. અને આવી ઓળખાણ કરી અપાવનાર સદ્‌ગુરુ સિવાય

બીજું કોઈ નથી, તેથી તેમને જ શરણે જવું અને તેથી જ ઈશ્વર કરતા સદ્‌ગુરુને વેદશાસ્ત્રમાં શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવ્યા છે.

ઈશ્વરની ઓળખાણ કરાવી આપનાર સદ્‌ગુરુ હોવાથી તેમના ચરણોની સેવા કરવી જોઈએ. તેમના જ્ઞાન અને ભક્તિભાવથી મન અને શરીર શુદ્ધ અને રોમાંચિત થઈ બધી મુસીબતો દૂર થાય છે. તેમજ ત્રિવિધતાપ અને ભવબંધનો પણ દૂર થાય છે. ગુરુ એ પારસમણી સમાન છે તેથી સદ્‌ગુરુના લીધે જીવાત્માને પૂર્ણ જ્ઞાન થઈ તે મુક્ત થાય છે.

જેને આત્મજ્ઞાન નથી હોતું તેને પોતે શા માટે જન્મ્યો અને ક્ષણિક જીવન જીવ્યા પછી કયાં જવાનું છે તેનું ભાન હોતું નથી. આવા અજ્ઞાની માણસ આ મારું, તે મારું, મેં આમ કર્યું, હું જ મોટો વિગેરે મમત્વ અને અહંકારમાં રાચ્યો રહે છે, તેથી તેનો જન્મ ફોગટ જાય છે માટે જ માયા અને મમતાનો ત્યાગ કરી આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે માણસે સદ્‌ગુરુનો આશ્રય લેવો જોઈએ. તુકારામ મહારાજ કહે છે—

'सद्‌गुरु वांचूनि सापडेना सोय । धरावे ते पाय आधी आधी ।
आपणांसारिखे करिती तत्काळ । नाही काळवेळ तया लागी ॥

સદ્‌ગુરુ એ આત્મજ્ઞાનથી પરિપૂર્ણ હોય છે. એમણે તેનો અનુભવ લીધેલો હોય છે. તેમણે આગમ–નિગમ જ્ઞાન હોય છે. પરબ્રહ્મમાં તે સમરસ થયેલા હોઈ બીજાને પણ એ જ્ઞાનનો લાભ કરી આપે છે. તેમની કૃપાદૃષ્ટિથી મોક્ષપદ મળતું હોવાથી તે મેળવવા માટે સદ્‌ગુરુ ચરણે પોતાનું તન, મન, અને ધન અર્પણ કરવું અને તેમના વચનનું શ્રદ્ધાથી પાલન કરવું એટલે તેમની કૃપાદૃષ્ટિ થશે. ઈશ્વરના જે અવતારો થયા તેમણે પણ ગુરુસેવા કરી છે. પ્રભુરામચન્દ્રજી જ્ઞાની હોવા છતાં ગુરુ વસિષ્ઠની આજ્ઞામાં રહી બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવ્યું તેમજ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણજીએ પણ સાંદિપની ગુરુની સેવા કરી હતી. આ ઉપરથી ગુરુમહિમા કેટલો અગમ્ય છે તેનો ખ્યાલ આવશે. બલીરાજા દાનવીર હોવા છતાં તેમણે ગુરુની આજ્ઞાનો ભંગ કર્યો તેથી તેમને પાતાળમાં જવું પડયું. સદ્‌ગુરુની કૃપા વિના તરી શકાય નહીં તેથી તેમની આજ્ઞા મુજબ જ માણસે વર્તન રાખવું.

૨. સદ્‌ગુરુનું અવતાર કાર્ય અને ઇમામશાહનો જન્મ :

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥
परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥
गीता ४/७-८

હે અર્જુન, જ્યારે જ્યારે ધર્મ ક્ષીણ થવા લાગે છે અને અધર્મ ફાલે છે ત્યારે ત્યારે હું અવતારરૂપે પ્રગટ થાઉં છું. ધર્મના આધારસ્થંભ સમાન સજ્જનોના રક્ષણ માટે અને ધર્મઘાતક એવા દુર્જનોના સંહાર માટે અને ધર્મ સ્થાપના માટે હું પ્રગટ થાઉં છું.

પ્રત્યેક પાત્ર પરખીને પ્રેમે પૂજો પાયે ।
ચૌદા ભુવનનો ધણી પ્રગટ છે જુગમાંહે ॥
પ્રત્યેક રૂપે આવ્યા રમતા રસતા રામ ॥
મનુષ્યરૂપે જુગે જુગે આપી પુરણ કામ ॥૧॥
ભક્ત કારણ હરિ આવ્યા આપ ધરિયા ધરી અવતાર ॥
દૈત્ય દાનવોનો સંહાર કરવા સાધુની સાર ॥૨॥
કૂડ કપટ ટાળ્યા પાખંડ છે જુગમાંહે ॥
નિર્મલ કરવા પ્રીથવી આવ્યા ત્રિભુવનરાયે ॥૩॥
જેણે જોગી જોતા ફરે વનવન ફરે રે ઉદાસ ॥
દરશન સપને પામે નહીં નીત કરે જોગ ઉપવાસ ॥૪॥
પ્રત્યેક જગો જગે આવ્યા સુનો નહી સંસાર ॥
રચના રચને વાસો વસો આપ જુગ કરતાર ॥૫॥
માલી રે બીના વાડી નહીં પ્રાણ વિના નહી દેહ ॥
ચોખા કરીને ચાલવું સાચે મન ધરી માંહે ॥૬॥
માલી હશે ત્યારે સિંચઉ વનફળ નવનીત થાયે ॥
સદ્‌ગુરુ હશે ત્યારે નિપજે ધરમી નવ નિપજાવે ॥૭॥

દુનિયામાં અવતાર લેવાના કારણનો ખુલાસો સદ્ગુરુ ઈમામશાહે ઉપરના ભજનમાં કર્યો છે. ગીતામાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કહ્યા પ્રમાણે દુનિયામાં જે વખતે દૈત્ય–દાનવોનું જોર વધી સંત મહાત્માઓને તકલીફ થાય છે અને અરાજકતા ફેલાય છે ત્યારે તે દૂર કરવા માટે ચરાચરમાં વ્યાપ્ત હોવા છતાં ઈશ્વર અવતાર ધારણ કરે છે. વ્રત, તપ કરનારા યોગીઓને પણ જેના દર્શન થવા મુશ્કેલ છે તે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અવતાર ધારણ કરે છે ત્યારે તેના દર્શનનો માર્ગ સુલભ હોય છે. તેના દર્શન માટે સરળ અને સહેલો ઉપાય એટલે અવતાર–પાત્રની ઓળખાણ કરાવી લેવી એ છે. જે યુગમાં જે અવતારનું કાર્ય ચાલુ હોય તે યુગમાં તેની જ ભક્તિ કરવી જોઈએ. તેના માટે સદ્ગુરુ જોઈએ. બગીચાની વ્યવસ્થા માટે માલીની જરૂર છે તેમ સદ્ગુરુ આ જગતરૂપી બગીચાનું કાર્ય કરતા હોય છે–પ્રત્યેક યુગમાં યુગધર્મની સ્થાપના કરે છે. અવતાર પ્રગટ થતા પહેલાં તે દુનિયાને આગમજ્ઞાન કરી આપે છે. અને સત્‌ધર્મનું બીજારોપણ કરે છે. યુગધર્મ અનાદિ કાળથી ચાલતો આવેલો હોઈ તેનું અંતરંગ એક જ હોય છે. માત્ર તેનું બાહ્યસ્વરૂપ પરિસ્થિતિ મુજબ દરેક વખતે બદલાય છે. સત્યયુગમાં બ્રહ્મદેવે સ્થાપન કરેલો યુગધર્મ ત્રેતાયુગમાં તે વખતની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે ફેરફાર કરી વસિષ્ઠે જગત્ આગળ મૂક્યો અને વ્યાસજીએ દ્વાપર યુગનો ધર્મ પણ તે પ્રમાણે ફેરફાર સાથે મૂક્યો. હાલ કલિયુગમાં તે જ યુગધર્મ પરિસ્થિતિ મુજબ યોગ્ય ફેરફાર કરી યુગગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે દુનિયા આગળ મૂક્યો છે.

આ રીતે સત્ય ત્રેતા અને દ્વાપર યુગમાં જગતના ઉદ્ધાર માટે અનુક્રમે સદ્ગુરુ બ્રહ્મા, વસિષ્ટ અને વ્યાસજી તે તે યુગમાં સદ્ગુરુ થઈ ગયા તેમ કલિયુગમાં સદ્ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ અવતર્યા છે. તેમના જીવનચરિત્ર સંબંધે મળી શકી તેટલી માહિતી આપીએ છીએ—

ઈ. સ. ૧૪૪૦ ના સુમારમાં પંજાબદેશના 'ઉચ્ચ મૂલસ્થાન' એટલે જ મુલતાન ગામે ઈમામશાહ મહારાજનો જન્મ થયો. તેમના પિતાનું નામ કબીરદ્દીન હતું અને ઘરાણું સૈયદ હતું. તે વખતે આ

ImamShah's father's name is Kabiruddin and he is Saiyyad

Family Background of Imamshah

કુળ દરેક રીતે આગળ પડતું સુશિક્ષિત અને સંસ્કારી હતું. વર્ષોથી તે કુળના લોકોને ધર્મ અને વેદશાસ્ત્રની સારી માહિતી હતી. લોકોને ધર્મોપદેશ કરી તેમને સન્માર્ગે લાવવા એ તેમનું મુખ્ય કામ હતું. તે માટે તેઓ ગામેગામ ફરતા રહેતા. કબીરદીન બાબાના પિતાના સમયથી તેઓ મુલતાન ગામે રહેવા લાગ્યા અને પછી તે ભાગ્યશાળી પુરુષના ઘેર સદ્‌ગુરુએ અવતાર લઈ ઈમામશાહ નામ ધારણ કર્યું.

જન્મથી જ તેમણે નિર્મળ પવિત્ર અને સુવર્ણ જેવી કાંતીવાળું દિવ્ય સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું. તેમનું તેજ એકાદ મહાન બ્રહ્મજ્ઞાની જેવું હતું. તેમનું રૂપ તપસ્વી જેવું અને મુખમંડલ શાંત અને તેજસ્વી હતું. કબીરદીન બાબાને ઘેર આવો તેજસ્વી પુત્રરત્ન અવતર્યાની વાત સાંભળી ગામેગામના લોકો તેમના દર્શન માટે આવવા લાગ્યા. કેટલાક ભાવિક લોકો તેમના દર્શનથી કૃતાર્થ થયાનું માનવા લાગ્યા. તે તમામની ઉત્તમ વ્યવસ્થા કબીરદીન બાબા રાખતા અને જ્ઞાનોપદેશ પણ કરતા. આ રીતે વખત આનંદમાં પસાર થવા લાગ્યો. જ્ઞાનચર્ચામાં રાત્રીઓ વિતવા લાગી અને દિવસ એક પળ સમાન ટૂંકો લાગવા લાગ્યો. જોત જોતામાં ચાર વર્ષ પૂરા થયા.

This is completely false story.

ઈમામશાહને ચૌદ વિદ્યાનું જ્ઞાન અને આત્મજ્ઞાન જન્મથી જ હતું. ચારે વેદોનું પણ સંપૂર્ણ જ્ઞાન હતું પરંતુ લોકાચાર પ્રમાણે તેમના પિતાએ તેમને નિશાળમાં મોકલ્યા આખાય જગતને જ્ઞાન આપનારા એમને કોણ શિખવાડે? પણ પિતાની આજ્ઞાનુસાર ઈમામશાહ નિશાળમાં ગયા. ત્યાં તે બાળકોને આશ્ચર્યકારક ચમત્કાર બતાવતા. ગરીબ બાળકોને કપડા આપ્યા. મંદબુદ્ધિના બાળકોને હોશિયાર કર્યાં, બહેરાને સાંભળતા કર્યાં, લુલાને સાજા કર્યાં. આ બધા ચમત્કાર તેમણે દૈવી શક્તિના પ્રતાપે કર્યા તેથી બધાં બાળકો તેમના તરફ આકર્ષાઈ આદરભાવથી જોવા લાગ્યાં. ધીમે ધીમે આ હકીકત સારાયે શહેરમાં ફેલાઈ. લોકો તેમના અલૌકિક ગુણોથી આશ્ચર્યચકિત થયાં, ગામમાંથી પણ પોતાની બિમારી દૂર કરવા માટે ઈમામશાહ

પાસે આવવા લાગ્યા અને માત્ર તેમના દર્શનથી જ એ લોકોની બિમારી દૂર થતી. આ તેમની દિવ્ય શક્તિની કીર્તિ સુવાસિત ફૂલની જેમ બધેય ફેલાવા લાગી. તે માત્ર આઠ જ દિવસ પરોપકારની ખાતર નિશાળમાં ગયા તે કોઈની સાથે ભેદભાવ રાખ્યા વગર સમાન ભાવથી અને આત્મભાવથી રહેતા. તેમના આ ગુણોથી અને વર્તનથી બધા લોકો તેમને ધન્યવાદ આપી જયજયકાર કરતા.

*

૩. ઈમામશાહના બાળપણના ચમત્કાર :

પારસમણિ સંગ લોહ પડે રે । થાયે તેનો રે સ્પર્શ ॥
ઓચિંતું કંચન ઉપજે રે । થાયે ઉત્તમ રસ ॥૧॥
કલ્પતરૂ નિજ છાયામાં રે । ભુખો નવ રહે કોય ॥
કામધેનુની ઓથમાં રે । ક્ષુધા દૂરજ હોય ॥૨॥
ચંદનના રે સંગથી રે । ઉપજે શીતલતા અંગ ॥
અગ્નિ તેને નડે નહીં રે । હોય ચંદનનો સંગ ॥૩॥
સતસંગમાં રે રહીને રે । દુઃખ કોયે ના થાયે ॥
મહિમા અપાર તેહના રે । મારું કહ્યું ના જાયે ॥૪॥

લોઢાને પારસમણીનો સ્પર્શ થતાની સાથે જ તેનું સુવર્ણ થાય છે, કલ્પવૃક્ષની છાયામાં બેસવાથી ભૂખ નષ્ટ થાય છે, કામધેનુ પાસ હોય ત્યારે કોઈ ભૂખ્યો રહી શકતો નથી. ચંદનના સંગથી ઠંડક મળે છે તેમ સત્સંગથી બધા દુઃખો દૂર થાય છે, સજ્જનોની સોબતથી માણસ સુખી થાય છે, આમ સત્સંગનો મહિમા અપાર છે.

મુલતાન શહેરમાં વીરચંદ નામે એક માલદાર વેપારી હતો. તે જેવો શ્રીમંત તેવો જ ભક્ત પણ હતો. દરેક સાથે તે નમ્રતા અને મિત્રભાવથી રહેતો. લોકો તેને દેવસમાન માનતા તેને રેવણદાસ નામનો એક ગુણી અને એકનો એક પુત્ર હતો પણ તે બહેરો અને મુંગો હતો. આથી તેના માતાપિતા બહુ દુઃખી હતા.

એક દિવસે ઈમામશાહના ચમત્કારોની વાત આ વેપારીના કાને ગઈ. તેથી તે પોતાના મુંગા દીકરાને લઈ નિશાળમાં ઈમામશાહ પાસે ગયા અને કહ્યું કે હું તમારે શરણે આવ્યો છું. કૃપા કરી મારા આ મુંગા દીકરાને વાણી આપો અને તે બહેરાને સાંભળતો કરો. આપનો મહિમા અગાધ છે માટે કૃપા કરી મારું આ દુઃખ દૂર કરો.

વીરચંદની આ વિનંતી સાંભળી ઈમામશાહ બોલ્યા 'તારુ અને તારા દીકરાનું કલ્યાણ થશે.' સદ્‌ગુરુના મુખેથી આ શબ્દ નીકળતા જ એનો દીકરો બોલવા અને સાંભળવા લાગ્યો. આ રીતે વીરચંદ શેઠ અને તેમના દીકરાનું દુઃખ કાયમનું દૂર થયું અને આનંદથી આભાર માનતા ઘેર ગયા.

એક દિવસે પિતા પુત્ર મુલતાન શહેરની શોભા જોતા હતા ત્યારે એક સ્ત્રી તેમની પાસે આવી અને કબીરદીન બાબાને તેણીએ કહ્યું—'ગુરુ. મહારાજ આપને નમસ્કાર કરું છું. મારા આ આંધળા દીકરાને દ્દષ્ટિ મળે એવી કૃપા કરો. આ સેવિકા ઉપર દયા કરો' એમ કહી તેણે પોતાનો આંધળા દીકરાને તેમના ચરણ ઉપર મૂકયો.

કબીરદીન બાબાએ કહ્યું કે આ જન્મથી જ આંધળો હોવાથી કંઈ પણ ઈલાજનો ઉપયોગ થશે નહીં. તે ઉપરથી તે સ્ત્રીએ કરગરીને આજીજીપૂર્વક કહ્યું કે 'મહારાજ મેં ઘણી દવાઓ કરી પણ કંઈ અસર થઈ નહીં. તેથી હું આપને શરણે આવી છું. મારો આ એકનો એક દીકરો આંધળો છે તે સારો નહીં થશે તો એનો જન્મ ફોગટ જશે તેથી મારા ઉપર દયા કરી મારું આ દુઃખ દૂર કરો. એ સ્ત્રીના કાલાવાલા સાંભળી ઈમામશાહએ પિતાને પૂછયું 'પિતાજી આ સ્ત્રી આટલો વિલાપ કેમ કરે છે? તેની શી ઇચ્છા છે તે મને કહો ?'

તે સ્ત્રી બોલી, 'હું મુલતાનની રહીશ છું, મારું નામ કેશર છે, ખત્રી-ક્ષત્રિય જાતિની છું. મારો આ દીકરો ધનુ જન્મથી જ આંધળો હોવાથી હું ઘણી દુઃખી છું. મારા ઉપર દયા કરો' એમ કહી વિલાપ કરવા લાગી. ઈમામશાહે તેને અભય આપનાં કહ્યું, 'આ છોકરો રાત્રે સૂંઈ સવારે ઉઠશે ત્યારે તેને દ્દષ્ટિ આવેલી છે એમ તું જોઈશ.

તે સ્ત્રી આનંદથી ઘેર ગઈ. રાત ક્યારે થશે અને સૂર્યોદય ક્યારે થશે એવું તેને થયું. તે ઈશ્વરનું નામસ્મરણ કરવા લાગી. સૂર્યોદય થવાની સાથે જ તેનો પણ ભાગ્યોદય થયો. કારણ છોકરો ઊંઘમાંથી જાગૃત થતાં જ તેને એકદમ પ્રકાશ દેખાવા લાગ્યો. તેને દૃષ્ટિ આવી એ જાણી મા ખૂબ આનંદમાં આવી અને સદ્‌ગુરુના ગુણગાન કરવા લાગી. તેનુ દુઃખ કાયમનું દૂર થવાથી તેણે અન્નદાન કર્યું. અને ઈમામશાહના યશોગાન કરવા લાગી.

આ પ્રમાણે અનેક દુઃખીજનોના દુઃખ દૂર કરી તેમને સુખી કર્યા અને તેમણે લોકોના જીવનમાં પ્રકાશ પાથર્યો.

*

૪. ઈમામશાહનું પ્રખર અંતર્જ્ઞાન અને બ્રહ્મકળાની પ્રાપ્તિ :

"प्रियप्राया वृत्तिर्विनयमधुरो वाचि नियमः ।
प्रकृत्या कल्याणि मतिरनवगीतः परिचयः ॥
पुरो वा पश्चाद्वा तदिदमविपर्यासितरसं ।
रहस्यं साधूनामनुपथि विशुद्धं विजयते ॥"

સંત પુરુષોનો કાયિક વ્યવહાર પ્રિય લાગવા જેવો હોય છે. વિનયના લીધે તેમની વાણી પણ મધુર હોય છે. અસત્ય બોલવાનું ટાળવા ખાતર મિત ભાષણ કરે છે. તેમની વાણી કલ્યાણકા અને સંગ નિર્દોષ હોય છે. આ રીતે સંતોનું રહસ્ય ભૂતકાળ તેમજ ભવિષ્યકાળમાં વિશુદ્ધ દંભ વગરનું અને વિજયી હોય છે.

ઈ. સ. ૧૪૪૮ સાલની વાત છે. એક દિવસે સવારે પિતાપુત્ર બેઠા હતા ત્યારે કબીરદીન બાબાએ ઈમામશાહને બ્રહ્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ ગુજરાતના લોકોને આપવા માટે જવાની આજ્ઞા આપી. મુસાફરી માટે તેમને રથ જેવી એક બળદગાડી અને સેવા માટે પોતાનો પરમશિષ્ય હાજરબેગને પણ તેમની સાથે મોકલ્યો. પિતાની આજ્ઞાનુસાર સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ પોતાના સેવક સાથે ગુજરાત જવા

૯

નીકળ્યા તે વખતે તેમની ઉંમર માત્ર આઠ વરસની હતી. મુસાફરી કરતા કરતા તેઓ ૨૫૦ કોસ દૂર જઈ પહોંચ્યા.

એક દિવસે એટલે સંવત ૧૫૦૫ કારતક વદ ૪ના દિવસે મુસાફરી દરમિયાન રાત પડવાથી કશમોરા શહેરની નજીક કોટલી ગામે તેમણે મુકામ કર્યો. ત્યાં શહેરના ઘણા લોકો આવ્યા. બ્રહ્મજ્ઞાનની ચર્ચા થઈ. તેથી તે લોકો આનંદથી ડોલવા લાગ્યા. ગુરુજીનો ચહેરો અનુપમ તેજથી ખીલી ઉઠ્યો હતો.

ગુરુજીના મુખકમળમાંથી બ્રહ્મોપદેશ વહેતો હતો. રાત્રે ૧ નો સુમાર થયો હશે. એટલામાં એક આશ્ચર્યકારક બીના બની. ગુરુજીએ ઉપદેશ આપવાનું એકાએક બંધ કર્યું અને ધ્યાનસ્થ બેઠા. તેમનો આશ્ચર્યકારક ચહેરો જોઈ શિષ્યજનોએ આ બધું શું બન્યું છે તે જણાવવા વિનંતી કરી. ઈમામશાહ બોલ્યા મારે હમણાં જ મુલતાન જવાની ઇચ્છા થઈ છે.

શિષ્યો બોલ્યા, "મહારાજ હમણા દોઢ વાગ્યાનો સુમાર છે. સવાર થશે એટલે જવા માટે કઈ તજવીજ કરીશું."

ઈમામશાહ બોલ્યા, "પિતાજી કબીરદીન મહારાજ સ્વર્ગવાસી થયા છે. તેમના અંત્યવિધી માટે મારે જવું જ જોઈએ. વળી તેમની પાસેથી મને મારી 'પાંતી' (એટલે દૈવી દેણ અથવા કળા) લેવાની રહી છે તેથી તેમને દફન કરતા પહેલા મારે ત્યાં પહોંચવું જ જોઈએ."

લોકો બોલ્યા, "મુલતાન અહીંથી ૨૫૦/૩૦૦ કોસ દૂર છે તેથી ગમે તેટલી ઉતાવળ કરો છતાં તે વિધિ પહેલાં ત્યાં શી રીતે પહોંચી શકાશે. છતાં સવાર થશે એટલે એક સાંઢણી આપીશું."

સદ્‌ગુરુ બોલ્યા કે, "સાંઢણીનો કશો જ ઉપયોગ નહીં થાય. કારણ તેથી બહુ મોડું થશે. મારે તો હમણાં જ નીકળવું જોઈએ. કબીરદીન બાબાની અંત્યદર્શન કરવાની જેમણે ઈચ્છા હોય તે પણ મારી સાથે ચાલો."

શિષ્યોને ઘણી નવાઈ લાગી. તેમને લાગ્યું કે એટલે દૂર સુધી શી રીતે પહોંચી શકાશે અને મરેલા માણસ પાસેથી 'પાંતી' પણ કેરી રીતે મળી શકે ? વળી આપણને પણ તે શી રીતે લઈ જઈ શકશે ? બધું જ આશ્ચર્યજનક લાગે છે છતાં કેટલાક અનુયાયીઓ તેમની સાથે જવા તૈયાર થયા.

સદ્‌ગુરુએ પોતાનો રથ તૈયાર કરવા હાજરજોગને કહ્યું. અને લોકોને કહ્યું કે જેમને સાથે આવવું હોય તેમણે રથને મજબૂત રીતે પકડી રાખવો. તેથી જેમને ગુરુમહારાજ સાથે જવાની ઇચ્છા હતી એવા ૪૦ અનુયાયીઓ આગળ આવી તેમણે રથ મજબૂત રીતે પકડી રાખ્યો. તે વખતે રાતનો ૩–૩ા નો સુમાર હતો. રથને વળગેલા લોકોને સદ્‌ગુરુએ કહ્યું કે દરેકે પોતાની આંખો મીચી રાખવી અને હું કહું ત્યારે જ તે ખોલવી. તેમણે આંખો બંધ કરતાં જ રથ ઉંચો થઈ વાયુવેગે ચાલવા લાગ્યો અને સૂર્યોદય પહેલાં મુલતાન આવી થોભ્યો. લોકોને પોતાની આંખો ખોલવા સદ્‌ગુરુએ કહ્યું. તે વખતે પોતાના પિતાનું શબ લઈ જવાતું હતું. સદ્‌ગુરુએ આગળ જઈ પોતાનો હિસ્સો લેવા માટે શબ થોભાવવા કહ્યું. પછી શબ પાસે જઈ બોલ્યા, "પિતાજી મારો હિસ્સો હજુ સુધી મળ્યો નથી તે આપવાની કૃપા કરો."

આ સાંભળી લોકો આશ્ચર્યચકિત થયા. તેમણે ઈમામશાહને કહ્યું કે આ શબ પાસેથી તમને શું મળવાનું છે? તમારો હિસ્સો તો ઘેર જ રાખેલો છે. તે કાંઈ આ શબ સાથે થોડો જ છે? માટે ચિંતા કે મોહ કરશો નહીં.

ઈમામશાહ બોલ્યા, "ભાઈઓ મને તો તે હિસ્સો મળવાનો જ છે, પણ મારે તે (સ્થાવર કે જંગમ મિલકત) લઈ શું કરવાનું છે? એ તો નાશવંત છે. મારે એની બિલકુલ જરૂર નથી. મને તો બીજો અવિનાશી હિસ્સો જોઇએ છે અને પિતાજી તે લઈ ગયા છે મને તે મળ્યા વગર હું આ શબ લઈ જવા દઈશ નહીં."

કેટલાક અશ્રદ્ધાળુ લોકોને ઈમામશાહનું આ કહેવું ગમ્યું નહીં. તેમને મૂર્ખ ઠરાવી તે હસવા લાગ્યા. તે બોલ્યા કે ઈમામશાહ હજુ અજ્ઞાની છે તેમને સમજશક્તિ નથી. માટે તેમના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ નહીં રાખતા શબ ઉપાડો. તેથી કેટલાક લોકો શબ ઉપાડવા લાગ્યા પણ તે ઉંચકી શકાયું નહીં તેથી લોકો આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયા.

બધાની નજર ઈમામશાહ મહારાજ અને તેમના પિતાના શબ ઉપર લાગી રહી. સવા પ્રહર જેટલો સમય વિતી ગયો. એટલામાં કબીરદીન બાબાએ પોતાનો હાથ બહાર કાઢ્યો અને પોતાના દેહ ઉપરની માળા કાઢી પુત્ર ઈમામશાહને આપી. પણ ઈમામશાહને એટલેથી સંતોષ થયો નહીં. આખરે તેમના પિતાએ પોતાનું મુખ-કમલ ખોલી તેમાંથી 'સાકર' (એક પ્રકારની દૈવી કળા) કાઢી ઈમામશાહના મુખમાં મૂકી. આ જોઈ લોકો આશ્ચર્યચકિત થયા. શબ જીવતું થયાનું જોઈ ઈમામશાહ સાથે આવેલા લોકો આનંદમાં આવી જયજયકાર કરવા લાગ્યા. પછી બધાએ આદરભાવથી શબ ઊંચકયું અને છેવટે ઈમામશાહે પોતાના હાથે પિતાજીને દફનાવ્યા.

*

૫. બ્રહ્મકળાનો પ્રતાપ :

લક્ષણ પૂરણ બ્રહ્મના રે, થયા આજ રે જોય ।
દયા ક્ષમા ને દીનતા રે, સત્ નામની હોય ॥
હું પદને અતિ ઈર્ષા રે, ટાલો સર્વે તમામ ।
તેથી કરીને જાણીયા રે, સાચા બ્રહ્મ રે નામ ॥
બ્રહ્મઋષિ તેથી કહ્યા રે, સાંભળો મારા મિત્ર ।
સાચપણેથી રાખજો રે, સદા એહી જ તંત્ર ॥
બ્રહ્મ લક્ષણ જોઈને રે, થયું બ્રાહ્મણ નામ ।
લક્ષણ નથી એ જેહમાં રે, ટાળો એનું રે ઠામ ॥
સત્ લક્ષણ જેહમાં, સત્પંથી સાચા સોય ।
સત્ વિના સુનું સદા, વેશ જ મિથ્યા હોય ॥

"ઓહો ! ધન્ય છે આજનો દિવસ. અમારું ધન્ય ભાગ્ય છે કે આજે અમને દયા, ક્ષમા, શાંતિ સમો, અહં કે ઈર્ષા વિનાના અને કેવળ સત્‌માં જ રત એવા બ્રહ્મર્ષિના દર્શન થયા." ઉપરના સદ્‌ગુણોવાળો હોય તે જ ખરો બ્રહ્મર્ષિ જાણવો, તે જ બ્રહ્મ અથવા બ્રહ્મજ્ઞ કહેવા લાયક છે. ઉપરના લક્ષણો સિવાયનો માણસ ઢોંગી સમજવો. જેનામાં સત્ એટલે કે દયા, ક્ષમા, શાંતિ, અસ્તેય, નિરહંકારબુદ્ધિ, નમ્રતા અને સેવાભાવ છે. તે જ સત્‌પંથી જાણવો. નહીં તો માત્ર 'સત્‌પંથ' ધર્મનો વેશ ધારણ કર્યો પણ તેના માટે જોઈતા ગુણો જેના આચરણમાં નથી તે મૂઢ, ખોટા ડોળવાળા અને ધૂર્ત જાણવા. રાજાનો માત્ર વેશ ધારણ કરવાથી કોઈ તેનો હુકમ પાળશે નહીં. જેનામાં રાજાની શક્તિ અને કર્તવ્યપરાયણતા હોય તેનો જ હુકમ પળાય છે. તેવી જ રીતે સત્‌પંથની દીક્ષા લીધાં પછી તે મુજબ આચરણ ન કરવામાં આવે તો તે વેશ મિથ્યા કહેવાય.

કબીરદીન બાબા સ્વર્ગવાસી થયા પછી ઈમામશાહ થોડા દિવસ મુલતાનમાં જ રહ્યા. થોડા દિવસ પછી કેટલાક યોગી લોકો (મુખી) દસવંતની રકમ લઈ આવ્યા. એ રકમ સાડા સાત લાખ રૂપિયા જેટલી હતી. કબીરદીન બાબા નહીં હોવાથી એ રકમ કોને આપવી તે બદલ પ્રશ્ન ઉભો થયો. ઈમામશાહના બીજા ભાઈઓ આ રકમ લેવા આગળ આવ્યા અને તે રકમ મેળવવા માટે ઝઘડો કરવા લાગ્યા.

તે જોઈ યોગી બોલ્યા કે કબીરદીન બાબાએ અમને કહ્યું હતું કે જેમનામાં બ્રહ્મકળા હોય તેને જ દસવંતની રકમ આપવી. તેથી આપણા પૈકી જેનામાં બ્રહ્મકળા હોય તો તે અમને બતાવો અને રકમ લો. તે સાંભળી ઝઘડનારા બાજુએ ખસ્યા અને યોગી લોકો નિરાશ થઈ રકમ પાછી લઈ જવા લાગ્યા.

એટલામાં હાજરબેગ ત્યાં આવ્યા અને કહ્યું કે રકમ પાછી કેમ લઈ જાવ છો. અંદર ઈમામશાહ બેઠા છે તેમને મળો એટલે તમારું કામ થશે.

યોગી લોકોએ ઈમામશાહ પાસે જઈને કહ્યું કે, "મહારાજ અમે દસવંતની રકમ લાવ્યા છીએ. બ્રહ્મકળાનો પ્રતાપ બતાવો અને આ રકમ સ્વીકારો." તે ઉપરથી ઈમામશાહે પોતાનું મ્હોં ખોલતાં જ તેમાં તે યોગીજનોને ચૌદ ભુવનો દેખાવા લાગ્યા. ગંગા, યમુના, પર્વતો, વનસ્પતિઓ, નવગ્રહ, તારા, સૂર્ય, ચન્દ્ર વિગેરે બધું જ તેમાં દેખાવા લાગ્યું. યુગગુરુના જે લક્ષણો શાસ્ત્રમાં કહેવામાં આવ્યા છે તે તમામ સદ્દગુરુમાં દેખાવા લાગ્યા. તેથી યોગી લોકોની ખાત્રી થઈ કે સત્પંથની ઉજ્વલ જ્યોતિ અહીં જ પ્રદીપ્ત થયેલી છે. આ જ ખરેખર યુગગુરુ છે. તેથી પોતાની સાથે આણેલી દસવંતની રકમ તેમણે સદ્દગુરુને અર્પણ કરી. સદ્દગુરુએ તમામ રકમ ઘટપાટ પૂજા વિધિના માર્ગે બ્રહ્માર્પણ કરી ગરીબોને વહેંચી આપી અને યોગી લોકોનો સત્કાર કર્યો. તેમની સાથે યોગજ્ઞાનની ચર્ચાની પણ શરૂઆત કરી. તે વખતે યોગી લોકોએ પૂછેલા અનેક પ્રશ્નોના સંતોષકારક જવાબ સદ્દગુરુએ કુશળતાથી આપ્યા. એ જ જ્ઞાન સદ્દગુરુના 'યોગવાણી' નામના ગ્રંથમાં લખી રાખવામાં આવેલી છે. તેમાં યુગધર્મ અને સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ સંબંધી માહિતી હોઈ ભક્તિસહ નિષ્કામ કર્મયોગનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવેલું છે.

❋

૬. શ્રદ્ધાની પરાકાષ્ટા :

સદ્દગુરુ પ્રેમી, 'શિષ્યજીવન'

प्रेमण्यास अद्‌ल है, जो खेलें प्रेमज खेल ।
गुरुये कसणीज देखिया, उनसर वही कैसी हेल ॥
उठी झाल स्नेहकी, सब तन करे अंगार ।
सही सो जाले आपकु, सा पीहुके प्रेमेधार ॥
प्रेम पीहासु मन बसे, जो मनमां किजे नेह ।
दुरिजन दुनिया दाखवे, सो जलबल होवे खेह ॥
प्रित पिहाकी दोहेलीं, चलना खांडाधार ।
शीस उतारी खेलीये, कोई खेले खेलनहार ॥

પ્રેમની તરસ કોઈ જુદી જ હોય છે. તરસ્યાનો જીવ પાણી વગર તરફડે છે તે જ પ્રમાણે પ્રેમની તરસ પણ હોય છે. સાચા પ્રેમની કસોટી ગુરુની કસોટીથી જ થાય છે. જેમ અગ્નિથી શરીરનો દાહ થાય છે તેમ પ્રેમનો અંગાર આખા શરીરમાં ફેલાવો જોઈએ–પ્રેમ રોમરોમમાં હોવો જોઈએ. પ્રેમના અંગારથી આખાય શરીરનો દાહ થાય તો હરકત નહીં પણ ઈશ્વરના પ્રેમમાં લાગેલું મન ત્યાંથી જરાપણ ખસવું ન જોઈએ. એવો ઈશ્વરપ્રત્યે પ્રેમ હોય તો જ તેનો ઉપયોગ. નહીં તો ઉપરથી ખોટો ડોળ કરી લોકોને જે છેતરે છે તે દુર્જન છે. પ્રેમભક્તિનો માર્ગ ખાંડાની ધાર ઉપર ચાલવા જેવો કઠણ છે. શરીરના ટૂકડા થાય તોય હરકત નહીં પણ આ માર્ગ કદાપિ છોડીશ નહીં એવો દૃઢનિશ્ચય જોઈએ. આવો ભક્ત દુર્લભ હોય છે.

પંજાબમાં સિંધુનદીના તીરે એક નાવિક સદ્ગુરુનો પરમભક્ત હતો. એનું નામ હતું જીવન. તે સિંધુ નદી ઉપર લોકોને સામે પાર લઈ જવાનું કામ કરતો હતો. આ કામ કરતી વખતે તે હમેશાં ઈશ્વરનું અને સદ્ગુરુનું સ્મરણ કરતો. એક દિવસે વેપારીલોકોનો એક કાફલો નદીપાર થવા માટે તેની નાવડીમાં બેઠો. નાવડી ચાલવા લાગી પણ અર્ધું અંતર કાપ્યું હશે એટલામાં નદીનું પાણી એકાએક ચઢવા લાગ્યું અને નદીએ ભયંકર સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. મોટા મોટા મોજાના લીધે નાવડી આમ તેમ ડોલવા લાગી. વેપારીઓ ખૂબ ગભરાયા. તેમણે નાવિકને કહ્યું 'તું અમને ડૂબાડવા લાવ્યો છે ?

એકાએક આવેલી આ આફત સામે નાવિક બિચારો શું કરી શકે ? તે તો માત્ર ઈશ્વરની અને ગુરુની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો તે બોલ્યો, "હે મુલતાનવાસી ગુરુ, સદ્ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ, મારી આ નાવડી પેલે પાર પહોંચે એવું લાગતું નથી. કૃપા કરી અમને બચાવો." પ્રાર્થના કરી તેણે વેપારીઓને કહ્યું 'તમે હિંમત છોડતા નહીં. સદ્ગુરુ આપણને તારવા આવ્યા વગર નહીં રહે !'

વેપારીઓને દિલાસો આપી તે ફરીથી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. વેપારી લોકો અકળાયા, ગભરાયા અને નાવિકને ઠપકો આપવા

લાગ્યા. નાવડી સ્થિર રાખવા નાવિકે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, પણ કંઈ ઈલાજ ચાલ્યો નહીં.

નાવિકે ગુરુ મહારાજની અનન્યભાવે ફરીથી પ્રાર્થના શરૂ કરી. આ અનન્યભાવે કરેલી પ્રાર્થના થાય છે એટલામાં તો નાવડીમાં પાણી દાખલ થવા લાગ્યું.

પરિસ્થિતિ ભયંકર થઈ. વેપારી લોકો મદદ માટે બૂમો પાડવા લાગ્યા. જીવન નિરાશ થઈ પોતાનો દેહ સિંધુ નદીમાં અર્પણ કરવા તૈયાર થયો. તેણે સદ્ગુરુનું સ્મરણ કરી નદીમાં ભૂસ્કો માર્યો.

આ જોઈ ભક્તની લાજ રાખવા સદ્ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ સર્વની સમક્ષ નાવિકની સામે આવી ઊભા રહ્યા. અને તેમને જીવનને ઉંચકી લીધો તે જ સમયે નાવડી પાણીમાં સ્થિર થઈ.

આ જોઈ વેપારીઓ આશ્ચર્યથી છક થયા. સદ્ગુરુએ નાવિકને નદીમાંથી બહાર કાઢી તેને નાવડીમાં બેસાડ્યો. અને પોતે નાવડી ચલાવવા લાગ્યા હવે નાવડી ઝપાટામાં ચાલવા લાગી અને થોડા જ સમયમાં સામે પાર પહોંચી ગઈ. મુસાફરો જમીન ઉપર સહીસલામત ઉતર્યા અને તેમણે સદ્ગુરુચરણે નમસ્કાર કર્યા.

સદ્ગુરુ ઈમામશાહ બોલ્યા, "જીવન, તારી દૃઢ શ્રદ્ધા અને અટળ નિષ્ઠા જોઈ હું મારા બીજા કામો છોડી તારી લજ્જાનું રક્ષણ કરવા માટે અહીં આવ્યો છું. જીવન બોલ્યો, 'ગુરુમહારાજ હું અપરાધી છતાં આપે મને ક્ષમા આપી મારા ઉપર કૃપા દૃષ્ટિ કરી. હે પરમાનંદ સ્વરૂપ દયાઘન હું આપને નમસ્કાર કરું છું.' એમ ગળગળા સ્વરે બોલી તેણે સદ્ગુરુને દંડવત્ કર્યા.

આ જોઈ વેપારી લોકો પણ ગળગળા થઈ પ્રેમથી બોલ્યા, "ગુરુ મહારાજ, અમે મહાન અપરાધી છીએ. આપના જીવન ભક્તને અમે ગમે તેમ બોલીને ત્રાસ આપ્યો છે. તે અપરાધ બદલ અમને ક્ષમા કરી અમારા ઉપર કૃપા કરો." એમ અનેક રીતે સદ્ગુરુની પ્રાર્થના કરી તેમને ભક્તિભાવથી નમસ્કાર કર્યા.

સદ્દગુરુ મહારાજે એ તમામને પ્રેમથી આલિંગન આપી શુભ આશીર્વાદ આપ્યા. ત્યાર પછી જીવનને આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપી તેને કૃતાર્થ કર્યો. તેથી તે આત્મચિંતન કરવા લાગ્યો અને મહાનજ્ઞાની થયો અને બીજાઓને પણ સન્માર્ગે દોરવા લાગ્યો.

*

૭. સદ્દગુરુના આશીર્વાદથી નિપુત્રકને પુત્રપ્રાપ્તિ :

ઈ. સ. ૧૪૫૨ ના અરસામાં સદ્દગુરુની ઉંમરના બારમા વર્ષે ઈમામશાહ મહારાજ સત્પંથનો ઉપદેશ આપવા માટે દેશ-પરદેશ ફરવા લાગ્યા. બળદગાડી ચલાવવા માટે તેમનો પરમશિષ્ય હાજરજોગ સાથે હતો. ફરતા ફરતા તે પંજાબમાંથી મારવાડમાં જઈ પહોંચ્યા.

ચિતોડગઢ ગયા પછી ગામની બહાર એક મંદીરમાં તેમણે મુકામ કર્યો. ત્યાં એક શ્રીમંત વાણીઓ રહેતો હતો તે મહાન ઈશ્વર ભક્ત હતો. તે અપંગો માટે અન્નક્ષેત્ર ચલાવતો અને ગરીબોને અન્નદાન અને વસ્ત્રદાન આપતો. સાધુસંતોની સેવા પણ પ્રેમથી કરતો. લોકો તેને બહુ ચાહતા હતા. ગામની બહાર એક બગીચામાં તેણે એક સુંદર મંદીર બંધાવ્યું હતું. જ્યાં તે સવાર-સાંજ પૂજા માટે જતો.

આમ એક દિવસે મંદીરમાં પૂજા માટે ગયો ત્યારે તેને ઈમામશાહ મહારાજના દર્શન થયા. સદ્દગુરુએ તેમને પોતાની પાસે બેસાડી કુટુંબ પરિવાર વિગેરે સંબંધી કુશળતાના સમાચાર પૂછયા.

શેઠે કહ્યું "નજીકમાં જ દેખાતા બગીચામાં મારો બંગલો છે ત્યાં હું મારી ત્રણ પત્નીઓ સાથે રહું છું. હું જાતે રબારી છું, નામ વેલર છે. આપના જેવા મહાત્માઓના આશીર્વાદથી મારી પાસે પુષ્કળ સંપત્તિ છે પણ તેના માટે કોઈ વારસ નથી."

પુત્રહીનતાની વાત કહેતી વખતે તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. એ જોઈ સદ્દગુરુ મહારાજને તેની દયા આવી તેમણે તેને ધીરજ આપતા કહ્યું, "વેલર પુત્ર પરિવાર હોવા છતાંય માણસને

૧૦

પુત્રથી સુખ મળે છે જ એમ કયાં છે. તું દુઃખી થઈશ નહીં. દરેકને પૂર્વસંચિતના ફળ ભોગવવાના હોય છે. સંસારમાં ઋણાનુબંધથી માણસને બીજા પ્રાણીના સંપર્કમાં જોડાવું પડે છે. ઋણ એટલે દેવું અને તેના લીધે પ્રાપ્ત થતું બંધન તે ઋણાનુબંધન. તારે ત્યાં પુત્રયોગનો સંભવ છે. તું તારા કુટુંબ સાથે ચિતોડગઢની ભૂમિ છોડી એસાવર ગામે જઈને રહે. ત્યાં ગયા પછી થોડા સમયમાં પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે.

સદ્‌ગુરુના આ આશીર્વાદથી વેલરને ઘણો જ આનંદ થયો. તેમની આજ્ઞા મુજબ વેલરશેઠ પોતા કુટુંબ પૈકી સેથો, મેવો, મૂળજી અને રત્ના અને પોતે એમ પાંચ જણા એસાવર ગામે જઈ રહ્યા. થોડી મુદત પછી એને ત્યાં ત્રણ પુત્રો જન્મ્યા. તેથી વેલરને ઘણો આનંદ થયો.

*

૮. સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહનું દિલ્હીગમન અને બાદશાહ સાથે વાર્તાલાપ :

હરદમ કરો કરો અભિયાસ । કરીને દેખો ખાસ ॥
દમે દમે મારા સ્વામીજીને સેવો । સ્વામી તમારે પાસ ॥
પાસે છે સ્વામી નહીં હે સ્વામી । પુરો રાખો વિશ્વાસ ॥
તમારો સ્વામી તુમ માંહે બૈઠા । જેમ છે ફૂલમાં વાસ ॥
રોમે રોમે મારા સ્વામી બૈઠા । ચેતનપૂર અવિનાસ ॥
બ્રહ્મગિનાનમાં હરદમ રહેજો । કરો અજંપાનો ધ્યાસ ॥
અજંપા જાપ જીસ ઘટ ભિતર । ઘટ સોહી ઉજાસ ॥
ઘટ ઉજાસો પાપથી નાસો । જપો શ્વાસ ઉશ્વાસ ॥
કહેત ઇમામશાહ જે નર કરસે । પામસો વૈકુંઠવાસ ॥

હે મનુષ્ય! તું ઈશ્વરને જાણવાનો સતત અભ્યાસ કર. દરેક શ્વાસોશ્વાસ સાથે તેનું સ્મરણ કર. તે હંમેશા તારી પાસે જ છે. પણ તું માત્ર માયાના મોહમાં પડવાથી તારા હૃદયમાં રહેલા આત્મારામને ભૂલ્યો છે. ફૂલમાં રહેલી સુગંધની જેમ એ પરમેશ્વર

આપણા હૃદયમાં વસેલો છે. ફૂલ દેખાય છે અને સુગંધ જાણી શકાય છે, પણ દેખી શકાતી નથી તેમ શરીર દેખાય છે, રોમરોમમાં ભરેલું ચૈતન્ય પણ જાણી શકાય છે, પરંતુ માયાના આવરણના લીધે એ ચૈતન્ય દેખી શકાતું નથી. તે શ્રદ્ધાથી જાણવું જોઈએ. તેના દર્શન માટે આત્મજ્ઞાનની જરૂર હોય છે. માયામાંથી છૂટી આત્મજ્ઞાન મેળવી અજંપા જાપ એટલે શ્વાસોચ્છ્વાસ સાથે બ્રહ્મ ૐનું સ્મરણ અને જ્યોતિસ્વરૂપનું ધ્યાન ધરવું જોઈએ. આવો ધ્યાસ જે શરીરથી થશે તે પાપરહિત અને તેજઃપુંજ થશે. એવા જીવાત્માને મુક્તિ સુલભ હોય છે. આ બધી બાબતો અભ્યાસયોગથી મેળવી શકાય છે.

ઈ. સ. ૧૪૫૪ના અરસામાં ગુરુજી મારવાડ દેશમાંથી નીકળી ઉત્તર તરફ દિલ્હી જવા નીકળ્યા. મુકામ કરતા કરતા તે શિરોઈ ગામે પહોંચી ત્યાંના લોકોને ધર્મોપદેશ કરવા લાગ્યા. તત્ત્વજ્ઞાન, આત્મજ્ઞાન, આગમનિગમ જ્ઞાન વિગેરે સંબંધી તેગજ યુગધર્મની માહિતી તેઓ લોકોને આપતા અને તેમની શંકાઓ પણ દૂર કરતા. ત્યાંથી સદ્‌ગુરુ દિલ્હી ગયા જ્યાં 'શહાદુલ્લા' નામની એક ભવ્ય મશીદમાં મુકામ કર્યો. ત્યાં નમાજ પઢવા માટે કેટલાક મુસલમાન લોકો આવ્યા. ત્યારે નમાજ વખતે ઈમામશાહ મહારાજ હાથ જોડી ઈશસ્મરણ કરવા લાગ્યા. નમાજ પૂરી થયા પછી કેટલાક મુસલમાનોએ તેમને નમાજ નહીં પઢવાનું કારણ પૂછ્યું. તે વખતે સદ્‌ગુરુએ તેમને એક ચમત્કાર બતાવ્યો. Stayed at a Masjid

તે બોલ્યા, 'મારા બદલામાં બંને મિનારા નમાજ પઢશે.' મુખેથી આ શબ્દો બહાર નીકળતાં જ મશીદના બંને મિનારા નીચે નમ્યા અને તેમણે સદ્‌ગુરુને નમન કર્યું (તેમના તરફ ઝૂકયા) અને ફરી પાછા સીધા થયા. આ જોઈ મુસલમાન લોકો આશ્ચર્યચકિત થઈ સદ્‌ગુરુની જય બોલવા લાગ્યા. Fake story

આ હકીકત દિલ્હી શહેરમાં વાયુવેગે પ્રસરી. અને ત્યાંના બાદશાહ બહલોલ લોદી નામના અફઘાન રાજાના કાને પણ ગઈ.

આટલો મોટો ઓલીયો કોણ હશે એવો વિચાર કરી એ બાદશાહ 'શહાદુલ્લા' મસીદમાં તેમને મળવા માટે આવ્યો અને તેણે સદ્‌ગુરુને પ્રણામ કર્યા.

Imam Shah himself admits he is muslim

બાદશાહે તેમની પૂછપરછ કરવા ઈમામશાહ બોલ્યા 'પંજાબનું મુલતાન શહેર મારું જન્મસ્થાન હોઈ સૈયદ વંશના કબીરદ્દીન–બાબાને ત્યાં હું જન્મ્યો છું. બાદશાહે પૂછ્યું 'આપ મુસલમાન છતાં નમાજ કેમ પઢતા નથી ?' સદ્‌ગુરુ બોલ્યા 'મુસલમાન અને હિંદુમાં શું ફરક છે ?'

इस मिट्टीमें सारी दुनिया निपाया ।
इसीमे कौन हिन्दु कौन मुसलमाना ॥

ઈશ્વરે જયારે જીવસૃષ્ટિ નિર્માણ કરી ત્યારે સ્વેદજ, અંડજ ઉદ્‌બીજ અને જારજ એ રીતે ચારે ખાણીમાં ચોરાસી લક્ષ જીવયોની નિર્માણ કરી. દરેક જીવનું શરીર પૃથ્વી, આપ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એ પંચમહાભૂતોના સંયોગથી અને તેમના પંચીકરણથી નિર્માણ થયું છે. પંચતત્ત્વ જ બધા શરીરો નિર્માણ થયેલા હોવાથી તેમાં હિંદુ અગર મુસલમાન એવો ભેદ નથી.

માનવ ગમે તે હોય તો પણ તેનું ઉત્પત્તિસ્થાન અને તત્ત્વગુણ એક જ હોય છે. વળી ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય એ જીવનક્રમ પણ એક જ છે. સ્થૂળરૂપમાં જો ભેદ નથી તો સૂક્ષ્મરૂપમાં પણ શી રીતે હોઈ શકે ? આપ પૂછો છો કે નમાજ કેમ પઢતા નથી ! નમાજ એટલે નમસ્કાર અથવા નમન. હું નીચે બેસીને નમસ્કાર કરું છું તેના માટે બાહ્ય દેખાવોની જરૂર હોતી નથી. મનમાં પ્રેમ હોવો જોઈએ. તે નહીં હોય તો કશો ઉપયોગ નથી. ઈશ્વર બાહ્ય દેખાવથી દયાળુ થતો નથી. તે તો મૂળથી જ દયાળુ છે અને એવો ઈશ્વર આપણી પાસે જ છે છતાં આપણે તેને જોઈ શકતા નથી. કારણ આપણું અંતઃકરણ સાફ હોતું નથી. આપણા અંતઃકરણમાંથી માયા, મમતા, લોભ, રાગ, દ્વેષ વિગેરે કચરો કાઢી નાખવો જોઈએ એટલે

અંતઃકરણ શુદ્ધ થશે અને પછી જીવાત્માને ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થઈ શકશે. તેના માટે બાહ્ય દેખાવની જરૂર નથી. તેના માટે પ્રેમભાવ જોઈએ.

પ્રેમ ભક્તિ હિરદે વસે, અંતર નેહ લગાય ।
સ્વાસ ઉસ્વાસે આરાધીએ, તો કાને શ્રુતન જાય ॥

પોતાના કાનથી પણ સંભળાય નહીં એવી ખરા દિલથી ભક્તિ કરવી. પરમ વિશુદ્ધ પ્રેમભાવથી ઈશ્વરનું પ્રતિક જે જ્યોતિસ્વરૂપ છે. તેનું ધ્યાન ધરવું અને ચિત્તમાં અખંડ નામસ્મરણ કરવું જોઈએ. અને હું તે જ કરતો હોઉં છું.

સદ્દગુરુના આ વચનો સાંભળી બાદશાહ આશ્ચર્યચકિત થયો. તેણે તેમને બીજા ઘણા પ્રશ્નો પૂછયાં તે તમામનો તેને સંતોષકારક જવાબ મળવાથી તેને ઘણો આનંદ થયો. પછી તેણે પ્રણામ કરી વિદાય લીધી. જતા પહેલા બાદશાહે કહ્યું, 'મહારાજ આપને કંઈ જોઈતું હોય તો માંગી લો. જમીન જાગીર કે બીજી કંઈ પણ વસ્તુ જોઈતી હશે તો તે હું તરત જ આપીશ.'

સદ્દગુરુ બોલ્યા, 'જમીન જાગીર અને દુનિયાનો સ્થાવર જંગમ વૈભવ તો નાશવંત છે. એવી નાશવંત બાબતો સાધકને 'સત્' પાસેથી પરાવૃત્ત કરે છે. માણસે તેનાથી દૂર રહેવું અને પોતાનું મન ઈશ્વરના અવિનાશી સ્વરૂપમાં પરોવી રાખવું.

સો ધન શીચો બાવલે, કોઈ ન ઝાલે હાથ ।
જન્મ મરણ ભય ચુકવે, મરતા આવે સાથ ॥

દરેક જીવાત્માએ એવા ધનની પ્રાપ્તિ કરવી કે જેમાં રાજા, ચોર, અગ્નિ કે વાયુ વિગેરે કોઈ પણ હાથ ઘાલી ન શકે તેમજ જન્મ-મરણની પણ બીક નહીં રહે. મરતી વખતે પોતાની સાથે આવે એવું જ ધન તેણે મેળવવું જોઈએ. આ જગત્માંથી કઈ વસ્તુ મરણ સમયે આપણી સાથે આવે કે જેથી જન્મ-મરણના ફેરા ટળી શકે ? માત્ર સારા કર્મો સાથે આવે છે અને સત્કર્મ કે સત્સંગથી જ મુક્તિ

મળે છે. તેથી માણસે નાશવંતના બદલે કાયમ ટકનારું અખંડ એવું એક જ પરમતત્ત્વ જાણવાનું જ્ઞાન મેળવી મોક્ષ માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

'રાજાજી ! મને જમીન જાગીર વિગેરે કંઈ નહીં જોઈએ. મને તો માત્ર પ્રભુ જ પ્રિય છે.' આ સાંભળી બાદશાહ આશ્ચર્યચકિત થયા. તેમણે નમ્રભાવે સદ્‌ગુરુને પ્રણામ કર્યા. સદ્‌ગુરુએ તેમને આશીર્વાદ આપી વિદાય કર્યા.

जगत सर्वे निर्धन भई, धनवंत देखूं न कोय ।
धनवंता ताकु आखीये, जाके पीहु पदारथ होय ॥
गोधन गजधन बाजधन, अवर रतन धन खाण ।
जब आवत संतोख धन, सब धन धूल समान ॥

આ જગતમાં ખરેખર કોઈ ધનવાન નથી. બધા નિર્ધન છે. ઈશ્વરરૂપી ધન જેને પ્રાપ્ત થયું તે જ ખરો ધનવાન, સ્થાવર જંગમ દોલત વિગેરે બધું નાશવંત છે. કરોડોની સંખ્યામાં કોઈની પાસે ગોધન, હાથી, ઘોડા વિગેરે હોય અગર અનેક અણમોલ રત્નોનો સંગ્રહ કે સોનાની ખાણો હોય છતાં તે બધુ નાશવંત છે. કાળ, ચોર, રાજા વિગેરેના કારણે એવું ધન ઓછું થાય છે. એવું ધન મેળવી શું કરવાનું છે ? ખરો વિચારી પુરુષ આવા ધનની ઇચ્છા રાખતો નથી. જેને સંતોષરૂપી ધન મળ્યું છે તે બીજા ધનને ધૂળ જેવું માને છે. પરમાત્મારૂપી અવિનાશી અને અણમોલ ધન મેળવનાર ઝાંઝવાના જળની ઇચ્છા રાખશે કે ? જેને ચૈતન્ય સ્પર્શમણી મળ્યો તે છોડી સ્ફટીકની ઇચ્છા શી રીતે રાખશે ? પરમાત્મારૂપી કે સંતોષરૂપી ધનની જેને પ્રાપ્તિ થઈ તે બીજા વિનાશી ધનની આશા કદાપિ રાખશે નહીં.

*

૯. યાત્રાળુઓને કફનીની બાયમાં કાશીક્ષેત્રનાં દર્શન :

અડસઠ તીરથ અમે ગયા, પૂજા દેવ અનંત ।
આપે દેવલ દેવતા, મુનિવર હિરદે વસંત ॥
તીરથ સારા અમે દેખીયા, કહીં પાણી કહી પાષાણ ।
ઉજ્જડ ઘરના પરોણલા, કેસે પાવે માન ॥

ઘરમાં તીરથ મોક્ષના, ઘરમાં ધરમદ્વાર ।
સાચા ધોના માહેકા, ફોગટ ધોના બાહાર ॥

દુનિયામાં શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવે છે એવા જાત્રાના સ્થળે પાણી અને પથ્થર સિવાય બીજું કંઈ નજરે પડતું નથી. આપણે ત્યાં પૂજા કરીએ છીએ તેવા જ પાછા ફરીએ છીએ. ત્યાં પાપ ધોવાતું નથી કે પૂણ્ય ગાંઠે બંધાતું નથી. કારણ પાણી કે પથ્થરનું પૂજન કરવાથી જ્ઞાન કે શાંતિ શી રીતે મળી શકે ? તીર્થ સ્થળો જે ઠેકાણે હોય છે તેના પાણી અગર પથ્થરને જેણે નિર્માણ કર્યા છે, તે જ ઈશ્વરે આપણું' શરીર પણ નિર્માણ કર્યું છે. તો એ શરીર પણ એક તીર્થ જ છે. અને તીર્થના ઠેકાણે ઈશ્વર છે એમ કલ્પના કરવી પડે છે. પણ પ્રાણીમાત્રના શરીરમાં તે ચૈતન્યરૂપે હમેશાં રહેલો છે તેથી જ આપણી સર્વ ક્રિયાઓ સારી રીતે ચાલે છે. આ રીતનું આ ધર્મદ્વાર–મોક્ષદ્વાર જો આપણા હૃદયમાં જ છે. તો તીર્થક્ષત્રોમાં જવાનું શું કારણ ? વળી તીર્થમાં કરેલા સ્નાનથી બાહ્યઅંગની શુદ્ધિ થાય છે પણ હૃદયમાં વસેલા નારાયણને જાણવાથી અંતરંગની શુદ્ધિ પણ થાય છે. તેમ થવાથી આત્મસૂર્ય પ્રગટ થઈ જ્ઞાનકિરણો બધેય ફેલાય છે અને અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર કાયમના માટે દૂર થઈ જીવાત્માને પરમશાંતિ મળે છે.

દિલ્હી શહેરમાં થોડા દિવસ રહી સદ્‌ગુરુએ લોકોને ધર્મોપદેશ આપ્યો અને પછી ત્યાંથી દક્ષિણ તરફ ગયા. ફરતા ફરતા બરહાનપુર જઈ ત્યાંથી લાછોરા ગામે જતા ગામની બહાર એક આંબાના ઝાડની છાયા નીચે કેટલાક મુસાફરો બેઠેલા તેમણે જોયા. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ પણ તેમની પાસે જઈ બેઠા. પણ મુસાફરોએ તેમના પ્રત્યે અણગમો બતાવ્યો પરંતુ સદ્‌ગુરુએ તે તરફ ધ્યાન નહીં આપતાં મુસાફરોને પૂછ્યું : તમો કોણ છો ? ક્યાં જવાના છો ? વગેરે પૂછપરછ કરી. મુસાફરોએ કહ્યું કે, અમે કાશી જવાના છે. સદ્‌ગુરુએ પોતાનો જમણો હાથ ઉંચો કરી જાત્રાળુઓને કહ્યું, " તમારે કાશી જવું છે ને તો

જુઓ આ રહ્યું કાશીક્ષેત્ર" એમ કહી પોતાની કફનીની બાંય ખુલ્લી કરી તેમને અંદર જોવા કહ્યું.

મુસાફરો જોતાં જ આશ્ચર્ય પામ્યા ! તેમણે બધેય મંદિરો જ મંદિરો દેખાવા લાગ્યા. પોતે આંબાના ઝાડ તળે બેઠા છે એવું તેમને ભાન નહીં રહ્યું. તેમને તો યાત્રાળુઓની ગર્દીથી ફેલાયેલું કાશીક્ષેત્ર દેખાવા લાગ્યું તેમણે ગંગાસ્નાન કર્યું અને મંદીરમાં જઈ કાશી વિશ્વેશ્વરના દર્શન કર્યાં. બે પ્રહર સુધી તેમને કાશી સિવાય બીજું કંઈ જ દેખાયું નહીં. ત્યાં એ પોતાના સગાવહાલા ને મિત્રોને મળ્યા, દાન પણ કર્યું. સદ્‌ગુરુની સમક્ષ તેમને જાણે ભાવસમાધી લાગી. તેમની આ સ્થિતિ ઘણા સમય સુધી રહી.

આખરે સદ્‌ગુરુએ પોતાનો હાથ તેમની સામેથી પાછો લીધો ત્યારે કાશીક્ષેત્ર અદૃશ્ય થયું અને મુસાફરો ભાનમાં આવ્યા એ ભ્રમમાં પડ્યા કે આપણે કાશીમાં છીએ કે બીજે કઈ છીએ. ભ્રમમાં ને ભ્રમમાં એ લોકો કાશીની વાતો કરવા લાગ્યા ત્યારે એક ડાહ્યા માણસે તેમણે ભ્રમ દૂર કરતાં કહ્યું કે આપણી સામે આ જે વિભૂતિ ઊભી છે તેમણે જ આ ચમત્કાર બતાવી આપણને કાશીના દર્શન કરાવ્યા છે.

બધા આશ્ચર્યચકિત થયા અને પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી તેઓ તે વિભૂતિ તરફ જોવા લાગ્યા ત્યારે તે વિભૂતિની આજુબાજુ પરમ જ્ઞાનાનંદનું તેજોવલય દેખાવા લાગ્યું તે જોઈ તેમનું હૃદય પરિવર્તન થયું અને તેમને તે લોકોએ સાષ્ટાંગ દંડવત કર્યાં અને પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગી સદ્‌ગુરુએ તેમને આશીર્વાદ આપી અને સતપંથની દીક્ષા આપી.

ઘટમો તીરથ ઘટમો વન । નિર્મળ થાયે આપનો મન ॥
જહાલગી મનસું ફરતા ફરીએ । તીરથ વનમાં અરથ સરીએ ॥
કાયા કલેશ મત કરસો જન । સ્થિર કરી રાખો ચંચળ મન ॥
બ્રહ્મજ્ઞાને મનસ્થિર થાયે । મુનિવર બીજો કોઈ નથી ઉપાયે ॥
કાયા કાશી ને મન છે રે ગંગા । ગુરુને ચરણે જો લાગે રે રંગા ॥

રંગ રંગાવો દિલમાં કાહે ફિરો વનવાસ ।
ઘટમો તીર શોધિયે તો પ્રભુજી તારે પાસ ॥

હે મનુષ્ય ! આપણું શરીર એજ એક તીર્થ છે, આ પિંડમાંજ બ્રહ્માંડમાંના પવિત્ર તીર્થો અને વનો ભરેલા છે. આપણી કાયા એજ કાશીક્ષેત્ર હોઈ મન ગંગા છે. આ તીર્થને ન ઓળખતા તું વિના કારણ તીર્થક્ષેત્રમાં અને વનમાં ભટકયા કરે છે. જ્યાં સુધી તું તારું મન નિર્મળ કરતો નથી, મલીન વાસનાનો ત્યાગ કરતો નથી ત્યાં સુધી ભટકતોજ રહેશે. મન શુદ્ધ થયેથી પોતાના જ ઘટમાં બધું કયાં છે એ તું ઓળખી શકીશ. આ ચંચળ મન બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સિવાય સ્થિર થઈ શકશે નહીં. એ જ્ઞાન વગર મનરૂપી મદોન્મત્ત હાથીના માટે બીજો અંકુશ નથી, અને એ જ્ઞાન ગુરુ સિવાય મેળવી શકાતું નથી. ગુરુચરણે શ્રદ્ધા અને તાલાવેલી હોય તેજ આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. માટે હે મુનિવર, તું તારી ઇન્દ્રિયોને કાબૂમાં રાખી મન નિર્મળ કર, ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરી શુભ કે અશુભ કામનાઓનો ત્યાગ કર અને સદ્ગુરુ પાસેથી જ્ઞાન ગ્રહણ કરી તેમની કૃપા મેળવ. તેમના ઉપદેશનું હમેશાં રટન કરી આત્માનુભવ મેળવી લે. એમ થયેથી ઈશ્વર પોતાના હૃદયમાં જ છે તેનું તને ભાન થશે અને તું તીર્થરૂપ બનશે.

*

૧૦. ત્રિભુવનદાસ ઉપર સદ્ગુરુની કૃપા :

કાયા વાડી કારમી, કશ મળ છે અપાર ।
પુત્ર કલત્ર સઉ કારમું, કારમું અરથ ભંડાર ॥
જીહા જોઉ તાહા કારમું, કારમું સકળ સંસાર ।
નારાયણ નહીં કારમું, બીજું સપનું વિચાર ॥
ચેતો રે પ્રાણી બાપડા, ચેતો હઈડા માહે રે ।
સંસાર સપનું જાણીએ, ભુલા ભરમે અપાર રે ॥

હે મુનિવર ! આ શરીર નાશવંત છે. બહારથી સારું દેખાતું

આ શરીર અંદરથી તો દુર્ગંધની ખાણુ છે માટે તેનું તું કદિ અભિમાન કરીશ નહીં. તેમજ સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, દોલત પણ વિનાશી હોવાથી તેના માટે મમત્ત્વ કે લોભ રાખીશ નહીં. માત્ર પરમાત્મા જ અવિનાશી હોઈ તેના સિવાયનું બીજું બધું વિનાશી છે. જગત સ્વપ્નવત્ છે. ઊંઘમાં જોયેલું સ્વપ્ન જાગૃત થતાં જ નષ્ટ થાય છે, તેમ આ જગત અને સંસાર અજ્ઞાનના લીધે સત્ય જણાય છે. પણ પૂર્ણ જ્ઞાનાવસ્થા પ્રાપ્ત થતાં જ તે નાશ પામે છે. તેથી હે પ્રિયમિત્ર, માયાના મોહ જાળમાં ફસાઈ નહીં રહેતા વિરક્ત રહી કામનાનો ત્યાગ કર. અને આત્મકલ્યાણ પ્રાપ્ત કર, કારણ તેના માટે જ આ માનવ જન્મ મળ્યો છે. તેથી અવિનાશી નારાયણનું સ્મરણ અને ચિંતન કરતા પરમ કલ્યાણ માટે હંમેશા પ્રયત્ન કરતો રહે.

પછી સદ્ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ ગુજરાતના ડાંગ પ્રદેશમાં ગયા. ત્યાં ઉપદેશ આપી ફરતા ફરતા કાનમ ગયા. ત્યાંથી નવસારી થઈ સુરત ગયા. ત્યાં ત્રિભુવનદાસ નામના એક ધનવાન વેપારી રહેતા હતા. અરબસ્તાનના બસરા બંદર સાથે તેમનો મોટો વેપારી સંબંધ હોઈ બસરાથી સુરત સુધી તેમનો માલ જલમાર્ગે આવતો. તે માટે તેમના પોતાના સાત વહાણો પણ હતા.

એક વખત માલ લાવવા માટે તેમણે પોતાના પુત્ર સાથે સાતે વહાણો બસરા મોકલ્યા. દીકરાએ માલ ખરીદ્યો તે સાતે વહાણો લઈ ઓમાનના આખાતમાં થઈ અરબીસમુદ્રમાં આવ્યો.

પણ કમનસીબે આ વખતે અરબીસમુદ્ર તોફાને ચઢ્યો. મોટા મોટા મોજાં ઉછળી વહાણો ડગમગવા લાગ્યા. વખત જતા તોફાન વધવા લાગ્યું અને ખલાસી લોકો ખૂબ ગભરાયા. કોઈ મદદ મળે એમ નહોતું. બધાએ જીવવાની આશા છોડી અને થોડીવાર પછી સાતે વહાણો દરિયામાં ડૂબ્યા.

દોઢ મહિના જેટલી મુદત વિતી છતાં વહાણો પાછા નહીં આવવાથી ત્રિભુવનદાસ ચિંતામાં પડ્યા. બે માસ નિકળી ગયા એટલે

એ પોતે તપાસ કરવા નીકળ્યા. ડુમસ ગામે આવતા તેને કેટલાક વહાણો આવતા દેખાયા પણ તે તો બીજા વેપારીના હતા. તે પણ બસરાથી આવેલા હતા. તપાસ કરતાં તે વહાણ પરના રણછોડ નામના એક માણસ પાસેથી જાણવા મળ્યું કે ત્રિભુવનદાસના વહાણો તો એક મહિના પહેલા જ બસરાથી નીકળી ચૂકયા હતા પણ તે નીકળ્યા પછી અરબી સમુદ્રમાં મોટું તોફાન થયું હતું. આ હકીકત સાંભળી ત્રિભુવનદાસને જબરો આઘાત લાગ્યો અને તે શોક કરતા ઘર તરફ પાછા ફર્યા.

ઈશ્વરની યાદ સંકટ સમયે આવે છે તેમ ત્રિભુવનદાસની બાબતમાં પણ થયું. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજનો ઉપદેશ તે સાંભળવા જતા હતા. તેથી તેમને સદ્‌ગુરુ યાદ આવ્યા અને તે તરત જ તેમના મુકામે પહોંચી ગયા. સદ્‌ગુરુને તેમણે પોતાની હકીકત કહી પ્રાર્થના કરતા કહ્યું કે સદ્‌ગુરુ મહારાજ હું આપણી શરણે આવ્યો છું. મારા ઉપર દયા કરો. આ પામરનો ઉદ્ધાર કરો. મારો એકનો એક દીકરો નાશ પામ્યો, હવે હું જીવતો રહીને પણ શું કરું ? ધિક્કાર છે મારા આ કમનસીબ જીવનને.

સદ્‌ગુરુ મહારાજે તેને આશ્વાસન આપતા કહ્યું, "ત્રિભુવનદાસ શાંત થા. જે બનવાનું હતું તે બની ગયું માટે વૃથા શોક કરીશ નહીં. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

'લિખા લેખ સો નહી મિટનેકા, કયા મરતા ઝુર ઝુર ।
ખબર બીના નર કેતે ખપ ગયે, માયા કે હો મજુર ॥'

"न हि भवित यत्र भाव्यं भवति च भाव्यं विनापि यत्येन ।
करतलगतमपि नश्यति यस्य हि भवितव्या नास्ति ॥"

'જે બનવાનું છે તે કદાપિ ટાળી શકાતું નથી. જે મળવાનું નહીં હોય તે હાથમાં આવ્યા પછી પણ જતું રહે છે. વિધિના લેખ કોઈ મિથ્યા કરી શકતું નથી. 'લખ્યા લેખ ટળે નહીં', કોટી કરે ઉપાય ।' વિધિના લેખ કરોડો ઉપાય કરવાથી પણ ટાળી શકાતા

નથી. રામ, યુધિષ્ઠિર, પ્રહ્લાદ, હરિશ્ચન્દ્ર વિગેરે જેવા અવતારી પુરુષો પણ તે ટાળી શકયા નહીં. તો પછી આપણા જેવા પામરો શી રીતે ટાળી શકે? માટે ચિંતા કરવાથી શો ફાયદો? નાશવંત વસ્તુનો નાશ વહેલો મોડો થવાનો જ. મારો પુત્ર, મારું ધન, મારું ઘર કહીને શોક કરે છે તો તને એકલાને છોડીને તે કેમ જતું રહ્યું? દુનિયામાં કોની માલકીની કઈ વસ્તુ છે તેનો વિચાર આ મિથ્યા માયાનો ત્યાગ કર.'

પણ સદ્ગુરુના ઉપદેશની કઈ પણ અસર ત્રિભુવનદાસ ઉપર થઈ નહીં. તેણે કહ્યું, "ગુરુ મહારાજ, આપની કૃપાદષ્ટિથી આંધળો જોઈ શકે, મુંગો બોલી શકે અને લંગડો પર્વત ઓળંગી શકે તો પછી આ મુસીબતનો હિસાબ શું? મહારાજ કૃપા કરી આ પામરને પાવન કરો." આમ કહી ગુરુચરણ ઉપર માથું મૂકીને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો.

આખરે સદ્ગુરુએ તેને પૂછ્યું 'એવી કઈ આફત તારા ઉપર આવી પડી છે? ગમે તેવું દુઃખ કે આફત આવી પડે તો પણ તે તમામનું ઓસડ ઇશ્વિર પાસે જ છે. ભવસાગર દુઃખથી ભરેલો છે પણ જે સંતોષ ક્ષમા દયા અને શાંતિ વિગેરે ગુણોથી નિર્ભર હોય છે તેને દુઃખ શું છે તેની ખબર રહેતી નથી પણ જે માણસ કામક્રોધાદિ અવગુણોમાં લપટાઈ રહે છે તેને સુખ શું છે તેની ખબર હોતી નથી. તે માયા અને મોહમાં સુખ માને છે પણ ખરેખર તે દુઃખ જ હોય છે. હવે તું કોઈ બાબતનું દુઃખ કરતો નહીં. તું ડુમસ ગામે જા, ત્યાં તારા સાતેય વહાણો ખાત્રીથી મળી જશે.

સદ્ગુરુનું આ વચન સાંભળી શેઠને ઘણો જ આનંદ થયો અને તે તરત જ ડુમસ ગામે ગયા. આ બાજુ સદ્ગુરુએ વરુણ અને વાયુદેવને વિનંતી કરી ત્રિભુવનદાસના સાતે વહાણો સાગરમાંથી જેવા ને તેવા બહાર કાઢી ડુમસ ગામે પહોંચાડવા કહ્યું અને વાયુદેવે તે પ્રમાણે કર્યું.

ત્રિભુવનદાસ ડુમસ ગામે જઈ જુએ છે તો પોતાના સાતે

વહાણો તેણે સામેથી આવતા જોયા. એક વહાણમાં તેણે પોતાના પુત્રને પણ જોયો. તેમનું હૃદય આનંદથી નાચવા લાગ્યું અને તે સદ્‌ગુરુના ગુણગાન ગાવા લાગ્યા. થોડી જ વારમાં વહાણો કિનારે આવી પહોંચ્યા અને પિતા પુત્ર આનંદથી ભેટી પડ્યા.

ત્રિભુવનદાસે બધી હકીકત પુત્રને કહી અને તેને તેમજ ખલાસીઓને લઈને તે સદ્‌ગુરુના દર્શન માટે સુરત ગયા. મુકામે પહોંચ્યા તરત ત્રિભુવનદાસ ભક્તિભાવથી સદ્‌ગુરુના ચરણોમાં જઈ પડ્યા. તેમને આશીર્વાદ આપી સદ્‌ગુરુએ ઉઠાડ્યા. ત્રિભુવનદાસે તેમના ગુણગાન ગયા અને સત્‌પંથનું જ્ઞાન આપવા વિનંતી કરી. તે ઉપરથી સદ્‌ગુરુએ તેમને સત્‌પંથની દીક્ષા અને ઉપદેશ આપી બધાને વિદાય કર્યા.

પછી ત્રિભોવનદાસે પોતાનું કામકાજ દીકરાને સોંપી સદ્‌ગુરુ પાસેથી આત્મજ્ઞાન સંપાદન કર્યું. આગળ જતા તેમને આત્મસાક્ષાત્કાર થયો અને તે સાધુજજમુક્તિના અધિકારી બન્યા.

*

૧૧. ખલાસીનો મદભંગ અને નિજામનું ગર્વહરણ :

અહંકાર ગર્વ ના કિજીએ । અને ગર્વે હોય વિનાસ ॥
જો આવતા ગર્વને વારીએ । તો ગુરુબ્રહ્માજી પૂરે આસ ॥
સત્‌ગુરુ સમંદર બોલીયા । અને સંસાર છે રે પૂર ॥
ગુરુનર બેલી રે બેઠ ચલે । ઉપર વરસન લાગા નૂર ॥

હે મુનિવર્ય, તું કયારેય ગર્વ રાખીશ નહીં. કારણ ગર્વથી માણસનું પતન થાય છે. કાળના પ્રવાહમાં ગર્વરૂપી મગર મદરૂપી મત્સ્ય અને વિષયરૂપ સર્પ તેમજ બુદ્ધિભ્રંશ વિગેરેની જાળમાં માણુસ સપડાઈ ચારે બાજુથી જકડાઈ જાય છે. વળી કોઈ વાર માથું ઉચું કરવાની તક મળે તો આપદા અને ક્રોધરૂપી ગીધ તેને ચાંચ માર્યા કરે છે. આ પ્રમાણે ગર્વ કરવાથી મુસીબતો આવી પડે છે. પણ ગર્વ ત્યજી જે નમ્રતાથી રહેશે તેની આશા સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મા પૂરી

કરશે. સદ્ગુરુ પોતે જ તેનો નાવિક બની તેને સંસારસાગરની પાર ઉતારી અમૃતતત્ત્વની પ્રાપ્તિ કરી આપશે.

સુરતમાં અનેક અનુયાયીઓને સત્‌ધર્મનો ઉપદેશ કર્યા પછી સદ્ગુરુ રેવા નદી ઉપર આવ્યા. ત્યાં પાણી વધારે હોવાથી માણસોને સામે પાર ઉતારવા નાવડી ફેરવવામાં આવતી હતી નાવડીમાં કેટલાક માણસો બેઠેલા હતા. પોતાને પણ સામે પાર લઈ જવા ગુરુજીએ નાવિકને કહ્યું.

અજ્ઞાની નાવિકે ઉદ્ધતાઈથી જવાબ આપ્યો કે તમારો આ રાજવેશ ઉતારો તો હું તમને પેલીપાર લઈ જઈશ, અહીં કોઈની શરમ રાખવામાં આવતી નથી. એમ બોલી નાવિકે હોડી ચાલુ કરી.

અર્ધું અંતર ગયા પછી તે હોડી એકાએક નદીમાં ખૂંપી ગઈ તે ન જાય આગળ કે ન ખસે પાછળ. નાવિકે તેને ચલાવવા ઘણી કોશિષ કરી પણ હોડી જરાપણ ખસે નહીં. આમ કેમ થયું તેનું કારણ કોઈ પણ જાણી શક્યું નહીં તેથી બધા નિરાશ થઈ કલ્પાંત કરવા લાગ્યા.

એટલામાં હોડીમાં બેઠેલો એક વૃદ્ધ માણસ બોલ્યો, કે સામે જે તેજસ્વી પુરુષ બેઠેલા છે તેની જ આ કરામત હોવી જોઈએ. તેમને સામે ઉતારવા હોડીવાળાએ ના પાડી તેનું જ આ પરિણામ છે. માટે તે માણસને હોડીમાં લો કે જેથી આપણી મુસીબત દૂર થશે. આ સલાહ બધાને ગળે ઉતરી અને તેમણે હોડીવાળાને પેલા પુરુષને હોડીમાં લેવા કહ્યું. તેમની સૂચના મુજબ નાવિકે હોડી પાછી વાળવા પ્રયત્ન કર્યો અને આશ્ચર્યની વાત! હોડી ઝપાટામાં પાછળ ચાલવા લાગી અને ગુરુજી જ્યાં બેઠા હતા તે કિનારે જઈ પહોંચી.

હોડીના માણસોએ ગુરુજીને પ્રણામ કર્યા અને નાવિક બોલ્યો, 'દીનાનાથ, માફ કરો. આપને નહીં ઓળખવાના કારણે મેં ભયંકર ભૂલ કરી છે. અભિમાનના કારણે આપનું માન્યું નહીં તેથી આ મુસીબતમાં આવી પડ્યા છીએ. હવે અમારા ઉપર કૃપા કરો.'

નાવિકની પ્રાર્થના સાંભળી, લોકોને સામે ઉતારવા ખાતર ગુરુજી હોડીમાં બેઠા એટલે હોડી તરત જ ઝપાટાભેર ચાલવા લાગી અને જોતજોતામાં તે સામે કિનારે પહોંચી ગઈ. બધા લોકો હોડીમાંથી નીચે ઉતર્યા પછી ગુરુજી નીચે ઉતર્યા. લોકોએ બુરુજીને નમ્રભાવે પ્રણામ કર્યા અને તેમનો અનુગ્રહ લીધો.

ત્યાંથી આગળ ચાલતા રસ્તામાં કેટલાક સુરતના લોકો મળ્યા. પોતાને ઘેર પધારવા તેમણે ગુરુજીને વિનંતી કરી સદ્‌ગુરુ મહારાજ એ કણબી લોકો સાથે સુરત ગયા. ત્યાં થોડા દિવસ સુધી એ લોકોએ ગુરુજીને રાખ્યા અને તેમની પાસેથી જ્ઞાન સંપાદન કર્યું.

એક દિવસે સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ સાબરમતી નદી પાર કરવા માટે નદી ઉપર આવ્યા. નદીનું પાત્ર ઊંડું હોઈ પાણી પુષ્કળ હતું. એક નાવિક ખલાશીનું કામ કરતો હતો.

ગુરુજી ત્યાં પહોંચતા પહેલા કેટલાંક લોકો ત્યાં આવી બેઠા હતા. એટલામાં નિજામ પણ ત્યાં આવ્યા. નિજામે નાવિકને કહ્યું "તું ગમે તેટલા પૈસા લે પણ મને સૌથી પહેલા સામે પાર પહોંચાડ."

દરેકને સામે પાર જવાની ઉતાવળ હતી પણ નિજામે તેમને તોછડાઈથી કહ્યું કે, "તમારી આ ઉતાવળ નકામી છે છતાં જેને બહુ ઉતાવળ હોય તેના માટે આ હોડી સિવાય બીજો માર્ગ ખુલ્લો છે. અહીં કોઈનું કંઈ ચાલશે નહીં. બહુ ઉતાવળ હોય તેણે પોતાની ગાડી ખુશીથી હાંકવી.'

આમ બોલી નિજામે હોડી ચલાવવા નાવિકને કહ્યું. ગુરુજીના સેવકે પણ ગુરુજીને હોડીમાં બેસાડવા કહ્યું પણ અભિમાની નિજામે તે માન્યું નહીં.

અહંકાર અને તોછડાઈનું ખરાબ પરિણામ આવ્યા વગર રહેતું નથી. ચઢે તે પડવાનો જ એ સૃષ્ટિનો નિયમ છે.

આ ગેયે અહંકારે રાવણ મારીયો, કૌરવ દુર્યોધન રાયે રે ।
વળી કંસ છેદ્યો શ્રીકૃષ્ણજીએ, તો ગર્વ ન કિજે વીરા મનમાંહે રે॥

આ દુષ્ટ અભિમાને કેટલાયના ભોગ લીધા છે. લંકાધિપતિ રાવણનું મૃત્યુ અહંકારથી થયું, તેમજ કંસ દુર્યોધન વિગેરેનું પતન પણ અહંકારથી જ થયું. માટે હે વીર માનવ, તું મિથ્યાભિમાન રાખીશ નહીં. તું કોઈનું ભલું કરી શકતો નથી. તેમ તેને સુખ પણ મળતું નથી. જેને સત્સંગ નથી તેવા પામર જીવો અંધકારમાં ગોથા ખાયા કરે છે. ગુરુજ્ઞાનના રંગ સિવાય અભિમાન અને મમત્ત્વ કદી છૂટશે નહીં. સત્સંગનો મહિમા ઘણો મોટો હોઈ જવલ્લે જ કોઈ તેને જાણી શકે છે.

નિઝામના કહેવા પ્રમાણે નાવિકે હોડી ચાલુ કરી અને તે ઝડપથી ચલાવવા લાગ્યો. ઈમામશાહ મહારાજે હાજરબેગને કહ્યું. "નિઝામના કહ્યા પ્રમાણે આપણી ગાડી જોડી નદીમાં હંકાર." હાજરબેગ ગાડી હાંકવા લાગ્યો એટલે જમીન ઉપર ચાલે છે તેમ પાણી ઉપરથી ઝપાટામાં ચાલવા લાગી અને જોતજોતામાં સામે પાર પહોંચી ગઈ. કિનારા ઉપરના લોકો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયાં. નદીમાં પાણી ઘણું હોવા છતાં ગુરુજી સામે પાર પહોંચી ગયા તે જોઈ લોકોને નવાઈ લાગી અને નિઝામ શરમિંદો થઈ ગયો. કારણ તેની હોડી તો નદીના મધ્યભાગ સુધી પણ પહોંચી નહોતી. હોડી બહુ ધીમી પડી અને નાવિક અને નિઝામ ચિંતામાં પડ્યા. આખરે નિઝામ ગુરુજીને શરણે ગયો અને પોતાને પાર ઉતારવા પ્રાર્થના કરી. ગુરુજીને દયા આવી અને તેમણે તેને પાર ઉતાર્યો. જમીન ઉપર ઉતર્યા પછી નિઝામે સદ્દગુરુના પગ પકડ્યા અને પોતાની કસુર માટે ક્ષમા માગી. આ રીતે અહંકારથી ફૂલાઈ ગયેલા નિઝામને સદ્દગુરુના સત્ત્વાંશ ગુણના પ્રતાપ આગળ નમવું પડયું.

*

૧૨. સદ્દગુરુ સમાગમથી લૂટારો સત્‌પુરુષ બન્યો : 'નાયા'ની હકીકત

અંતકાલે કોણ માતા પિતા, અને કોણ બાંધવ ભાઈ।
તાહા સગા નહીં સાગવા, નહીં પુત્ર કલમ બેહેનભાઈ ॥

જો આહીં સાંભલો સ્વામીજીને, તો કાયા ખોશાલી તૂં થાયે ।
આ કાયા ખોશાલી તો રહે, જો ધરમ સરવાઈ તૂં થાયે ॥
મારૂં તારૂં કરીને ધન સાચવું, પ્રાણી ચાલતા ન આવ્યું સાથ ।
તેના દોરા દશી છોડી લેશે, પ્રાણી ચાલ્યા ઠાલે હાથ ॥
તેનો જનમ અલંગો ગયો, એપ ચૂકયો જુગ ચાર ।
ગુરુ વચને જેણે આપ ન શોધ્યા, તે જીવ પડો ઘોર અંધાર ॥
જેને સદ્ગુરુ બ્રહ્મની ખબર જાણી, ખાઈ પીઈ સુતો જુગચાર ।
જેણે જીવની ચિંતા ન કરી, તેણે પડ્યા લખચોર્યાશીનો માર ॥

હે જીવાત્મા ! કોણુ કોનો બાપ અને કોણ કોની માતા કે કોણ કોના ભાઈ, પત્ની કે પુત્ર છે ? બધા પોતપોતાના સ્વાર્થ પૂરતા હોઈ, માયા–મમતાના બંધનથી જકડાયેલા મૂઢ જીવ છે. પોતાના લાભ ખાતર વિકારી કે મતલબી પ્રેમ આ દુનિયામાં દેખાય છે અને આ વ્યવહાર પણ ઋણાનુબંધ હોય ત્યાં સુધી જ ટકે છે પણ ઋણાનુબંધ છૂટયો કે સંબંધ પણ છૂટી જાય છે તો પછી તું શા માટે આટલા ધમપછાડા કરે છે ? અનેક વિપત્તિઓ વેઠી ભલાબૂરા કર્મો કરી ધન ભેગું કરે છે પણ તે ધન તારી સાથે આવવાનું નથી. તારી સાથે તો એકાદ વસ્ત્ર તો શું પણ એક તંતુ સરખો આવવાનો નથી. તું ખાલી હાથે આવ્યો તેમ ખાલી હાથે જ જવાનો છે એ ધ્યાનમાં રાખ. માયિક લોકો માટે મેળવેલા ધનનો તને લેશમાત્ર ઉપયોગ થવાનો નથી. પણ આ માનવજન્મ ફોગટ ગુમાવ્યો એવું થશે. માટે મારા પ્રિય મિત્ર ! સમયસર જાગૃત થા. ગુરુ પાસેથી આત્મજ્ઞાન મેળવી લે, ધર્મસંગ્રહ કર અને હંમેશા પરોપકારરત રહે. આ માનવ જન્મમાં જે કંઈ સારા કર્મો કરશે તે જ સાથે આવશે. ધર્મ એજ જીવાત્માનો અંતઃકાળનો સાચો સાક્ષી છે. તેથી હંમેશા સદાચાર રાખી ઈશ્વર–સ્મરણ કરતો રહે. એમ નહીં કરતા તું માત્ર વિષયસેવન કરે છે અને ખાઈ પી ઉંઘે છે, અમનચમન કરે છે અને અજ્ઞાનના અંધકારમાં રહે છે એવા માણસનો જન્મ ફોગટ સમજવો. એવો માણસ ભૂમિને બોજારૂપ છે. તે જન્મમૃત્યુના ફેરા ફરે છે. માટે

૧૨

Wrong Gregorian Date.

Name of his principle servant is Hajarbeg and not Hajrveer

હે મુનિવર્ય ! તું સદ્‌ગુરુના વચનનું પાલન કરી મોક્ષનો અધિકારી થા.

ઈ. સ. ૧૮૫૮ના સમયમાં એટલે સંવત ૧૫૧૫ના કારતક વદી ૧ ના દિવસે ઈમામશાહ મહારાજ હાજરબેગ સાથે કાનમ જીલ્લામાં ચાંદોદ ગામે જવા નીકળ્યા. કાનમમાં ગીચ જંગલ અને મોટાં કોતરો હતા તેથી આ રસ્તે એકલાએ જવું જોખમભરેલું હતું. કારણ જંગલમાં જાનવરોની બીક હતી અને લુંટમારના ગુન્હા પણ બનતા હતા; એવો ભયંકર રસ્તો હોવાથી સદગુરૂએ પોતાની ગાડી ધીમેથી ચલાવવા હાજરબેગને કહ્યું.

આગળ જતા ગાડી એક કોતરમાં ઉતરવા લાગી. રસ્તો ભયંકર હોઈ માર્ગ દેખાતો નહોતો. તેથી હાજરબેગ રસ્તો ખોળવા ફાંફાં મારતો હતો. એટલામાં એક લુંટારો નજીક આવતો દેખાયો હાજરબેગ ગભરાયો પણ સદગુરૂએ તેને ધીરજ આપી શાંત કર્યો.

સદ્‌ગુરુના કપડાં તથા ગાડી વિગેરે જોઈ તેમને લૂંટવાની તેની ઇચ્છા થઈ. તેથી તેમને ઠાર મારવા માટે તેણે ધનુષ્ય ઉપર બાણ ચડાવી દોરી ખેંચી પણ સદ્‌ગુરુએ જરાસરખો ક્રોધ કે ગભરામણ કર્યા વગર એક અદૃશ્ય બંધનથી તે લુંટારૂના હાથપગ બાંધી દીધા.

આ રીતે લૂટારૂના હાથ પગ તો બંધાયા જ પણ તેણે ધનુષ્ય ઉપર જે બાણ ચડાવ્યું હતું તે પણ ત્યાં ને ત્યાંજ રહી ગયું. આ જોઈ લૂટારૂ ખૂબ જ ગભરાયો અને તેને લાગ્યુ કે હવે જો આવી જ દશા જીંદગી સુધી રહેશે તો હું શું કરીશ. મારા કુટુંબ પરિવારના પોષણનું પણ શું થશે ? આ વિચારથી તે થરથરવા લાગ્યો.

આ લૂટારાનું નામ નાયો હતું.

મનુષ્યના મનમાં કોઈપણ બીક પેસી જાય છે ત્યારે તેના મન ઉપર જબરદસ્ત દબાણ નિર્માણ થઈ તેની ઉછાળા મારતી પ્રવૃત્તિ નષ્ટ થાય છે. અને એમ થવાથી તેના મનમાં સદ્‌વિચારનો સંચાર થાય છે જવા પ્રેરાય છે. એ નાયા લૂટારાની સ્થિતિ પણ એવી જ થઈ. પોતાની લાચારી જોઈ સામે દેખાતા સત્પુરૂષની શરણે જવા તેણે વિચાર કર્યો.

તેનો આ વિચાર સદ્દગુરૂએ અંતર્જ્ઞાનથી જાણ્યો તેથી તેમને તેની દયા આવી એટલે લૂટારાના બંધનો એની મેળે ઢીલા પડ્યા. અને તેના હાથ પગની હીલચાલ શરૂ થઈ. લૂટારો સદ્દગુરુ પાસે ગયો અને તેણે તેમને સાષ્ટાંગ દંડવત કર્યા. સદ્દગુરુ બોલ્યા–

'અરે નાયા ! આ તું શું કરે છે?'

'મહારાજ, જીવનનિર્વાહ માટે મારે આ કરવું પડે છે.'

'પણ આ પાપ છે એ તું કેમ સમજતો નથી?'

'મહારાજ, આ હું મારા કુટુંબ માટે કરૂં છું. તેમાં મારો શો દોષ'.

'નાયા ! આમાં તુંજ દોષી છે. ચોરી કે લૂંટ કરી તેમનું પોષણ કરવા તારા કુટુંબીજનોએ તને કહ્યું નથી. બીજો કોઈપણ સારો ધંધો કરી તારા કુટુંબનું પોષણ કરવું એ તારી ફરજ છે. ચોરી કરી તું એમનું પેટ ભરે છે એ ગુન્હો છે. એ ગુન્હામાં તારૂં કુટુંબ ભાગીદાર નહીં થાય. સારામાં બધા ભાગીદાર થશે પણ ખોટામાં કોઈ નહીં થાય.

કેના છોરૂ વાછરૂં, કેના માય ને બાપ ।
અંતઃકાલે જાયે પ્રાણી એકલો, સાથે પુણ્ય ને પાપ ॥

આ દુનિયામાં કોણ કોનો છોકરો અને કોણ કોનો બાપ કે કોણ કોની માતા. કોઈ કોઈના નથી. જીવાત્મા માત્ર કર્મનું પોટલું લઈને જ ચાલવા લાગે છે. તેથી તારા કુટુંબ માટે જે આ પાપ કરે છે તમાં એ પૈકી કોઈ સહભાગી નહીં થાય.

લૂટારો બોલ્યો, 'હા, પણ હું તો એમના માટે જ આ બધું કરૂં છું" સદ્દગુરુ બોલ્યા, 'એમ હોય તો તું ઘેર જઈ તારા મા બાપને પત્ની છોકરાને પૂછી આવ કે, 'મારા પાપમાં તમારો હિસ્સો ખરો કે નહીં' જા અહીં જ થોભું છું.

સદ્દગુરુના કહેવા પ્રમાણે નાયો તરતજ ઘેર ગયો અને તેણે પોતાના પિતાને પૂછ્યું 'પિતાજી, હું ચોરી અને લૂટ કરી બધાનું પોષણ કરૂ છું તે પાપમાં તમારો હિસ્સો ખરો કે નહીં ?'

બાપે ઉત્તર દીધો-'ના, અમે એમા ભાગીદાર નથી તારે અમારૂં પોષણ કરવાનું. પછી તું ગમે તે ધંધો કે કામ કરે.

આ જવાબ સાંભળ્યા પછી લૂટારાએ પોતાની માતા અને પુત્રને પણ પૂછયું, પણ દરેક જણે એકજ જવાબ આપ્યો. તેના પાપકર્મમાં ભાગીદાર થવા કોઈ તૈયાર નહોતું.

લૂટારૂને ખાત્રી હતી કે પોતાની પત્નિ તો ભાગીદાર જરૂર થશે. તેથી તેણે ઉપર પ્રમાણેનો સવાલ. તેણીને કર્યો. પત્નિ બોલી, 'મહારાજ! થોડા વખત મને એક વિંછીએ ડંખ માર્યો છે. તેથી મને ખૂબ વેદના થાય છે. આ વેદના તમે થોડીવાર મારા માટે સહન કરો. પછી હું તમારા સવાલનો જવાબ આપીશ.' નાયો બોલ્યો 'એ વેદના હું શી રીતે સહન કરી શકીશ.' પત્નિએ તરત જ જવાબ આપ્યો-'ત્યારે હું તમારૂં પાપ શી રીતે ભોગવી શકીશ ?'

પત્નિનો જવાબ સાંભળી નાયાની આંખ એકદમ ખૂલી ગઈ તેણે વિચાર કર્યો કે જેમના માટે હું આટલું બધું પાપ કરૂં છું જો તેમાં કોઈ ભાગીદાર થવા તૈયાર નહીં હોય તો મારે પણ આ પાપકર્મ શા માટે કરવું ? અત્યાર સુધી મને જે વસ્તુનો ખ્યાલ નહોતો તે ખ્યાલ મહાત્માએ મને કરાવ્યો.

કેના છોરૂ કેના વાછરૂ, કેના માયને બાપ।
અંતકાળે જાવે પ્રાણી એકલો, સાથે પુણ્ય ને પાપ॥

સાચે જ એ મહાત્મા ધન્ય છે. આજે મારૂં નસીબ ખુલ્યું.

નાયાએ પોતાના સર્વસ્વનો ત્યાગ કરી તે સદ્ગુરુ પાસે ગયો તેને આત્મજ્ઞાનની તીવ્ર ઈચ્છા થઈ. અને સદ્ગુરુના માત્ર દર્શનથીજ તેને સત્નું પૂર્ણ જ્ઞાન થયું. સદ્ગુરુના ચરણ પકડી તે તેમને અનન્ય-ભાવે શરણે ગયો. તે બોલ્યો :

'હે દીનદયાળ, ભક્તવત્સલ, કૃપાળુ દાતાર, સદ્ગુરુ નાથ ! ધન્ય છે આપના સત્સંગને કે મારા જેવા નીચ નરરાક્ષસને આપે ક્ષણવારમાં જ્ઞાનમાર્ગ બતાવ્યો. સદ્ગુરુનાથ ! હું કોળી જાતિમાં જન્મેલો હોવાથી મારૂં દરેક કર્મ દોષવાળું હતું. ખાવું, પીવું, હરવું,

ફરવું વિગેરે મારો તમામ વ્યવહાર પાપી હતો. કારણ લૂંટમાર કરી નિર્વાહ કરવાનો ધંધો વંશ પરંપરાથી અમારે ત્યાં ચાલતો આવેલો હોવાથી હું પણ એજ કર્મ કરતો હતો. આજસુધી કેટલીએ હત્યા અને અઘોર કર્મો મારા હાથે થયેલા છે. એ પાપકર્મની સીમા એટલે આપના જેવા સદ્‌ગુરુને પણ ઠાર મારવાની દુષ્ટબુદ્ધિ મને થઈ પણ આપ મારા ઉપર જરાપણ નારાજ નહીં થતાં મારા ઉપર દયા કરી. મને આત્માનું ભાન કરાવ્યું.

આમ કહી તેણે સદ્‌ગુરુને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કર્યા. ઈમામશાહ મહારાજ બોલ્યા, 'નાયા હવે આ મનઃસ્તાપ બંધ કર. આ પાપ-કર્મ શા કારણે કરવા પડ્યા તેનો વિચાર કર ! એમ કહી સદ્‌ગુરુએ તેના મસ્તક ઉપર હાથ મૂકયા એટલે તેને પોતાના પૂર્વજન્મની સ્મૃતિ થઈ અને તે ચોંકી ઉઠયો. તે બોલ્યો–

'ગુરૂ મહારાજ મારા પૂર્વજન્મમાં કરેલા ઘોર અપરાધનું ફળ હું ભોગવું છું. મારા ઉપર દયા કરો અને આ ઘોર કર્મપાશથી મને બચાવો.'

સદ્‌ગુરુ બોલ્યા 'તને થયેલા આત્મજ્ઞાનથી તારો જન્મ શા માટે થયો તે હવે તું જાણી શકયો ?

સદ્‌ગુરુના આ સવાલથી નાયાને એકદમ ભાન થયું તે વૃત્તિ-શૂન્ય બની પરમતત્વ જાણવાનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન તેને થયું. ગુરૂકૃપાથી તે સકળ વેદશાસ્ત્ર સંપન્ન થયો સત્ તત્વનું એટલે પરબ્રહ્મ પુરૂષોત્તમના અપાર અને અનિર્વાચ્ય પરમલીલાનો સાક્ષાત્કાર રૂપે અનુભવ તે કરતો થયો. ઈમામશાહ મહારાજે ઉપર મુજબ પ્રશ્ન પૂછતા તે બોલ્યો, 'મારે હવે શું કરવું તે આપ જ કહો !'

સદ્‌ગુરુ બોલ્યા, 'પરમતત્વના સાક્ષાત્કારથી પવિત્ર થયેલ નાયા ! સાંભળ, દુનિયામાં સંતમહાત્માઓનો જન્મ માત્ર આત્મોઉન્નતિ માટે જ થતો નથી, પણ અન્ય જનોને ઉન્નતિનો માર્ગ દેખાડવા માટે થાય છે, સંત વિભૂતિઓ વિશ્વના કલ્યાણ માટે જ હોય છે. નિરહંકાર બુદ્ધિથી પરોપકાર કરતા રહેવું એ સંતોનું પરમ કર્તવ્ય

છે તેથી દરેક સંતમહાત્માએ પરોપકારના કામે જ લાગવું જોઈએ. માટે તને પ્રાપ્ત થયેલા સતજ્ઞાનનો ઉપદેશ તું ગામેગામ ફરીને લોકોને કરતો રહે.'

આ પ્રમાણે કહી સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે તેને રજા આપી. નાયાનું હૃદય દિવ્ય પ્રેમથી ઉભરાઈ ગયું. સદ્‌ગુરુએ તેને આશિર્વાદ આપી તેઓ આગળ નીકળી ગયા.

*

૧૩. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહનો ગુજરાતનો પ્રવાસ :

અતિ દિવ્ય પ્રેમથી પોતાના પરમશિષ્ય નાયાને વિદાય આપી સદ્‌ગુરુ મહારાજ આગળ ચાલવા લાગ્યા. લોકોને સત્‌પંથ સદ્‌ધર્મનો બતાવવા માટે કષ્ટ વેઠી તે મુસાફરી કરતા હતા. આવાગમનનો ફેરો ટળે તે માટે તેઓ જ્ઞાનોપદેશ કરતા હતા. સાધકને વેદશાસ્ત્રસંપન્ન કરતા અને ભક્તિમાર્ગે લગાડતા. દીન જનોનું દુઃખ હરણ કરી કેટલાક દર્દીઓની બિમારી પણ દૂર કરી લોકોને સુખી કરતા હતા.

આ પ્રમાણે સદ્‌ગુરુ મહારાજ ચમત્કાર બતાવી અને લોકોને આનંદ આપતા સદ્‌ધર્મનો પ્રચાર કરતા હતા. લોકો તેમનું સન્માન કરી જયજયકાર કરતા હતા. સદ્‌ગુરુ મહિમા અપાર છે. દરેક જીવાત્માએ તેમની કૃપા મેળવી આત્મોન્નતિ કરી લેવી જોઈએ,

ચાંદોદ ગામેથી સદ્‌ગુરુ અવાખલ ગામે જઈ ત્યાં ધર્મપ્રચાર કર્યો. ત્યાંથી તે પાટણ ગામે જઈ ત્યાં કંદોઈ જાતીમાં સત્પંથનો ઉપદેશ આપી ઘણા શિષ્યો તૈયાર કર્યા. તેમને આશિર્વાદ આપી ત્યાંથી નીકળી એસાવર ગામે ગયા.

સદ્‌ગુરુ મહારાજ મારવાડના ચિતોડગઢ ગામે હતા ત્યાં તેમને વેલજી નામનો વાણિયો મળ્યો હતો. તેને ચિતોડગઢ છોડી એસાવર ગામે જઈ રહેવા સદ્‌ગુરુએ કહેલું તે પ્રમાણે તે પોતાના કુટુંબ-પરિવાર સાથે આનંદથી રહેતો હતો. એસાવર ગામે સદ્‌ગુરુ આવેલા જોઈ વેલજી ગળગળો થઈ ગયો. તે સન્માનપૂર્વક તેમને પોતાને

ઘેર લઈ ગયો. ત્યાં કુટુંબના માણસોએ સદ્‌ગુરુને આદરભાવથી પ્રણામ કર્યા. સદ્‌ગુરુની કીર્તિ સાંભળી ઘણા લોકો તેમનો ઉપદેશ સાંભળવા આવવા લાગ્યા. સદ્‌ગુરુએ સાદી ભાષામાં બ્રહ્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપવાથી કેટલાક લોકો તેમના સેવક બન્યા. તેમના આગ્રહથી સદ્‌ગુરુ તે ગામે થોડા દિવસ રહ્યા.

*

૧૪. નાયાકાકા અને ભાભારામનો અદ્‌ભૂત મેળાપ અને સદ્‌ગુરુનો સમાગમ :

નાયાકાકાને ગુરુકૃપાથી બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી તે ઘર અને કુટુંબ પરિવાર છોડી લોકોને ઉપદેશ આપવા માટે ગામોગામ ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં તેઓ ચરોતર જીલ્લાના પેટલાદ તાલુકાના વસો ગામે જવા નીકળ્યા.

વસો ગામમાં કેશવલાલ નામના એક શ્રીમંત અને નીતિવાન ગૃહસ્થ રહેતા હતા. તે બહુ જ ધાર્મિક અને સંત પુરુષોની સેવા કરનારા હતા. પણ એમને પુત્ર સંતાન નહીં હોવાથી ચિંતામાં હતા. પરંતુ થોડા સમયબાદ એમને એક દેખાવડો અને સદ્‌ગુણી પુત્ર થયો. પુત્ર જન્મથી માતા–પિતાને બહુ જ આનંદ થયો. તેમણે ગરીબોને ઘણું દાન આપ્યું અને પુત્રનું નામ ભાભારામ રાખ્યું.

ભાભારામ નિશાળમાં જવા લાગ્યો. ઝડપથી તેણે સારી વિદ્યા સંપાદન કરી પરંતુ થોડા જ સમયમાં તેનાં માતા–પિતા મરણ પામ્યા. તેથી તેની જવાબદારી વધી. તે પોતાના પિતા જેવો જ તીવ્રબુદ્ધિનો અને ધાર્મિકવૃત્તિનો હતો. તેણે કાશીક્ષેત્રમાં ધર્મશાળા બાંધી ત્યાં અન્નક્ષેત્ર શરૂ કર્યું. જેની નિશાની આજે પણ મોજુદ છે. દરરોજ પૂજાપાઠ વિગેરે કર્યા પછી ભાભારામ મંદિરમાં જઈ નિષ્કુળાનંદ સ્વામી પાસેથી બ્રહ્મવિદ્યા ગ્રહણ કરતા. એક દિવસ ભાભારામ દેવાગામે ગયા હતા ત્યાંથી વસો ગામે પાછા ફરતા રસ્તામાં તેમને નાયાકાકાનો મેળાપ થયો.

સંત મહાત્મા પુરુષો ગમે ત્યાં અને ગમે તે વેશમાં હોય તો પણ તેમના તપોબળની સુવાસ છાની રહેતી નથી. એક છિદ્રમાંથી પણ સૂર્યપ્રકાશ બહાર દેખાય છે તેમ સત્પુરૂષોની કીર્તિ પણ ફેલાય છે. કસ્તુરીની સુગંધ પ્રમાણે એમના તપોબળની સુગંધ પણ પ્રગટ થાય છે.

સદ્ગુરુના સંપર્કથી નાયાકાકા પરમ પદે પહોંચેલા એક મહાન પુરુષ હોવાથી તેમના દર્શનથી ભાભારામનું અંતઃકરણ ભક્તિભાવથી ભરાઈ ગયું. આપણો એકાદો જૂનો સંબંધી ઘણા દિવસ પછી અચાનક મળી જાય તો આપણી જે સ્થિતિ થાય તેવી ભાભારામની પણ થઈ. ભાભારામ પોતાના વાહનમાંથી નીચે ઉતરી નાયાકાકા પાસે ગયા. અને ખબર અંતર પૂછ્યા.

'હુ પરદેશનો પાંથસ્થ છું. સન્માર્ગ ભૂલી હું આડે માર્ગે ચઢી ગયો હતો પણ એક સદ્ગુરુના દર્શનથી મારા પૂર્વજન્મની સ્મૃતિ જાગ્રત થઈ અને હું સારા માર્ગ ઉપર આવ્યો છું.' એમ નાયાકાકાએ કહ્યું. ભાભારામ પોતાના ઘેર લઈ ગયા અને નાયાકાકાની ઉત્તમ સરભરા કરી.

ઘણા દિવસ સુધી જ્ઞાનચર્ચા થયા પછી નાયાકાકાએ સદ્ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ પાસેથી મળેલા બ્રહ્મજ્ઞાનનો ભાભારામને ઉપદેશ કર્યો. એમની તમામ શંકાઓનું નિવારણ કર્યું અને તેમની બ્રહ્મજ્ઞાની કર્યા. ભાભારામના મનમાં શંકા ઉદ્ભવી કે, આપણે આગલા જન્મમાં કોણ હતા, અને કયા કારણથી આપણને આ સત્સમાગમથી થયો. તેથી પોતે પૂર્વજન્મમાં કોણ હતા તે વિગેરે માહિતી જણાવવા તેમને નાયાકાકાને પૂછ્યું.

નાયાકાકા બોલ્યા : " મનુષ્યનો આગલા જન્મનો જે કર્મવિપાક ભોગવવાનો બાકી હોય છે તે ભોગવવા માટે પરમાત્મા એ જીવને જન્મ આપે છે. ઉત્તમ જન્મ પામનાર શ્રદ્ધાવાન હોવા છતાં બ્રહ્મ સાથેની એકતા સાધવામાં કંઈ અપૂર્ણ રહે અને ભોગવાસના સર્વાંશે નાશ પામેલી હોતી નથી એવા જીવ યોગભ્રષ્ટ થયા છતાં દુર્ગતિએ જતા નથી પણ પોતાના પુણ્યને લીધે મેળવેલા સારા લોકમાં જાય

છે અને ભોગવાસના બાકી રહેલી હોય તે ભોગવવા માટે આ લોકમાં જન્મ ધારણ કરે છે. એ ફળ ભોગવતા ભોગવતા તેને આકસ્મિક વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. સત અને અસતનું ભિન્નપણાનું તેને ભાન થાય છે. ત્યારે તે સંસારને તુચ્છ સમજી તેનો ત્યાગ કરે છે. અથવા તો તેમાં નિર્લેપ રહે છે અને પોતાના જન્મને સાર્થક કરી લે છે. ભ્રષ્ટ યોગી કોઈ ધર્મશીલ વિદ્વાનના ઘેર, પવિત્ર શ્રીમંતના ઘેર અગર તો યોગસંપન્ન પુરૂષને ત્યાં જન્મ લે છે. શરૂઆતમાં તો તે ભોગ ભોગવવામાં મશગુલ હોય છે પણ તેની ભોગેચ્છા આકસ્મિક પૂરી થાય છે અને તે જ્ઞાનયોગ સાધી જીવન્મુક્ત થાય છે. આપ આવા જ એક ભ્રષ્ટયોગી છો અને એ યોગસાધના પૂરી કરવા માટે જ આપે આ લોકમાં જન્મ લીધો છે.

ભાભારામ—મહારાજ જીવન્મુક્ત અને વિદેહમુક્ત એમાં શું ફરક છે તે કહેવા કૃપા કરશો ?

નાયાકાકા—જીવનમુક્ત માણસ પોતાનું જીવન નિતિનિયમ મુજબ વિતાવે છે. છતાં તેનાથી અળગો રહે છે. બહારથી વૃત્તિયુક્ત દેખાતો હોવા છતાં અંદરથી નિવૃત્તિ હોય છે. જીવનમુક્ત એમ જ માને છે કે ભ્રાંતિના લીધે જ દુનિયા જુદી દેખાય છે પણ તે મારૂં જ સ્વરૂપ છે. હું અને જગત જુદા નથી જ્યાં જુએ છે ત્યાં તેને પરમાત્માનું તત્વ જ દેખાય છે. તેથી જ તે દુનિયાનો આનંદ લે છે છતાં એ સુખને તે ક્ષણિક અને કલ્પિત માને છે અને એ કલ્પિત સુખ ભોગવવામાં તે નિસ્પૃહ રહી સ્વરૂપમાં તલ્લીન રહે છે. વિદેહમુક્ત ભેદદષ્ટિથી ભયવ્યાપ્ત રહે છે અને દુનિયા સુખ દુઃખરૂપ દેખાવાથી તે તેનાથી અલગ રહે છે. સાધન છોડી સાધ્ય મળેલો હોય છે તેથી દશ ઈન્દ્રીયો અને અંતઃકરણના સમૂહથી નાશવંત શરીરરૂપ સાધનથી સ્વરૂપાનુસંધાન કરી શકે છે. આ કલ્પિત સાધનો વિદેહમુક્તને નહીં જેવા હોય છે, જ્યારે જીવન્મુક્તને તે અપ્રત્યક્ષ કાયમ રહીને સ્વરૂપાનુસંધાન કરાવે છે. તેથી તે કલ્પિત સુખનો અપ્રત્યક્ષ ઉપભોગ

૧૩

લે છે. વિદેહમુક્ત હઠથી અને જીવનમુક્ત યુક્તિથી પરમપદની પ્રાપ્તિ કરી લે છે.

વધુ સ્પષ્ટતા માટે એક દાખલો આપું. આંધળો અને દેખતો બંને એક જ જગાએ બેઠેલા હોઈ એક સંગીત સાંભળે છે. દેખતો માણસ આંખે દેખી આનંદ લે છે, જ્યારે આંધળો આંતરવૃત્તિથી આનંદ લે છે. બંનેનું સુખ સમાન હોય છે છતાં આંધળો ગાનારાના મોહકપણાથી અથવા એની હિલચાલથી નિર્ભય હોય છે. તેને કોઈ બીક હોતી નથી. કારણ તે દેખી શકતો નથી પણ દેખનાર માણસને સુંદરતાનો અનુભવ અથવા ચોર કે મારનારની બીક લાગશે. એ ભય અપ્રત્યક્ષ હોવા છતાં તે લાગશે તો ખરું જ. આ પ્રમાણે દેખતા માણસને જેમ અપ્રત્યક્ષ આનંદ હોય છે તેમ સાધનોના લીધે થનારા ભયનો પણ સંભવ હોઈ આંધળાને અપ્રત્યક્ષ સુખ કે ભયનો સંભવ નથી હોતો. આ દેખતો એટલે જીવનમુક્ત અને આંધળો એટલે વિદેહમુક્ત. જીવનમુક્ત સાધનસિદ્ધોમાં ઢીલો પડશે તો તેને જન્મ લેવો પડશે. વિદેહમુક્તની સાધના હઠમય હોવાથી તેને ગબડી પડવાની બીક નથી હોતી.

ભાભારામ :—મહારાજ, મારા અનંત જન્મોના પુણ્ય આજે સફળ થયા. આપના જેવા ભવતારક ગુરુબંધુના સત્સમાગમથી અલભ્ય લાભ મને મળ્યો એ મારું અહોભાગ્ય છે. હવે મારા એક પ્રશ્નનો ઉકેલ બતાવો. મોક્ષનું લક્ષણ શું અને મુક્તિ શી રીતે મેળવી શકાય ?

નાયાકાકા :—હે મુમુક્ષુ ગુરુબંધુ, હું નથી જ્ઞાની કે નથી મહાત્મા. કર્મના ફળ ભોગવનારો એક ક્ષુદ્ર પ્રાણી છુ. મહાત્મા તો આપ છો કાદવમાં પડેલો હીરો ચોખ્ખા પાણીથી ધોઈ સાફ કર્યા વગર પ્રકાશ આપી શકતો નથી તે પ્રમાણે તમે પણ ઉપાધિરૂપી કાદવમાં પડેલા હોવાથી તમે ચિદાનંદસ્વરૂપ જોઈ શકતા નથી. તમારું પ્રારબ્ધ અને પુરુષાર્થ સફળ છે એમ હું માનું છું. તમે પૂછેલો પ્રશ્ન ગહન હોઈ તેનો જવાબ આપવો મારી શક્તિની બહાર છે. જ્યાં ઋષિમુનિની પણ ગતિ પહોંચી શકતી નથી ત્યાં મારા જેવા પામરની તો શી વાત ? પણ સદ્ગુરુ મહારાજના કૃપાપ્રસાદથી તમારા પ્રશ્નનો જવાબ આપું છું.

જે સૂક્ષ્મ. અવિજ્ઞેય, અવ્યક્ત, અચલ, ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ–વિષયો અને પ્રાણીમાત્રથી દૂર એજ સર્વ પ્રાણીઓનો અંતરાત્મા, પરમાત્મા, પરમશ્રેષ્ઠ છે. એને ક્ષેત્રજ્ઞ કહે છે. એને જ ત્રિગુણાતીત, મુક્તપુરુષ પણ કહે છે. પૂજન, વંદન, ઉપાસના વિગેરે માટે પણ તેજ યોગ્ય છે. તેના કરતાં બીજું કોઈ શ્રેષ્ઠ નથી અને તેના સ્વરૂપમાં વિલીન થવું એજ મુક્તિ છે. પંચપ્રાણ, દસ ઇન્દ્રિયો, મન અને બુદ્ધિથી જે મુક્ત છે, ત્રિગુણથી પર છે તેમજ પાપ કે પુણ્યથી પણ પર છે તેવા જ પુરૂષને મોક્ષ મળે છે. ચિદાત્મા એ મુક્તની ગતિ છે. આદ્યમૂર્તિમાં મુક્તાત્માનો પ્રવેશ થઈ ભેદનો નાશ થવો એજ મુક્તાત્માની ગતિ છે. જે પ્રમાણે હાથ, પગ, ઉદર અને ઉપસ્થ ઇન્દ્રિયોનું રક્ષણ કર્યું છે. નિષિદ્ધ કર્મ કર્યું નથી અને કરેલા કર્મનું અભિમાન રાખતો નથી ક્ષમદષ્ટિથી રહી ઇશ્વરનું શરણુ લીધું છે તે જ આ ગતિને પામે છે અને તે ઇશ્વરનું સ્વરૂપ શ્વેતદ્વિપમાં વાસ કરે છે. ત્યાંના મુક્તાત્મા સ્થૂલદેહ વગરના હોય છે. તે ઇન્દ્રિયભોગ અને ચેષ્ટારહિત હોય છે. સત્વશીલ અને તેજસ્વી હોય છે તેથી તે દ્વૈતભાવ રાખનારની નજરે કદાપિ પડતા નથી. (તે જે શ્વેતદ્વિપમાં રહે છે તે શ્વેતદ્વિપમાંથી પરબ્રહ્મનો દસમો અવતાર શ્રી નકલંકી નારાયણ સ્વયંસિદ્ધ પ્રગટ થઈ ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ હાથમાં દિવ્ય તલવાર લઈ કલિયુગમાંના રાક્ષસોનો સંહાર કરશે એવી આગમવાણી સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહે કથન કરેલ હોવાથી પરમેશ્વર વેતદ્વિપમાં સાક્ષાત્ સ્વરૂપ છે.) તે દિવ્યમૂર્તિના સ્વરૂપનું તેજ કરોડો સૂર્યોના તેજ કરતા પણ વધુ હોવાથી તે બ્રહ્મમૂર્તિના સ્વરૂપનું વર્ણન કરવું શકય નથી. એ બ્રહ્મદર્શન જોવું હોય તો સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહનો સમાગમ કરવાની જરૂર છે.

નાયાકાકાની આ અમૃતવાણી સાંભળી ભાભારામનું મન ઉભરાઈ આવ્યું. તેમણે નાયા મહારાજના પગ પકડ્યા અને તે બોલ્યા, 'મહારાજ, જેમના કૃપાપ્રસાદથી આ દિવ્યજ્ઞાન આપણને મળ્યું તે મહાપુરૂષનું થોડુંક ચરિત્ર મને કહો. એ મહાપુરૂષના દર્શન આપ મને કરાવી આપો.

નાયાકાકાએ સદ્‌ગુરુનો ટૂંક પરિચય ભાભારામને કહી સંભળાવ્યો અને પોતાને મળેલા અંતર્જ્ઞાનના લીધે ભાભારામને તેના પૂર્વજન્મની ઝાંખી કરાવી. નાયાકાકાએ સદ્‌ગુરુના સ્મરણથી ભાભારામના માથા ઉપર હાથ મૂકયો. હાથ મૂકતાં તરત ભાભારામને પોતાના પૂર્વજન્મની સ્મૃતિ થઈ. તેમને હવે સદ્‌ગુરુના દર્શનની તાલાવેલી લાગી. તે બોલ્યા :

'મહારાજ, આ દાસને પૂજ્ય ગુરુજીની સમક્ષ લઈ ચાલો, તેમની પાસે જતા હું શરમાઉં છું કારણ તેમની કૃપાથી મેં સ્વર્ગસુખ ભોગવ્યું અને હાલનો ઉત્તમ પ્રકારનો મનુષ્યજન્મ મળ્યો તેમની સેવા મારા હાથે આજ સુધી થઈ નહીં. મિથ્યા માયામાં ફસાઈ હું સત્યમાર્ગથી વંચિત રહ્યો. હું કેવો નગુણો છું? હે પ્રિયબંધુ, હું આપને શરણે આવ્યો છું. મારો ઉદ્ધાર કરો.'

ભાભારામની આ સ્થિતિ જોઈ નાયાકાકાએ દિલાસો આપતા કહ્યું, 'શાંત થાવ, ચિંતા ન કરો. હું પાપ કરનારો હોવા છતાં કેવળ તેમના દર્શનથી પવિત્ર થયો છું. તમે તો ધર્મકાર્ય કરો છો. સદ્‌ગુરુ દયાળુ છે તે કોઈની અવગણના કરતા નથી માટે આપ વિશ્વાસ રાખી ચાલો.'

આ દરમ્યાન સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ એસાવર ગામે પંદર દિવસ રહી જુનાગઢ આવ્યા ત્યાંથી ઘોઘા ગામે જઈ ખંભાત, પંચમહાલ, પાવાગઢ, ચાંપાનેર અને વડોદરા થઈ દેવા ગામે આવ્યા હતાં. નાયાકાકાએ આ વાત અંતર્જ્ઞાનથી જાણી. તેથી તેમને ભાભારામને કહ્યું: 'તમારે જો સદ્‌ગુરુને મળવું હોય તો તે દેવા ગામમાં જ હાલ છે.'

આ સાંભળી ભાભારામને ઘણો આનંદ થયો અને તે બંને જણા દેવાગામે જવા નીકળ્યા ગુરૂજીના મુકામે પહોંચ્યા, ત્યાં તો અંતર્યામી સદ્‌ગુરુ મહારાજ તેમને મળવા માટે સામેથી આવતા ખાયા. નાયાકાકા ગુરૂજીને પગે લાગ્યા અને ભાભારામે પણ તેમજ કર્યું. સદ્‌ગુરુએ તેમને દૃઢાલિંગન આપ્યું.

ભાભારામને મોક્ષ સંબંધી જ્ઞાન આપ્યું તેથી તેમનું મન સ્થિર થયું. પછી સદ્‌ગુરુની આજ્ઞા લઈ તે તપશ્ચર્યા કરવા માટે વનમાં

નીકળી ગયા. નાયાકાકા પણ લોકોને સતજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપવા માટે નીકળી પડ્યા.

*

૧૫. સત્સમાગમનો અપાર મહિમા :

अघौघं प्राचीनं विघटति पुण्यं प्रथयति ।
प्रसूते सद्बुद्धिं नवनवकलां पल्लवयति ॥
हरत्यज्ञानान्ध्यं दिशति परमानंद नंदवीं ।
सता संगः कल्पद्रुम इव न किं किं वितनुते ॥

સત્સંગ કલ્પવૃક્ષ સમાન હોય છે. તે પાપના ઢગલાનો નાશ કર છે, સદ્બુદ્ધિ આપે છે, કળાનો વિકાસ કરે અંધકારનો નાશ કરે છે અને પરમાનંદ આપે છે.

ઇમામશાહ મહારાજ દેવા ગામેથી નીકળી ગામેગામ સત્પંથનો ઉપદેશ આપતા અમદાવાદ શહેરમાં આવી પહોંચ્યા અને એક જગાએ તંબૂ ઉભો કરીને રહ્યા. એ વખતે અમદાવાદમાં ઘણા જ્ઞાની ફકીરો રહેતા હતા. ઇમામશાહના આગમની વાત એમણે જાણી. ઇમામશાહ જાગતી જ્યોતિ છે એવું તેમણે સાંભળ્યું હતું તેથી આવા પુરૂષ અહીં નહીં રહે તે માટે કંઈક તજવીજ કરવાનું વિચારવા બધા ફકીરો ભેગા મળ્યા. ઇમામશાહ ત્રિકાળદર્શી હોવાથી પોતે કરેલી તજવીજ બદલ તેમને કંઈ પણ ખબર ન પડે એ રીતે એક યુક્તિ યોજવાનું તેમણે નક્કી કર્યું.

તેમણે એક કાચનો ગ્લાસ દૂધથી પૂરેપૂરો ભર્યો. તે એટલે સુધી કે તે જરાપણ હાલે કે તેને ધક્કો લાગે તો અંદરનું દૂધ ઢોળાય. એ પ્યાલો તેમણે એક માણસ સાથે ઇમામશાહ તરફ મોકલ્યો.

દૂધનો ભરેલો પ્યાલો જોઈ ઇમામશાહ મનમાં સમજી ગયા કે આપણે અહીં વધુ વખત ના રહીએ, એ આ પ્યાલા મોકલવાનો ઉદ્દેશ છે. તેથી તેમણે હાજરબેગને કહ્યું–

આ યુક્તિનો જવાબ એવી રીતે મોકલવો કે તેમની લાગણી

દુભાય નહીં અને તેમને આનંદ થાય.' ગુરૂજીની આજ્ઞા થતાંજ હાજરબેગ ઉઠીને ઉભો થયો અને ગુરૂજીની સૂચના મુજબ પાંચ છ મોટા સફેદ અને સુગંધી ફૂલો લાવી ગુરૂજી આગળ રજુ કર્યાં. ગુરૂજીએ ફૂલો દૂધથી ભરેલા ગ્લાસમાં મૂકયા અને તેમ છતાં ગ્લાસમાંનું દૂધ ટીપુ સરખું નીચે ઢોળાયું નહીં.

દૂધ લઈ આવનાર માણસને એ ભરેલો પ્યાલો પાછો આપતાં ગુરુજી બોલ્યા: 'આ પ્યાલો પેલા ફકીરોપાસે લઈ જઈ તેમને મારા પ્રણામ કહેજે. તેમના કહેવા પ્રમાણે તે માણસે દૂધનો પ્યાલો ફકીરો આગળ જઇને મૂકયો. ફકીરોએ જોયું કે આપણા દૂધથી ભરેલા ગ્લાસમાં પાંચ છ ફૂલો હોવા છતાં એક ટીપું પણ બહાર પડયું નથી. આ જોઈ બધા લોકો આશ્ચર્યચકિત થયા. તેઓ મનમાં સમજી ગયા કે પ્યાલામાંનું દૂધ જરાપણ ઢોળાયું નથી તેમ હું તમારામાં રહું તો તમને કઈપણ તકલીફ થશે નહીં. પણ હું તમારામાં મળીને જ રહીશ. એવો ઈમામશાહ મહારાજનો કહેવાનો ભાવાર્થ છે.

ફકીરોને ઈમામશાહની યોગ્યતા સમજાઈ અને તેઓ તેમને મળવા માટે ગયા. સદ્‌ગુરુએ તેમની પૂછપરછ કરી પોતાનો પરિચય નમ્રતાથી આપ્યો એ લોકોએ સદ્‌ગુરુને એક દિવસ માટે પોતાને ત્યાં આવી ભોજન લેવા આમંત્રણ આપ્યું. એ આમંત્રણ તેમણે સ્વીકાર્યું.

જે ફકીરોએ ઈમામશાહની અદેખાઈ કરી હતી અને તે અમદાવાદથી ચાલ્યા જાય એવું ઇચ્છતા હતા તેમની દ્વેષ ભાવના નષ્ટ થઈ. તેમને પ્રેમથી ભોજન આપી વિદાય આપી. સત્‌સમાગમના કારણે આ દ્વેષભાવના નષ્ટ થઈ. પ્રેમથી પશુ પંખી તો શું પણ ક્રૂર રાક્ષસને પણ જીતી લેવાય છે. આ સુખ સત્‌સમાગમથી મળે છે. તેનાથી દૂર રહેનાર માણસ અજ્ઞાની અને આંધળો બની કુમાર્ગે જાય છે. મહાભારતમાં કહ્યું છે કે–

> यदि सन्तं यद्यसन्तं तपस्विनं यदि वा स्तेनमेव ।
> वासो यथा रंगवशं प्रयाति तथा स तेषां वशमभ्युपैति ॥

જે રીતે રંગના સંગથી વસ્ત્ર રંગને આધીન થાય છે તે પ્રમાણે સતપુરૂષના સહવાસથી તે સતપુરૂષ જેવો થાય છે. અને દુર્જનના સહવાસથી દુર્જન જેવો થાય છે. એટલે મનુષ્ય જેવી સોબત કરશે તેવો તે થશે. તેથી આ અણુમોલ માનવજન્મ સફળ કરવો હોય તો તેના માટે સત્સંગ જેવું બીજું સહેલું કોઈ સાધન નથી.

સત્સમાગમથી પાપ નાશ પામે છે, જન્મમરણને ફેરા ટળે છે અને મનુષ્યને નિરવશાંતિ મળે છે. સત્સંગના મહિમા માટે પુરાણમાં નીચે પ્રમાણેની એક કથા છે—

એક વખત બધા દેવો, મહર્ષિ તેમજ દેવર્ષિઓ ભેગા મળી તેમણે એક ત્રાજવું ઊભું કર્યું અને તેમાં સતસંગના સુખનો તોલ કરવા લાગ્યા. એક પલ્લામાં પળવારના સતસંગનું સુખ મૂક્યું અને બીજામાં મૃત્યુલોકના બધા સુખો મૂક્યા, તેમ છતા સતસંગનું પલ્લું જરાપણ ઊંચું થયું નહીં, એટલે સ્વર્ગસુખો પણ મૃત્યુલોકના સુખો સાથે મૂક્યા, પણ પલ્લું ઊંચું થયું નહીં એટલે પાતાળલોકના પણ બધા સુખો તેમની સાથે મૂક્યા, પણ વ્યર્થ. છેવટે દુર્લભ એવું મોક્ષનું સુખ પણ તેમાં ઉમેર્યું તેમ છતાં સત્સંગના સુખની બરાબરી કોઈ કરી શક્યું નહીં. આ ઉપરથી સત્સંગનો મહિમા કેટલો મોટો છે તે જણાઈ આવશે.

આ જોઈ નારદમુનિ વિષ્ણુલોકમાં ગયા અને સત્સંગ સંબંધીનું નિવેદન વિષ્ણુભગવાન પાસે જઈ પૂછ્યું કે સત્સંગનું મહત્વ આટલું મોટું શી રીતે હોઈ શકે ?

ભગવાન બોલ્યા, ' ભૂલોકમાં બ્રહ્મારણ્યમાં સરસ્વતી નદીના તીરે શમીવૃક્ષની બખોલમાં રહેતો કાચિંડો તમને આ મહિમા સમજાવશે.'

નારદમુનિ બ્રહ્મારણ્યમાં ગયા. ત્યાં એક કાચિંડો જાણે નારદ-મુનિની રાહ જોતો હોય એમ દેખાયું. નારદજીએ તેને કહ્યું કે : ઇશ્વરની આજ્ઞાથી હું તને સત્સંગનો મહિમા પૂછવા આવ્યો છું.'

' ઇશ્વરની આજ્ઞાથી ' એટલા શબ્દો કાચિંડાને કાને જતાં જ કાચિંડો બહાર આવ્યો અને નારદજીના ચરણ આગળ દેહ છોડ્યો.

આ જોઈ નારદજી ગભરાયા. ભગવાન પાસે જઈ તેમણે કાચિડાના મૃત્યુની વાત કહી અને પૂછ્યું : 'સત્સંગનું મહાત્મ્ય આવું હોઈ શકે?'

ભગવાન બોલ્યા : 'સત એટલે શ્રેષ્ઠ, સનાતન એવા પરમાત્માને જે જાણતો હશે તે સત શબ્દથી ઓળખાય છે. તેથી એવા સત્પુરૂષોનો સંગ થવો સત્સંગ કહેવાય છે. સત્સંગ થતાં જ ભવદુઃખરૂપ આપત્તિ નષ્ટ થાય છે. તે કાચિડો ગયા ભવના પાપને લીધે અધમ યોનિ પામ્યો હતો તે તમારા જેવા સત્પુરૂષોના સંગથી પાપમુકત થઈ પરમપદ પામ્યો. આ જ સત્સંગનું મહાત્મ્ય છે.

સત્સંગથી અત્યંત દુષ્ટ મનુષ્ય પણ સત્વગુણી અને સાધુ બને છે. બુદ્ધિની જડતા દૂર થઈ મૂરખ પંડિત બને છે. ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે અને એવો માણસ બધાના પ્રેમને પાત્ર બને છે.

સત્સમાગમથી સદ્‌વિદ્યા મળે છે. સદ્‌ગુરુના ચરણકમળનો આશ્રય મળે છે અને આખર મુક્તિ મળે છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. વૈરાગ્ય પામે છે. સત્સંગ એ ભગવત્પ્રાપ્તિનું દ્વાર અને મોક્ષની સીડી છે.

અમદાવાદના ફકીરોના મનમાં ઈમામશાહના પ્રત્યે જે દ્વેષભાવ હતો તે સદ્‌ગુરુસમાગમથી નષ્ટ થયો. ગુરુજીનો મહિમા સાંભળી લોકો તેમના દર્શન માટે આવવા લાગ્યા. કેટલાક દુઃખી લોકો પોતાના દુઃખનિવારણ માટે, તો કેટલાક સંન્યાસી લોકો શાસ્ત્રની ચર્ચા માટે આવવા લાગ્યા. બધા તેમને મળીને આનંદ પામતા.

*

૧૬. સદ્‌ગુરુનું ખાંડવવનમાં પ્રયાણ અને હરણ શ્રાવક ઉપર દયા

ત્યારપછી સદ્‌ગુરુ કોચરબ ગામે ગયા. ત્યાં એક વર્ષ સુધી રહી આજુબાજુના ગામના લોકોને બ્રહ્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપ્યો.

પછી તેમણે ખંડીવનમાં પ્રવેશ કર્યો. એ જંગલ ઘણું ગીચ હતું. ત્યાં અનેક જાતના પ્રાણીઓ અને વનસ્પતિ પણ હતાં. ત્યાં સુંદર તળાવ હતું. એ તળાવના કાંઠે સદ્‌ગુરુ આવી પહોંચ્યા અને નજીકમાં જ એક ઘટાદાર વૃક્ષની નીચે મુકામ કર્યો.

સ્નાન, સંધ્યા જાપ–ધ્યાન વગેરે કરીને તે શાંતચિત્તે બેઠા હતા, ત્યાં હરણનું બચ્ચું દોડતું આવી ગુરુજી પાસે ઊભું રહ્યું. એ બચ્ચું બીકથી થરથરતું હતું ગુરુજીએ એના શરીર ઉપર હળવેથી હાથ ફેરવ્યો એટલામાં ત્યાં એક ભયંકર સિંહ આવી પહોંચ્યો. બચ્ચાને જોઈ સિંહ આનંદથી ગર્જના કરવા લાગ્યો. તે બચ્ચું તેમજ ગાડીના બળદો અને હાજરબેગ બહુ જ ગભરાઈ ગયા.

પણ તે સિંહ થોડીજ વારમાં શાંત થઈ ગુરુજીની પાસે નમ્રતાથી આવી ઊભો રહ્યો. સદ્‌ગુરુએ હાથ ઊંચો કરી તેને આશિર્વાદ આપ્યા એટલે તે સિંહ તરત જ ત્યાંથી જતો રહ્યો. આ બનાવ જોઈ હાજરબેગ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. પેલું હરણનું બચ્ચું પણ ગુરુજીના ચરણ આગળ આળોટવા લાગ્યું. ગુરુજીએ તેને નિર્ભય કર્યું.

*

૧૭. ઈમામશાહનું ગીરમથાગમન, સાત વર્ષના દુકાળનું નિવારણ અને વેલજી પટેલના દિકરાને જીવનદાન

ખંડીવનમાંથી નીકળી ગુરુમહારાજ આગળ મુસાફરી કરવા લાગ્યા. જંગલનો પ્રદેશ વટાવ્યા પછી તેમને એક ઉજ્જડ પ્રદેશ દેખાયો. માર્ગમાં ઠેકઠેકાણે તળાવો હતા પણ કોઈનામાં પાણી નહોતું. ક્વચિત ઠેકાણે એકાદ ઝાડ નજરે પડતું. બાકી તો આખોય પ્રદેશ રણ જેવો વેરાન અને ઉજ્જડ જેવો દેખાતો હતો.

આવા વાતાવરણ ઉપરથી ત્યાં દુકાળ પડેલો હોય એમ જણાયું. આવા વિકટ પ્રદેશમાંથી મુસાફરી કરતા ઈમામશાહ સાંજના સમયે હાજરબેગ સાથે ગીરમથા ગામે જઈ પહોંચ્યા.

ગીરમથા ગામની પાદરે તેમણે મુકામ કર્યો અને સૂકાઈ ગયેલા એક તળાવમાં તેમણે તંબૂ ઠોકયો. બળદો માટે ઘાસ લઈ આવવા માટે તેમણે હાજરબેગને ગામમાં પટેલ પાસે મોકલ્યો. હાજરબેગ પટેલ પાસે જઈ તેણે ઘાસની માગણી કરી.

૧૪

આ વિનંતી સાંભળી પટેલ ઉદાસ થયા. તેમણે કહ્યું, 'મને કહેતા શરમ આવે છે કે ગયા સાત વરસથી આ ભાગમાં વરસાદનું ટીપું પણ પડ્યું નથી. ઘાસ નથી કે કૂવામાં પાણી પણ નથી તેથી ઢોરો ભૂખે મરે. છે. મારા ઢોરોને ખવડાવવા માટે પણ મારી પાસે પૂરતું ઘાસ નથી. ગુરુજીની આજ્ઞા મારા માથે છે, પણ હું લાચાર છું' આમ કહી તેણે હાજરબેગના પગ પકડ્યા અને આગળ કહ્યું કે, 'જો આજે વરસાદ આવે એવું કરશો તો હું આપને ઘાસ આપી શકીશ અને તન–મનથી આપની સેવા કરીશ.'

હાજરબેગે જવાબ આપ્યો કે પરમાત્મા આપની ઇચ્છા જરૂર પૂરી કરશે અને આપને આનંદ થશે.

હાજરબેગ ત્યાંથી નીકળી ગુરુજી પાસે જઈ કંઈ પણ બોલ્યા વગર ચૂપચાપ બેસી રહ્યા. અંતર્યામી સદ્‌ગુરુ બધું મનમાં સમજી ગયા છતાં તેમણે પૂછ્યું: 'તું શો વિચાર કરે છે. ઘાસ લાવ્યો કે નહીં ?'

હાજરબેગે કહ્યું કે પટેલે મને ખાલી હાથે મોકલ્યો તેનું મને દુઃખ નથી, પણ આ પ્રદેશમાં સાતસાત વરસથી વરસાદનું ટીપું નથી તેથી કોઈની પાસે ઘાસચારો નથી, પટેલે કહ્યું કે જો ગુરુજીની કૃપાથી વરસાદ વરસે તો ઘાસ મળી રહેશે.

ગુરુમહારાજ બોલ્યા: 'પટેલને જઈને કહે કે આજે મધરાતે મુશળધાર વરસાદ વરસશે. માટે બધાં સાવધ રહેજો.

હાજરબેગે પટેલ પાસે જઈ ગુરુજીનો સંદેશો કહ્યો અને ઘાસ માગ્યું. પટેલે પોતાની પાસે થોડું ઘાસ હતું, તેમાંથી હાજરબેગને થોડું આપ્યું.

હાજરબેગના ગયા પછી પટેલ વિચારમાં પડ્યા. આકાશમાં તો વાદળાનું નામનિશાન નથી, અને વરસાદ શી રીતે આવશે ? આવી ચિંતામાં દોઢ પ્રહર જેટલી રાત વીતી ગઈ, પણ વરસાદ વરસ્યો નહીં. પટેલ બહુ નિરાશ થયા. પરંતુ મધરાત પછી આકાશમાં એકદમ પલટો આવ્યો.

કાળા વાદળોથી આકાશ છવાઈ ગયું. વીજળી ચમકવા લાગી અને જોતજોતામાં મુશળધાર વરસાદ વરસવા લાગ્યો.

વીજળીના અવાજથી લોકો એકદમ જાગી ઉઠ્યા. વાવાઝોડું શરૂ થયું હોવાથી લોકો એકદમ ગભરાઈ દોડાદોડી કરવા લાગ્યા. ૨-૩ કલાકમાં તો નદી-નાળા પાણીથી છલકાઈ ગયા. ગામમાં ચોતરફ એટલું પાણી થઈ ગયું કે લોકોને ઊભા રહેવાની પણ જગ્યા ન મળે. આખો ય પ્રદેશ જળમય થઈ ગયો.

દિવસ ઉગવા માંડ્યો તેમ વરસાદનું જોર ઓછું થવા લાગ્યું અને સૂરજ ઉગતાની સાથે વરસાદ બંધ થયો. સાત વરસ બાદ ખૂબ વરસાદ થવાથી લોકો આનંદથી નાચવા લાગ્યાં.

પટેલ સમજી ગયા કે આ બધો પ્રતાપ ઈમામશાહ મહારાજનો છે. આ કોઈ મહાન પુરૂષ હોવા જોઇએ એવી તેમને ખાતરી થઈ.

પટેલ ઘેર આવ્યા ત્યાં તો રડારડ ચાલતી હતી. તેમનો એકનો એક પુત્ર મરી ગયો હતો. રાત્રે ઘર ઉપર વીજળી પડવાથી પટેલનો દીકરો મરી ગયો-પટેલને આઘાત લાગ્યો. તે શોક કરવા લાગ્યા અને લોકો તેમને દિલાસો આપવા લાગ્યા.

થોડીવાર પછી એક માણસે પટેલને કહ્યું: 'પટેલ, વિના કારણ દુઃખ કરતા નહીં. જે મહાત્માની કૃપાથી વરસાદ વરસ્યો તે મહાત્માની કૃપાથી તમારું આ દુઃખ પણ દૂર થશે. માટે આપણે બધા તે મહાત્માની પાસે જઈએ.'

આ સાંભળી પટેલને હિંમત આંવી અને બધાં મહાત્મા પાસે જવા નીકળ્યા, એટલામાં તેમને યાદ આવ્યું કે જે તળાવમાં મહાત્માએ મુકામ કર્યો હતો તે તળાવ તો પાણીથી છલકાઈ ગયું હશે. હવે એ મહાત્મા ક્યાં હશે એવો વિચાર કરતાં તે આગળ ચાલવા લાગ્યા.

ગામની બહાર તળાવ પાસે જઈ જોયું તો સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજનાં, તંબુ તેમજ બળદગાડી પાણીથી છલોછલ ભરાયેલા તળાવના મધભાગે તરતાં દેખાયાં. ગુરુજી તેમના સેવક હાજરબેગ સાથે આનંદથી વાતો કરતા હતા. આ જોઈ લોકોને ઘણો જ આનંદ થયો અને તે આશ્ચર્યચકિત પણ થયા. બધા લોકો તળાવના કાંઠે

ઊભા ઊભા, અંદર તંબુ પાસે શી રીતે જવું તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા.

લોકોએ પ્રાર્થના કરી કે, 'પરમ કૃપાળુ પતિપાવન ગુરુ મહારાજ અમને દર્શન આપી પાવન કરો. આપણા સિવાય અમારૂં દુઃખ કોણ દૂર કરશે?'

ગુરુજી તંબુની બહાર આવ્યા અને પોતાનો ખેસ તળાવના પાણી ઉપર પાથર્યો અને તેના ઉપર થઈ તંબુમાં આવવા માટે તેમને કાંઠે ઊભેલા લોકોને કહ્યું. લોકો વિચારમાં પડ્યાં, પણ સદ્‌ગુરુ ઉપર દઢનિષ્ઠા રાખી પાણી ઉપર પાથરેલા ખેસ ઉપરથી ચાલવા લાગ્યા. પાણી જોરથી હાલવા લાગ્યું પણ લોકોની અડગ શ્રદ્ધા હોવાથી કોઈ પણ તકલીફ વગર તેઓ ગુરુજી પાસે પહોંચી ગયા.

તંબૂમાં પહોંચતા જ વેલજી પટેલે ગુરુજીના પગ એકદમ પકડી લીધા અને રડવા લાગ્યા. ગુરુજીએ તેમને ઉઠાડી રડવાનું કારણ પૂછયું. પટેલે પુત્રશોકની હકીકત કહી અને વિનંતી કરી કે: 'હે ગુરુ મહારાજ હું ગુન્હેગાર છું. મારા ઉપર દયા કરો અને મારા દુઃખમાંથી મને છોડાવો.' આમ પ્રાર્થના કરી ગુરુજીને તે પોતાને ઘેર લઈ ગયા.

પટેલને ઘેર જઈ જોયું તો પટેલના દીકરાનો શ્વાસ બંધ પડેલો દેખાયો. પટેલે તે દીકરાને જીવતો કરવા આજીજી કરી.

ગુરુજી બોલ્યા: 'આમ શોક કરવાથી કંઈ ફાયદો થશે નહીં. તમારા દીકરા સાથેનો ઋણાનુબંધ છૂટ્યો તેથી તે મરી ગયો છે. જેને તમે પોતાનો માનતા હતા તે તમારો નહીં પણ કાળનો હતો તેથી તે તેને લઈ ગયો. હવે તો પરબ્રહ્મ પરમેશ્વરને આપણે શરણે જવું જોઈએ. તેમ નહીં કરતા વૃથા શોક શા માટે કરો છો?'

સદ્‌ગુરુએ ખૂબ સમજાવ્યા છતાં તેની કંઈ અસર થઈ નહીં. સદ્‌ગુરુ આગળ બોલ્યા :

'દરેક જીવ ઋણાનુબંધથી જન્મ લે છે અને ઋણની ફેડ કરી એક એક ખાડામાંથી નીકળી બીજા ખાડામાં પડે છે. આખાય જગતની રચના ઋણાનુબંધ ઉપર થયેલી છે. એને પ્રારબ્ધ કહો કે કર્મ કહો કે આપ–લે કહો પણ દરેક જણ એક બીજા સાથે

સંબંધથી જોડાયેલો છે. પતિ–પત્ની, પુત્ર કે પૈસો બધું કર્મ ઉપર આધારિત છે. જેનું પુણ્ય ઓછું તે ખાડામાંથી નીકળી બીજામાં પડે છે. આનું જ નામ યમયાતના. ૨૮૦ દિવસ જીવ એવા જેલખાનામાં પડી રહે છે કે જ્યાં નથી પવન કે નથી પ્રકાશ. ત્યાં ઊંધા મસ્તકે લટકી દુઃખ વેઠે છે અને તેમાંથી છૂટવા માટે ઇશ્વરના કાલાવાલા કરે છે. ત્યાંથી છૂટ્યા પછી થોડા દિવસ સંસારનો પવન મળે છે કે તરત જ ભગવાનને ભૂલી જાય છે અને ફરી પાછો એ કારાવાસમાં પડે છે.'

જે જીવાત્મા ઈશ્વરને શોધવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી કે માયાનો ત્યાગ કરતો નથી તેવા ભોગ–લાલસાવાળા અજ્ઞાની પામર જીવો આ જ ગતીને પામે છે. દુનિયાનો પ્રેમ સાચો નથી, તે મિથ્યા વિકારી અને નાશવંત છે.

આ દુઃખદાયક સંસાર તરી જવો હોય તો તેમાંની આશા, તૃષ્ણા, ભોગવાસના વિગેરેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. મનુષ્યદેહ છે ત્યાં સુધી તમે આ જ્ઞાન મેળવી લો. આ તક ગયા પછી તે ફરીથી પાછી મળશે નહીં. પાછળથી પશ્ચાત્તાપ કરવાનો કંઈ અર્થ નથી.

अनित्यानि शरिराणि विभवो नैव शाश्वतः ।
नित्यं सन्निहितो मृत्युः कर्तव्यो धर्मसंग्रहः ॥

શરીર અને વૈભવ નાશવંત અને અશાશ્વત છે. ધર્મ હંમેશા સમીપ હોવાથી હંમેશા ધર્મનો સંગ્રહ કરતા રહેવું એ દરેકની ફરજ છે. આકાશમાં વીજળી ચમકીને તરત જ જતી રહે છે અથવા પરપોટા ફૂટી નાશ પામે છે તેવું જ જીંદગીનું પણ છે. દુનિયામાં કોઈ ચિરંજીવ કે સ્થિર નથી. તેથી મળેલી ક્ષણોમાં માણસે આત્મકલ્યાણ કરી લેવું. ઈશ્વરને જેને ઓળખ્યા તે જ જન્મમરણના ફેરામાંથી છૂટી શકે છે. બીજા તો માટીમાંથી નિર્માણ થાય છે તેમાં જ મોહ પામે છે અને માટીમાંજ સમાવિષ્ટ થઈ જાય છે. જીવમાત્ર પોતાની કામનાઓ પૂરી કરવા માટે મોહજાળમાં ફસાય છે અને જન્મમરણના ફેરામાં ભટક્યા કરે છે. ઝાડ ઉપર પડેલું પાણી જેમ ત્યાં ટકી શકતું નથી તેવી જ ગતિ (અલ્પાયુષી) માણસની થાય છે. તે બાલ્યાવસ્થા ભોગવી

યૌવનનો અનુભવ લે છે અને વૃદ્ધ થઈ મરણ પામે છે. આ જ દેહ-ધર્મ છે. આમાંથી મુક્ત થવા માટે અનિત્ય ત્યજી નિત્યનું અનુસંધાન રાખવું જોઈએ.

ગયેલો સમય પાછો આવતો નથી, તેમ મનુષ્યદેહ પણ ફરી ફરી મળતો નથી, તેથી પરમ પુરુષ સાથે દઢ સ્નેહ બાંધી તેના પ્રેમમાં લીન થવું એ જ સાચો તત્ત્વસાર કે ધર્મ છે. માતા, પિતા, પુત્ર, ધન, સુખ એ તો ચાર દિવસના ચાંદરણા છે. તેથી એનો મોહ છોડ. કર્તા–હર્તા હરિ છે. સકળ તારક ઈશ્વર જ છે તેથી તું ખરા ભાવથી તેની જ સેવા કર, તો તારૂં કામ સહેજમાં થઈ જશે. ઈશ્વરનું નામસ્મરણ કર. બનવાની વસ્તુ બની ગઈ, મરેલો માણસ જીવતો શી રીતે થઈ શકે ? જેણે તેને પેદા કર્યો તેણે જ તેને માર્યો છે. તેથી એ જ તેને સજીવન કરશે. આપણે બધા તેના સેવક છીએ.

પટેલે ગુરુજીના પગ પકડી કહ્યું: 'મેં તમારા પગ પકડ્યા છે તે છોડવાનો નથી. વરસાદ નહોતો તે આપે ધાર્યા બરાબર એક પ્રહરમાં લાવ્યા. તેમજ પાણી ઉપર રૂમાલ નાખી તેના ઉપરથી અમને આપની પાસે બોલાવી લીધા. અને વિશેષ એ કે બળદ અને ગાડી પણ પાણી ઉપર તરતા રાખ્યા. આપની પથારી પણ પાણી ઉપર કોરી રહી. આ બધું મારી નજર સમક્ષ જોઈ હવે હું આપને છોડી કયાં જાઉં ? ગુરુ–મહારાજ ! આ પામર ઉપર દયા કરો અને હું ગુન્હેગાર હોવા છતાં આપનો દાસ છું મને આ આફતમાંથી બચાવો.

પટેલની આ વાત સાંભળી ગુરુમહારાજે તેમને પ્રેમથી પાસે બેસાડી કહ્યું: 'તું શોક કરીશ નહીં. આપણે બધાં મળી એ દયાઘન પ્રભુની પ્રાર્થના કરીએ કે જેથી તે આપણા ઉપર કૃપા કરશે.' એમ કહી મૃતદેહને ચાદર ઓઢાડી બધા મળી ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. જેમ જેમ પ્રાર્થના ચાલવા લાગી તેમ તેમ ચમત્કાર દેખાવા લાગ્યો. વેલજી પટેલના મૃતપુત્રનો શ્વાસોશ્વાસ શરૂ થઈ તે ધીમે ધીમે હિલચાલ કરવા લાગ્યો, થોડીવાર પછી હાજરબેગે તેના બન્ને હાથ પકડી ઉઠાડીને બેસાડ્યો. છોકરો આળસ મરડી ઊભો થયો. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહને તેણે નમસ્કાર કરી ચરણામૃતનું પાન કર્યું.

વીજળીના ધક્કાથી મરણ પામેલો પોતાનો દીકરો જીવતો થયેલો જોઈ વેલજી પટેલના મનની શી સ્થિતિ થઈ હશે તેનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી.

*

૧૮. માયાવી સિંહનું ગુપ્ત રહસ્યકથન, કુંવારિકાક્ષેત્રનું પ્રગટીકરણ અને તે ઠેકાણે સંસ્થાનની સ્થાપના.

વેલજી પટેલનો એકનો એક દીકરો જીવતો થવાથી બધાને બહુ આનંદ થયો. સદ્‌ગુરુએ તે બધાને બ્રહ્માનંદનો અને આત્મોન્નતિનો જ્ઞાનોપદેશ આપ્યો. એ ઉપદેશ સાંભળી લોકોએ તેમનો અનુગ્રહ લીધો. પટેલે નમ્રતાથી કહ્યું : 'આપનું કંઈ કામ હોય તો આજ્ઞા કરો. અહીં એકાદ સુંદર મંદિર અથવા મહેલ બાંધવાની ઈચ્છા હશે તો આજ્ઞા આપો. આ દાસ આપની સેવામાં હાજર છે.'

વેલજી પટેલની વિનંતીને માન આપી સદ્‌ગુરુ બોલ્યા : 'તારી ઇચ્છા હોવાથી મેં અહીં એક સુંદર મંદીર બાંધવા નક્કી કર્યું છે તેના માટે જગ્યા જોઈએ તે સિવાય બીજું કશું જોઈતું નથી.'

This is fake story

પટેલ બોલ્યા : આપ પસંદ કરો, તે સ્થાને જેટલી જોઈએ તેટલી જગ્યા હું આપવા તૈયાર છું

સદ્‌ગુરુ બોલ્યા : 'હું અહીંથી એક તીર છોડીશ. તે જે ઠેકાણે પડશે તે જગ્યા મંદીર બાંધવા માટે મને જોઈશે.'

આ સાંભળતાં જ પટેલે એક ધનુષ્યબાણ લાવી રજુ કર્યું. સદ્‌ગુરુએ તે ધનુષ્યબાણ લઈ પોતે પ્રથમ જે તળાવમાં તંબુ ઠોકી મુકામ કર્યો હતો ત્યાં ગયા અને પશ્ચિમ તરફ મોઢું કરી ધનુષ્ય ઉપર તીર ચઢાવ્યું.

આ જોઈ પટેલ એકદમ બોલ્યા : 'મહારાજ, એ દિશા તરફ તીર છોડતા નહીં, કારણ ત્યાં ગીચ જંગલ હોઈ તેમાં એક ભયંકર સિંહ રહે છે. તેને મારવા માટે ઘણા લોકોએ પ્રયત્નો કર્યા પણ કોઈ ફાવ્યું નહીં. બધા થાકીને જતા રહ્યા, ત્યાં કોઈ છાની રીતે લાકડા ફાડવા જાય છે તો સિંહને જોતાં જ નાસી છૂટે છે. ઘણો

સમય થયો છતાં તે હજુ મરતો નથી. અને જંગલમાં કોઈને ફરકવા દેતો નથી. માટે મહારાજ, એ દિશા તરફ તીર છોડતા નહીં.

ઈમામશાહ બોલ્યા : 'જો એવીજ હકીકત હશે, તો એ જ મારું સ્થાન બનશે. હું અહીંથી તીર છોડીશ. એ તીર જયાં પડશે ત્યાં વનરાજ રહેશે નહીં. એ નાસી જશે માટે કંઈ ચિંતા કરશો નહીં. એ વનરાજ વચનથી બંધાયેલો હોવાથી વનમાં તે ચોકી કરે છે.'

આમ બોલી સદ્‌ગુરુએ તીર છોડયું અને બધા લોકો સદ્‌ગુરુજી સાથે તે જગા તરફ જવા લાગ્યા. સિંહ અહીં શા માટે ચોકી કરે છે, એવું લોકોએ પૂછયું. સદ્‌ગુરુ બોલ્યા :

'ઘણા વરસો પહેલાં કૌરવો અને પાંડવો દ્યૂત રમ્યા તેમાં પાંડવો દ્યૂત હાર્યા, અને તેમના નસીબે વનવાસ આવ્યો. ફરતા ફરતા પાંડવો આ વનમાં આવી પહોંચ્યા. અહીં તેમને કોઈપણ પ્રકારની હેરાનગતિ ન થાય. તેવી વ્યવસ્થા કરવા તેમણે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને વિનંતી કરી. તેથી ભગવાને પોતાની યોગમાયાથી સિંહનું નિર્માણ કરી, તેને આજ્ઞા કરી કે તેણે આ જગાએ રહી પાંડવોનું રક્ષણ કરવું. થોડી મુદતબાદ પાંડવો વિરાટ નગરી જશે ત્યાર પછી પણ તારે અહીંજ રહી 'કુંવારિકા' ક્ષેત્રનું રક્ષણ કરવું. કારણ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન 'નિકલંકી નારાયણ' નામથી અવતાર ધારણ કરશે ત્યારે લોકોને જ્ઞાનમાર્ગ બતાવવા, સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મા અવતરશે અને તે ગીરમથા ગામમાં આવશે ત્યાંથી તે તીર છોડી તારો જમણો કાન વિંધશે અને તે તીર જમીનમાં જશે ત્યારે તું મુક્ત થઈશ. એ તીર જે સ્થળે પડશે તે સ્થળ 'કુંવારિકા' નામથી ઓળખાશે. એ કળીયુગનું ક્ષેત્ર થશે. અને ત્યાં સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મસ્વરૂપ પોતાની જગા બાંધશે. જેમના હાથે તારો જમણો કાન છેદાશે તે જ સદ્‌ગુરુ બ્રહ્માનો અવતાર સમજવો. તે સિવાય બીજા કોઈના પણ હાથે તને તીર, તલવાર, ભાલો અગર બીજું કોઈપણ હથિયાર તને ઈજા કરી શકશે નહીં. તું કોઈની હિંસા કરશે નહીં છતાં તારૂં ઉગ્રસ્વરૂપ જોઈ લોકો ગભરાશે. આ પ્રમાણે કહી ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ત્યાંથી નીકળી ગયા. અને ભગવાનની આજ્ઞાનું પાલન તે સમયથી સિંહ કરે છે.'

આટલી હકીકત કહેતા સદ્દગુરુ લોકો સાથે વનમાં જઈ પહોંચ્યા. સદ્દગુરુએ તીર છોડયું ત્યારે સિંહ ડાબા પડખે સૂતેલો હોવાથી એ તીર તેનો જમણો કાન છેદી થોડા અંતર ઉપર જમીનમાં જઈ ઘુસ્યું. ઈજા થવાથી સિંહ એકદમ ચોંકી ઉઠયો, પણ કાન છેદવાથી તેને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના વચનનું સ્મરણ થયું અને તે હોશિયારીથી ઊભો થઈ આજુબાજુ જોવા લાગ્યો. હવે સદ્દગુરુ પોતાને પાવન કરશે એમ માની તે બોલ્યો : 'ધન્ય છે આજનો દિવસ અને ધન્ય છે આજની ઘડી કે મને આજે સદ્દગુરૂ બ્રહ્મના દર્શન થશે.'

આમ અત્યંત આતુરતાથી રાહ જોતા સિંહ ઊભો હતો. એટલામાં સદ્દગુરુ અને તેમની સાથેના માણસો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. સદ્દગુરુ નજીક આવતા જોઈ સિંહ નમીને ઊભો રહ્યો.

સદ્દગુરુ સિંહ પાસે ગયા અને તેમણે તેના શરીર ઉપર હાથ ફેરવ્યો. એટલે સિંહની આંખમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યા. સિંહે સદ્દગુરુને પ્રણામ કર્યા અને તેમણે તેને નીજધામે જવાની રજા આપી. સિંહે સદ્દગુરુને ફરીથી પ્રણામ કર્યા અને સાથે આવેલા બધા લોકોને પ્રેમથી નિહાળી લઈ પોતે હવે રજા માગે છે એ ભાવ વ્યક્ત કરી એકદમ અદ્દશ્ય થયો. પળવારમાં ત્યાં દિવ્ય તેજોવલય ચમકી પડયું.

આ બનાવ જોઈ ગુરુજી સાથે આવેલા લોકો આશ્ચર્યથી છક થઈ ગયા. અને બ્રહ્મના પ્રગટ અવતાર એવા સદ્દગુરુ ઈમામશાહના નામની જય બોલવા લાગ્યા. પછી તીર પડયું હતું તે જગાએ ગયા. ત્યાંની ગીચ ઝાડી કાપી જંગલ સાફ કર્યું. ત્યાર પછી સદ્દગુરુએ ત્યાં મંદિર બાંધવાની શરૂઆત કરી.

*

૧૯. સુલતાન મહંમદ બેગડાએ સદ્દગુરુને આપેલો ત્રાસ અને સદ્દગુરુની ઉદારતા.

ખંડી એટલે ખાંડવ વનમાંનો ભયંકર સિંહ ઈમામશાહ મહારાજના દર્શનથી મુક્ત થયો, તેમજ સાત વરસના દુકાળથી ઉજ્જડ બનેલો

૧૫

પ્રદેશ સદ્‌ગુરુએ એક જ પ્રહરમાં જળમય બનાવી દીધો એ વાત લોકોમાં ફેલાઈ અને તે અમદાવાદ શહેર સુધી પહોંચી ગઈ. ઈ. સ. ૧૪૬૬ ના અરસામાં ત્યાં મહંમદ બેગડા નામનો સુલતાન રાજ કરતો હતો તેના કાને આ વાત ગઈ.

સિંહની વાત સાંભળી મહંમદ બેગડાએ વિચાર્યું કે આજ સુધી તો કેટલાય શિકારીઓ ત્યાંથી ખાલી હાથે પાછા ફર્યાં છે. હું પોતે પણ તેના શિકાર માટે ગયો પણ તેમાં ફાવ્યો નહીં છતાંય એક નિઃશસ્ત્ર સંતની આગળ એ સિંહ નમી પડ્યો અને અદૃશ્ય થયો એ તો શી રીતે બની શકે ? વળી સાત વરસથી જ્યાં દુકાળ પડ્યો હતો તેનું નિવારણ થયું. તો આવો અદ્વિતિય સાધુ કોણ હશે તે જાતે જ જોવું પડશે. તેથી પ્રધાનને સાથે લઈ તે ગીરમથા ગામે ગયો અને ઈમામશાહ મહારાજના મુકામની નજીકમાં જઈ રહ્યો.

પછી સુલતાને ઈમામશાહને જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું જે તેમણે સ્વીકાર્યું. ઈમામશાહ અંતર્જ્ઞાનથી સમજી ગયા કે મારી પરીક્ષા માટે જ ભોજનનું આ આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું છે. મહંમદે તે વખતે બિલાડીનું માંસ રાંધી તૈયાર કરાવ્યું. ઈમામશાહનું બાદશાહે સન્માનપૂર્વક સ્વાગત કર્યું અને કહ્યું: કે, 'આપણા માટેઆ સુંદર રસોઈ તૈયાર કરાવી છે તેનો સ્વીકાર કરો.'

સદ્‌ગુરુએ પરમેશ્વરનું નામ લઈ થાળી ઉપર હાથ ફેરવતા કહ્યું, 'બિલાડી તું જરાપણ ગભરાઈશ નહીં. અહીંથી ઉઠ અને ફાવે ત્યાં જા.' ઈમામશાહના મુખેથી આ શબ્દો નીકળતાં જ થાળીમાંથી બિલાડી સજીવન થઈ અને કૂદકો મારી બહાર નીકળી ગઈ.

આ જોઈ બધાં આશ્ચર્યચકિત થયા. પણ પોતાની કપટજાળ ખુલ્લી પડતી જોઈ સુલતાન ગુસ્સે થયો. પણ બહારથી શાંત રહી બીજું માંસ મંગાવી થાળી ઉપર રૂમાલ ઢાંકી તે સદ્‌ગુરુ આગળ મૂકયું. સદ્‌ગુરુએ રૂમાલ ખસેડયો તો શું આશ્ચર્ય ! તે થાળીમાં પાન, સોપારી, કાથો વગેરે પદાર્થો દેખાવા લાગ્યા. ઈમામશાહે બાદશાહના નોકરોને પાસે બોલાવ્યા અને રાજાસહ તે તમામને પાન–સોપારી આપ્યાં.

સુલતાન મહંમદ બેગડો શરમિંદો થઈ ગયો પોતાના બંને દાવ નિષ્ફળ જવાથી તે રોષે ભરાયો અને તે ક્રોધમાં તેણે ગુપ્ત રીતે દૂધમાં ઝેર ભેળવી ગુરુજીને આપ્યું. સદ્ગુરુએ બધાની સમક્ષ તે ઝેર પી પચાવી નાખ્યું.

બ્રહ્મસ્વરૂપમાં લીન થયેલા લોકો ઉપર કોઈપણ વસ્તુની અસર થતી નથી. કેમ કે તે ઝેર–અમૃત, સુખ–દુઃખ, શત્રુ–મિત્ર, સ્વજન–પરજન, તીર્થ કે ચાંડાલનું ઘર વગેરે બધુંજ સમાન માને છે. તેમના મનમાં જરા સરખો દ્વૈતભાવ હોતો નથી. જ્ઞાનસાહિત્યમાં સદ્ગુરુએ એક ઠેકાણે કહ્યું છે કે—

અચ્છી અચ્છી કરણી કમાઓ મોરા ભાઈ, અગની તમને ના બાળે।
પવન ના ડોલે પાણી ના બૂડે, રાજાભી દંડ ન કિજીએ ॥

સત્ કર્મના લીધે માણસને અગ્નિ બાળી શકતો નથી. પવન હલાવી શકતો નથી. પાણી ડૂબાડી શકતું નથી, તેમજ રાજા દંડી શકતો નથી. એટલું જ નહીં પણ બ્રહ્મસ્વરૂપમાં લીન થયેલા સત્ પુરુષોને પંચ મહાભૂતો પણ તકલીફ આપી શકતા નથી. એમના હૃદયમાં એકાત્મતાનો પ્રેમ વસે છે તેથી ષડ્વિકારનો કોષ ફાડી તેમનો પવિત્ર આત્મા પરમાનંદમાં લીન થયેલો હોય છે. ચૈતન્ય સ્પર્શમણીથી એકરૂપ થયેલો હોય છે. ચૈતન્ય સ્પર્શમણીથી એકરૂપ થયેલો સ્પર્શ-મણી જેવો હોય છે. આખાય જગત્‌ના ચિત્ત અથવા જડ વસ્તુમાંના ચૈતન્ય સાથે તે એકરૂપ થઈ જાય છે. ચેતનવંત પ્રવાહના કારણે તે અદ્વૈતના અનંતસાગરમાં વિલીન થયેલો હોય છે.

આ કારણને લીધે સુલતાને આપેલું હળાહળ ઝેરવાળું દૂધ સદ્ગુરુએ પચાવી નાખ્યું, કેમ કે ત્યાં દૂધ અને ઝેર એવો ભેદ નહોતો. તેમનું ચૈતન્ય અને પ્રાશન કરનારનું ચૈતન્ય એકરૂપ થયું હતું. 'ચેતનમાં ચેતન મળે, ત્યાં ઝેર ક્યાંથી રહે ?' આવી સ્થિતિ થઈ તેથી કહો અગર સિદ્ધ પુરૂષના અમૃતમય હસ્તસ્પર્શ કહો, તે ઝેરવાળું દૂધ અમૃતસમાન થઈ ગયું.

આમ સુલતાને સદ્ગુરુને ઘણા સતાવ્યા છતાં જરા પણ ક્રોધ

કર્યા સિવાય તે તેમની સાથે આનંદથી વાતો કરતા હતા. ગુણવાન પોતાના સદ્‌ગુણ કદાપિ છોડતા નથી અને દુષ્ટ માણસો પોતાની નીચતા છોડતા નથી.

હવે સુલતાનને ખાત્રી થઈ કે ખરેખર આ કોઈ મહાત્મા હોવા જોઈએ. તેણે સદ્‌ગુરુ ચરણે દંડવત્ કર્યા અને બોલ્યો: 'મારી ભૂલ થઈ તે બદલ ક્ષમા કરો. મારું તન, મન, ધન આપણા ચરણે અર્પણ છે. હું અજ્ઞાની આપનું ખરૂં સ્વરૂપ ઓળખી શકયો નહીં અને જુલમ ગુજારવા મેં કંઈ બાકી રાખી નહીં તેમ છતાં આપ જરા પણ ગુસ્સે થયા નહીં. ધન્ય છે આપને.'

આ પ્રમાણે માફી માગી સુલતાને ગુરુજીને પોતાને ઘેર પધારવા વિનંતી કરી. ત્યાં તેણે ઘણો સત્કાર કર્યો અને કિંમતી ભેટો પ્રેમભાવથી અર્પણ કરી. સદ્‌ગુરુએ તે ભેટ ન સ્વીકારતા પાછી આપી. સદ્‌ગુરુના ચમત્કારથી અને નિઃસ્પૃહતાથી સુલતાન આશ્ચર્યચકિત થયો. તેણે તેમની અનેક રીતે સ્તુતિ કરી અને પોતાની સુસ્વરૂપ શીલવાન પુત્રી બુજરૂક બેગમ ઈમામશાહના પુત્ર નુરમહંમદશાહ સાથે પરણાવી, અને પ્રેમપૂર્વક વિદાય આપી.

*

૨૦. મજુર–ચોરોના પરિશ્રમનું સાર્થક :

સુલતાન મહંમદ બેગડાની વિદાય લઈ સદ્‌ગુરુ અમદાવાદથી નીકળી પોતાના મુકામે આવ્યા અને મંદિર બાંધવાનું કામ ઝડપથી શરૂ કર્યું. ઈ. સ. ૧૪૬૭ ના અરસામાં એટલે સંવત ૧૫૨૪ માં બાંધકામની શરૂઆત થઈ.

સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ દરરોજ કામ પૂરું થયા પછી કારીગર લોકોને મજુરીના પૈસા ચૂકવી આપતા. તે જે જગાએ બેસતા તે જગાને 'નગીના ગોમટી' એવું નામ છે. તે જગાએ એક ગાદી પાથરી તેના ઉપર તે બેસતા અને ગાદી નીચે હાથ નાંખી ત્યાંથી પૈસા કાઢી મજુરોને તે આપતા.

આ રીતે ગાદી નીચેથી પૈસા કાઢતા એક મજુરે જોયું. તેને

લાગ્યું કે ગાદી નીચે ખૂબ પૈસા હોવા જોઈએ. તેથી ચોરી કરવાનું તેને મન થયું. પણ સદ્ગુરુના ડરથી તેની હિંમત ચાલતી નહોતી. છેવટે એક મજુર મિત્રની મદદથી તેણે ચોરી કરવાનું નક્કી કર્યું. એક રાત્રે બન્ને જણા ત્યાં ગયા અને ગુરુજી બેસતા હતા તે ગાદી ઉંચકીને જોયું પણ ત્યાં કંઈપણ મળ્યુ નહીં. તેથી કોદાળી લઈ ખોદવા લાગ્યા. ખાડો ૫–૬ ફૂટ ઊંડો ખોદાયો અને મધરાત થઈ છતાં ત્યાં કંઈ મળ્યું નહીં તેથી બંને જણા નિરાશ થઈ ખોદેલો ખાડો પૂર્યો, જગા સાફ કરી અને ગાદી હતી તેવી પાથરી ઘેર જતા રહ્યા.

બીજે દિવસે સવારે લોકો કામ ઉપર હાજર થયા અને હંમેશ મુજબ સાંજે ગુરુજી મજુરીના પૈસા આપવા લાગ્યા. તે વખતે આ બંને મજુરોને રોજના કરતા ડબલ પૈસા મળ્યા. તેથી તેમણે કહ્યું કે: 'ગુરુજી આ પૈસા તો વધારે છે, તેથી વધારાના પૈસા પાછા લ્યો. સદ્ગુરુ બોલ્યા: 'બાળકો! મેં તમને રાતની અને દિવસની મળી મજુરી આપી છે. રાત્રે તમે બહુ કષ્ટ કર્યું, તેથી ડબલ પૈસા આપું છું.'

રાત્રે ચોરીનો જે પ્રયત્ન કર્યો તે સદ્ગુરુ અંતર્જ્ઞાનથી જાણી ગયા એ જાણી મજુરો શરમિંદા થઈ ગયા.

*

૨૧. પીરાણા ગામે સદ્ગુરુના પરમશિષ્યોનું આગમન અને તેઓને સદ્ગુરુએ કરેલો બ્રહ્મોપદેશ :

Imamshah while he was still alive had constructed a beautiful tomb (dargah) not temple.

As per this book, imamshah had named that place as "Pirana", then why are present Satpanthis renaming it to "Prerna Pith"

સમય જતાં મંદિરનું ભવ્ય બાંધકામ પૂરું થયું અને એ સ્થળનું નામ 'પીરાણા' પડ્યું. હવે ગુરુજીએ પોતાના દેશ પર્યટનનું કામ અહીં થોભાવ્યું અને પીરાણા ગામે રહેવા લાગ્યા. પીરાણા અમદાવાદથી દક્ષિણે ૧૪ માઈલ દૂર સાબરમતીના પૂર્વ કિનારાથી બે માઈલ તથા ધોળકાથી ઉત્તરે ૧૪ માઈલ અંતરે છે. જે 'કુંવારીકા ક્ષેત્ર. 'હિમપૂર', 'ઇમામપૂર','નિષ્કલંકીનું ધામ', 'છેલ્લો અખાડો'ના નામથી ઓળખાય છે.

સદ્ગુરુ મહારાજના પરમશિષ્ય નાયાકાકા, ગુરુઆજ્ઞાથી સતપંથ ધર્મનો પ્રચાર કરવા ગામોગામ ફરતા હતા. ઉપદેશ કરતા કરતા તેઓ ઘણે દૂર નીકળી ગયા.

ઉપદેશ આપતા આપતા તેમને લગભગ ૨૪ વર્ષ થઈ ગયા. હવે, તેમને સદ્‌ગુરુજી અને ભાભારામને મળવાની ઈચ્છા થઈ.

મુકામ કરતા કરતા તે ચરોતરના પેટલાદ તાલુકામાં આવી પહોંચ્યા, અને જ્યાં ભાભારામ તપશ્ચર્યા કરતા હતા તે સ્થાને જવા નીકળ્યા. સતત ૨૪ વર્ષ સુધી સખત તપશ્ચર્યા કરવાથી ભાભારામનું શરીર તદ્દન સૂકાઈ ગયું હતું, છતાં તેમનું તેજ અપ્રતિમ હતું. તપશ્ચર્યા દરમિયાન ધર્મથી માનેલી વડીલ બહેન કીકીબાઈ તેમની સેવા કરતી અને પોતે પણ ભક્તિમાં નિમગ્ન રહેતી.

એક દિવસે સદ્‌ગુરુના દર્શને જવાની તેમની ઈચ્છા થઈ. એટલામાં દૂરથી કોઈ વિભૂતિ જેવી વ્યક્તિ તેમના તરફ આવતી દેખાઈ. યોગબુદ્ધિથી સમજી ગયા કે એ વ્યકિત નાયાકાકા જ હતા. બંને જણા આનંદમાં આવી એક બીજાને પ્રેમથી ભેટી પડ્યા. બંનેની આંખમાથી આનંદાશ્રુ વહેવા લાગ્યા.

અલૌકિક પ્રેમથી એકરૂપ થયેલા એ બંને જણાની સ્થિતિનું વર્ણન કરવું મુશ્કેલ છે. તે શરીરથી જુદા હોવા છતાં મન અને આત્માથી એક જ હતા. થોડીવાર પછી નાયાકાકાને ભાભારામ પોતાની તપશ્ચર્યા માટે બેસવાની જગાએ લઈ ગયા અને ત્યાં તેમનો સત્કાર કર્યો. પછી તેમણે સદ્‌ગુરુના દર્શન માટે જવાનો વિચાર કર્યો અને કીકીબાઈને લઈ તે પીરાણાના રસ્તે ચાલવા લાગ્યા. રસ્તે જતા નાયાકાકાએ ધર્મ, ભક્તિ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય સંબંધી ઘણી વાતો કરી અને પીરાણા ગામે આવી પહોંચ્યા. અને સદ્‌ગુરુજીના નામનો જયઘોષ બોલતા બોલતા ગુરુસ્થાને પ્રવેશ કર્યો.

તેટલામાં ત્રિકાળદર્શી સદ્‌ગુરુ મહારાજ તેમને તેડવા માટે સામા આવ્યા. એ જોઈ એ ત્રણેય જણા પરમ હર્ષિત થઈ તેમણે સદ્‌ગુરુને નમ્રતાથી પ્રણામ કર્યા. સદ્‌ગુરુએ એમને પ્રેમથી હૃદય સાથે ચાંપી આરામ કરવા લઈ જવા સારૂ હાજરબેગને આજ્ઞા કરી.

સદ્‌ગુરુના દર્શન થવાથી ભાભારામ અને કીકીબેનને અતિ આનંદ થયો. બીજા દિવસથી ગુરુજીએ તેમને બ્રહ્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપવાની શરૂઆત કરી. ભાભારામે પણ પોતાની બધી શંકાઓનું નિરાકરણ કરાવી લીધું.

ઉપદેશ આપતી વખતે સદ્‌ગુરુએ પ્રથમ દરેક માણસનું જન્મથી જ શું કર્તવ્ય હોય છે તે કહ્યું. પછી માયાનો ત્યાગ કરી પ્રભુને અનન્ય-ભાવથી શરણે જવાનો સિદ્ધાન્ત કહ્યો. મન અદશ્ય અને વ્યાપક હોઈ તે સર્વ શક્તિમાન ઈશ્વરને અનન્યભાવથી શરણે કેમ રહે અને માયાથી તે અલગ શી રીતે થઈ શકે તે વસ્તુ વિસ્તારપૂર્વક કહી. માયા એટલે શું? તેનો વિસ્તાર અને મોહ, જીવ આત્મા અને પરમાત્મા શું છે? તેમની સત્તા કેટલી તે તથા તેમને ઓળખવા માટેના સાધનોની માહિતી આપી. જીવની શક્તિપ્રભાવ, માયિક તથા અમાયિક બળ, જીવની પર-તંત્રતા, પરમાત્માનું શુદ્ધ જ્ઞાન અને પવિત્રતા, પરલોક, મૃત્યુ, જીવનું અખંડપણું, માયાને લીધે થનારા દુઃખો, અભિમાનનું ક્ષુદ્રપણું તેમજ સુખદુઃખ સંબંધી માહિતી અનેક દાખલા સાથે સચોટ રીતે જ્ઞાન આપ્યું.

એ ઉપદેશથી અને સત્સંગથી એ બધા લોકો મોક્ષપદના અધિકારી થયા. પણ સત્‌તત્વનો વિષય અતિ ગહન હોવાથી તે સામાન્યજનોને સમજવો મુશ્કેલ છે. તેથી તે તત્વજ્ઞાન ફરી ફરી જાણવા માટે ભાભારામે સદ્‌ગુરુ મહારાજને અનેક પ્રશ્ન પૂછ્યા અને સદ્‌ગુરુ મહારાજે તેના જવાબ આપ્યા.

ભાભારામ:—મહારાજ બ્રહ્મવેત્તા કોણ કહેવાય?

સદ્‌ગુરુ:—અહંકાર છોડી પ્રાણીમાત્રમાં બ્રહ્મ વ્યાપી રહ્યું છે એ જે જાણે છે. 'एकमेवाद्वितीयम्' (બ્રહ્મ એક જ છે), 'एको देवो सर्वभूतेषु गुहा' (એક જ પરમેશ્વર પ્રાણીમાત્રમાં ગુઢતાથી વ્યાપી રહેલો છે) 'अणुरेणुमहतो महीयां' (ઈશ્વર અણુ પરમાણુ કરતા સૂક્ષ્મ હોઈ આકાશથી પણ મહાન છે) એ શ્રુતિવચનોનો જેણે અનુભવ લીધો, 'હું અચ્યુત છું, અનંત છું. હું દેહ નથી, ઈન્દ્રિયસ્વરૂપ નથી પણ ઇન્દ્રિય વગેરેથી પર હોઈ નિત્યશુદ્ધ, ક્ષરાક્ષરાતીત, અજ, અવ્યય સર્વજ્ઞ અવસ્થામયી જુદા, જીવશિવનો સાક્ષીરૂપ પૂર્ણ બ્રહ્મ છું. હું જન્મતો નથી કે મરતો નથી, નિત્ય, શાશ્વત, આનંદરૂપ હોઈ પંચકોષથી ભિન્ન, ષડ્‌વિકારરહિત અને જિતેન્દ્રિય છું. એ તત્વ જેના આચરણમાં પ્રત્યક્ષ ઉતર્યું છે તે પુરૂષ બ્રહ્મવેત્તા સમજવો.

ભાભારામ :—સદ્‌ગુરુનાથ ! આ બ્રહ્માંડમાં ૨૧ સ્વર્ગો ઉપર અને સપ્ત પાતાળોની નીચે તેમજ મધ્યભાગે ખીચોખીચ ભરેલી એવી કઈ ભાભારામ ! વસ્તુ છે કે જે સર્વવ્યાપ્ત છતાં સર્વથી ભિન્ન માનવામાં આવે છે ?

સદ્‌ગુરુ :—૨૧ સ્વર્ગો ઉપર અને સપ્તપાતાળોની નીચે અગર મધ્યભાગે જ શું પણ જે ઠેકાણે મન પણ પહોંચી નથી શકતું. એવા ગહન સ્થળે પણ સર્વત્ર અદ્વય નિરંજન ચિન્માત્ર આનંદઘનરૂપ બ્રહ્મ ખીચોખીચ ભરેલું છે જે પ્રમાણે પાણીમાં બરફ પડે તે બરફની અંદર અને બહાર પાણી જ રહે છે અથવા સમુદ્રમાં મીઠું પડવાથી તે એકરૂપ જ થઈ જાય છે અથવા માટીનું કાચું માટલું પાણીમાં માટીરૂપ થાય છે તે પ્રમાણે ઉપર નીચે બધે ઠેકાણે સચ્ચિદાનન્દઘન–બ્રહ્મ છે, પણ આ કહેવું પણ પૂરતું નથી. જે પ્રમાણે એકાદ મોટી શીલા તોડી તેના નાના ટૂકડા કરી એ પથ્થરોની મદદથી ઘરો કે મંદિરો બંધાયા અગર કેટલાક પથ્થરોમાંથી મૂર્તિ બનાવાય છે અને આમ જુદી-જુદી જાતના આકાર બને છે છતાં મૂળમાં તો એકજ પત્થર છે તે પ્રમાણે કોઈપણ જાતનો વિકાર દ્વૈતભેદ હોઈ શકતો નથી. વાયુના કારણે સાગરની સપાટી ઉપર જુદા જુદા મોજા કે તરંગ દેખાય છે છતાં તે એક જ જલનિધી છે. એકાદ બરફનો મોટો ટૂકડો લઈ નાનું બાળક તેની સાથે રમવા લાગ્યું. પ્રથમ તેણે એ બરફનો ટૂકડો કોરી તેમાં પાણી ભર્યું અને તરસ લાગી ત્યારે તેમાંનું પાણી પી જઈ તરસ છીપાવી અને કહે કે પાણી કેવું ઠંડું જાણે બરફ જ. ત્યારે બીજો છોકરો કહે કે : 'ભાઈ, બરફ અને પાણી એક જ છે. રૂ અગર રેશમના ઊભા આડા તાણાવાણાથી જે ચીજ તૈયાર થાય તેને વસ્ત્ર કહે છે. વસ્ત્ર કહ્યું એટલે તાણાવાણાનું નામ રહેતું નથી તેજ પ્રમાણે બ્રહ્મ બધે વ્યાપી રહેલું હોવા છતાં અનામ નિરંજન પૂર્ણબ્રહ્મ સનાતન હોઈ ભિન્નતાને પામતું નથી.'

ભાભારામઃ—મહારાજ, પૂર્ણ સનાતન બ્રહ્મ આવું છે તો તે બધા કેમ જાણી શકતા નથી ?

સદ્‌ગુરુ :—જીવોની જુદી જુદી કર્મગતિના કારણે પ્રાપ્ત થયેલા ભ્રમથી અને માયાના આવરણથી નિર્માણ થયેલા મોહથી જીવાત્માને

અંધારામાં દોરી જોઈને સર્પનો ભાસ થાય, થાંભલા ઉપર ચોરનો ભાસ થાય, ખાખરાના લાલચોળ ફૂલ અને લીલા પાંદડાના લીધે પોપટનો ભાસ થાય છે. એ પ્રમાણે બ્રહ્મ ઉપર માયાને લીધે મિથ્યા ભાસ થાય છે. માણસના ભ્રમનો વિનાશ થાય એટલે તે તે વસ્તુઓ આપણે સત્ય સ્વરૂપમાં દેખાવા લાગે છે. અરીસા ઉપર ધૂળ પડવાથી અગર ચોખ્ખા લોખંડ ઉપર કાટ ચડવાથી તેમાં પ્રતિબિંબ દેખી શકાય નહીં તે પ્રમાણે જીવાત્માના મન ઉપર માયાની ધૂળ છવાઈ જવાથી તે પોતાના મૂળ સ્વરૂપને જોઈ શકતો નથી, જાણી શકતો નથી. એ ધૂળ દૂર કરવામાં આવે એટલે તેને પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ જોવા મળશે. મન ઉપરનો માયાનો પડદો સદ્‌ગુરુ પાસેથી દૂર કરાવી લેવો એટલે એકજ સત બ્રહ્મ બધેય વ્યાપી રહેલું જણાઈ આવશે. સૂર્ય ઉગ્યા પછી જેમ દીવાની જરૂર હોતી નથી અથવા રત્નની પરીક્ષા કર્યા પછી ઝવેરી જેમ રત્ન રાખી લઈ ચમકનો પથ્થર ફેંકી દે છે તેમ જીવાત્મા સદ્‌ગુરુ કૃપાપ્રસાદથી શુદ્ધ જ્ઞાન મુજબ વર્તે છે. અને તેજ બ્રહ્મવિદ્ કહેવાય છે. આવા સદ્‌ભક્તનો મહિમા પણ વેદ વર્ણન કરે છે.

ભાભારામ :—સદ્‌ગુરુ મહારાજ! બ્રહ્મ શી રીતે જાણવું ?

સદ્‌ગુરુ :—સાંભળો—

'આત્મારામ તમે અવિગત સેવો, સર્વહી ભૂત નિવાસી હો।'
'બ્રહ્મ બાલક તમે બ્રહ્મ પછાનો, તો વેદવિના અર્થ ના સૂઝે।'
'પુંજસો તો પામસો સંસારમધે સોયજી।
પ્રગટ આત્મા સ્વામી મારા પુંજાના ફળ જોયજી ॥'

હે, નામરૂપધારી ભાભારામ, '**सदेव सौम्येदमग्र आसीत्**' સૃષ્ટિ થતા પહેલા આ જગત્ બ્રહ્મરૂપજ હતું.એ બ્રહ્મતેજ તું છે (તત્વમસિ) પણ જેના ઉપર ગુરુકૃપા થઈ નથી અને જેના મનમાં અદ્વૈતનો ઉદય થયો નથી એવા કમનસીબ જીવને આ મિથ્યા જગત સત્ય જણાય છે અને તેને જ મરણનો ભય હોય છે. બ્રહ્મને જન્મ કે મરણ કશુંજ નથી. 'હું' અને 'આ મારૂં' એ બંનેનો જે ત્યાગ કરે છે તે દુનિયામાં હોવા છતાં તેને બધુંજ દ્વૈતરહિત દેખાય છે. સ્થૂળદેહમાં રહેલો જીવાત્મા પંચ-

૧૬

મહાભૂતો, પંચતત્વો, પંચકોશ અને જ્ઞાનના વિષય વિગેરે બધાથી જુદો હોય છે અને તે જ પરમાત્મા છે. જે પ્રમાણે મંદીરનો દિવો મૂર્તિ, ભક્ત, દિવાલો, પડદા, પૂજાપો વગેરે ઉપર એક સરખો પ્રકાશ પાડે છે તે પ્રમાણે અખિલ બ્રહ્માંડને પરમાત્મા પ્રકાશિત કરે છે. આ પરમાત્મા અશબ્દ, અસ્પર્શ અરૂપ, અવ્યય રસરહિત, ગંધરહિત નિત્ય અનાદિ અનંતે અને અચળ છે. જેનાથી ભૂતમાત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, ટકે છે અને જીવના ઠેકાણે બધું છે તેજ બ્રહ્મ છે. તું નથી જીવ, નથી ભાભારામ કે નથી મનુષ્ય, પણ બ્રહ્મ છે. એ બ્રહ્મ ચૈતન્યસ્વરૂપ નિર્મળ અવિનાશી અદ્વૈત અને આનંદસ્વરૂપ છે. જેને અદ્વૈતસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે તેને ચરાચરમાં સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ સિવાય બીજું કંઈજ દેખાતું નથી. તે સંપૂર્ણ પ્રચંડ બ્રહ્મરૂપ હોવાનું માને છે અને તે જ જન્મ મરણમાંથી મુક્ત થઈ બ્રહ્મરૂપને પામે છે. જગતના મોહજાળમાંથી છૂટવાની ભાવના થવાથી ચિત્તવૃત્તિ પૂર્ણપણે ક્ષીણ થાય છે અને તે તદાકાર થઈ જાય છે. એવી જે વૃત્તિ, વાસના કે ભાવના તે જ બ્રહ્મ 'अयमात्माब्रह्म सर्बानुभूः।' આ આત્મા સર્વાનુભવરૂપ છે. હું તું અને આ બધા બ્રહ્મ જ છે. સપૂર્ણ ચિત્ જડભૂત ચૈતન્યરૂપથી પ્રાણીમાત્રમાં વ્યાપી રહેલું તે બ્રહ્મ છે. આ જ અથર્વ વેદનો સાર છે.

ભાભારામ :—મહારાજ ! જન્મમરણથી મુક્ત કોણ થાય છે, શું કરવાથી મુક્ત થવાય છે ?

સદ્‌ગુરુ :—માત્ર કનક અને કામનીનો ત્યાગ કરવાથી માણસ મુક્ત થઈ શકતો નથી, પણ સૂક્ષ્મ અને કારણરૂપ વાસનાના ત્યાગથી જ મુક્તિ મળે છે. સૂક્ષ્મ અને કારણનો ત્યાગ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. કામનો ત્યાગ સામાન્ય માણસ કરી શકે છે, પણ સૂક્ષ્મ વાસનાનો ત્યાગ સામાન્ય માણસ માટે કઠણ હોય છે. જ્ઞાનીને પણ મુશ્કેલી નડે છે. બ્રહ્મનિષ્ઠ વ્યક્તિ જ સૂક્ષ્મ અને કારણનો ત્યાગ કરી શકે છે. કારણ, તેવા માણસની પ્રજ્ઞા સમતાયુક્ત હોય છે, તેથી તે જ મુક્ત થઈ શકે છે. બ્રહ્મને આત્મરૂપથી નહીં જાણનાર બહુ શાખાવાળી બુદ્ધિનો માણસ તપ વગેરે કરતો હોવા છતાં આખરે દેહને જ પામે છે. મુક્ત થઈ શકતો નથી.

ભાભારામ :—મહારાજ ! જીવાત્માને ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર ક્યારે અને શી રીતે થઈ શકે ?

સદ્ગુરુ :–આ કલિયુગમાં જીવમાત્ર બ્રહ્મ, બ્રહ્મ, ઈશ્વર, પરમાત્મા એવો પોપટિયો ઉચ્ચાર કરે છે અને પોતાને પ્રત્યક્ષ સાક્ષાત્કાર થયાનો દેખાવ કરે છે. પણ જેમ—

ધરમ લીયા તો શું થયા, અને ગુરૂસું ન લાગા રંગ ।
જેમ પાણીમાંહે પથ્થર વસે, તેનું નીરે ના ભીજે અંગ ॥
મિટ્ટીમાં નીર જો દિજીએ, અને પડતા વેલુ થાયે ।
એમ જે સતિયારા મુનિવરા, તે જ્ઞાન સુણે ગલી જાયે ॥

અનંત વરસોથી પાણીમાં મૂકી રાખેલા પથ્થરને ઠંડા અને મીઠા પાણીના સ્પર્શની કોઈ અસર થતી નથી. કારણ કે તે પથ્થરને ચકમક સાથે ઘસવાથી એમાંથી તણખા જ નીકળે છે તે પ્રમાણે ખોટી પોપટપંચી કરનારા લોકો ઉપભોગ અને વિષયસેવનમાં પ્રવૃત્ત રહે છે. બ્રહ્મની ઓળખાણ માટે જોઈતા ત્યાગથી તે વંચિત રહે છે. મલીન બુદ્ધિવાળો માણસ ગમે તેટલા શાસ્ત્રો વાંચે છતાં ઈન્દ્રિયોને અંતર્મુખ કર્યા વગર તે ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરી કે કરાવી શકતો નથી.

નાશવંતને ઠેકાણે અવિનાશીની કલ્પના કરવી એનું નામ અધ્યાસ. અધ્યાસનું કારણ અવિદ્યા હોય છે. તત્વમસિ મહાવાક્યનું જ્ઞાન શુદ્ધ અને નિરહંકારી થયા સિવાય અવિદ્યાનો નાશ થતો નથી, અને અવિદ્યાનો નાશ સિવાય ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર થઈ શકતો નથી. પરાવિદ્યારૂપી સૂર્યનો અંતઃકરણમાં પ્રકાશ વ્યાપે એટલે અપરા વિદ્યારૂપી અજ્ઞાન રહેશે નહીં. હીરા, મોતી, નીલમ, માણેક વગેરે રત્નોની પરીક્ષા કરવા આખી જીંદગી પૂરી પડતી નથી. તે પ્રમાણે શબ્દાતીત અને ઇન્દ્રિયાતીત પરમ પુરુષને જોવા માટે થોડો સમય શી રીતે કામ આવે ? આ રીતે દઢ નિશ્ચય, પરિશ્રમ, મનન નિદીધ્યાસન અને સતત અભ્યાસની જરૂર હોય છે.

અન્નમયાદિ કોશોના આધારે રહેલી અવિદ્યાશક્તિ જ્યારે નિવૃત્ત થાય છે ત્યારે જીવશીવનો ભેદ લય પામી આત્મસ્વરૂપ પ્રકાશિત થાય છે

તેથી મનુષ્યે બધી ઉપાધિઓ એટલે કલ્પિતદ્રશ્ય વસ્તુઓનો લય કરી વાસના માત્રનો ત્યાગ કરવો જોઈએ એટલે ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થશે.

આ સાક્ષાત્કાર થવા માટે સંકલ્પનો ત્યાગ કરી ભગવત્પરાયણ થવું જોઈએ. શુભાશુભ, લાભ, હાની વગેરે બાબતોમાં સમદષ્ટિ રાખી રાગદ્વેષાદિથી મુક્ત થઈ ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવો જોઈએ. મનનો નાશ અને વાસનાઓનો ક્ષય થવો જોઈએ. એના માટે પુરૂષાર્થ જોઈએ અને સાક્ષાત્કાર પોતાના પુરૂષાર્થથી જ થાય છે, બીજો તે કરાવી શકે નહીં. બિમારી દૂર કરવા માટે જાતે જ દવા લેવી જોઈએ અને પરેજી પાળવી જોઈએ તે પ્રમાણે ઈશ્વરી સાક્ષાત્કાર પોતાના સાધન અને પ્રયત્ન વગર થઈ શકે નહીં. કિટક ભ્રમરીના ડંખથી ભ્રમરીનું જ સ્મરણ કરતા કરતા છેવટે ભ્રમરી થઈ જાય છે, તે પ્રમાણે જીવ રાતદિવસ ઈશસ્મરણ કરતો રહેશે તો તેનું દર્શન તે કરી શકશે. ગુરુવચન પરમપૂજ્ય માની જે મનોનિગ્રહ કરે છે તે પરમ શ્રદ્ધાવાન જીવના હૃદયમાં સ્વયંપ્રકાશ પરમાત્મા પ્રકાશિત થઈ દર્શન આપશે.

સદ્દગુરુ મુખેથી આ રીતે મંગલકારક દિવ્યવાણી સાંભળી બધા શિષ્યો સંતોષ પામ્યા. સદ્દગુરુ મુખેથી નિત્ય નિયમપૂર્વક શ્રવણ કરેલા જ્ઞાનના લીધે તે સ્પર્શમણી સમાન બની કૃતાર્થ થયા. જ્ઞાનાનંદમાં નિમગ્ન થયેલા એ શિષ્યો સદ્દગુરુ મહારાજસહ પ્રભુના મંગલ સ્વરૂપના ધ્યાનમાં સમાધિસ્થ થયા.

આ પ્રમાણે સંપૂર્ણ બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી ભાભારામ વૃત્તિશૂન્ય અને વિરક્ત થઈ બ્રહ્માનંદમાં નિમગ્ન થયા. ગુરુમહારાજના ઉપદેશથી તે તેજસ્વી થયા. પોતાનું ભવિષ્યનું આયુષ્ય ગુરુજીની સેવામાં ગાળવાનો તેમણે નિશ્ચય કર્યો અને તેથી નાયાકાકા, ભાભારામ, કીકીબાઈ, શાણાકાકા વગેરે બધા જ ગુરુજીની પાસે રહેવા લાગ્યા. જ્ઞાનનાસાગર સાક્ષાત સૃષ્ટિગુરુ એવા યોગેશ્વર મહારાજનો સમાગમ પોતાને પ્રાપ્ત થયો એમ જાણી તે બધાં પોતાને કૃતાર્થ થયેલા માનવા લાગ્યા.

સદ્દગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ રોજ તેમને નવું નવું જ્ઞાન આપતા. એ બ્રહ્મજ્ઞાન,આત્મજ્ઞાન, યોગજ્ઞાન,નકલંકી ગીતા, શિક્ષાપત્રી, દશાવતાર,

સદ્દગુરુ બોધ, મુનિવર ચેતાવણી ઋષિવર ચેતાવણી, યોગવાણી, આગમવાણીથી, સતવાણી, ગુરુવાણી (ભજનસંગ્રહ) વગેરે અનેક ગ્રંથોમાં તત્વરૂપે સારરૂપે ગ્રંથિત કર્યુ છે.

*

૨૨. સદ્દગુરુના શિષ્યોને આશીર્વાદ અને બ્રહ્મધામે પ્રયાણ :

એક દિવસ સદ્દગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ ધ્યાનસ્થ બેઠા હતા ત્યારે તેમને જણ્યું કે દુનિયામાં આપણું કાર્ય હવે પૂરું થયું છે તેથી હવે આપણે પ્રગટ રીતે નહીં રહેતા સમાધિ લેવી. તેથી ઈ. સ. ૧૫૦૦ ના અરસામાં એટલે સંવત ૧૫૫૭ માં તેમણે પોતે બંધાવેલા મંદીરમાં સમાધિ બાંધવાનું કામ શરૂ કર્યું અને થોડા જ વખતમાં તે કામ પૂરું થયું.

According to this book the Dargah was built in the year 1500

This proves that Imamshah is buried in Pirana and the so called temple is actually a tomb (dargah)

પછી એક દિવસ સદ્દગુરુએ પોતાના તમામ સેવકજનોને બોલાવી પોતાની પાસે બેસાડ્યા અને કહ્યું : 'ખરેખર તમે બધા ય ઈશ્વરની, સદ્દગુરુની તેમજ સત્પંથની તન, મન અને વિશુદ્ધ ભાવથી નિષ્કામપણે સેવા કરી છે. ગુરુભક્તિનો મહિમા મેં તમને કહ્યો છે જ. નિષ્કામભાવે તમે કરેલી ગુરુ સેવાના ફળ તરીકે હું તમને એક વરદાન આપું છું જે ખાત્રીથી ફળશે.

The grave at the entry of Imamshah's tomb is of Hajarbeg and not Hajarvir as presently claimed. This means they hiding identity of Hajarbeg.

પછી તેમણે હાજરબેગને કહ્યું: 'હાજરબેગ ! મારા સમાધિસ્થ થયા પછી થોડા જ દિવસમાં તારૂં દેહાવસાન થશે, ત્યારે મારી સમાધિથી વીસ ડગલા છેટે તારી સમાધિ બાંધવામાં આવશે. લોકો પ્રથમ તને નમસ્કાર કરી પાનફૂલ અર્પણ કરશે અને પછી મને અર્પણ કરશે. તારી સમાધિ ખુલ્લામાં હશે અને ગમે તેટલી ગરમી હશે છતાં તારી સમાધિ ઠંડી જ રહેશે.'

સદ્દગુરુએ નાયાકાકાને કહ્યું, તારે કાનમ જીલ્લાના કુકસ ગામે એક મંદિર બંધાવી ત્યાં રહેવું. ત્યાં ઘીનો અખંડ દીવો બળતો રહેશે છતાં તેને કાજળ બીલકુલ આવશે નહીં. ત્યાં કાયમ સદાવ્રત (અન્નસત્ર) ચાલુ રહેશે અને હજારો માણસો તારો ઉત્સવ ઉજવશે.

પછી તેમણે ભાભારામ અને કીકીબાઈને કહ્યું:–'હે પરમ પ્રિય

ભક્તો તમારી તપશ્ચર્યાના ફળ તરીકે ભાભારામે દેવાગામે મંદીર બાંધવું અને તે ગામની નજીકના રૂણ ગામે કીકીબાઈએ મંદીર બાંધવું. તમારે ત્યાં પણ અખંડ ઘીનો દીવો બળતો રહેવા છતા કાજળ આવશે નહીં. તમારે ત્યાં જાત્રા ભરાશે અને અન્નસત્ર પણ ચાલુ રહેશે. તમારા ભંડારમાં કોઈપણ વસ્તુ ખૂટશે નહીં.

Shana Kaka

શાણાકાકાએ પણ જીંદગી સુધી સારી ગુરુસેવા કરી હતી તે સેવાના ફળ તરીકે ગુરુજીએ પોતાની હયાતીમાં સ્થાપન કરેલા મંદીરમાં પૂજાપાઠ કરવા અને તે સંસ્થા ચલાવવા માટે એ સંસ્થાની આખી મિલકતના તેમને વહીવટકર્તા નીમ્યા અને તે પ્રમાણે એ સંસ્થા માલકીહક્ક મુજબ ભગવાકાકા તરીકે બાલબ્રહ્મચારી ગાદી શિષ્ય પરંપરાગત ચાલુ રાખવી. એવું શાણાકાકાને કહી ગુરુજીએ બધાને પ્રેમાલિંગન અને આશીર્વાદ આપ્યા અને પોતે સ્થાપન કરેલી સંસ્થા હિંદુ બાલબ્રહ્મચારી સાધુ ભગવાકાકાના વહિવટમાં સુપ્રત કરી તે ગાદી ઉપર તેમને અધિષ્ઠિત કરી સદ્‌ગુરુ મહારાજ સમાધિ લેવાની તૈયારીમાં લાગ્યા.

સદ્‌ગુરુ મહારાજના દર્શન માટે તેમના અનેક શિષ્યો પીરાણામાં સદ્‌ગુરુએ બંધાવેલા મંદિરમાં આવતા હતા સદ્‌ગુરુએ બધાને પ્રેમથી આશિર્વાદ આપી બ્રહ્મજ્ઞાનની માહિતી આપતા. દરેક જાતિના ધર્મના અને પ્રકારના લોકો આ માનવદેહધારી ઈશ્વરને મળવા આવતા હતા. તે તમામને સદ્‌ગુરુએ ઉપદેશ આપી તૃપ્ત કર્યાં.

સાંજનો સમય થયો. ગીચ જંગલમાં અને પર્વત શિખર ઉપર અંધકાર છવાયો. તેથી વાતાવરણમાં એક પ્રકારની ઉદાસીનતા જણાવા લાગી. પણ સુગંધ ફેલાવનાર મંદ પવને વાતાવરણમાં ઉદાત્તપણું નિર્માણ કર્યું.

આ સમય આત્મજાગૃતિ થઈ છે એવા મહાનપુરુષ ઈશ્વરના નામનું ગાન કરતા હતા અને તેમના શિષ્યો નમ્રપણે હાથ જોડી તેમની સામે બેઠા હતા. સદ્‌ગુરુ મહારાજના મુખકમળમાંથી નીકળતી અમૃતવાણીનું તેઓ પાન કરતા હતા. ઈશ્વરનું નામસ્મરણ ચાલતું હતું

તે વખતે જ સદ્ગુરુ દેહભાન ભૂલ્યા અને પરબ્રહ્મ સ્વરૂપમાં તેઓ લીન થયા.

થોડા વખત પછી સદ્ગુરુ મહારાજ ભાનમાં આવ્યા. તેમના મુખેથી ઈશિનામ સાંભળી શિષ્યોએ ધન્યતા અનુભવી. આ અલૌકિક પ્રસંગનું વર્ણન કરવું કઠણ છે. સદ્ગુરુએ નિરંજન નારાયણ સંબંધી એક ગાયન ગાયું. સાક્ષાત્કારનો આનંદ તેઓ દિવ્યદૃષ્ટિથી અનુભવવા લાગ્યા અને પોતાના વહાલા શિષ્યોને પણ તેમાં તેમણે સહભાગી કર્યા. સદ્ગુરુને ભાવસમાધિ લાગી અને આસપાસની બધી વસ્તુઓ તેમને ઈશ્વરસ્વરૂપ દેખાવા લાગી. 'सर्वं खल्विदं ब्रह्म' ના અનુભવમાં તેઓ લાંબા સમય સુધી રહ્યા.

થોડીવાર પછી સદ્ગુરુ ફરીથી ભાનમાં આવતા દેખાયા. એટલે ભાભારામ, નાયાકાકા, શાણાકાકા, કીકીબાઈ અને બીજા બધા શિષ્યોએ સદ્ગુરુને દંડવત્ પ્રણામ કર્યા અને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા કે—

'હે કરુણાસાગર, કૃપાનિધાન બ્રહ્માનંદ સ્વરૂપ સદ્ગુરુ મહારાજ, અમે બધા અનન્ય ભાવથી આપના શરણે આવ્યા છીએ. આપનો વિયોગ અમે શી રીતે સહન કરી શકીશું ? માટે આપના નિત્યમુક્ત સ્વરૂપનું દર્શન અને સ્મરણ અમારા હૃદયમાં હંમેશાં કાયમ રહે એવી અમારા ઉપર કૃપા કરો.

સદ્ગુરુએ શિષ્યો તરફ જોયું. તેમની આંખમાંથી અવર્ણનીય પ્રેમના કિરણો બહાર પડ્યા. બધા શિષ્યોને તેમણે પ્રેમભાવથી આલિંગન આપ્યા. શિષ્યોના મનનો ભેદભાવ નષ્ટ થયો અને એક જ અદ્વૈતાત્મક પરમજ્યોતિના દર્શન બધાને થયા.

સદ્ગુરુ મહારાજ, નાયાકાકા, ભાભારામ, કીકીબાઈ, હાજરબેગ, શાણાકાકા વગેરે તમામને અપરોક્ષ અને પરોક્ષ દર્શન થયા. પછી બધાએ સદ્ગુરુ મહારાજનું પૂજન કર્યું અને તેમને પુષ્પહાર પ્રેમ-ભાવથી પહેરાવ્યા. સદ્ગુરુ મહારાજે ગળગળા થઈ બધાને આશિર્વાદ

આપ્યા અને વિદાય માગી. ત્યારે બધાની આંખમાં અશ્રુ ઉભરાયાં. તેમણે સદ્‌ગુરુને ભક્તિભાવથી દંડવત પ્રણામ કર્યાં. સદ્‌ગુરુ મહારાજ બોલ્યા : 'જે જે ભક્તોને મારા દર્શનની ઇચ્છા હશે તેમને મારા દર્શન હંમેશા થતા રહેશે. હું સમાધિસ્થ થયા પછી પણ કલિયુગના અંત સુધી અહીં જ છું. માટે હવે તમે આપેલા જ્ઞાન મુજબ આચરણ કરી લોકોને ઉપદેશ આપી આત્મજાગૃતિ કરો.

Imamshah is buried

આમ કહી બધાને ફરીથી દઢાલિંગન આપી સદ્‌ગુરુએ વિદાય લીધી અને જ્યાં સમાધિ બાંધેલી હતી તે ઠેકાણે સમાધિસ્થ થયા.

સમાધિસ્થાન બંધ કર્યા બાદ ત્યાં એક દિવ્ય સ્વરૂપ પ્રગટ થવા લાગ્યું. તે તેજોમય સ્વરૂપ બધેય વ્યાપી રહ્યું, એ સ્વરૂપના જેમને પ્રત્યક્ષ દર્શન થયા એ પાંચે જણાને સમાધિમાંથી નીકળતા મધુર ગાનમાથી એક દિવ્ય વાણી સંભળાઈ. એનો સારાંશ એ હતો કે—મારા વહાલા સદ્‌ભક્તો તમે તમારું બાકી રહેલું આયુષ્ય ઈશ્વરના નામસ્મરણમાં ગાળો, તમામ કર્મો તેને જ અર્પણ કરો અને હંમેશા તેનું જ ચિંતન કરી તદ્રુપ થઈ જાવ. એ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો દસમો અવતાર 'શ્રી નકલંકી નારાયણ' આ કળીયુગને અંતે જ્યારે પ્રગટ થશે ત્યારે આપણા બધાનો ફરીથી મેળાપ થવાનો છે. ત્યાં સુધી એ પરમપૂર્ણ અદ્‌ભૂત લીલાનો અનુભવ લ્યો ! આ પ્રમાણે સંદેશ આપી તે દિવ્યવાણી વિરામ પામી.

સર્વત્ર નિરવ શાંતિ ફેલાઈ. બધાના હૃદયમાં ગુરુપ્રેમની ભરતી આવી અને ભાવનાના આવેગમાં ભાલારામના મુખેથી સદ્‌ગુરુએ ગાયેલું એક ગીત નીકળ્યું—

હેતે મળો રે ભાઈ મુનિવરો, અને મુખથી સાચી વાણી બોલ ।
નિત દરશન કીજે દેવના, દિલથી સુતક પાતક ખોલ ॥૧॥
ગુરુ ગત ગંગા તીરથ ન્હાઈએ, અને કીજે નિરમલ મન ।
આ સતપંથ પદારથ તો મળે, જેના પુરણ હોવે પુન ॥૨॥

પુરણ પુણ્ય વિના કેમ પામીએ, અને સતપંથ સાચી વાટ ।
એ પાંચે પદારથ તો મળે, જેના દિલ હોવે પાક ॥૩॥

પવિત્ર તો પ્રભુના નામ છે, અને જપીએ દિવસ ને રાત ।
દૂર ના દેખો રે ભાઈ દિલમાં વસે, જેવી ચંપા ફૂલોમાં વાસ ॥૪॥

રોમે રોમે સ્વામી તો વસે, અને અંતર નહીં એક તીલ ।
એમ જાણીને ભગતી કિજીએ, તો પરતક બૈઠા દેવ ॥૫॥

સત બોલજો અને સત ચાલજો, અને સતસમુ નહીં સાર ।
સૂક્ષ્મ વેદ તો સંતે રંચીયા, તમે સતે ઉતરસો પાર ॥૬॥

સત ના છોડો રે મારા મુનિવરો, અને સત છોડે વીત જાએ ।
ઈમાન સરિખો દિવડો, તમે અજવાલો સ્વામીના પાય ॥૭॥

રયેણી અજવાલી પુનમની, અને દિવસ અજવાલુ સુર ।
તેમ ઘટમાહે અજવાલુ ઈમાનસું, ભાઈ ચહુદિસા વરસે નૂર ॥૮॥

નર નારાયણ તા વસે, જે ઘટમાહે સાચુ ઈમાન ।
તેણે દેવ લોક પ્રણામ કરે, તે તો પામે વૈકુંઠ ઠામ ॥૯॥

સદ્દગુરુ બ્રહ્મ આગમ ભાખીયા, અને એક અચંબો સાર ।
હવે છેલી નાવ કલજુગની, તો ઈમાની ઉતરસો પાર ॥૧૦॥

ગાયન પુરૂં થયું. અને તેનો દિવ્ય સંદેશ બધાનાં કાનમાં ઘુમવા લાગ્યો. એ મધુર ગાયનમાં બધા તલ્લીન થયા અને તેમની ભાવ સમાધિ લાગી. તે અત્યંત આનંદમાં આવી તેમના મંગલ નામની જય બોલવા લાગ્યા.

जय सद्गुरु शरणं मम । जय सद्गुरु शरणं मम ! !
जय श्री सद्गुरु शरणं मम ऽऽऽ ! ! !
जय निकलंकी शरणं मम ! जय निकलंकी शरणं मम ! !
जय श्री निकलंकी शरणं मम ऽऽऽ ! ! !

સદ્ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી બધાય પવિત્ર થયેલા હોવા છતાં તેમના વિરહથી ઉદાસ થયા. થોડી મુદત બાદ પીરાણા મુકામે સદ્ગુરુ મહારાજના દરબારમાં રહી સદ્ગુરુની આજ્ઞા મુજબ તે પોતપોતાના સ્થાને ગયા. અને લોકોને દિવ્ય ઉપદેશ આપી સમય આવતા પરમાત્માના પરમધામમાં જઈ તે આનંદની લીલાનો અનુભવ લેવા લાગ્યા.

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदच्यते ।
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
ॐ शांतिः शांतिः शांतिः ।

किं मधुनां किं विधुना किं सुधया किंच वसुधयाऽखिलया ।
यदि हृदयहारि चरितः पुरुषः पुनरेति नयनयोरयनम् ॥

જેમનું ચરિત્ર હૃદયહારક છે એવા પરમ પુરુષના દર્શન જો થશે તો મધુ, સુધા અને સકલ વસુધા એટલે પૃથ્વીની પણ શું જરૂર છે? એની આગળ બધું જ તૃણવત્ છે.

પીરાણા સંસ્થાનમાં, બ્રિટિશ અધિકારીને બતાવેલો ચમત્કાર :

સદ્દગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ સમાધિસ્થ થયા પછી પણ પીરાણાના તેમના દરબારમાં ઘણા ચમત્કાર જોવા મળ્યા. તેમાંના થોડા નીચે આપીએ છીએ.

એક વખત એક બ્રિટિશ અધિકારી સરકારી કામ માટે ગીરમથા ગામે આવ્યા હતા, ગામની બહાર એક બગીચામાં તેમણે તંબુ ઊભો કર્યો હતો. તેમની સાથે ઘણા માણસો હતા. એક દિવસે તે અધિકારી ફરવા નીકળ્યા ત્યારે સદ્દગુરુ મહારાજના મંદિરનો સુવર્ણ કળશ તેમના જોવામાં આવ્યો. પોતાની સાથેના પટેલથી પુછપરછ કરતા જણાયું કે સદ્દગુરુ ઈમામશાહ મહારાજનું એ સમાધિસ્થાન છે. અધિકારી મંદિર જોવા ગયા. ત્યાં જોડા બહાર ઉતારવા માટે તેમને કહેવામાં આવ્યું પણ તેમણે તે માન્યું નહીં અને પોતાના અધિકારના મિજાજમાં જોડા પહેરી સમાધિ પાસે ગયો અને પછી મુકામે પાછો ફર્યો.

રાત પડી, બધા સૂઈ ગયા, મધરાતે એ અધિકારી ચોંકી ઉઠયો અને જુએ છે તો પોતાના પલંગ સાથે પોતે એકલા જ ગામની બહાર આવી પડ્યા હોઈ આજુબાજુ પોતાના માણસો કે તંબુ વિગેરે કઈપણ દેખાયું નહીં. મધરાતનું અંધારૂં ચોતરફ છવાયું હતું અને એકંદર દશ્ય ભયાનક દેખાતું હતું. આ જોઈ તે અધિકારી ખૂબ ગભરાયો અને મદદ માટે બૂમો પાડવા લાગ્યો પણ તેને કંઈપણ જવાબ મળ્યો નહીં.

અધિકારી પોતાના અંગરક્ષકો ઉપર ખૂબ ચીડાયો. થોડી વાર પછી એના શરીરમાં ખૂબ વેદના થવા લાગી પણ શું કરે. અસહ્ય વેદના વેઠતો તે રિબાતો ત્યાં પડી રહ્યો. દિવસ ઉગ્યો તે વખતે તેને એકદમ યાદ આવ્યું કે આપણે કોઈનું માન્યા વગર જોડા સાથે સમાધિ પાસે ગયા. તેનું આ પરિણામ હોવું જોઈએ.

સવારે તે અધિકારી તંબુમાં પાછો આવ્યો અને ન્હાઈધોઈ તરત જ પીરાણા જવા નીકળ્યો. શરીરમાં દુઃખાવો હતો છતાં પગે

ચાલતો તે ગુરુજીના મંદિરમાં ગયો. ત્યાં પગ ધોઈ ગુરુ મહારાજની સમાધિ પાસે ગયો અને નમ્રભાવે પ્રાર્થના કરી કે મેં કોઈનું માન્યા વગર કાલે જોડા પહેરી સમાધિ પાસે આવ્યો તે મારો મોટો ગુન્હો થયો છે. હું શરણે આવ્યો છું. મારા ઉપર દયા કરી મારૂં દુઃખ દૂર કરો. પ્રાર્થના કર્યા બાદ તેનું દુઃખ દૂર થયું અને તેને ઘણો આનંદ થયો. પછી તેણે સમાધિ ઉપર ચાંદીનું એક છત્ર બનાવી આપ્યું અને વિદાય લીધી.

*

ધ્વજારોપણ વખતે થયેલો ચમત્કાર :

એક વખત સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહના મંદિર પાસે પીરાણા ગામે એક મોટો ધ્વજ ઊભો કરવાનો હતો. નવો ધ્વજ બાવન ગજ (એટલે ૧૫૬ ફુટ) ઊંચો હતો અને લોખંડનો હોવાથી બહુ વજનદાર પણ હતો. પહેલાનો જૂનો કાઢી તેના બદલે આ મોટો ધ્વજ ઊભો કરવાનો હતો. આ કામ માટે ત્યાં ઘણા લોકો ભેગા થયા હતા. યંત્રની મદદથી ધ્વજસ્થંભ ઊંચો થવા લાગ્યો પણ થોડીવાર પછી તે જરાપણ ઊંચો થાય નહીં. લોકોએ ત્રણ દિવસ સુધી ખૂબ મહેનત કરી પણ તેનો કોઈ ઉપાય થયો નહી. હવે શું કરવું તેની કોઈને સમજ પડે નહીં અને બધા નિરાશ થયા. પછી ધ્વજસ્થંભ ઊભો કરવા માટે કોઈ રસ્તો બતાવવા તેઓ ઈમામશાહ મહારાજની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા.

સદ્‌ગુરુનું નામ લેવા છતા સ્તંભ કેમ ઊંચો થતો નથી, તે માટે સૌ વિચારમાં પડ્યા. એટલામાં ત્યાં એક માણસ આવ્યો અને તેમની ચિંતાનું કારણ તેણે પૂછ્યું, લોકોએ પોતાની મુસીબત કહી ત્યારે ફકીરે કહ્યું કે હાલ કલીયુગનો સમય છે માટે હાલ પ્રચલિત છે તે પૂજા કરો એટલે તમારૂં કામ થશે.

ફકીરની સુચના પ્રમાણે લોકોએ ચાલુ યુગની ઘટપાટ અને ધૃત જ્યોતિની પૂજા કરી અને ધ્વજ સ્થંભ ઊભો કરવાની તૈયારી કરી. ફકીરે પણ એ ધ્વજને હાથ લગાડયો અને ઈમામશાહ મહારાજના

જયઘોષથી લોકોએ ધ્વજ ઉપાડ્યો, એટલે તે તરત જ ઊંચો થઈ સ્થિર થયો. તે જોઈ લોકો બહુ ખુશ થયા. અને ફકીરને જોવા લાગ્યા પણ તે કયાંય દેખાયો નહીં. તેથી લોકોને લાગ્યું કે ફકીરના વેશમાં ઈમામશાહ મહારાજ પોતે જ ત્યાં આવ્યા હતા. લોકો પસ્તાયા અને બોલ્યા: 'ગુરુજી અમે પામર આપને ઓળખી નહીં શકયા. અમને ક્ષમા કરો અને સાચવી લ્યો.'

*

પીરાણા માટે બાલબ્રહ્મચારી મહારાજની નિયુક્તિ

સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે પીરાણામાં સ્થાપન કરેલ સત્પંથી સંસ્થાનના પ્રથમ ગાદીપતિ તરીકે બાલબ્રહ્મચારી ભગવાકાકા, શ્રી શાણુકાકા સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહના સમયમાં જ પ્રસ્થાપિત થયા હતા. પછી એ ગાદી શિષ્ય પરંપરાનુસાર શ્રી શામજીકાકા, કૃષ્ણકાકા, સોમજીકાકા, રૈયાકાકા, રામજીકાકા, નથુકાકા, ભુલાકાકા, પ્રાગજીકાકા, દીપાકાકા, મનજીકાકા, સામજીકાકા, પેથાકાકા અને સત્તરમા શ્રી નથુકાકા એ રીતે સંસ્થાના વહીવટદાર ગાદીપતી થયા હતા. શ્રી નથુકાકા ઈ. સ. ૧૮૭૮ સાલમાં સ્વર્ગવાસી થયા. ત્યારપછી સંસ્થાના વહીવટ માટે બીજાની નિયુક્તિ કરવાની હતી તે વખતે ભગવાકાકાની સંખ્યા એક કરતા વધારે હોવાથી ગાદીપતી નીમવાની બાબતમાં મતભેદ ઊભા થયા.

List of Kakas of Pirana

સંવત ૧૯૩૪ ના ભાદરવા મહીનામાં બધા કાકાએ આખી જમાતને પીરાણા બોલાવી ગાદીપતી નીમવાની બાબતનો પ્રસ્તાવ રજુ કર્યો. પણ મતભેદના કારણે ત્રણ દિવસ સુધી એકમત થઈ શકયા નહીં. મોટા મોટા આગેવાનોનું પણ કંઈ ચાલ્યું નહીં. છેવટે સદ્‌ગુરુએ ગીરમથા ગામના એક શેઠના સ્વપ્નામાં આવીને કહ્યું કે : 'તું પીરાણા ગામે જઈ જમાતને કહે કે બધા કાકાને ભેગા કરી દરેકના પગમાં બેડી પહેરાવવી અને જેના પગમાંથી બેડી આપોઆપ ખુલી જાય તેને ગાદીપતી નીમવો.' સ્વપ્નાની આ વાત કહેવા શેઠ

How use of Bedi started at Pirana

પીરાણા ગામે ગયા અને લોકોને એ હકીકત કહી. બધા લોકોએ તે વાત માન્ય રાખી.

પછી બધા કાકાઓના પગમાં બેડી પહેરાવી. પણ કોઈના ય પગમાંથી તે નીકળી નહીં. તેથી લોકો ચિંતામાં પડ્યા. એટલામાં એક ગૃહસ્થના ધ્યાનમાં આવ્યું કે : 'કરમસીકાકાના પગમાં બેડી પહેરાવવાની બાકી છે.' તેથી કરમસીકાકાનાને બોલાવી લીધા અને ઈમામશાહનું સ્મરણ કરી તેમના પગમાં બેડી પહેરાવી. કાકાને ચાલવા કહ્યું તે પ્રમાણે તે બે-ત્રણ પગલા ચાલ્યા કે તેમના પગમાંની બેડી આપોઆપ ખૂલી ગઈ. આ જોઈ બધાને આનંદ થયો. અને કરમસી-કાકાને ગાદીપતિ નીમ્યા.

બેડીની આ પદ્ધતિ પરાપૂર્વથી ચાલતી આવેલી છે. જ્યારે કોઈ નિર્ણય લેવાનો હોય અગર પોતે કરેલું કામ ફળીભૂત થશે કે નહીં તે જાણવાનું હોય ત્યારે આ રીતે બેડીને ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સદ્ગુરુ મહારાજનું નામસ્મરણ કરી જેને કોઈ બાબતનો નિર્ણય જોઈતો હોય તેના પગમાં બેડી પહેરાવી ધીમે ધીમે ચાલવા કહેવું. તેમ કરતા જો એ બેડી આપોઆપ ખૂલી જાય તો સમજવું કે કામ સિદ્ધ થશે, અને એમ નહીં થાય તો કામ નિષ્ફળ જશે. એમ માનવામાં આવે છે. બેડીની આ પદ્ધતિ હાલ પણ ચાલુ છે.

*

સંસ્થાનમાં આરસપહાણની ખાણ

સદ્ગુરુ ઈમામશાહના મંદીરમાં જે ઠેકાણે સમાધિ બાંધી છે તેની સામેની બાજુએ ખુલ્લી જગા હતી. તે ઠેકાણે આરસપહાણની લાદીઓ બેસાડવી એવો કાકાનો અને બીજા લોકોને વિચાર થયો.

એક દિવસે ગુરુજીએ કાકાને સ્વપ્નામાં દર્શન આપ્યા અને કહ્યું કે : 'આરસપહાણની લાદી બેસાડવાની તમારી ઈચ્છા પૂરી થશે. મંદિરની નૈઋત્ય દિશાએ ખોદકામ કરો એટલે ત્યાં તમને આરસપહાણ મળી આવશે, ત્યાંથી તમને જોઈએ તેટલો પથ્થર લઈ તે ખાડો પ્રથમની માફક પૂરી દેજો.'

કાકાએ આ હકીકત લોકોને કહી તે પ્રમાણે તે જગાએ ખોદતા ત્યાં આરસપહાણનો મોટો જથ્થો મળી આવ્યો. લોકોએ તેમાંથી પોતાને જોઈતા પ્રમાણમાં લાદી લઈ ખુલ્લી જગામાં તે બેસાડી અને ખાડો પ્રથમની માફક પૂરી દીધો.

*

પીરાણામાં ફૈજપુરના સત્પંથી અનુયાયીઓને થયેલું ગંગાદર્શન

એક દિવસે ઈ. સ ૧૯૨૪ માં ફૈજપૂરના સત્પંથી લોકોએ પીરાણા ગામે સદ્‌ગુરુજીના દર્શન માટે જવાનો વિચાર કર્યો. તેથી ૩૦૦/૩૫૦ સ્ત્રી પુરૂષો અને બાળકો મળી સત્પંથી મંદિરમાં ગયા. તેમણે સદ્‌ગુરુના નામસ્મરણ, ભજન, પૂજન કરી પ્રભુ શ્રી નિકલંકી નારાયણ ભગવાનની સ્તુતિ કરી. પછી સ્વ. ગુરુવર્ય ધર્મા ગુરુ બારસુ મહારાજજીને ફૂલહાર પહેરાવી લોકો તેમની સાથે મંદિરમાંથી બહાર નીકળ્યા તે વખતે ત્રણ છડીદારોના ગળામાં 'શ્રી સત્પંથી સંસ્થાન ફૈજપૂર' એવા પટા હતા. તે સૌથી આગળ ચાલતા હતા. લોકો આનંદ અને ઉત્સાહથી સદ્‌ગુરુનું સ્તવન કરતા શહેરની બહાર 'ગણપતિ વાડી' નામના સુંદર બગીચામાં ભેગા થયા. એ સંઘમાં લેવા, વણકર, ગુરવ, રંગારી, રાજપૂત વગેરે અનેક જાતિના લોકો હતા. ફૈજપુરના સંતપંથીઓના તેના સ્વ. તોતારામ બંધુ મહાજન પણ હતા. થોડીવાર પછી સંઘે ગામલોકોની વિદાય લીધી અને સાવદા સ્ટેશને ગયા અને ત્યાંથી રેલ્વેમાર્ગે પીરાણા પહોંચ્યા. ગુરુના દરબારમાં આવ્યા પછી લોકોએ ભજનની શરૂઆત કરી. આમ એક બે દિવસ ચાલ્યું. તેવામાં એમને ખબર મળી કે કચ્છના લોકોને આ ઠેકાણે 'ગંગાદર્શન' થયા. તેથી તેના દર્શન માટે આ લોકોએ પણ હઠ પકડી. અને એ હકીકત ગાદીપતિ કાકાશ્રી લક્ષ્મણ કરમસીને જણાવી. કાકાએ કહ્યું કે આવો યોગ તો તમારી ભક્તિ અને સદ્‌ગુરુ મહારાજની મરજી હોય તોજ બને એમ કહી લક્ષ્મણ કાકા એકાંતમાં ધ્યાનસ્થ થઈ ગુરુમહાજને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા.

ધ્યાન પુરૂં થયા પછી કાકાએ લોકોને કહ્યું કે આવતી કાલે બધાએ સ્નાન કરી સદ્‌ગુરુની સમાધિને શુદ્ધ અંતઃકરણથી ૧૦૮ પ્રદક્ષિણા ફરવી એટલે બનતા સુધી ગંગાદર્શન થશે.

કાકા સાહેબે કહ્યા પ્રમાણે બીજે દિવસે બધા લોકોએ સ્નાન કરી સદ્‌ગુરુની સમાધી ૧૦૮ પ્રદક્ષણા કરી અને પછી બોદવડના શ્રી કિસનસિંગ રજપૂત એમણે કીર્તન કરવાનું શરૂ કર્યું. કીર્તનનો વિષય હતો હરિશ્ચંદ્રનું આખ્યાન. કીર્તનનો પૂર્વરંગ બે દિવસ સુધી ચાલ્યો. ત્રીજે દિવસે ઉત્તરરંગની શરૂઆત થઈ. હરિશ્ચંદ્ર વિશ્વામિત્રને આપેલા દાનનું વચન પૂર્ણ કરવા માટે પોતે રાણી તારામતીને અને કુમાર રોહીદાસને કાશીમાં વેચી પોતાનું વચન પૂર્ણ કર્યું પણ એટલેથી વિશ્વામિત્રને સંતોષ ન થતાં તેમણે અનેક રીતે પજવવાનું ચાલુ રાખ્યું. તેમ છતા રાજા હરિશ્ચંદ્ર પોતાના વ્રતનો ભંગ થવા નહીં દેતા તે પૂરી રીતે કસોટીએ ઉતર્યા. આખરે હરિશ્ચંદ્ર તલવાર લઈ તારામતીને મારવા ગયો, ત્યાં ઈશ્વર પ્રગટ થઈ હરિશ્ચંદ્રનો હાથ પકડી લીધો અને તેને દર્શન આપ્યા. હરિશ્ચંદ્રને લેવા માટે વિમાન પણ આવ્યું. આ રીતેનું આખ્યાન સાંભળવામાં બધા તલ્લીન થયા હતા.

એટલામાં 'ગંગા આવી, ગંગા આવી' એવી બૂમો પાડતો એક માણસ ત્યાં બહારથી દોડતો આવ્યો. ગંગાદર્શન માટે આતુર થયેલા લોકોમાં દોડાદોડી શરૂ થઈ. ધક્કામુક્કી શરૂ થઈ છતાં કોઈને કંઈ ઈજા થઈ નહીં. ગંગા નીકળી હતી તે ઠેકાણે બધા જઈ પહોંચ્યા. ત્યાં દોઢ ફૂટ જેટલો પાણીનો ફૂવારો દેખાયો.

બધાએ ગંગાના દર્શન કર્યાં. તે પાણીના સુગંધનું વર્ણન કરવું મુશ્કેલ છે. તે પાણી (તીર્થ) પીવા માટે દરેક જણ ધમપછાડા કરતો હતો. નજીકમાં કાંટાવાળા થોરની વાડ હતી, તે વાડમાં કેટલાક લોકો પડ્યા છતાં કોઈને કાંટા વાગ્યા નહીં. એ લોકો પૈકી એક વ્યક્તિ ઈમામશાહની સમાધિ પાસે બેઠો હતો ત્યાં તેને ખળખળ અને ધડધડ એવો મિશ્ર અવાજ સંભળાતો હતો.

તે ગંગાજળ બહુ દૂર સુધી વહેતું રહ્યું, ત્યારે એક રજસ્વલા સ્ત્રીની છાયા તેના ઉપર પડી એટલે તે પાણી વહેતું બંધ થઈ ગયું, પણ જે ઠેકાણે ગંગા નીકળી હતી તે ઠેકાણે એક વેંત જેટલો ખાડો પડેલો દેખાયો અને તેમાં પાણી પણ ભેગું થયું હતું. એ ખાડામાંથી ઘણા લોકોએ તીર્થ બાટલીમાં ભરી લીધું તેમ છતાં ત્યાંનું પાણી જરાપણ ઓછું નહીં થતા જેવું ને તેવું કાયમ રહ્યું.

એક માણસને કંઈ પ્રેરણા થઈ તેથી તેણે એ પાણીથી દીપ પ્રગટાવવા વિચાર કર્યો. એક કોડિયું લાવી તેમાં તેણે ત્રણ દિવેટો મૂકી અને ખાડામાંનું પાણી તેમાં પૂર્યું. પછી એ દિવેટો પ્રગટાવી. ત્યારે તે ઘીના દીવાની જેમ એક સરખી બળવા લાગી. પાણી ખલાસ થવા આવે એટલે તેમાં બીજું પાણી ઉમેરતા ગયા તેથી એ દીવો રાતદિવસ બળતો રહ્યો. લોકો ગંગાદર્શન અને દીપ પ્રગટ્યાનો દૈવી ચમત્કાર જોઈ ઉપકૃત થયાં.

આ ચમત્કાર જોવાથી લોકોને થયું કે આપણે કંઈક ગુરુદક્ષિણા આપવી જોઈએ તેથી તેમણે ૧૫૦૦, ૧૬૦૦ રૂપિયા જેટલી રકમ ભેગી કરી તેમાંથી રૂ. ૧૧.૦૦ ગુરુ ઈમામશાહના દરબારમાં દક્ષિણા તરીકે અર્પણ કર્યા અને વધેલી રકમ ભાભારામ, કીકીબાઈ, અને નાયાકાકા ધામમાં અર્પણ કરી.

ॐ ગુરુકૃપા ॐ જય નિકલંકી નારાયણ જનાર્દનમઃ॥

પરમપૂજ્ય દયાળુ દાતાર દેવદિલાવર પરમાર્થી પરોપકારી મહાપુનિત આત્માના દર્શને પીરાણા ગયો હતો. ત્યાં ઘણાં ભકતો હાજર હતાં. અને વાત થતી હતી. મારે કાને ઘણાં અવાજ પડ્યા. સાક્ષાત્ ગંગાજી પ્રગટ્યા એવી વાતો થતી હતી.

એ વાત મારા જેવા મહાપાપીના કાને મહાપવિત્ર મહાપુનિત ગંગાજી પ્રગટ થયાના અવાજ તથા દર્શન પ્રત્યક્ષ જોવા તથા સાંભળ્યાથી હું પાવન થયો. તેથી આ પીરાણાની જગ્યા મહાપવિત્ર અને પુનિત છે. જે દરેકે દર્શન કરવા જેવી છે.

આ માનવદેહમાં આ મહાપવિત્ર જગ્યાના દર્શન ખૂબ ખૂબ ધરાઈને (પેટ ભરીને) કરજો. જેથી શ્રી નિકલંકી પરમાત્માના દર્શન દયા અને કૃપા તમારા ઉપર અને દરેક ઉપર ઉતરશે.

તા. ૧૨-૧-૭૧. લિ. **બાળક હરિહરમુનિ મહારાજ**
મંગળવાર. હાઈકોર્ટ સામે, **ભાવનગર.**

તા. ૯-૧૨-૭૦ ની

ચમત્કારી ઘટના

મુ. પાલડી કાંકજ-કંમ્પા

પાલડી કાંકજ કંમ્પામાં વિષ્ણુના દશ અવતારની કથાની પૂર્ણાહુતિની રાત્રે ૧૨ વાગે, એકાએક દેવરામભાઈ દેવશીભાઈના સુપુત્ર રમેશ કે જેની ઉંમર પાંચ વર્ષની હતી; તેનું શરીર અચાનક મંદ પડી ગયું. હલનચલન બંધ પડી ગવું. નાડીના ધબકારા બીલકુલ મંદ ગતિએ ચાલતા હતા.

તે છોકરાને જીપગાડીમાં બેસાડી અમદાવાદ દવાખાને લઈ જવા નીકળ્યા. ત્યાંથી એક માઈલ પછી બે રસ્તા, એક અમદાવાદ અને બીજો શ્રી ઈમામશાહના ધામ બાજુનો હતો. જીપમાં બેઠેલા બધાએ અંતઃકરણથી શ્રી સદ્‌ગુરુને પ્રાર્થના કરી કે, 'આ બાળક સહેજ પણ શુદ્ધિમાં આવે તો શ્રી ઈમામશાહ બાવાજીના ધામમાં લઈ જઈએ,-ત્યાં તો બાળક તરત જ શુદ્ધિમાં આવ્યો અને સહેજ હાલ્યો. એટલે જીપગાડી શ્રી સદ્‌ગુરુના ધામ તરફ વાળી. જતાં જ ગુરુજીના ધામને દરવાજે જીપ ઊભી રાખી, કે તરત જ તે બાળક જીપમાંથી ઊતરીને શ્રી સદ્‌ગુરુજીને દોડીને પગે લાગ્યો અને બધાને પ્રણામ કર્યા. ઘડી પહેલાં જે બાળકના જીવવાની કોઈ આશા નહોતી, તે બાળક જાણે સોળે કલાએ ખીલી ઊઠ્યો.

કેવો ચમત્કાર, શ્રી ઈમામશાહ મહારાજનો !

આ ઘટના બીલકુલ સાચી છે. આ બનાવ પછી ઘણાં શ્રદ્ધાળુઓ અને અનુયાયીઓને, સદ્‌ગુરુજીએ સહાય કરી છે. એમના દ્વારે જે કોઈ યાચક જાય છે, તેની સાચા અંતરની પ્રાર્થના અવશ્ય ફળે છે.

*

સમારોપ

जो गुरु आज्ञा नित्य विरक्त, जो गुरुनाम नित्य स्मरत ।
ज्यासी गुरुसेवा नित्यव्रत, तो नित्यमुक्त निजदेही ॥

हस्तामलक श्लोक ८/३०४

વહાલા વાચકજન, આપે અત્યારસુધી સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહનું ચરિત્ર વાંચ્યું તે ઉપરથી આપને જણાયું હશે કે ગુરુકૃપા સિવાય કોઈને પણ સદ્‌ગતિ મળતી નથી. ગુરુ એજ અદ્વિતીય બ્રહ્મ, સર્વાર્થ સાધન અને શ્રેષ્ઠ તત્વ છે. આખુંય જગત ગુરુમય છે. 'ગુરુ' એ દ્વિઅક્ષરી મંત્ર જેની જીભ ઉપર વસે છે તેને વેદ પઠનની શી જરૂર છે? ગુરુ મૂર્તિ એજ ધ્યાનનું મૂળ, ગુરુચરણ એજ પૂજાનું મૂળ, ગુરુવાકય એજ મંત્રનું મૂળ અને ગુરુકૃપા એજ સર્વસિદ્ધનું મૂળ છે. એકનાથ મહારાજ કહે છે કે 'ध्यानी ध्याता सद्गुरु राया । ब्रह्मीभूत होत काया ॥' એટલે જ એકાગ્ર ચિત્તથી સદ્‌ગુરુનું ધ્યાન ધરવામાં આવે તો કાયા બ્રહ્મીભૂત થાય.

ગુરુજ બ્રહ્મા ગુરુજ વિષ્ણુ અને ગુરુજ મહેશ્વર છે. ગુરુજ અગ્નિ અને સૂર્ય હોઈ ગુરુજ સફળ તીર્થ, યજ્ઞ, દાન અને તપરૂપે છે. આખુંય જગત ગુરુમય છે. જેણે ગુરુચરણનું પૂજન કર્યું તેણે આખાય જગતનું પૂજન કર્યું. તેને યજ્ઞ, દાન, તપ કે અન્ય સેવાની શી જરૂર છે? દુનિયામાં જેટલા તીર્થક્ષેત્રો છે તે બધા ગુરુચરણને ઠેકાણે હોય છે. જે શિષ્ય હંમેશા ગુરુકૃપાદોદક પ્રાશન કરે છે તે ધર્માર્થ કામ મોક્ષાધિપ થાય છે. ગુરુદેવ કૃપાપ્રસાદનું સેવન કરવાથી કરોડો જન્મનું પાપ દૂર થાય છે.

સરસ્વતિ (વિદ્યા) સંપાદન કરવાનું મુખ્ય સાધન ગુરુકૃપાજ છે. દરેક જણે શુદ્ધ મનથી ગુરુસેવા કરવી એજ કલ્યાણનું સાધન છે. પરમેશ્વર પરમશ્રેષ્ઠ પણ તેનું દર્શન ગુરુદેવજ કરાવી આપે છે. તેથી પરમાત્મા કરતા પણ ગુરુ શ્રેષ્ઠ કહેવાય. તીર્થાટન કરવામાં દેહ

શુદ્ધિનું ફળ મળે છે, પણ સત્‌સમાગમના લીધે જ્ઞાન પ્રાપ્તિ, વિવેક, બ્રહ્મોપદેશ વિગેરેનો અનુભવ થાય છે અને સદ્‌ગુરુ સમાગમથી બ્રહ્મ સાક્ષાત્કાર થાય છે. તેથી હંમેશા સદ્‌ગુરુની સેવા કરી દુર્લભ વસ્તુ મેળવી લેવી.

રૂદ્રયામલમાં કહ્યું છે કે ગુરુભક્તિ છોડી કોઈ સર્વસ્વનું દાન કરે તો પણ નરકપ્રાપ્તિ થાય છે. કારણ ગુરુભક્તિદ્વારા જ દાનનું ફળ મળે છે ગુરુભક્તિદ્વારા ઇન્દ્રત્વ અને અભક્તિ દ્વારા સૂકરત્વ (ડુક્કરની યોની) મળે છે. ગુરુકૃપા વિના કરોડો પુણ્યો ફોગટ જાય છે.

આ સિવાય ગુરુગીતામાં કહ્યું છે કે. ગુરુસેવા નહીં કરનાર દેવ, ગંધર્વ, કિન્નર, યક્ષ, પિતર, ઋષિ કે સિદ્ધગણ કોઈપણ મુક્ત થઈ શકતું નથી. શ્રુતિ કે સ્મૃતિ ન વાંચતાં જે ગુરુસેવામાં રત હોય છે તે પણ સન્યાસી જ છે. પણ સંન્યાશ્રમ લઈ જે ગુરુસેવા નથી કરતા તે માત્ર વેશધારી સમજવા. કેવળ ગુરુ પ્રસાદથી આત્મારામપદ પ્રાપ્ત થાય છે. ગુરુમાર્ગ સ્વીકારવાથી આત્મજ્ઞાનનો ઉદય થાય છે. જીવ પાપથી મુક્ત થાય છે. કરોડો જન્મના જાપ, વ્રત, તપ અને સત્કર્મ કર્યાનું પુણ્ય મળે છે ગુરુભક્તિના લીધે જ્ઞાન સિવાય પણ મોક્ષ મળે છે. ગુરુ સિવાય બીજું કશું જ નથી. ગુરુ વ્યક્તિરૂપ તારક નથી હોતા પણ શિષ્યનો વિશુદ્ધ ભાવ તારક થાય છે. તેથી સાધકે નિર્મળ ભાવથી ગુરુદેવનું ધ્યાન ધરવું.

શિષ્યની ફરજ શું છે અને તેનું કલ્યાણ શામાં છે? ગુરુને ઠગવામાં કે પોપટિયા જ્ઞાન શ્રવણ કરવામાં તેનું કલ્યાણ નથી. સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહ કહે છે—

ગુરૂબીન જ્ઞાન હરિનામ ભૂલ્યા, વ્યર્થ જનમ ગમાયા હો ॥
વેદ પઢી પઢી થાકા પંડીતા, બ્રહ્મકા ભેદ નહીં પાયા હો ॥
બ્રહ્મ એ વિષ્ણુ આદ ધણી છે, સાચ્ચદ જ્ઞાન ના જાણે હો ॥

—સત્‌પંથ જ્ઞાન પદ સાહિત્ય

ગુરુ કૃપા વિના જ્ઞાન નથી. ગુરુમંત્રનું સ્મરણુ જે કરતો નથી તેનો જન્મ ફોગટ છે. ગુરુએ પોતે જ્ઞાનનો અનુભવ લીધેલો હોવાથી એમના મુખે શ્રવણુ કરેલું જ્ઞાનજ સાચું જ્ઞાન કહેવાય. ગ્રંથદ્વારાજ જો જ્ઞાન મળી શકતું હોત તો નિશાળ કે કોલેજની કંઈ જરૂર રહેત નહીં. ગુરુ સિવાય જ્ઞાન પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહીં. ગુરુવચનનું પાલન કરવામાં જ શિષ્યનું કલ્યાણ છે. 'शिष्यस्तु कोयो गुरुभक्त एव ।' સાચો ભક્ત હશે તે જ શિષ્ય કહેવાય. સદ્‌ગુરુ મહારાજ કહે છે કે–

'ગુરુનું કહ્યું જે નહીં માને । તે તો જાસે ઘોર અંધારા ॥'

ગુરુવચન ન પાળનારને કે તેમની નિંદા કરનારને અંધકારમય જન્મમરણુના ફેરામાં પડવું પડે છે. એવા લોકો એક યોનિમાંથી બીજી યોનિમાં કષ્ટ વેઠતાં ફરતા હોય છે. એમને સદ્‌ગતિ મળતી નથી.

તેથી દરેક ગુરુવચન પ્રમાણે વર્તન રાખી તેમની કૃપા મેળવવી. તો જ ગુરુ પ્રસન્ન થઈ તેને મોક્ષના અધિકારી બનાવશે. તેથી ગુરુકૃપા મેળવવી એજ વેદશાસ્ત્રો પુરાણો વિગેરેનો સાર છે તેથી એવી સદ્‌બુદ્ધિ અને પ્રેરણા સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ દરેકને આપે એવી તે પરમ પાવન જગદુદ્ધારક પવિત્રચરણુ કમલોને ઠેકાણે નમ્ર પ્રાર્થના કરી આપની રજા લઉં છું.

सर्वेऽत्र सुखिनः सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखभाग्भवेत् ॥
सर्वेस्तरंतु दुर्गाणि सर्वे भद्राणि पश्यन्तु ।
सर्वेः सुखमवाप्नोतु सर्व वः सर्वत्र नंदतु ॥

લેખક :

શ્રી પુરૂષોત્તમ ગુરુ ધર્મા મહારાજ

શ્રી સત્‌પંથી મંદિર, ફૈજપૂર.

कर्तव्य पञ्चक

वेदो नित्यमधीयतां तदुदितं कर्म स्वनुष्ठीयतां
तेनेशस्य विधीयतामचितिः काम्ये मतिस्त्यज्यताम् ॥
पापौघः परिधूयतां भवसुखे दोषाऽनुसंधीयता
मात्मेच्छा व्यवसीयतां निजगृहात्तूर्णं विनिर्गम्यताम् ॥

વેદોનું નિત્ય અધ્યયન કરો, વેદમાં કહેલા કર્મો બરાબર રીતે કરો, વૈદિક કર્મોથી ઈશ્વર પૂજન કરો, કામ્યકર્મોમાં મન રાખતા નહીં, પાપોનો નાશ કરો, સંસાર સુખમાં દોષોનું અનુસંધાન રાખો. આત્મજ્ઞાન સંપાદન કરવાની ઈચ્છાનો વ્યવસાય કરો અને ઘર છોડી ત્વરાથી બહાર નીકળો.

संगः सत्सु विधियतां भगवतो भक्तिर्द्दढा धीयतां
शांत्यादिः परिचियतां द्दढतरं कर्माशु संत्यज्यताम् ॥
सद्विद्वानुपसृप्यतां प्रतिदिनं तत्पादुके सेव्यता
ब्रह्मैकाक्षरमर्थ्यतां श्रुतिशिरोवाक्यं समाकर्ण्यताम् ॥२॥

સત્ પુરુષોનો સંગ કરો, ભગવંતના ચરણે દ્રઢભક્તિ કરો. શમ, દમ, તિતિક્ષા વિગેરેનો અભ્યાસ કરો. કર્મફળનો ત્યાગ કરો વિદ્વાનોના સંનિધ રહો તેમની સેવા કરો. ૐકારરૂપ પરબ્રહ્મ સ્વરૂપનું શોધન કરો. ઉપનિષદ્ વાકયનું શ્રવણ કરો.

वाक्यार्थश्च विचार्यतां श्रुति शिरःपक्षः समाश्रीयतां
दुस्तर्कात्सुविरम्यतां श्रुतिमतस्तर्कोऽनुसंधीयताम् ॥
ब्रह्मैवास्मि विभाव्यता महरहो गर्वः परित्यज्यतां
देहेऽहंमतिद्यञ्जयता बुधजनैर्वादः परित्यजताम् ॥३॥

તત્વમસિ વગેરે મહાવાકયોનો વિચાર કરો, ઉપનિષદોનો અભ્યાસ કરો, મિથ્યા તર્ક વિતર્કથી દૂર રહો. વેદને અનુકુળ એવા તર્કનું અનુસંધાન કરો. 'અહંબ્રહ્માસ્મિ' એવી ભાવના રાખો, અભિમાન છોડો, દેહપ્રત્યેની અહંબુદ્ધિનો ત્યાગ કરો, તેમજ વિદ્વાનો જોડે મિથ્યાવાદ ન કરો.

क्षुध्व्याधिश्च चिकित्स्यतां प्रतिदिनं भिक्षौषधं भुज्यतां
स्वाद्वन्नं न तु याच्यतां विधिवशात्प्राप्तेन संतुष्यताम् ।
शीतोष्णादि विषह्यतां न तु वृथावाक्यं समुच्चार्यता
मौदासीन्यमपभीप्स्यतां जनकृपानैष्ठुर्यमुत्सृज्यताम् ॥४॥

દરરોજ ભિક્ષાન્ન સેવન કરો, સ્વાદિષ્ટ અન્નની ઈચ્છા ન રાખો પણ સંજોગોવશાત જે મળે તેમાં સંતોષ માનો, ટાઢ તડકો દુઃખ વગેરે સહન કરો, મિથ્યા બોલશો નહીં. સાંસારિક બાબતો પ્રત્યે અનાસકત રહો. કોઈના ઉપર અનુગ્રહ અથવા તેનો નિગ્રહ કરશો નહીં

एकांते सुखमास्यतां परतरे चेतः समाधीयतां ।
पूर्णात्मा सुसमीक्ष्यतां जगदिदं तद्बाधितं दृश्यताम् ॥
प्राक्कर्म प्रविलाप्यतां चितिबलान्नाप्युत्तरैः श्लिष्यतां
प्रारब्धं त्विह भुज्यतामथ परब्रह्मात्मना स्थीयताम ॥५॥

બ્રહ્મમાં ચિત્ત પરોવી આત્મા સિવાય બીજું કાંઈ નથી એવી દૃષ્ટિ રાખો. આત્મજ્ઞાનથી પૂર્ણ કર્મનું પ્રવિલાપન કરો. ઉત્તરકર્મ સાથે સંબંધ રાખશો નહીં. પ્રારબ્ધ કર્મનો ઉપભોગ લો અને બ્રહ્મસ્વરૂપને ઠેકાણે સ્થિર રહો.

करुणा पञ्चक

आकर्णयाशु कृपणस्य कृपावचांसि
लब्धोऽसि नाथ बहुभिः किल जन्मसंघैः ।
अद्य प्रभो यदि दयां कुरुषे न मे त्वं
स्वतः परं कथय कं शरणं प्रयामि ॥१॥

હે નાથ, ચોર્યાશી લાખ જન્મના ફેરામાં ભટકતા રહી આ દુર્લભ માનવ જન્મ પ્રાપ્ત થયો છે. આપના દર્શન કરવાની આ સોના જેવી તક છે માટે આ દીન દાસની દર્દભરી કહાણી સાંભળો. મને નજીક લ્યો હે પ્રભો! આપ જો આ દાસ ઉપર અનુગ્રહ નહીં કરશો તો આપને છોડી હું બીજા કોના દ્વારે જાઉં?

नगा दैत्याः कोशा भवजलधिपारं हि गमिता
स्त्वया चान्ये स्वामिन् किमिति समयेऽस्मिन्शयितवान् ॥
न हेलां त्वं कुर्यास्त्वयि निहितसर्वे मयि विभो
न हि त्वां हित्वाहं किमपि शरणं चान्यमगमम् ॥२॥

હે સ્વામી! આપની કૃપાથી વૃક્ષ, દૈત્ય, વાનર વગેરે જીવો પણ ભવસાગરમાંથી પાર થઈ ગયા પણ હવે મારે પાર ઉતારવાનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે આપ કેમ સૂઈ રહ્યા છો? હે પ્રભો, મેં તો મારૂં સર્વસ્વ આપને અર્પણ કર્યું છે. માટે મને દૂર નહીં કરો. આપના સિવાય બીજા કોઈને શરણે હું ગયો નથી.

अनन्ताद्या विद्या न गुणजलधेस्तेऽन्तमगमन्
अतः पारं यायात् तव गुणगणानां कथमयम् ॥
गुणन् यावद्धि त्वां जनिमृतिहरां याति परमां
गतियोगिप्राप्यामिति मनसि बुद्ध्वाहमनमम् ॥३॥

હે ભુવનેશ્વર, જો શેષ, મહેશ, ગણેશ, શારદા તેમજ નારદ વિગેરે દેવર્ષિ પણ આપના ગુણસાગરનો પાર જોઈ શક્યા નથી તો પછી મારા જેવો એક અલ્પમતિ ક્ષુદ્ર જીવ તેની શી રીતે કલ્પના કરી શકે? આ સમજીનેજ હું આપના ગુણ ગાતો આપને શરણે આવ્યો છું.

संसारपाशदृढबन्धनिपीडितस्य
मोहान्धकारमयकूपनिपातितस्य ॥
कामाभिलाषविविधोरगदंशितस्य
दीनस्य मे कुरु दयां करूणे कपात्र ॥४॥

હે દીનબંધુ, હું સંસારપાશમાં જકડાયેલો છું. મોહરૂપી અંધઃકારના કૂવામાં ગોથા ખાઉં છું. વિવિધ કામનારૂપી ભયંકર સર્પ મને ડંખ્યા કરે છે.આવી દયાજનક પરિસ્થિતિમાં આપ મારા ઉપર કૃપા કરો.

अज्ञस्तावदहं न मन्दधिषणः कर्तुं मनोहारिणी
स्चाटूक्तीः प्रभवामि यामि भवतो यामि कृपापात्रताम् ॥
आर्तनाशरणेन किंतु कृपणनक्रन्दित कर्णयोः
कृत्वां सत्वरमेहि देहि चरणं मूर्धन्यधन्यस्य मे ॥५॥

૧૯

હે સર્વજ્ઞ, હું મહામૂરખ અને મંદમતિ છું. તારા મધુર સ્તુતિ–પાઠ મને ગાતા આવડતા નથી, હું કયારનોય બૂમો પાડું છું. માટે હવે આ શરણાગત ઉપર કૃપા કરો.

પરમેશ્વર સ્તુતિ

ૐ નમો નિકલંકી નારાયણ જનાર્દનમ્!

હે પરબ્રહ્મ, હે અદ્વિતીય પરમતત્વરૂપ, શાંત, નિરંજન પૂર્ણના પૂર્ણ, આનંદઘાન, હે સચ્ચિત્સ્વરૂપ પરબ્રહ્મ પરમાત્મન્ હું તને પ્રણામ કરૂં છું. હે પ્રભુ! તું વંદનીય છે. આખું વિશ્વ તારી આગળ નમ્ર છે. તું સમગ્ર દૃશ્ય અને અદૃશ્ય સૃષ્ટિના પદાર્થો અને પ્રાણી કરતા પણ શ્રેષ્ઠ છે. હું તને નમસ્કાર કરૂં છું. હે પ્રભો તુંજ જગતનો આશ્રયદાતા અને પાલનકર્તા છે. ઉત્પત્તિ અને લયકર્તા પણ તુંજ છે. તું પરાત્પર, નિશ્ચલ અને નિર્વિકલ્પ છે. પ્રાણીમાત્રના ગતિરૂપ અને પાવનનો પાવન તું છે. ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ નિયંતા પણ તું જ છે. હે જીવનસાક્ષી હું તારૂંજ સ્મરણ કરૂં છું, ધ્યાન કરૂં છું, ઉપાસના કરૂં છું અને નમસ્કાર કરૂં છું. હું તારો દાસાનુદાસ છું. તારો આશ્રિત છું. સર્વત્ર તુંજ છે તેથી તું મારી દુર્વાસનાનો નાશ કરી મને તારા ચરણકમલે આશ્રય આપ.હે જગન્નિયંતા! આ શરણાગતનું રક્ષણ કર. હે ઈશ્વર મને ઈન્દ્રિય સુખ કે કીર્તિ નથી જોઈતાં. ચમત્કાર બતાવનારી સિદ્ધિ પણ નથી જોઈતી. હે દીનદયાળ! હું માત્ર શુદ્ધ ભક્તિ અને નિર્મળ પ્રેમ માગું છું. હે જગત્કર્મી વિશ્વમોહિની માતા! માયામોહના કારણે હું તને ભૂલી નહીં જાઉં એવી તું મારા ઉપર કૃપા કર. તારી પ્રાપ્તિ થાય એવું જ્ઞાન, પ્રેમ અને ભક્તિ આપી મારા ઉપર કૃપા કર. હે દીનવત્સલ, હે દયાસિંધો! હું આપનું સ્વરૂપ ઓળખવા અસમર્થ છું. આપનામાં અને મારામાં મોટો ભેદ હોવા છતાં હું આપનોજ છું. મારા ઉપર દયા કરો, આશ્રય આપો અને આપની સેવાને પાત્ર કરો.

ફૈજપૂર સત્પંથી મંદિર સંસ્થાનનો અલ્પ પરિચય

પરમ પૂજ્ય સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજના જીવન ચારિત્રનો આ ગ્રંથ જોડે એવો સંબંધ છે કે ધર્મપ્રચાર માટે તે ગુજરાતમાં ફરતા હતા ત્યારે ઈ. સ. ૧૪૬૦ના સુમારમાં તે ખંભાત આવ્યા હતા, ત્યાં થોડા દિવસ સુધી ધર્મોપદેશ કરી વડોદરા ગયા અને ત્યાંથી ચાંપાનેર ગયા. ત્યાં ધર્મોપદેશથી કેટલાક લોકોને સત્પંથનો અનુગ્રહ આપી પછી પાવાગઢ ગયા હતા.

પાવાગઢ એ ઐતિહાસિક કિલ્લો વડોદરાની પૂર્વે કાલોલ તાલુકામાં છે. ત્યાં નવરાત્ર મહોત્સવમાં ભદ્રકાળી દેવીનો મોટો મેળો ભરાય છે. જૂના શિલાલેખોવાળા આ કિલ્લાને પાવાગઢ અથવા પવનગઢ એવું નામ પણ છે. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ ત્યાં ગયા તે વખતે પતાઈ જયસિંહ રાવળ રાજ્ય કરતા હતા. સદ્‌ગુરુ મહારાજ ઘણા દિવસ સુધી ત્યાં રહ્યા. ત્યાં તેમણે લેઉવા પાટીદાર અને રજપુત વિગેરે લોકોને સત્પંથની દિક્ષા આપી ત્યાંથી તેઓ પેટલાદ તાલુકાના દેવા ગામે જઈ ત્યાંથી અમદાવાદ ગયા, એવો તેમનો જીવન વૃત્તાન્તમાં ઉલ્લેખ છે. આ પ્રમાણે તેમનું પ્રચારકાર્ય ગુજરાતમાં વધુ પ્રમાણમાં થયું અને મોટા જનસમાજને વૈદિક ધર્મનો તેમણે ઉપદેશ કર્યો.

સદ્‌ગુરુ મહારાજ પાવાગઢથી ગયા પછી લગભગ ૨૪ વર્ષ બાદ ત્યાંના લોકો ઉપર એક મોટી આફત આવી. ઈ. સ. ૧૪૮૪ ના અરસામાં મહંમદ બેગડાએ પાવાગઢ ઉપર ચડાઈ કરી ત્યાંના જયસિંહ રાજાને ઠાર કર્યો. આ લડાઈ વખતે લોકોને ઘણી મુસીબતો વેઠવી પડી. કેટલાક લોકો ગામ છોડી બહાર જતા રહ્યા. પવનગઢના વિનાશનો કારણ તરીકે ભાટ લોકો એક એવી દંતકથા કહે છે કે રાજા જયસિંહ ઉપર ભદ્રકાળી માતાનો કોપ ઉતર્યો અને તેને શાપ મળ્યો હતો કે, 'થોડા દિવસમાં તારો અને તારા નગરનો નાશ થશે.' તેથી ત્યાંના લોકોએ ભવિષ્યની પરિસ્થિતિનો વિચાર કરીએ સ્થળ છોડયું. લોકો બહાર નીકળ્યા તેમના પૈકી કેટલાક લેઉઆ પાટીદારોની એક ટુકડી પંદરમી સદીની આખરે

ખાનદેશમાં જઈ પ્રથમ અમલનેર તાલુકાના નૌદેડ ગામે વસ્યા, ત્યારપછી વતન. જમીન, કામધંધો અને નોકરી વિગેરે મળતાં ગયાં તેમ તેમ તે લોકો યાવલ, રાવેર, જળગાંવ, ભુસાવળ વિગેરે તાલુકાના કાયમના રહેવાસી બન્યા. કેટલાક લોકો પોતાની મૂળ ગુજરાતી ભાષા ભૂલી જલી જઈ મરાઠી બોલતા થયા.

પાવાગઢથી ખાનદેશ જઈ વસેલા લેઉવા પાટીદાર પૈકી ઘણા લોકો પ્રથમ પાવાગઢમાં હતા ત્યારથી સત્પંથ પાળનારા હતા. ગુજરાતમાં લેઉવા પાટીદારોમાં આજે પણ સત્પંથના અનુયાયીઓ મોટા પ્રમાણમાં છે તે પોતાના પૂર્વજોના ધર્મગ્રંથો પ્રમાણે વર્તે છે. ખાનદેશમાં લેઉવા કોમમાં આજે પણ વારકરી સ્વામીનારાયણ, સતપંથ, નાથપંથ, મહાનુભાવ વિગેરે અનેક ધર્મપંથો છે. અને તે તમામનાં રોટી–બેટી વ્યવહાર ચાલે છે. ખાનદેશમાં વસેલા લેઉવા પાટીદારોમાં સો–સવાસો કુટુંબ સત્પંથી હતા. તે બધા ફૈજપુરમાં અને આજુબાજુના ગામડાંઓમાં રહેલા. સત્પંથી ધર્મ પ્રમાણે પૂજાપાઠ, ભજનપૂજન, કથાકીર્તન શ્રવણ વગેરે માટે એક ચોક્કસ સ્થાન જોઈએ તે હેતુથી તેમણે ફૈજપુર ગામે એક મંદિર બાંધ્યું તે જ સત્પંથી મંદિર અથવા ધર્મશાળા તરીકે ઓળખાય છે. સત્પંથી મંદિરમાં લોકો પૂજા પ્રાર્થના, ભજન વિગેરે માટે ભેગા મળે છે અને ત્યાં ઘટપાટ કલશ પૂજા અને ઘૃતજ્યોતિનું ધ્યાન તેમજ પ્રણવબ્રહ્મ ૐનું સ્મરણ વંદન વગેરે કરે છે. ત્યારપછી કેટલાક લોકો કામધંધા અંગે ફૈજપુર આજુબાજુના ગામો જેવા કે આમોદા. બ્રાહ્મણોદ રાજોરા, ચિનાવલ, ઉટખેડે, વિવરે, મસ્કાવદ, રોઝોદા, ખડકે, કંડારી, પિંપળગાવ, આસોદે, ફૂલબિરોદે, લિંગેન-શીરાબાદ વગેરે અનેક સ્થળે ગયા અને ત્યાંના જ વતની બન્યા. ત્યાં જ તેમણે પૂજાઅર્ચા માટે પૂજાસ્થાનોની સ્થાપના કરી અને પોતાની બધી વિધિ કરવા લાગ્યા. માત્ર ઉત્સવ પ્રસંગે તે ફૈજપુરમાંથી મુખ્ય ઠેકાણે ભેગા મળી સામુદાયિક પૂજા વિગેરે કરી સંઘટના કાયમ રાખતા.

ફૈજપુરના સત્પંથી અનુયાયીઓ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહને 'સદ્‌ગુરુ'

એટલે સત્ માર્ગદર્શક 'યુગગુરુ' તરીકે માને છે. તેમણે બતાવેલા સનાતન વૈદિક માર્ગનું જ આચરણ કરે છે. સત્પંથના સિદ્ધાંત અનુસાર શ્રી આદ્યનારાયણ, આદ્યશક્તિ અથવા યોગમાયા, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વર એ આરાધ્ય દેવતાઓનું જ પૂજન કરવાનું હોય છે. શ્રી વિષ્ણુ ભગવાનના દસ અવતારને પૂજ્ય માની દસમા અવતારની શ્રી નિકલંકી નારાયણની ભક્તિ કરવી. ઈતર દેવતાઓ આ એક જ વિરાટ સ્વરૂપ ભગવાનની અંશભૂત વિભૂતિ માની તેમને વંદન કરી તેમની કૃપા માટે આરાધના કરવી એવું સદ્‌ગુરુ મહારાજનું પ્રતિપાદન છે. કલશ ઘટપાટ ઘૃતજ્યોતિની પૂજાવિધિ અથર્વવેદના મંત્ર પ્રમાણે કરવામાં આવે છે. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે અથર્વવેદ ઉપરથી આ મંત્રો ગુજરાતી ભાષામાં કર્યા છે. પૂજા વખતે અખંડ ઘૃતજ્યોતિનું– ઈશ્વરના નિર્ગુણ નિરાકાર તેજસ્વી સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવાનો નિયમ છે. તેજ પ્રમાણે પ્રણવ–બ્રહ્મનું નિત્યસ્મરણ કરવાનું પણ સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજનું પ્રતિપાદન છે.

કળશપૂજા એ બ્રહ્મપૂજાનું અને અમૃતમય પ્રાપ્તિનું પ્રતિક છે. પરબ્રહ્મ પરમેશ્વરે જ્યારે સૃષ્ટિનિર્માણ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો ત્યારે સૌથી પ્રથમ સંકલ્પમાત્રથી બ્રહ્મદેવને નિર્માણ કર્યા અને તેમને એક અમૃતકલશ આપી સૃષ્ટિનિર્માણ કરવા કહ્યું. તે ઉપરથી બ્રહ્મદેવે કલશમાંના અમૃતબિંદુનું સિંચન કરી સૃષ્ટિની એક એક પદાર્થની નિર્મિતી કરી પ્રથમ પંચમહાભૂતો નિર્માણ કર્યા અને પછી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ અને રચના કરી. તે આદ્ય ઘટપાટનું પ્રતિક તરીકે સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહે સતપંથી અનુયાયીઓને આ કલશ પાઠવિધિ બતાવી છે. આપણા બધા ધર્મશાસ્ત્રોએ પણ આ જ કારણસર કલશપૂજાને અગ્રસ્થાન આપ્યું છે. પૂજા વખતે ઘૃતજ્યોતિ પ્રગટાવી તેનું ધ્યાન કરવાનું હોય છે, કેમકે ઘૃત એટલે ઘી તે સાત્ત્વિક અન્ન છે. તેની સુગંધ મધુર હોઈ આરોગ્યદ્રષ્ટિથી પણ તે ઉપયોગી હોય છે. સાત્વિક શાંતિ માટે ધ્યાન કરવા યોગ્ય વાતાવરણ નિર્માણ કરવા માટે ચોખ્ખા ઘીની જ્યોતિ પ્રગટાવવાની હોય છે. આપણો આત્મા

અને પ્રાણીમાત્રમાં રહેલો આત્મા જ્યોતિસ્વરૂપ હોવાથી તેની પ્રાપ્તિ માટે એ સ્વરૂપથી એનું જ ધ્યાન ધરવું. ૐ પ્રણવબ્રહ્મ એ આદ્ય અક્ષરતત્વ છે. સૃષ્ટિની નિર્મિતીનો મૂળ અક્ષર બ્રહ્મ છે. ૐ એ બ્રહ્મબીજ છે. તે સિવાય બીજા બીજ એટલે હ્રા હ્રી હ્રુ જુ સૂ આદિ સર્વ માતૃકા બીજો છે. તેમના સ્મરણથી જે બીજ જે દેવતાનું પ્રતિકાત્મક છે તે દેવતાની ઉપાસના થાય છે. તેથી આત્યંતિક ઉપાસનાના બળ ઉપર તે જીવ તે દેવતાના સાક્ષાત્કારને પાત્ર થાય છે. પરંતુ તે દેવતા અગર તેમના ફળો નાશવંત હોવાથી તેમની ઉપાસના કરવી ગૌણ છે. ૐ આદ્યબ્રહ્મ બીજમંત્ર હોવાથી તેના સ્મરણ–ચિંતન ઉપાસનાથી આત્મપદની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને તે દ્વારા મુક્તિપદ મળે છે. આ પ્રમાણે આ સર્વ બાબતોને સત્પંથ ઘટપાટ પૂજાવિધિમાં મહત્વનું સ્થાન આવવામાં આવ્યું છે.

સત્ય, પ્રેમ, પુરુષાર્થ, સમાનભાવ, અહિંસા, પરોપકાર અને ક્ષમા એ સત્પંથના મુખ્ય ત,વો છે. હૃદયશુદ્ધિ માટે હિંગ, તમાકુ, અફીણ કે ગાંજો મદ્ય–માંસ એ બધું નિષિદ્ધ માની માદક વસ્તુનો ત્યાગ કરવો તેમજ પરનિંદા, પરસ્ત્રીગમન–ચિંતન, સવાઈ વ્યાજ વિગેરેનો પણ ત્યાગ કરવો. 'अहिंसा परमो धर्मः' એ સત્પંથના ધ્યેય મુજબ આચરણ રાખવું. કોઈને 'માર' એમ કહેવું એ પણ દોષાસ્પદ છે. શરીરશુદ્ધિના નિયમો અતિ કડકપણે પાળવામાં આવે છે. પ્રસૂત થયેલી સ્ત્રીને ૪૦ દિવસ સુધી ધર્મની કોઈપણ વસ્તુને અડકવા દેતા નથી, તેમજ રજસ્વલા સ્ત્રીને પાંચ દિવસ સુધી ઘરમાં વ્યયહાર કરવા દેતા નથી. ઋતુકાળમાં સ્ત્રી મંદીરના પગથિયાને પણ સ્પર્શ કરી શકતી નથી. આટલા કડક નિયમો પાળવાના હોય છે. રામનવમી, ગોકુળ અષ્ટમી, અગિયારસ, ચતુર્દશી, સુદ દ્વિતિયા, ચંદ્રદર્શન, ચતુર્થી વગેરે વ્રતો પણ હોય છે. ગુડી પડવાના દિવસે ધ્વજા ઉપર નવું નિશાન ચઢાવી ધ્વજવંદન કરવામાં આવે છે. નિશાન ભગવા રંગનું અને ૐ ચિન્હાંકિત હોય છે.

ફૈજપુરના સત્પંથી મંદિરમાં પૂજા–અર્ચા અને સંસ્થાનો વહીવટ ચલાવવા માટે ગાદીપતિ બાલબ્રહ્મચારી સાધુ હોય છે. સત્પંથી અનુયાયી પૈકી કોઈપણ વ્યક્તિને બાળપણમાં જ બાલબ્રહ્મચારી સાધુ તરીકે મંદિરમાં અર્પણ કરવાની પ્રથા છે. શિષ્ય પરંપરાનુસાર આ સંસ્થાનો કારભાર ચાલે છે. આવા બાલબ્રહ્મચારી સાધુ જ સત્પંથી અનુયાયીઓના ગુરુ હોય છે. સત્પંથનો અનુગ્રહ આપનાર તે જ તેમના ગુરુ હોય છે. માત્ર સદ્ગુરુ ઇમામશાહ મહારાજ એ સત્પંથીઓના એકમેવ પરમપૂજ્ય સદ્ગુરુ છે. આજ સુધી ફૈજપુર સસ્થાનમાં આશરે ૧૧/૧૨ ગાદીપતિ થયા છે. સત્પંથી મંદીર ફૈજપુર ગામમાં ૪૦૦/૪૫૦ વર્ષોથી છે. સત્પંથી અનુયાયી અહીં આવ્યાને પણ એટલો જ સમય વિત્યો છે. પ્રથમ અહીં નાનકડું પણ ઉત્તમ રીતે બાંધેલું મંદીર હતું. આ મંદીરની સ્થાપના ઈ. સ. ૧૫૭૫ થી ૧૬૦૦ ના અરસામાં થયેલી છે. ઈ. સ. ૧૮૩૧ ના સુમારમાં તે સારી સ્થિતિમાં હતું. તે વખતે ત્યાં પરમપૂજ્ય આચાર્ય શ્રી દગડુબુવા ગાદીપતિ બાલ બ્રહ્મચારી અને મંદીરના વહીવટકર્તા હતા. એમના કુશળ વહીવટથી મંદીર સારી સ્થિતિએ આવ્યું. તેમના પછી પ. પૂ. આ શ્રી જાનુબુવા ગાદીપતિ થયા. તેમના સંબંધે જોઈએ તેટલી માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. પણ તે વખતે ધર્મની ઉન્નતિ ચાલુ હતી. જ્ઞાનોપદેશનું અને ધર્મપ્રચારનું કાર્ય પૂરા જોરથી અને ઉત્સાહથી ચાલુ હતું.

Gadipatis of Faizpur

ત્યાર પછીના ગાદીપતિ પ. પૂ. આ. શ્રી પારસુબુવાએ સાધુના વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા. તેમનું જન્મસ્થાન ભુસાવળ તાલુકાનું 'ટાકાનું પિંપળગાંવ' હતું. ત્યાં કોલ્હે ઘરાણામાં તે જન્મ્યા. બાળપણમાં ધાર્મિક શિક્ષણ અને સ્મરણશક્તિ સારી હોવાથી તેમના માતા–પિતાએ તેમણે મંદિરમાં અર્પણ કર્યા. ત્યાં ઘણો પરિશ્રમ લઈ તેમણે શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો, ભગવદ્ગીતા અને શંકરાચાર્યના વાક્યવૃત્તિ, અપરોક્ષાનુભૂતિ, આત્મબોધ વગેરે ગ્રંથો તેમને કંઠસ્થ હતા. સંસ્કૃત ભાષાના તે પંડિત હતાં. તેમનું પ્રવચન સાંભળતાં લોકો તલ્લીન થઈ જતા. કામધંધામાંથી પરવાર્યા પછી લોકો મંદીરમાં જઈ શાસ્ત્રનું

અધ્યયન કરતા અને જુના હસ્તલિખિત શાસ્ત્રના ઉતારા કરી તેમનું પુનરૂજ્જીવન કરતા. ધર્મભાવના જાગૃત થયેલી દેખાતી હતી. લોકો ભાવિક હતા. પૂજા અને ભંડારા થતાં તેથી આસપાસના ગામડાના લોકો પણ ત્યાં આવતા. ગામેગામ ભાગવત સપ્તાહ, દશાવતાર અને મોટા ભંડારા ચાલતા. તે વખતે પ. પૂજ્ય ગુરુ બારસુબુવા આજુ-બાજુના ગામડામાં ફરતા. પૂર્વ અને પશ્ચિમ ખાનદેશ, વહાડ, નેમાડ, મધ્યપ્રદેશ વગેરે પ્રદેશોમાં તે દર વર્ષે ફરતા. લેઉવા સિવાય રાજપૂત, મરાઠા, સાળી, બારી, કોષ્ટી, ભાવસાર વિગેરે અનેક જમાતના લોકો આ પંથના શરૂથી જ અનુયાયી હતા.

પ. પૂ. ગુરુવર્ય બારસુબાવાના આખરના દિવસોમાં એટલે ઈ. સ. ૧૮૯૭ ના સુમારમાં ફૈજપુરનું મંદિર જીર્ણ થયું હતું તે તોડી તે ઠેકાણે નવું ભવ્ય મંદીર બાંધવાનો સત્પંથી અનુયાયી લોકોએ વિચાર કર્યો. એ જ અરસામાં ત્યાં એક ચમત્કાર જોવા મળ્યો. મંદીરની બાજુએ એક મોટો રસ્તો હોઈ ઉત્તરની બાજુએ વાડામાં જવાનો રસ્તો છે. તે બંને રસ્તાના ખૂણામાં એટલે મંદીરની દિશાએ એક મોટું રાયણનું વૃક્ષ હતું. તે વૃક્ષ ઉપર દર વર્ષે ગુડી પડવાના દિવસે મંદીર ઉપર ભગવું નિશાન લગાડવામાં આવતું એ વૃક્ષની છાયામાં બાળકો રમતા. એક દિવસે સાંજે રસ્તાની બાજુએ દરબાર ફૂટ લાંબી એવી સુગંધીત ફૂલોની વૃષ્ટિ અચાનક થઈ. રમનારા બાળકો ત્યાં દોડી ગયા. અને ઘણી તપાસ કરી છતાં પુષ્પવૃષ્ટિ કયાંથી થઈ તે જાણી શકાયું નહીં. છેવટે બે ત્રણ ઈસમોએ નીચે પડેલો ફૂલ ઉંચકી લીધા. તેની સુગંધ એટલી બધી હતી કે આસપાસનું આખુંય વાતાવરણ સુમધુર થયું. મંદીરની પૂર્વેના વાડામાં કેટલાક ચૌધરી લોકોના ઘરો હતા. તે પૈકી કૈ. હુના હરી ચૌધરીએ તે ફૂલ લઈ પોતાના દેવઘરમાં મૂકયા. તે મહાન ભક્ત હતા. તેમના દેહમાં કોઈવાર દેવતાનો સંચાર પણ થતો. આ પુષ્પવૃષ્ટિ થવાનું કારણ તેમના દિકરાઓએ તેમને પૂછયું, તેથી તેમણે પોતના ઈષ્ટ–દેવતાનું સ્મરણ કરી કહ્યું કે આ માર્ગે એક તેજસ્વી સત્પુરુષ

અદૃશ્યરૂપે આ મંદીરમાં આવ્યા હતા. તેમના સત્કાર માટે ઈશ્વર-કૃપાથી તેમના ઉપર આ પુષ્પવૃષ્ટિ થઈ છે. ત્યારે બધાએ તે જગાની ધૂળ મસ્તકે ચઢાવી ગુરુ મહારાજના નામનો જયઘોષ કર્યો.

પુષ્પવૃષ્ટિ થયેલ જગાએ ધ્વજ લગાવવાનું લોકોએ ઠરાવ્યું. મંદીર ઘણું જીર્ણ થયેલું હોવાથી તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરી તે ઠેકાણે ધ્વજારોપણ કરવાનું તેમણે નક્કી કર્યું. તેથી ઈ. સ. ૧૮૯૮ ના અરસામાં ફંડ ભેગું કરવા પ્રયત્ન કર્યો પણ તે વખતે દુકાળના કારણે લોકોની આર્થિક સ્થિતિ સારી નહોતી, તેમ છતાં લોકોએ ઉત્સાહથી કામ ઉપાડી લીધું અને જુનું મંદિર ઉકેલ્યું. નવી ઈમારત બાંધવા માટે પાયાથી કામની શરૂઆત કરી બે વર્ષમાં બાંધકામ પૂરું કર્યું. બાંધકામ માટે જોઈતો ચુનો રાજોરે ગામની ભઠ્ઠીમાં તૈયાર કરી બામણોદ ગામે તે ઝીણી બનાવી ત્યાંથી બાંધકામના સ્થળ ઉપર અનુયાયી લોકોએ લાવી આપ્યો. નળિયા ધાનોરે ગામેથી લાવવામાં આવ્યા. આજુબાજુના ગામના અનુયાયી લોકો ૮–૮ દિવસ આવી શ્રમદાનથી કામ કરતા ફૈજપુર, ચિનાવલ રાજોરા, બામણોદ વગેરે ગામના અનુયાયીઓએ લાકડા, પથ્થર, ઈંટો વગેરે માલસામાન લાવવા માટે બળદગાડીઓ આપી. વધુ મજુરોની જરૂર પડે ત્યારે કેટલાક અનુયાયી લોકો જુજ મજુરી લઈ કામ ઉપર આવતા. તે વખતે પુરૂષ મજુરને દોઢ આનો અને સ્ત્રી મજુરને પોણો આનો અથવા એક આનો મજુરી આપવામાં આવતી. સુથાર કે કડીયાને ચારથી આઠ આના સુધીની મજુરી અપાતી. આ પ્રમાણે ઘણાજ થોડા ખર્ચમાં મંદિરના જીર્ણોધ્ધારનું કામ પુરૂં થયું. આ બધાના મૂળમાં સત્પંથી અનુયાયીઓનો પ્રેમભાવ, ભક્તિ, તાલાવેલી, પંથસંઘટના અને અસીમ ઉત્સાહ હતા. તે વખતે સત્પંથી સિવાય બીજા લોકો પણ મદદ કરવા તૈયાર હતા પણ તેટલી જરૂર ન જણાયાથી તે સ્વીકારવામાં આવી નહીં. આ પ્રમાણે તનમન ધન, પરિશ્રમથી બાંધેલું આ મકાન ઈ. સ. ૧૯૦૦ માં તૈયાર થઈ તેની વાસ્તુશાંતિ કરવામાં

૨૦

આવી. એ વખતે આજુબાજુના ગામડાના લોકોને, સત્પંથી લોકોને તેમજ ફૈજપુંર ગામના તમામ લોકોને આમંત્રણ આપવામાં આવેલા હતા. મોટો યજ્ઞ કરી યથાવિધિ વાસ્તુશાંતિ થઈ અને પછી મોટો ભંડારો કરી મંદિરમાં બ્રહ્માસનની (તખ્તની) સ્થાપના કરી તેના ઉપર કલશ ઘટપાટ અને ઘૃતજ્યોતિની સ્થાપના કરી અને નિત્ય પૂજાપાઠ શરૂ થયો. બ્રહ્માસન ઉપર ધર્મગ્રંથની અને પ. પૂ. સદ્‌ગુરુ મહારાજની પાવડીની સ્થાપના કરી તેનું પૂજન કર્યું. મંદિરના ઇશાન ખૂણામાં ૫૦ ફૂટ ઉંચાઈની ધ્વજા રોપવામાં આવી. ગુડી પડવાના શુભ મુહુર્ત ઉપર મોટો મંગલ ઉત્સવ કરી નવીન ધ્વજ ઉપર ૐ ચિન્હાંકિત ભગવું નિશાન ચડાવવામાં આવ્યું. તે વખતે મંગલ વાદ્યો વગાડી ધ્વજ અને નિશાનની પણ પૂજા કરી. શ્રીમદ્‌ સદ્‌ગુરુ ઇમામશાહ મહારાજ અને પ્રભુ શ્રી નિકલંકી નારાયણના મંગલ નામના જયઘોષ સાથે નિશાન ચડાવ્યું. આ પ્રમાણે નવીન બાંધેલા મંદિરની સ્થાપના ઈ. સ. ૧૯૦૦ માં સારી રીતે થઈ.

એ જ અરસામાં ફૈજપુરના મંદિરમાં સત્પંથી ધર્મના મુખ્ય આચાર્ય પીરાણા સંસ્થાનના ગાદીપતિ કાકા પ. પૂ. ગુરુવર્ય શ્રીરામજી લક્ષ્મણ અને શ્રી વાલજી કાકા કોઈ કારણ પ્રસંગે ૬ મહિના સુધી આ મુકામે હતા. તેમણે અહીંનો વહીવટ તેમજ સમાજ સંઘટનાના નિયમ પાલન વિગેરે જોઈ અનુયાયીઓને ધન્યવાદ અને આશિર્વાદ આપ્યા. ઈ. સ. ૧૯૦૫ સુધી પ. પૂ. ગુરુ બારસુબુવાની આગેવાની મળી હતી. આ સમયમાં પંથ સંઘટનાની દૃષ્ટિથી ઘણા મહત્વના કામો થયા. આ અરસામાં રાવેર તાલુકામાં ઉટખેડા ગામના જાના દગડુ રાણે સત્પંથી મંદિરમાં આવ્યા અને બાધા લીધી કેઃ 'મારે ત્યાં પુત્રનો જન્મ થશે તો તે પુત્રને બાલબ્રહ્મચારી સાધુ તરીકે હું મંદિરમાં અર્પણ કરીશ.' થોડા દિવસ પછી તેમને એક અતિશય સુંદર અને તેજસ્વી પુત્ર થયો. ભગવાન આપણા ઉપર પ્રસન્ન થયા એ જાણી તેમણે બહુ આનંદ થયો. પણ માયા અને મોહમાં ફસાઈ વચનભંગ કરી દિકરાને મંદિરમાં અર્પણ કરવાની તેમણે ના પાડી.

કમનસીબે થોડા જ દિવસ પછી તે બાળક મૃત્યુ પામ્યો તેથી વચનભંગ કર્યા બદલ તેમણે પશ્ચાત્તાપ કર્યો અને ફરીથી મંદિરમાં જઈ પોતાના અપરાધની ક્ષમા માંગી અને ઈશ્વરને ભક્તિભાવથી પ્રાર્થના કરી કે, ' ફરી એકવાર પુત્ર આપો. ઈશ્વરકૃપાથી તેને પુત્ર થયો. એ પુત્ર મંદિરમાં એટલે ધર્મને અર્પણ કરવાનો હોવાથી તેમણે તેનું નામ ધર્મા રાખ્યું. ઈ. સ. ૧૯૦૫ માં પ. પૂ. આચાર્ય બારસુબુવા સ્વર્ગવાસી થયા પછી તેમણે પોતાના દીકરાને એટલે પ. પૂ. ગુરુ ધર્મામહારાજને ભગવા સાધુ તરીકે મંદિરમાં અર્પણ કર્યો તે વખતે ધર્મા બુલા બાળક વયના હોવાથી સતપંથી લોકોએ પોતાના સમાજના પ્રમુખ પંચોની નિમણુંક કરી ધર્માબુવાને ઉછેરવા અને સંસ્થાનનો વહીવટ ચલાવવા માટે એક કમિટિ નીમી. પ. પૂ. ધર્માબાવાનું બાળવય હોવાથી ઉટખેડે ગામના સન્માનનીય જયરામ ઝેહુ બારી એમણે અત્યંત અલ્પ પગાર લઈ મંદિરની પૂજા કરવાનું સ્વીકારી સંસ્થાનનો કારભાર પણ તે જોવા લાગ્યા.

સંસ્થાનના ખર્ચ અને પૂજા–ધૂપ દીપ વગેરે માટે તેલ, ઘી, અનાજ, પ્રસાદ અને ઈતર ખર્ચનું કામ સતત અને સરળતાથી ચાલે તે માટે કેટલાક ઉદારવૃત્તિ સજ્જનોએ મંદિરને જમીનો અર્પણ કરી હતી અને કેટલીક જમીનો સંસ્થાએ વેચાતી લીધી તે આવક ઉપર મંદિરનું ખર્ચ નિભવા લાગ્યું. આ રીતે વખતોવખત જે જે બાબતોની જરૂર પડી તે તે જરૂરિયાત ભાવિક લોકોએ પૂરી પાડી સંસ્થાન સુરક્ષિત રાખ્યું. ઈ. સ. ૧૯૧૧ ની હકીકત છે. ફૈજપુર ગામના બોહરી લત્તામાં એક રાત્રે એક ઘરને એકાએક આગ લાગી. પવનનું જોર વધુ હોવાથી આગ એકદમ ભડકી અને તે બોહરાના ગોદામ સુધી જઈ પહોંચી. ગોદામમાં ઘાસલેટના ડબ્બા હતા. આગના લીધે આખા ડબ્બા ને ડબ્બા આકાશમાં ઉછળવા લાગ્યા, અને ત્યાં તેનો સ્ફોટ થઈ ઘાસલેટ ચોતરફ ફેલાતું. તેથી આગ ઝપાટાથી વધતા દક્ષિણ બાજુ તરફ ફેલાવા લાગી અને છેક સતપંથી મંદિર સામેના ઘર સુધી આવી પહોંચી. આ અગ્નિપ્રલય જોઈ લોકો હતાશ

થયા. સત્પંથી લોકોએ મંદિરમાં જઈ પરમેશ્વરની અનન્યભાવે પ્રાર્થના કરી, એટલામાં આગે પોતાની દિશા બદલી અને તે કાબુમાં પણ આવી. આગથી આશરે ત્રણસો જેટલા ઘરો બળીને ખાખ થયા પણ મંદિરનો સ્પર્શ થતાં જ આગ શાંત થયેલી જોઈ લોકો આશ્ચર્યચકિત થયા.

ઈ. સ. ૧૯૨૪ માં જાત્રા માટે નીકળેલા લોકોનો એક સંઘ ગુરુદર્શન માટે પીરાણા ગામે ગયો. ત્યાં ગુરુકૃપાથી તેમને અદ્ભૂત રમ્ય ગંગાદર્શન થયું, જેની વિગતવાર હકીકત આપણે આ પુસ્તકના પાન ૧૩૫ ઉપર વાંચી છે જ.

એક વખત મંદિરમાં ઉત્તરકાર્યની પૂજા ચાલુ હતી ત્યારે એક ચમત્કારિક બીના બની. બામણોદ ગામના શ્રી નેમા રામજી ઓપે તે વખતે બાર વર્ષની નાની ઉંમરના હતા. પૂજા વખતે તે ઉપલા માળેથી નીચે ઉતરતા હતા ત્યારે પગ લપસી કૂવાના બાકોરામાંથી ૫૦ ફૂટ નીચે પાણીમાં પડ્યા. ઈશ્વરની લીલા અગાધ છે. તેમને જરા પણ ઈજા થઈ નહીં. જાણે જમીન ઉપર ઊભા હોય તેમ તે દેખાયા. લોકોએ અંદર દોરડા મૂકીને તેમણે બહાર કાઢ્યા અને જોયું તો તેમનું શરીર અને કપડાં પણ કોરા હતા. તેથી તેમણે અત્યંત નમ્ર-ભાવથી ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરી. આ ચમત્કાર જોવાથી મંદીર એક જાગૃતદેવસ્થાન હોવા બદલ બધાની ખાતરી થઈ.

મંદિરમાં પૂજા કે બીજા મંગલ ઉત્સવ પ્રસંગે કેટલાક શ્રદ્ધાળુ ભક્તોને સદ્‌ગુરુ મહારાજના સફેદ વસ્ત્રો પરિધાન કરેલી દિવ્ય વિભૂતિ-રૂપે, દર્શન થયાનું સાંભળવામાં છે. કેટલાંક ભક્તોને તે નિર્મળ તેજસ્વી વિભૂતિના સફેદ ઘોડા ઉપર આરૂઢ થયેલી સ્થિતિમાં દર્શન થયા છે. જેમની જેવી ભાવના કે શ્રદ્ધા તેવા દિવ્યદર્શન તેમને થયા.

પરમ પૂજ્ય ગુરુ ધર્માંમહારાજ એક સાત્વિક વૃત્તિવાળા સત્પુરુષ હતા. તે પૂજા-અર્ચા કરવામાં દરરોજ તત્પર રહેતા. ઈશ્વરની નિયમિત પૂજા અને તેનું એકાગ્ર ચિત્તે નામસ્મરણ એ જ સાધનને તેમણે મહત્વ આપ્યું હતું. એ ઉપરાંત સદ્‌ગુરુ મહારાજના દર્શનનો

સાક્ષાત્કાર પણ તેમને થયો હતો. તેઓ મંદિરમાં દરેક શ્રાવણ માસમાં અથવા ગમે ત્યારે પોથી–પુરાણો વાંચી લોકોને જ્ઞાનોપદેશ આપતા, સત્પંથ ધર્મનો કારભાર સારી રીતે ચાલતો હતો. એ સમયમાં સત્પંથ અનુયાયીઓની આગેવાની શ્રી તોતારામ બધુ-મહારાજને મળી હતી. અનુયાયી લોક તેમને પોતાના નેતા માનતા. તા. ૯–૨–૧૯૩૯ ના રોજ પ. પૂજ્ય ગુરુ ધર્માંમહારાજ સ્વર્ગવાસી થયા. તેમના વખતમાં કંડારીના શ્રી કાનજીબુવા કારભારી હતા.

પરમ પૂ. ગુરુ ધર્માંમહારાજની હયાતીમાં ફૈજપુરના સદ્‌ભક્ત શ્રી ખુશાલ ઓંકાર ભારંબેએ ભાવિઅર્ચક તરીકે પોતાના બંને દીકરાઓ બાળપણમાં બાલબ્રહ્મચારી તરીકે અર્પણ કર્યા હતા. તેમના પૈકી શ્રી પૂંજો ઉર્ફે યશવંત યુવાવસ્થામાં જ મરણ પામ્યા અને હાલ પ. પૂ. ગુરુવર્ય પુરુષોત્તમ ગુરુ ધર્માંમહારાજ આર્ચક છે. તેમજ શિક્ષણના સમયમાં જ પ. પૂ. ધર્માંમહારાજ સ્વર્ગવાસી થવાથી સંસ્થાનના કારભારની બધી જવાબદારી તેમના ઉપર આવી પડી. તેથી તેમને નિશાળ છોડવી પડી. તેમનું શાળાનું શિક્ષણ ઓછું હોવા છતાં તેમનો ધર્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસ ઊંડો છે. શાળા છોડ્યા પછી એટલે ઈ. સ. ૧૯૪૦ થી તો તેમનું ઘણું ખડતર જીવન જીવવું પડયું. સામાજીક પરિસ્થિતિ ઘણી કથળી. તે વખતના પ્રતિકૂળ વાતાવરણથી આજ સુધી ચાલુ રહેલી ધર્મજ્યોતિ બુઝાશે કે કેમ એવી દયાજનક પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ હતી, પણ પ. પૂ. ગુરુ પુરુષોત્તમ મહારાજે ઘણા કષ્ટો વેઠી આ ઓલવવા માંગતી ધર્મજ્યોતિનું રક્ષણ કર્યું. જ્યોતિ ફરીથી સ્થિર અને તેજસ્વી કરવા તેમણે મહાન પ્રયત્નો કર્યા. તે દરમ્યાન એવો એક કપરો સમય આવી ગયો કે પોતાની પાછળ સંસ્થાનું શું થશે અને શું કરવાથી સંસ્થાન કાયમ ટકી શકશે એવું તેઓ સતત ચિંતન કરતા અને પ. પૂ. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજની અને પ્રભુ શ્રી નિકલંકી નારાયણની સતત આરાધના કરતા. આ પ્રકારની અત્યંત નાજુક પરિસ્થિતિમાં તેમનું મનોધૈર્ય ડગવા લાગ્યું હતું. પણ અવિરત પ્રયત્ન અને આત્મતેજની વિલક્ષણ સામર્થ્યથી તેમણે પોતાની સમતુલા જાળવી રાખી.

એક દિવસે સવારમાં બ્રાહ્મ મુહૂર્તના સમયે એટલે ૪ વાગ્યાના અરસામાં તેઓ ધ્યાનસ્થ બેઠા હતા ત્યારે તેમના મનમાં ઉપર પ્રમાણેના વિચારો આવતા તેમને સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજના પરમ તેજસ્વી સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર થયો. તે વિભૂતિએ તેમના મસ્તક ઉપર પોતાનો વરદ હસ્ત મૂકી આશીર્વાદ આપ્યા કે 'તું ચિંતા કરીશ નહીં. તારી મનોકામના થોડા જ દિવસમાં પૂરી થશે.' ભાવિકાળ ઉજ્વલ છે. ઈશ્વરી પ્રેરણાથી અને આત્મિક સામર્થ્યથી થયેલા આ દ્રષ્ટાંત ઉપર નિર્ભર થઈ તેમણે પોતાનું કાર્ય પૂરા ઉત્સાહથી આગળ ચલાવ્યું.

ત્યારબાદ આઠ દિવસ પછી રાજોરે ગામના સત્પંથને પ્રથમથી જ પૂજ્ય માનનારા ધર્મપ્રેમી સદ્‌ભક્ત શ્રી તુકારામ મંગુ પાટીલને અચાનક દૈવી પ્રેરણા થઈ કે માયા પ્રપંચ અસાર છે. ધર્મ એજ બધા સારનો પણ સાર છે. ધર્મનું પાલન અને રક્ષણ કરવું અત્યંત મહત્વનું કાર્ય છે. આ કાર્ય આપણે થોડું ઘણું ઉપાડી લેવું. માયા પ્રપંચના દૃઢ બંધનના કારણે આપના તરફથી કંઈ થવા જેવું નહીં હોય તો પણ આપણી ભાવિ પેઢી તરફથી આ કામ અવશ્ય થવું જ જોઈએ. આ પ્રકારની આંતરિક પ્રેરણા થવાથી તેમણે પોતાના એક પુત્રને મંદિરમાં બાલબ્રહ્મચારી સાધુ તરીકે અર્પણ કરવાનું ઠરાવ્યું અને મંદિરમાં આવ્યા. પોતાને થયેલી સદ્‌પ્રેરણાની હકીકત પ. પૂ. પુરુષોત્તમ મહારાજને વિદીત કરી ગુરુ મહારાજે ઘણા આનંદથી પોતાની સંમતિ આપી.

ગુરુ મહારાજની સંમતિ મળતા આઠ દિવસ પછી ઈ. સ. ૧૯૫૩ ના મે મહિનામાં શ્રી તુકારામ મંગુ પાટીલ અને તેમના ધર્મપત્નિ સૌ. ચમેલાબાઈ પોતાના બીજા પુત્ર જયરામ ઉર્ફે જગન્નાથને બાલબ્રહ્મચારી તરીકે અર્પણ કર્યો. આ વખતે તેની ઉંમર માત્ર ૧૧ વરસની હતી. તેમણે પણ ધર્મનું કામ કરવાની પોતાની આંતરિક પ્રેરણા પ્રગટ કરી, ગુરુમહારાજના ચરણે આશ્રય લીધો. આટલી

નાની ઉંમરમાં તેમને અને તેમના માબાપને થયેલી ઉપરતિ અને અને તેમનું મનોધૈર્ય જોઈ બધા લોકોને ઘણો આનંદ થયો અને પંથસંઘટનાનું જોર વધવા લાગ્યું. સતપંથી અનુયાયીઓની ઢીલી પડેલી ધર્મભાવનાઓ સચેતન થઈ, કાર્યાન્વિત થઈ. પ. પૂ. ગુરુ પુરુષોત્તમ મહારાજે બાળઆર્ચકના શિક્ષણની જવાબદારી પોતે લીધી. શાળાના શિક્ષણની સાથે જ પુરુષોત્તમ મહારાજે તેમને ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાની શરૂઆત કરી. ઈ. સ. ૧૯૫૯ સુધી તેમનું શાળાનું શિક્ષણ પૂરું થયું. તે જ વખતે પ. પૂ. પુરુષોત્તમ મહારાજને લાગ્યું કે આપણી ભાવી પેઢીને ધર્મશિક્ષણ મળે અને કાર્યાન્વિત થાય તે માટે કાયમસ્વરૂપની એવી કોઈ યોજના ઘડવી જોઈએ. એ હેતુથી તેમણે ઘણા પરિશ્રમથી 'શ્રી સત્પંથ ભજનાવલી' નામનો ગ્રંથ છપાવી પ્રગટ કર્યો. આ પ્રમાણે ઘણા દિવસની તેમની ઇચ્છા સફળ થઈ. આટલેથી ન અટકતાં તેમણે પોતાનું કામ આગળ ચાલુ રાખ્યું છે.

ઈ. સ. ૧૯૬૧ ની ૨૭ જુલાઈના રોજ એટલે અષાઢ સુદી પૂનમ (ગુરુપૂનમ) શાકે ૧૮૮૩, સંવત ૨૦૧૭ ના ગુરુવારના રોજ મોટો ઉત્સવ કરી જગન્નાથ મહારાજને બાલબ્રહ્મચારી સાધુના ભગવા વસ્ત્રો પરિધાન કરાવવામાં આવ્યા અને સત્પંથી મંદિરના ભાવિ આર્ચક અને વહીવટદાર તરીકે તેમને માન્ય રાખવામાં આવ્યા. આ ઉત્સવમાં આજુબાજુના ગામોના લોકો મોટી સંખ્યામાં હાજર હતા.

સત્પંથ માર્ગના ઘણાખરા હસ્તલિખિત શાસ્ત્રોનું પુનર્લેખન પ. પૂ. ગુરુ જગન્નાથ મહારાજે અને પ. પૂ. પુરુષોત્તમ મહારાજે અત્યંત બારિકાઈથી નિરીક્ષણ કરી તેમનું પુનરૂજ્જીવન કરવાનું કામ ચાલુ કર્યું છે. આપણા પ. પૂ. સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજનું જીવન વૃત્તાન્ત અને તેમણે બતાવેલો સન્માર્ગનો અને ઈશ્વર ઉપાસનાના સાધનોનો બોધપાઠ તમામ લોકોની નજર આગળ આવે અને તેમની કાયમ સ્વરૂપની સ્મૃતિ જનતાના મનમાં રહે એ હેતુથી ઘણી મહેનત લઈ સત્પંથ ધર્મશાસ્ત્રની ઉપલબ્ધ માહિતી ભેગી કરી

તે ઉપરથી આ જીવનચરિત્ર લખ્યું છે. તે જ આ ગ્રંથ જનતા જનાર્દનના સહકારથી પ્રસિદ્ધ થાય છે. તેમજ ભાવી પેઢીની દિન-પ્રતિદિન ઉન્નતિ થાય એ હેતુથી સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજે જે ગ્રંથો લખેલા છે તેમના ઉપર ભાવાર્થરૂપે મરાઠી ભાષામાં ભાષ્ય લખી તે પણ પ્રસિદ્ધ કરવાનો તેમનો વિચાર છે. આ પૈકી 'શિક્ષાપત્રી' અથવા 'શિખામણ' અને દિનપાઠ એ સત્પંથ ધર્મના તત્વ નિયમ અને આચરણની માહિતી આપશે. હાલ એ નાનો ગ્રંથ ટૂંક મુદતમાં જ પ્રસિદ્ધ થયો છે. ત્યાર પછી સદ્‌ગુરુ બોધ, ગુરુવાણી, ચેતામણી વગેરે અનેક ગ્રંથો મરાઠીમાં ભાષાંતરિત કરી પ્રસિદ્ધ કરવાનો તેમનો ઈરાદો છે.

આ પ્રમાણે સત્પંથ અનુયાયીઓની ઉન્નતિ માટે અને ભાવિ પેઢીના ઉત્કર્ષ માટે અથાગ પરિશ્રમ લઈ બંને ગુરુ મહારાજે આ કામ ચાલુ રાખ્યું છે. આ આપણા ઉપર તેમનો મહદ્ ઉપકાર છે **'आत्मनो मोक्षार्थ जगद्धिताज्ञ'** એટલે પોતાના આત્માની મુક્તિ સાથે જ જનતા જનાર્દનના કલ્યાણ માટે પરિશ્રમ લેવા એ તેમનું પરમ ઉજ્વલ ધ્યેય છે. ત્યાગમય જીવન જીવી નિરપેક્ષબુદ્ધિથી ચલાવેલા તેમના આ કાર્યને આપણે સહૃદયતાથી અને આત્મિયતાથી સહકાર આપી તેમનું હાર્દિક અભિનંદન કરીએ. પ. પૂ. ગુરુવર્યના આ ઉત્કૃષ્ટ અને પ્રેરણાદાયી કાર્યને ઈશ્વરી અનુગ્રહ મળે અને તેમના કાર્યના સુમધુર ફળોના કૃપાપ્રસાદ આપણને મળે તે માટે આપણે ઈશ્વર પાસે તેમજ પ. પૂ. સદ્‌ગુરુ મહારાજ પાસે અત્યંત નમ્રભાવથી અને દૃઢ શ્રદ્ધાથી પ્રાર્થના કરીએ.

—ઈચ્છારામ યમાજી ઝોપે

પ્રકાશિત થયેલું સતપંથ જ્ઞાન સાહિત્ય

૧. શ્રી સદ્‌ગુરુ ઈમામશાહ મહારાજ
જીવનવૃત્તાંત (મરાઠી તથા ગુજરાતીમાં)
૨. શ્રી સતપંથ જ્ઞાનપદ સંગ્રહ (ભજનાવલી)
(ગુરુવાણી, યોગવાણી, આગમવાણી, ઉપદેશવાણી)
૩. મનહર જ્ઞાન (મરાઠી ભાવાર્થ સહ)
૪. અમૃતવાણી-દોહાવલી (મરાઠી ભાવાર્થ સહ)
૫. શિક્ષાપત્રી અને નિત્યપાઠ
(મરાઠી તથા ગુજરાતી આવૃત્તિઓ)
૬. ગુરૂવંદના (મરાઠી, ગુજરાતી, હિન્દી પદો તથા થાળ)
૭. શ્રી સતપંથ ઘટપાટ પૂજા વિધિ યજ્ઞ
૮. શ્રી સતપંથ નવનીત (મરાઠી)

પ્રકાશિત થનાર સતપંથ જ્ઞાન સાહિત્ય

૧. મુનિવર ચેતાવણી (મરાઠી તથા ગુજરાતીમાં)
૨. ઋષિવર ચેતાવણી (મરાઠી તથા ગુજરાતીમાં)
૩. શ્રીમદ્ દશ અવતાર (મરાઠી અનુવાદ સાથે)

મેળવવાનું સરનામું :

સતપંથ સાહિત્ય પ્રકાશન
શ્રી સતપંથી મંદિર
મુ. પો. ફૈજપુર તા. યાવલ (જિ. જલગાંવ)